

A hatalomba került kisebbség

31.

Az MNSZ megyei központi bizottságainak beszámolója a brassói központi intézőbizottsági ülésen

(részletek)

Brassó, 1946. március 18–20.

Kurkó Gyárfás megnyitó beszéde:¹

Országos végrehajtó bizottságunk nevében üdvözlöm a százas intézőbizottság tagjait és második értekezletét ezennel megnyitom.

Novemberben tartott intézőbizottsági ülésünkön határozatot hoztunk általános és különleges nemzetiségi kérdéseinken, amelyet eljuttattunk a kormányhoz és eljuttattunk az Országos Demokrata Arcvonal központi tanácsához is.² [...] ³

Ezek azok a kérdések, amelyekkel zárult a múltkori intézőbizottsági ülésünk. Javaslom, hogy az intézőbizottság mostani értekezletének megkezdése pillanatában intézzünk táviratot a kormányhoz, melyben emlékeztessük őket arra, hogy ezek a kérdések még megoldásra várnak, és emlékeztessük továbbá arra is, hogy ezek a bejelentett kérdések a mai napig sincsenek elintézve. A többi felmerülő kérdésekről az értekezlet határozatot fog hozni, melyet az értekezlet végén eljuttatunk a kormányhoz.⁴ [...] ⁵

Múltkori értekezletünkön felhatalmazást kértünk arra, hogy alapszabályainktól eltérően, a szükségeknek megfelelően összes [megyei] intézőbizottságunkat kibővítsük, és így kibővítsük országos végrehajtó bizottságunkat is. Ezt a kívánságunkat elsősorban a felhalmozódó munkák tették szükségessé. Meg is kaptuk erre a megbízást és meg is kezdtük egyes szervezeteink kibővítését. Az elnökség felhívást jelentetett meg a sajtóban, amelyet összes szervezeteinkhez intézett.⁶ Ezt a felhívást mindenki úgy értelmezte, ahogy neki jólesett. Sokan félremagyarázták, mások azt hitték, hogy a Magyar Népi Szövetség ilyen irányú törekvése gyengeségből származott. Egyes körök viszont azt hitték, hogy megérett a helyzet arra, hogy leváltsuk vezetőségünket és átadjuk a helyet azoknak az embereknek, akik a múltban is a magyarság élén állottak. Ez a törekvésünk pedig azt szolgálta, hogy miután a kezdeti szervezeti nehézségeken túl vagyunk és az a szakadék, amely

1 Kurkó beszédének átdolgozott változata megtalálható az MNSZ egyik brosúrájában: *Brassói gyűlésünk...*, 1946. 1–17. p.

2 A Központi Intézőbizottság marosvásárhelyi kiáltványát és határozatát közöljük, lásd a 23. és 24. sz. iratokat.

3 A sérelmek felsorolást nem közöljük. Kurkó az elintézetlen ügyekben kemény hangnemben kelt ki a kormány egyes szervei ellen, különösen Pátrășcanu igazságügyi minisztert bírálta, aki a visszaparlések ügyében továbbra sem nyújtott segítséget az MNSZ-nek.

4 Lásd a 33. sz. iratot.

5 A továbbiakban az értekezlet napirendjét és a beszámoló sorrendjét ismertette.

6 Lásd a 28. sz. iratot.

előállott társadalmi rétegeink között, eltűnik, hogy egységünk valóban a gyakorlatban is érvényesüljön. Egységet akartunk olyan magyarokkal is, akikre gondoltuk, hogy megérttek arra, hogy felszámoljanak a múlttal és beálljanak sorainkba. A mi utunk egyenes, a mi utunk a nép, a demokrácia útja, és aki ennek figyelembevételével indul a múlttal felszámolni, azt szívesen fogadjuk sorainkba. Aki másképp képzeli el az egységet, azzal mi nem köthetünk egységet. Voltak szervezeteink, amelyek egészségesen megoldották ezt a szervezeti kérdést. Volt azonban olyan is, ahol az volt a jelszó, hogy a vezetőség mondjon le.⁷ Ahol ez volt a jelszó és a vezetők olyan gyengék voltak, hogy valóban lemondtak, ott tényleg átcsúszott a vezetés ilyen kezekbe. Felhatalmazást kérünk, hogy ezeket a vezetőségeket feloszlassuk és egészséges kezekbe helyezzük át a megyei szervezet vezetését. Erre vonatkozólag megemlítem, hogy Kolozsváron is volt egy ülésünk,⁸ amelyet értekezletiek előztek meg.⁹ Noha a gyűlést a városi szervezet hívta össze, amelyen én is részt vettem, mint vendég és városi kérdésekkel foglalkoztunk, mégpedig a városi szervezet vezetőségének bővítésével, mégis azt hitték, hogy a kolozsvári szervezetnek jogában áll felvetni azt a központi bizalmi kérdést, hogy a központi vezetőség távozzék. A városban általános felháborodás volt észlelhető, az ellenzék, amelynek szintén ez volt a célja, felvonult. A mi részünkről meg kellett hallgatnunk mindenkit, ha tudni akartuk, hogy mit akar a polgári magyarság. Miután azonban szervezetten vonultak fel, vakvágányra csúszott a gyűlés, összecsapás lett a vége, és azok a demokraták, akik nyugodtan viselkedtek, elragadtatták magukat és egynéhányat megpofoztak az ellenzékiek közül¹⁰, s ez által nevétségessé tették a kolozsvári gyűlést. Ennek a kihívásnak az eredménye az lett, hogy a kibővítés azon a gyűlésen nem történhetett meg. Ezt azért engedték meg, hogy ne mondhassák, hogy nem demokratikus, szabad módon történt. Ez az engedélyezésünk azonban provokációba sülyedt.

Hogy politikai szervezetünk minél többet foglalkozhasson a magyarságot érintő politikai kérdésekkel, országszerte megalakítottuk a Magyar Segélyező Bizottság szervezetét,¹¹ hogy ennek kezébe tegyük le a szociális munkát. Ennek központi vezetősége Kolozsváron alakult meg. A bizottság ügyvezető elnöke Szabó Béni lett. A bizottság különben igen komoly munkát végez és nagyon szép eredményeket ért el. Célja a behozandó magyar gyermekek elhelyezése, az átutazó foglyok segélyezése és intézményeink támogatása. Itt ugyancsak fogalmi zavarok vannak. Sok helyen félremagyarázzák a Segélyező Bizottság létesítésének célját és azt hiszik, hogy ez a Magyar Népi Szövetségnek egy olyan párhuzamos szervezete, amely politikálhat is, és itt is vannak elhajlások a jelentések szerint, hogy politikai

7 A Szilágy megyei MNSZ is egy hasonló jellegű határozatot fogadott el. Lásd a 26. sz. irat lábjegyzeteit.

8 Utalás a január 28-i kolozsvári nagygyűlésre, amelyen kemény bírálatok hangzottak el az MNSZ vezetőségével szemben. Bővebben lásd a 28. sz. irat lábjegyzeteit.

9 1946. január végétől február végéig az országos pártvezetés erdélyi körúton volt. Lásd a *Világosság*, a *Szabad Szó* vagy a *Népi Egység* beszámolóit.

10 Lásd a 28. sz. irat jegyzetét.

11 Lásd a 26. sz. iratot.

célokat akarnak magvalósítani itt Romániában. Ismerjük a jobboldali elemek magatartását és tudjuk, hogy minden lehetőséget és alkalmat megragadnak és kihasználnak arra, hogy egységet bontsanak és minden nem politikai szervezetbe is beférkőzzenek, hogy tömegeinket saját befolyásuk alá kerítsék. Ezért figyelemmel kell kísérenünk szociális szervezetünk működését, munkájukat ellenőriznünk és ezen utóbbit támogatnunk is kell, hogy ha szociális feladat elé lettek állítva, ezt a célt is szolgálhassák. Egyik gazdasági szervezetünk nagygyűlésén az a gyanú, amivel vádoltak egyesek, valóban beigazolódott.¹² A gyűlésen felvonultak olyan elemek, akiknek semmi közük a magyar mezőgazdasági élethez. Külön listával szerették volna becsempésztetni magukat, de gazdáink ébersége megakadályozta ezt a tervüket. Így nem sikerült nekik az, amit előre elképzelték, hogy a gyűlésen demokrataellenes hangulatot teremtenek, és ezt felhasználva kikiáltanak egy kiscgazdapártot. Hogy mennyire ilyen volt az elképzelésük, azt a kiscgazdapárt hivatalos lapja is igazolja. A *Kis Újság* cikket közölt a következő címmel: „Most dől el Marosvásárhelyen az erdélyi magyarság sorsa”. Ebben a cikkben foglalkozik a Magyar Népi Szövetséggel és az erdélyi magyarság helyzetével.¹³ Rámutat arra, hogy a Magyar Népi Szövetség már odáig ment, hogy meghívta az erdélyi magyar arisztokrácia képviselőit a tárgyaló asztalhoz,¹⁴ mert belátta, hogy olyan helytelen munkát végez, hogy meg kellett kérnie a grófokat, hogy vegyék át a vezetést. Természetesen ez a tervük is megsemmisült, és csak azt fűjták, amit szerettek volna magvalósítani. Az ilyen kísérletezések csak egyetlen célt szolgáltak, és mindenütt megvoltak a tervszerű összefüggések. A cél a haladó demokrácia háttadöfése volt, a Groza-kormány megbuktatása, Magyarországon a haladó demokrácia megsemmisítése és a kormányból való kiszorítása. Angliában a reakció szovjetellenes előretörése azt a politikát akarta érvényesíteni, amelyet Hitlernek a kezéből ütöttek ki, és amit – amint végül is beigazolódott – Churchill vett át. Ő miután látta, hogy suttogó politikája megbukott, maga kürtölte világgá, hogy Európában, a Duna-medencében nincs demokrácia, hanem diktatúra van.¹⁵ Bizonygatni akarta, hogy hazánkban nem a demokrácia van hatalmon, mert nem Rădescuék¹⁶ uralkodnak, vagy azt, hogy Magyarországon nem Sulyok Dezsőék¹⁷ vannak uralmon és szintén nincs demokrácia. Újból háborús előkészületeket tesz a nemzetközi fasiszta reakció számára és ennek érdekében minden fegyvert

12 Utalás az EMGE február 18-i marosvásárhelyi közgyűlésére.

13 A *Kis Újság* a Független Kiscgazdapárt országos napilapja volt. A lap balkáni tudósítója, egy bizonyos Á.T.L. február 21-én arról cikkezett, hogy még mindig nincs meg a magyar egység Erdélyben, mert az MNSZ „nem nyitotta fel sorompóját a romániai magyarság minden rétege előtt”. *Kis Újság*, 1946. február 21. A lap március 22-én egy provokatív címmel ellátott írással latolgatta a romániai magyarság választási esélyeit: „Ki mellé áll a romániai magyarság a választási harcban?” *Kis Újság*, 1946. március 22.

14 Utalás a január 6-i ülésre. Lásd a 26. sz. iratot.

15 Churchill 1946. március 5-én tartotta meg híres fultoni beszédét, amelyben a Európa kettéválasztásáról beszélt.

16 Utalás Nicolae Rădescu tábornok vezette kormányra (1944. december 4. – 1945. március 5.), amelyet szovjet segítséggel buktattak meg.

17 Sulyok Dezsőt 1946. március 12-én a Baloldali Blokk követelésére 19 másik képviselővel együtt kizárták a Független Kiscgazdapártból.

felhasznál. Minden panaszunk, amit itt felsoroltunk és mindazok a kérdések, amelyeket nem tudott a kormány megoldani, a nemzetközi reakció gáncsoskodásából származik. Tekintet nélkül arra, hogy milyen pártból való egyén szabotálja el a nemzetiségi kérdést, tekintet nélkül arra, hogy ki hátráltatja a lépést a szükséges demokratikus kibontakozás felé, az mind a Churchill-féle nemzetközi reakció malmára hajtja a vizet. Épp ezért, ha mi tisztában vagyunk azzal, hogy mit jelent a demokrácia és mit akar a nemzetközi reakció, ha mi állást akarunk foglalni a béke és háború között egyik vagy a másik mellett, akkor csakis a romániai haladó demokrácia és annak kormánya mellé állhatunk. De ha mi ezt a haladó demokráciát erősíteni akarjuk és kormányunknak szolgálatot akarunk tenni, akkor nem hunyhatjuk le a szemünket az előtt, ami ennek a demokráciának a jegyében és kormányunk árnyékában történhetik. A demokrácia nevében nem lehet megfosztani a nemzetiségeket és becsületes állampolgárokat jogaiktól. Ha ezeket a kérdéseket elhallgatjuk, akarva nem akarva mi is a nemzetközi Churchill-féle reakció törekvéseit támogatjuk. Éppen ezért egy határozottabb magatartást kell tanúsítanunk, demokrata szellemben egészséges és bíráló magatartás formájában kormányunk felé. Azon minisztereink felé, akik szabotálják az egészséges munka menetét.¹⁸ Ha mi félünk megmondani, hogy mi fáj nekünk, akkor ezzel nem támogatjuk a haladó demokráciát, hanem büntársává szegődünk azon reakciónak, amely hátba akarja döfni a Groza-kormányt. Sokan közülünk és szervezeteinknél is azt hiszik, hogy ha egészségesen bírálunk, meggyengítjük a kormányt vagy a demokráciát. Más az egészséges bírálat és más a rosszindulatú, a provokációs bírálat. Mi megvédjük a demokráciát, ha kell életünk árán is, de mert egészségesebbé akarjuk tenni, kritikát is mondunk róla. Ezen a téren pedig főképpen a sajtóhoz szólok. Sajtónk még mindig nem kapta meg azt az egészséges vonalat, amelyet vinnie kell.¹⁹ Hol az egyik, hol a másik végletben van. Egyes kérdésekben eltúloz, más kérdésekben nem mer kiállni határozottan. Ez azért van, mert a sajtó el van szakadva a néptől. Nem érzi a falvak népe, hogy a sajtó az övé. Lapot szerkeszteni a néptől elszakadva nem lehet.

Iskoláinkkal kapcsolatban ugyancsak vannak nehézségeink. Nemrégén tartottunk Kolozsváron egy országos tanügyi értekezletet.²⁰ Azt is ki kell hangsúlyoznom, hogy itt is elég panasz van annak ellenére, hogy komoly eredményeket értünk el. Igyekeznünk kell, hogy itt is enyhítést érzünk el.

Gazdasági életünket talán a legjobban elhanyagoltuk, ami pedig a legfontosabb lett volna. Ennek megvitatása céljából szövetkezeteink emlékirattal kerestek fel.²¹ Itt is feltételeink voltak. Azt kívántuk, hogy kellő formában tisztogassák meg

18 A vádak elsősorban Lucrețiu Pătrășcanu igazságügyi miniszternek és Ștefan Voitecnek, a nemzeti nevelésügyi tárca vezetőjének szóltak.

19 A sokat bírált *Világosságnál* a változások jeleként február 25-től Benedek Marcell, Kacsó Sándor és Kós Károly személyében új szerkesztőbizottság vette át a napilap irányítását.

20 Az országos tanügyi értekezletet 1945. augusztus 5–9. között tartották Kolozsvárott.

21 A Marosvásárhelyen 1946. április 10–11-én megtartott közös szövetkezeti kongresszuson Kurkó Gyárfás is részt vett. A kongresszus anyaga megtalálható a *Szövetkezeti Értesítő* 1946. májusi számában, az emlékirat szövege uo. 189–192. p.

soraikat. Nem tanácsoljuk, hogy gazdasági szervezeteink élén politikailag olyan exponensek legyenek, amelyek megnehezítik az egészséges gazdasági munka menetét.²² Ezenkívül szigorúan kívántuk, hogy azok az elemek, amelyek fasiszta tevékenységet fejtenek ki, távolíttassanak el. Ez a munka folyamatban van, és a szervezeteknek is hatásosabb segítséget kell nyújtani. Ahol vannak reakciós elemek, oda becsületes kellő szaktudású embereket kell állítani.

Sérelmes jogi oldala van szervezeteknek. Mint minden munkaterületen, nehézségek vannak itt is. Kísérletezések és viták voltak, amelyek olyan mederben haladnak, hogy reméljük, rövidesen megoldást nyer ez a kérdés is. Az INCOOP²³ részéről az volt a kívánság, hogy a megyei szervezetek olvadjanak bele az INCOOP-ba.²⁴ Ha olyan komoly demokrácia lenne, amilyent el is akarunk érni, ez nem is volna túlzás. Egy egészséges gazdasági szervezetnek könnyebb lenne az áruval való ellátása és gyorsabban is menne. De mivel mindkét oldalról olyan erős a sovinizmus, amit a reakció kihasználna, egy ilyen beolvadás azt jelentené, hogy feladjuk jogainkat, vagyonaink beolvadnak az INCOOP-ba, tisztviselőink esetleg kikerülnek az utcára. Ez a félelem részünkről fennáll, és nem lehet rossz néven venni. Sokat kísérleteztünk egy évig, másfél évig, és sokat láttunk. A román szervezetek részéről olyan törekvések nyilvánultak meg, amelyek arra engedtek következtetni, hogy a demokrácia még igen éretlen ezen a munkaterületen. Hogy minden aggodalmunk eloszoljon, szükséges annak kézzelfogható bizonyítása, hogy az áruelosztás terén nincs kivétel a román és a magyar szervezetek között.²⁵ Addig, amíg ez az aggodalmunk nem alaptalan, vagyonainkat nem akarjuk beolvasztani. Ha be akarjuk bizonyítani, hogy demokraták vagyunk és beolvadunk gazdasági téren is, akkor hogyan történhetik meg, hogy közel kétszáz ezer tagot számláló magyar szervezetünk ne kapjon a falusi lakosok részére vasat, szeget, petróleumot stb., amikor azt a románok megkapják. Mit kell nézzen a demokrácia és mit kell nézzen a kormány. Szívesen kell lássa és munkatársul fogadja minden polgárát az országnak, aki az újjáépítéshez hozzá akar járulni. Mi hozzájárultunk és hozzá is fogunk járulni. De ha nem engedik meg a munkába való bekapcsolódást, a munkások áruval való kiszolgáltatását, az nem a mi gyengeségünk. Meg kell nézni, hogy hol vannak a bajok és ki kell azokat operálni. Rá kell mutatnunk a hibákra és határozatot kell hoznunk, hogy megkapjuk azt a kedvezményt, úgy a hitel, pénz

22 Kurkó Gyárfás a Szövetség Szövetkezeti Központ és a Kaláka Szövetkezeti Központ igazgatóira, Lakatos Istvánra és Korparich Edére utalt. Utóbbi személy dehonosztálása érdekében a *Világosság*ban egy olyan cikk jelent meg, miszerint Korparich üdvözlő táviratot kapott Emil Hațieganu, parasztpárti politikustól. *Világosság*, 1946. február 1.

23 Institutul Național al Cooperăției – Román Nemzeti Szövetkezeti Intézet

24 A román szervezetek 1945 júliusában megtartott kongresszusára a két magyar szövetkezeti központ nem kapott meghívást, ellenben az ott elfogadott határozat értelmében a magyar szervezeteknek is be kellett volna lépniük a megyei szövetkezeti federálékba (szövetségekbe). Ez magával vonta volna a magyar szövetkezeti központok vagyonának felosztását. A több hónapig elhúzódó tárgyalások után a magyar szervezeteknek sikerült elérniük, hogy az új törvények alapján módosított alapszabályaikat az INCOOP jóváhagyja, vagyis működésüket törvényesítse. Bővebben lásd: *Fülöp-Vincze*, 1998. 287–301. p. A témát feldolgozta: *Vincze*, 1998. és *Olti*, 2003.

25 Mivel a magyar szervezetek nem csatlakoztak a megyei federálékhoz, ezért nem részesülhettek az áru- és hitelezésből sem.

és adózás terén, mint a románok. Ha közteherviselés terén egyenlő elbánásban részesültünk, akkor a javadalmazás terén is így kell ennek lennie.

Ezekből a hibákból, amit elkövettünk, mi magyarok és románok (demokraták) egyaránt, származik, hogy megerősödik maga a reakció. A mi gyengeségünkben táplálkozik a reakció. Minden törekvése szabotálás, az elégedetlenség szítása, és újabb háború előidézése. Ez ma már nagyon jól látszik, és annyira előre vetíti árnyékát, hogy el kezdték híresztelni, hogy háború lesz. Háború nem lesz, azonban a szabadságharc mindig határozottabb formában jelenik meg. A haladó demokrácia nem áll meg, nincs megállás. És ahogy elindították a reakciósok a hírverést szervezeteinkben, ugyanúgy elindították Magyarországon is, ahol már-már úgy nézett ki, hogy aggodalmas a helyzet. A reakció azt hitte, hogy kivette a hatalmat a demokrácia kezéből, de a demokratikus szervezetek összefogva vágtak vissza, hogy megtakarítsák az országot a reakciós befolyástól.²⁶ Erre van szükség itt is. Elég gondolkodási időnk volt, hogy meggyőződhessünk annak helyes voltáról, amit akarunk. Azok a megtévesztett tömegek, amelyek a fasizmus befolyása alatt állottak és megtévesztették őket a reakció ügynökei, szintén meggyőződtek arról, hogy mit jelent a munka, amit végzünk. És aki ma nem hajlandó mellénk állni, mert továbbra is kísérletezni akar, és hol a kormányba, hol más kérdésbe akad bele, az nem érdemel baráti bánásmódot. Le kell leplezni őket és be kell mutatni hibáikat a népnek. [...]²⁷

A napokban egy magyar küldöttség járt Moszkvában, ahol melegen érdeklődtek a magyar nemzetiség sorsa iránt, részletesen kikérdezték, hogy állnak a magyar iskolaügyek, mit adtak meg és mit nem, úgy hogy az az érdeklődés, ami megnyilvánult szovjet részről egy ilyen maroknyi nemzetiség iránt, hitet ad nekünk arra, hogy az a harc, amit mi kell vigyünk, olyan erkölcsi támogatást kap, hogy itt nem lehet elhallgatással vagy bármilyen rosszindulatú reakciós törekvéssel a jogainkat elsüllyeszteni.

Értekezletünk egyik legfontosabb pontja a közelgő választásokon való magatartásunk megvitatása. Mi ebben a kérdésben még nem határoztunk, elsősorban erre a százas intézőbizottságra tartozik, hogy milyen formában vegyünk részt a választásokon. Másodsorban pedig mint az ODA tagszervezete, a központi tanáccsal szintén le kell tárgyaljuk, amit határoztunk, hogy milyen formában hangoljuk össze választási harcunkat, hogy minél eredményesebb formában fejeződjön be. A vélemények különböznek. Több gyűlésen vettünk részt, amelyek után általános óhajnak lehet venni, hogy külön magyar demokratikus listával vegyünk részt a választásokon.²⁸ Más részről vannak vélemények, melyek szerint jöjjön létre egy demokratikus arcvonal lista, amelyhez csatlakozzanak azok a pártok, amelyek hajlandók a demokráciáért együttműködni, és hagyjuk a jobboldali

26 Utalás arra, hogy a Baloldali Blokk nyomására Sulyok Dezsőt március 11-én kizárták a Kisgazdapártból.

27 A kihagyott részben Kurkó újra visszatért az angol „imperializmus” veszélyének kifejtéséhez.

28 Utalás az RSZDP Országos Magyar Bizottságának választási egységlistás ajánlatára. Lásd a 28., 30. sz. iratokat és azok lábjegyzeteit.

reakciót külön.²⁹ Az én véleményem szerint a választási propagandát megkönnyítjük egy magyar listával. Mivel mi nemzetiség vagyunk és különleges helyzetünk van, ez zavarhatná a román nemzetiség helyzetét, ugyanakkor pedig a magyar reakció zavarhatná a magyar demokrácia helyzetét. Lehetővé tennénk, hogy egyes magyar demokrataellenes elemek a román reakcióra szavazzanak és leszakadjanak tőlünk egyes tömegek. Vagy ha ez nem történik meg, akkor nagyon könnyen megtörténhetik, hogy a reakció kezdene működni, és azt mondaná a magyaroknak, hogy ti románra akartok szavazni, vagy a románoknak, hogy magyarra akarnak szavazni.

Az én javaslatom az lenne: az értekezlet nyilvánítsa ki, hogy tényleg a Groza-kormány oldalán, a haladó demokrácia mellett kíván szavazni, azonban külön magyar listával. Itt csak elvi döntésről hallanak beszélni. Majd felhatalmazást kérünk az intézőbizottságtól, hogy a részleteket a szövetséges demokratikus szervezetekkel tárgyaljuk meg, és ha szükség lesz rá, összehívjuk az intézőbizottságot vagy a kongresszust és a részleteket vele fogjuk megtárgyalni.

Az időt nem akarom tovább húzni, ezért, ha valamit kihagytam volna, vagy valakinek kérdeznivalója van, a hozzászólások során vessék fel, vagy a végrehajtó bizottság tagjai bővítsék ki beszámolóikat.

Csákány Béla (központi iroda) beszámolója: Mielőtt beszámolóját megkezdené, közli, hogy 64 intézőbizottsági tag jelent meg. Miután többen még útban vannak, a holnap reggeli ülésen fogja közölni, hogy kik jelentek meg és kik maradtak távol. A távol maradtak közül igazolta magát Demeter János, aki levélben közölte, hogy miután hosszabb ideig Bukarestben tartózkodott, mint kolozsvári alpolgármester nem hiányozhat tovább hivatalából, és kéri igazolását. Távol van még dr. Fazekas János,³⁰ aki jelezte, hogy holnapra lehetőleg megérkezik. Ugyancsak igazolta távolmaradását Pater Gábor Gyula,³¹ aki kényszerítő okok miatt nem jelenhetett meg. Ezekre az okokra nézve mi bejelenthetjük, hogy Kolozsváron írásban kértünk engedélyt Boros Fortunát tartományi rendfőnöktől, hogy Pater Gábor Gyula megjelenhessék, azonban ez, mint a tartományi rendfőnökségen közölték, a tartományi rendfőnök távolléte miatt megoldható nem volt.

A marosvásárhelyi intézőbizottsági ülésünk után a végrehajtó bizottságot behívások útján kibővítettük. Részben az intézőbizottság soraiból hívtunk be tagokat, részben olyan tagokat hívtunk be, mint Kacsó Sándor, aki múlt évben a Târgu-Jiu-i táborban volt, Szepesi Sándor, dr. Takács Lajos, Kocsis [*János?*], Lőrincz László, március 2-án Antal Dániel, dr. Farkas János. Így összesen hat taggal bővítettük ki a végrehajtó bizottságot, amelynek most 17 tagja van. [...]³²

29 A Demokratikus Pártok Blokkja 1946. május 17-én jött létre, amelyhez az RKP indítványára az RSZDP, a Tătărescu-féle NLP, az Anton Alexandrescu-féle szakadár NPP, az Ekés Front és a Nemzeti Néppárt csatlakozott.

30 Dr. Fazekas Jánost a „kiszélesítési” politika következtében „behívták” az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottságába.

31 Gábosi Tamásról, páter Oszvald Gyuláról van szó.

32 A beszámoló folytatását nem találtuk meg.

Mezei Lajos jelentése a szervezeti osztály tevékenységéről: A marosvásárhelyi 100-as intézőbizottsági gyűlés megtartása óta, a következő szervezeti munkáról számolhatunk be:

A végrehajtó bizottság javaslata, valamint az intézőbizottság jóváhagyása alapján, vármegye és járási székhelyeken tartottunk nagygyűléseket, ahol a hozott határozatokat és a kiáltványunkat dolgoztuk fel. A gyűlések a következő helyeken lettek megtartva: Marosvásárhely, Szászrégen, Nyárádszereda, Udvarhely, Csík-szereda, Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely, Brassó, Segesvár, Medgyes, Várad, Szatmár, Zilah, Dés, Szamosújvár, Torda, Gyéres, Enyed, Szeben, Kolozsvár, Bánffyhunad és Kolozsvár város 5 kerületében. A gyűlések megtartása után központunkhoz befutott jelentésekből, majd utóbb a helyszínen megállapítottuk, hogy a magyar reakció kiáltványunk szövegét elferdítve általános rágalom-hadjáratot indított központunk ellen, amit a központunk rugalmas politikája folytán szétvertünk.

Az országos végrehajtó bizottság felismerve az egyes szervezeteinknél előállott gyengeségeket, az országos szervező bizottság felállítását határozta el, amelyet 1945. december havában hívtunk össze és alapítottunk meg. A szervező bizottsági tagok a következők: Mezey Lajos, Révy Ilus, Lőrincz László ifj., Czíkó Nándor, Szepesi Sándor, Borsi József, Deák András, Kovács Andor, Csirikás György, Tódor Sándor, Fodor István és a szervezeti iroda vezetője, Kántor István. A szervező bizottság munkájába utóbb Bányai László testvérünket is bevontuk, aki a politikai körlevelek, káderképzés és az ehhez hozzájáruló politikai anyag összeállítására kapott megbízást. A szervező bizottság további kiszélesítése első programpontunkat képezi.

A végrehajtó bizottság, – az intézőbizottság által kapott felhatalmazás alapján – megbízta a szervező bizottságot, hogy az országot hat körzetre ossza fel, és minden körzet élére egy körzetfelelőst állítson be a központ költségére. 1946. január hó 15-én hívtuk össze a központi szervezőket, akikkel feldolgoztuk az összes politikai, szervezeti, gazdasági, kulturális, jogügyi stb. kérdéseket és megbeszéltük az azonnali tennivalókat. [...] ³³

A szervező bizottság első munkaterve a káder-kiképző iskola összehívása. Erre a szükséges intézkedéseket megtettük, a k. f.-ök utasítást kaptak, hogy e hó 15-én esedékes szervező bizottsági, valamint felelősök beszámolójának értekezletén jelöljenek megynként egy arra legalkalmasabb testvért. A kiképző iskola megkezdésének időpontját és helyét a mostani szervező bizottság ülése határozza meg. Ugyanakkor az első káder-iskola befejezését, a legsürgősebben egy földészek és földésznők, valamint földész ifjakkól álló kiképző iskola kell, hogy kövesse. Erre vonatkozólag az intéző bizottság elé járulunk, azzal a kéréssel, hogy saját megyéjükben állítsák össze azon fejlődő[ké]pes és becsületes földészeket, földésznőket és ifjakat, akik 20 évnél nem fiatalabbak, és a 40 évet nem haladták túl. A

33 A kinevezett körzetfelelősök névsorát nem közöljük.

sikeres káder-kiképzők nyújthatnak csak lehetőséget ahhoz, hogy minden megyében megfelelő szervezőket tudjunk beállítani, úgy férfi, női, valamint ifjú vonalon egyaránt.

A szervező bizottság tagjai, akik állandó székhellyel központunkban kellene, hogy tartózkodjanak, hogy kiszállásukra nagyobb gondot tudjunk fordítani, és hogy központunktól mozgathatók legyenek, szükségessé teszi egy-két testvérünknek a központunkba való felhozatalát, amelyet szintén a mostani gyűlésen fogunk meghatározni. A szervező bizottság minden megyei és helyi szervezetünket utasította, hogy szervezzék meg megyénként és helyi viszonylatban a szervező bizottságot, amely a szervezetünknek a motorát kell képezze. [...] ³⁴

Kacsó Sándor ismerteti a sajtóosztály jelentését: Nem vagyok felelőse ennek az ügyosztálynak, helyettesítem Méliusz Józsefet, az osztály vezetőjét. Az ő jelentését olvasom fel, közli, majd felolvassa a jelentést:

1946. január elején Bányai László elfoglaltsága és magasabb beosztása miatt ³⁵ a sajtóosztály felelőse Méliusz József lett. A sajtóbizottság tagjai, akik az országos központ mellett és az elnökséggel együttműködve fáradoznak a népiszövetségi sajtókérdések megoldásán, a következők: Bányai László, Benedek Marcell, Gaál Gábor, Kacsó Sándor, Kós Károly, Méliusz József és az MNSZ elnöke, Kurkó Gyárfás, aki a sajtóbizottság munkájában állandóan személyesen is részt vesz.

Az MNSZ központi sajtóosztálya, az alapszabályoknak megfelelően, nem önálló szerv, hanem közvetlenül együttműködik az elnökséggel. Feladatai az MNSZ központi orgánumának, a *Világosságnak* állandó megerősítése és megtámogatása az MNSZ összes lapjainak, így a brassói *Népi Egység*nek, a temesvári *Szabad Szónak*, az aradi *Jövő*nek, valamint a kolozsvári *Falvak Népe*nek. Ide soroljuk még a marosvásárhelyi *Szabad Szót*, amely tulajdonjogilag nem tartozik ugyan az MNSZ-hez, de politikailag szorosan együttműködik vele. A sajtóosztály feladatának tekinti még a Nemzeti Demokrata Arcvonal szellemében való együttműködés előmozdítását az ország többi magyar nyelvű demokratikus lapjaival, és az MNSZ politikájának az összes többi magyar nyelvű lapon keresztüli kisugároztatását. [...] ³⁶

Az MNSZ önálló nemzeti politikai szervezet, amely magába tömöríti az ország magyarságának minden népbarát, haladó demokrata tényezőjét. Az MNSZ-propagandista elsőrendű feladatának tekinti minden nem-politizáló férfit, nőt és ifjút a politikai harc síkjára állítani. Politikai harcunk azonban nem lehet elszigetelt. Szövetségesek és támogatók nélkül elveszünk. Éppen ezért mindenütt szövetkezzünk a román demokratákkal, a román demokrácia szervezeteivel és pártjaival, hogy az ő erejükkel erősödve, együttesen győzelemre vihessük ebben az országban a demokráciát, mert ha itt győz a demokrácia – és kétségtelenül győznie kell –,

34 A kihagyott részben Mezei tovább folytatta a szervező bizottság munkájának ismertetését, valamint beszámolt arról, hogy a központi vezetőség tagjai mely városokban tartottak gyűléseket.

35 Bányai Lászlót 1945 nyarán kinevezték a kolozsvári Népbíróság néppüvészének.

36 A kihagyott részben a sajtóosztály tevékenységét ismeretette.

akkor semmi sem állhatja az útját a népek és országok testvériesülésének, a békének, amelynek legfőbb öre és a legkövetkezetesebb megvalósítója, a kis népek barátja és felszabadítója, a Sztálin generális-szimusz vezetése alatt álló Szovjet-unió!³⁷

Antal Dániel ismerteti a gazdasági ügyosztály jelentését.

(Bejelenti, hogy csak március 2-án vette át az ügyosztály vezetését és így jelentése mások tevékenységéről számol be.)

Az osztály múlt év novemberében lett átszervezve. Azonban ez az átszervezés nem bizonyult állandó jellegűnek. Az osztály vezetésével megbízott Tódor Sándor ugyanis szervezeti érdekből a temesvári körzet felelősévé lett kinevezve. Így az osztály március közepéig, az EMGE-től való elválástól függővé téve, vezető nélkül maradt. Ez alatt az idő alatt csak a legfontosabb problémákat, gazdasági sérelmeket iparkodott megoldani, míg a magyarság gazdasági erőinek megszervezésével, a gazdasági élet minden ágára kiterjedő kezdeményezéssel nem tudott foglalkozni. A Központi Intézőbizottság nem állott anyagilag olyan szilárd alapon, hogy minden fontos pozícióra megfelelő munkaerőt állíthatott volna. Ennek a megoldására csak most került sor, amikor az Országos Végrehajtó Bizottság által Antal Dánielt, az EMGE központi felügyelőjét bízta meg az ügyosztály vezetésével, aki a munkáját a hó elején meg is kezdte.

Az osztály még november hóban háromirányú tervet dolgozott ki: [...] ³⁸

3. Az osztály harmadik tervete rendeltetésének igazi betöltésére vonatkozik.

Mezőgazdasági Alosztály. A tömegesen hozzá beérkező panaszokat feldolgozta és az illetékes szervekhez juttatta. ³⁹ A mai napig kilenc emlékiratot dolgozott ki az agrárreformmal kapcsolatban, melyeket az illetékes miniszterhez, illetőleg a miniszterelnökhöz juttatott el. Különösen azt sérelmeztük, hogy a községi földosztó bizottságok megalakításánál nem vették figyelembe a magyar nemzetiségű román állampolgárokat, akik a bizottságokban egyáltalán nem, vagy nem az igényjogsultak arányszámának megfelelően nyertek képviselést. Még a magyar többségű községekben is alig találunk a bizottság tagjai között 2–3 magyar földművest. Ez a jelenség még jobban kidomborodott a járási bizottságok összetételénél, ahol a községi bizottságok kiküldöttjei között egyetlen magyar tag sem szerepel. Ez pedig lehetőséget ad az egyoldalú állásfoglalásra. ⁴⁰

37 A kihagyott részben Kacsó Sándor a *Falvak Népe* politikai jelentőségére hívta fel a figyelmet, mert ez MNSZ-nek ez az egyetlen sajtóorgánuma, amelyen keresztül növelni lehetne a magyar paraszttömegek ideológiai felkészültségét. Az 1946-os adatok szerint, havonta 3807 példányszámot rendeltek meg a lapból.

38 A kihagyott részben az egységes számadás és ellenőrzés technikáját, illetve a központ pénzügyi helyzetének stabilizálása érdekében bevezetett intézkedéseket ismertette.

39 A Maros megyei küldött, Szöllősy Tibor a következőképpen értékelte a gazdasági bizottságnak az agrárreform sérelmek jogorvoslása terén kifejtett tevékenységét: „szükséges megjegyezni, hogy itt is az udvariasságunk az ODA-val szemben oda vezetett, hogy a magyarok föld nélkül maradnak. Nem fogunk csodálkozni, ha egy idő után vádoló ujjakkal mutatnak ránk a magyar földművesek, amiért nem mutattunk kellő figyelmet ennek a kérdésnek.” ANIC, f. 27. UPM, d. 141/1946. 66. f.

40 A sérelmek tárgyalására vonatkozólag lásd a 25. sz. iratot.

Kértük továbbá az „abszontista” és a „menekült” fogalmaknak, melyek különösen a dél-erdélyi magyarokra nézve sérelmesek, a világos meghatározását. Vagyis „abszontista” az, aki 1944. augusztus 23. előtt az év nagy részét – 6 hónapnál többet – külföldön töltött, a Központi Földreform Bizottság 1945. április 21-i körrendeletének 6. §-ban említett kivételekkel, továbbá a „menekült” fogalmának tisztázását abban az értelemben, hogy Erdélyben menekültnek számít az, aki dacára, hogy román állampolgár, nem található az országban, önkéntesen és véglegesen eltávozott a visszavonuló német és magyar fasiszta csapatokkal, azonosítva magát azokkal.⁴¹

Kívántuk továbbá az MNSZ képviselőjében biztosítását mind a járási, mind a Központi Földreform Bizottságokban a magyarság részvételének.⁴²

Az illetékes minisztérium a sérelmeket eddig csak kis mértékben orvosolta. Legújabbban azonban beadványunk eredményének tulajdoníthatjuk azt, hogy Miniszterközi Bizottság személyesen látogatja végig a megyéket. Erdélyi körútján a bizottság már több megyét látogatott meg.⁴³

Mezőgazdasági szakiskolák és a Mezőgazdasági Főiskola ügyében úgy a földművelésügyi, mint a kultuszminisztériumban írásbeli beadványokon kívül személyesen is eljártunk. Egyelőre csak ígéretet kaptunk, hogy a mezőgazdasági főiskolának magyarnyelvű tagozatát is fel fogják állítani.⁴⁴ Az erdélyi magyar nyelvű szakiskolák főigazgatójává 1945. novemberében Dr. Nagy Endrét nevezték ki.⁴⁵

A lóhere és a lucerna vetőmag biztosítása érdekében az Erdélyi Gazdák Magértékesítő Szövetkezeténél tárolt és a jóvátételi számla javára lefoglalt mennyiséget kértük, hogy a kormány szabadítsa fel.

Az állatállomány megvédése és az állattenyésztés jövőjének biztosítása érdekében a következő lépéseket tettük: [...]⁴⁶

2.) Beadvánnyal fordultunk a kormányhoz az alábbi ügyekben:

41 Czikó Nándor és Takáts Lajos február 28-án hosszas megbeszélést folytatott Petru Groza miniszterelnökkel az erdélyi magyarságot érintő politikai, gazdasági és kulturális kérdésekről. A földreformmal kapcsolatban két kérést fogalmaztak meg: 1.) a Székely Határvédelmi Erők tagjai esetében ne alkalmazzák a földreform törvénynek azon kitételét, mely szerint önként léptek volna be a magyar honvédségbe; 2.) kérték az abszontisták, vagyis a távollévők fogalmának oly módon való pontosítását, hogy ne minősítsék abszontistáknak azokat, akik a kötelező katonai szolgálat vagy a háborútól való félelem miatt távoztak el, hanem csak azokat, akik „bizonyíthatóan” politikai múltjuk miatt menekültek el. MOL, XIX-J-1-k, 18. dob., 16/b., 534/pol-1946. Valószínűleg ennek volt köszönhető az 1946. április 15-én megjelent 16.467 sz. rendelet, mely szerint egyéb utasítások megjelenéséig nem sajátíthatóak ki az „abszontisták” és a Székely Határvédelmi Erők volt tagjainak az 5 hektáron aluli birtokai, illetőleg a már kisajátítottakat 5 napon belül vissza kell szolgáltatni a volt tulajdonosoknak.

42 A Központi Agrárbizottság 1946. február 28-i utasítása értelmében a nemzetiségi vidékeken a helyi földosztó bizottságokba magyar tagokat is be kellett vonni.

43 A bizottság kirakat jellegét mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy a március 16-i kolozsvári találkozóra egyetlen magyar földműves sem kapott meghívót.

44 A magyar nyelvű oktatást ennek ellenére csak az 1948/1949. tanévben vezették be.

45 Nagy Endre kinevezése kérész életének bizonyult, ugyanis a nemzetnevelésügyi minisztérium vezértitkára április 1-jei hatállyal Nagy Endrét eltiltotta mindennemű kiszállástól, s a vizsgabiztosi teendőket román felügyelőkre bízta. *Fülöp-Vince*, 1998. 226. p.

46 A javaslatokat nem közöljük.

a) A gyapjúigénybevétel tárgyában elkésve kiadott rendeletben magasan megállapított kvóta leszállítását, illetve módosítását kértük, de különösen azt, hogy bundagyapjú helyett ne vegyék el a juhtartók által készített gyapjuszövetet.

Erre a beadványunkra a földművelésügyi minisztérium későn érkezett válasza kifejezte, hogy a rendeleten nem változtathat.

b) A sertésenyésztés fellendítése tárgyában azt kértük a földművelésügyi minisztériumtól,⁴⁷ hogy a tenyésztésre alkalmas sertések létszámát ne községenként, hanem járásokként állapítsák meg, hogy így az igazi tenyésztők is bevonhatók legyenek ebbe a munkába. Ezt a javaslatunkat a földművelésügyi minisztérium teljesítette.

c) Beadvánnyal fordultunk a kormányhoz az állatok igénybevétele tárgyában felmerült visszaélések megszüntetése ügyében.

Az 1373/1945. rendelettel a fegyverszüneti szerződésben előírt állatszállítmányok teljesítésére az állatokat szabad kézből vásárolják az erre a célra kijelölt kereskedők.

d) Kértük a Háromszék megyében zárolt börmennyiség zár alóli feloldását. Erre vonatkozóan még nem kaptunk választ.

e) Öt beadványban kértük magyar állatorvosnak Erdélyben leendő kinevezését, és sérelmeztük, hogy az Erdélybe kinevezett állatorvosok beosztásánál nem vették figyelembe a magyar állatorvosoknak a földművelésügyi minisztériumban lévő kinevezést kérő kérvényeit, ezzel szemben az Erdélyben múlt év novemberében kinevezett állatorvosok legnagyobb része nem tud magyarul, ami nagymértékben megnehezíti eredményes működésüket.

A földművelésügyi minisztérium 1946. jan. 11-én 2391. sz. alatt küldött válaszában jelezte, hogy négy magyar állatorvost kinevezett és további kilenc állatorvos kinevezésére ígéretet tett, de a többi magyar állatorvos kinevezését kérő beadványról nem tett említést.

E tárgyban legutóbbi ötödik beadványunkat a miniszterelnökhöz⁴⁸ és a nemzetiségi miniszterhez⁴⁹ küldtük, kérve közbelépésüket a magyar állatorvosok kinevezése érdekében, hogy az ápr. 1-én kezdődő új költségvetés már meg hozza a magyar állatorvosoknak Erdélyben történő kinevezését.

3. Elláttunk több magyar gazdasági iskolát állategészségügyi szemléltető képekkel és szakkönyvekkel.

A gyógynövénygyűjtés és értékesítés átfogó megszervezésének az előmunkálatai folyamatban vannak.

Mezőgazdasági gépeket, eszközöket és szerszámokat is beszereztünk, azonban ennek kibővítését csak abban az esetben sikerül keresztülvinni, ha a szövetkezeti miniszternél⁵⁰ régóta folyamatban levő olyan irányú kérelmünket, hogy a magyar szövetkezetek is kapjanak hatósági kiutalásokat, sikerül elintézni.

47 A minisztérium élén Romulus Zăroni állt.

48 Petru Groza

49 Gheorghe Vlădescu-Răcoasă

Mezőgazdasági ismeretterjesztés és az okszerű gazdálkodás elsajátítása céljából kilenc gazdasági tanfolyamot tartottunk az alábbi megyékben: Maros 2, Háromszék 3, Brassó 1, Temes 1, Szamos 2. Tervbe vettük, hogy Fogaras vármegyében is tartunk egy tanfolyamot.

Szövetkezeti ügyekben mutatkozó panaszok és sérelmek is állandó szorgalmazás tárgyát képezik az illetékes minisztereknél. Emlékiratok, személyes tárgyalások eredményeképpen elkönnyelhetjük, hogy szövetkezeteink alapszabályát elfogadták, úgyszintén a „Szövetség”-nek és a „Kaláká”-nak jogi helyzetét is elismerte a kormány. A most készülő szövetkezeti törvény előkészítő bizottságában, sajnos magyar delegátust elhelyezni nem sikerült. A szövetkezeti miniszter azonban levélben biztosította az MNSZ-t, hogy a bizottság által elkészített javaslatot véleményezés céljából Huszár Károly és Hadnagy Károly, részünkről kijelölt szakértőknek meg fogja küldeni.

A kereskedők és vállalatok adóügyi sérelmét annyiban sikerült orvosolni, hogy a sérelmezettek adójának összegszerűségét felül fogják vizsgálni. Bank és Hitelügyi Alosztályunk több emlékiratot készített, melyekben összefoglalta a főbb sérelmeket. Úgy írásban, mint személyes tárgyalások során szorgalmaztuk az orvoslás minél hamarabbi keresztülvitelét. Eredményt azonban még nem tudunk felmutatni. A tárgyalások folyamatban vannak.

Antal Dániel a jelentés felolvasása után így folytatta beszámolóját:

Testvérek, a gazdasági bizottság tegnap tartott egy értekezletet, amelynek tárgya az volt, hogy az összes magyar népi gazdasági vagyionokat szem előtt tartva, állandóan figyelemmel kísérjük azok sorsát, védelmét, és azt, hogy ezeket a vagyionokat az MNSZ nem csak, hogy figyelemmel kísérje, hanem azoknak felhasználását, elosztását és jövedelmét a mi magyar népi szervezeteinknek, a hitelszövetkezeteknek, a gazdasági szövetkezeteknek a kezén keresztül juttassuk vissza népünkhöz. Máris lehetőségek nyíltak erre. Erdély tele van kincsekkel. Szerteszét az országban senki sem mozdult ezek jövedelmezőségét kezdeményezni. Ez a bizottságunk feladatának tekinti azt, hogy ezeket a forrásokat és ezeket a magyar népi vagyionokat megőrizze, megmentse, és nagyon jövedelmezővé tegye.

Az EMGE-vel kapcsolatban kijelenthetem, hogy az a népi megmozdulás, amelyet Marosvásárhelyen tapasztaltunk,⁵¹ meg fog maradni. Az MNSZ állandóan éberem őrökdi a magyar földművesek érdekein. Vigyázni fogunk rá, hogy ott semmi idegen próbálkozás, amely a magyar szellemtől távol van, érvényre ne kerülhessen.

Ajánlom a százas bizottságnak, hogy haza menve, ilyen irányban világosítsák fel a szervezeteket. Sok megyében már keresztül vittük, hogy az MNSZ és az EMGE vezetője együtt ment ki a faluba, és együtt dolgozott. Közös gyűléseket tartanak. Hiszen mind egyet akarunk: azt, hogy a népünk erői szabadon kifejlődve nyújtsák a legnagyobb hasznot a népnek. Kérem az intéző bizottság támogatását ebben a munkában. [...]⁵²

50 Anton Alexandrescu

51 Az EMGE közgyűlésére 1946. február 18-án került sor.

Nagy Géza beszámolója:

Testvérek!

Elmondhatom, hogy most a leendő jelentés egészen friss, amennyiben két olyan anyagra támaszkodik, mely az utolsó percben alakult ki és így adataim a legmegbízhatóbb, legfrissebb, és talán sikerül elérnem, hogy a legmeggrázóbb is legyen bizonyos részleteiben, és ráébredsen bennünket arra, hogy nem hiába foglalkozunk annyit a nagy kérdésével.⁵³

Amikor a novemberi intézőbizottsági ülésünk lefolyt,⁵⁴ akkor teljében állott az alkotmányjogi válság.⁵⁵ Jól tudjuk, hogy mit jelent ez. Azóta ez megszűnt,⁵⁶ de újabb súlyos gond szakadt azok nyakába, akik szeretnék biztos jogi alapon látni nemzetiségi ügyeinket, és ez egy alkotmányjogi válság idején kialakult tényleges helyzetnek most a törvény által követelt, szigorúan törvényes alapra való helyezése. A legsúlyosabb helyzet előtt állunk. Amit eddig sikerült elérnünk,⁵⁷ azt most maradandó érvényűvé kell tennünk királyi dekrétumok formájában. Amikor ilyen történelmi feladat elé kerülünk, akkor szükséges, hogy az intézőbizottság számoljon azokkal az előnyökkel, amelyekkel rendelkezik, és azokkal a belpolitikai viszonyokkal, amelyek kilátásokat nyújtanak a harc szempontjából, és mindenekelőtt összpontosítva igyekezzék az erdélyi magyar élet minden területén megteremteni nemzeti életünk kétségbe nem vonható törvényes alapjait. [...] ⁵⁸

Milyen a romániai magyar tanügy jogi helyzete? Valójában a demokrata magyar tanügy, ha mindössze 5 törvénycikkelyre támaszkodik: a nemzetiségi statútum 18–23. pontig tejredő törvénycikkelyeire, melyek nagyon vázlatosak.⁵⁹ A Rădescu-kormány alatt készültek, és ez a korszak rajtuk hagyta bélyegét. Annyira szűk ez az elvi keret, hogy iskoláink létműködése, igazgatása és ellenőrzése valójában a demokratikus törvényhozás szempontjából a mai napig is tisztázatlan. Nem tisztázatlan azonban a romániai magyar tanügy helyzete a reakció szempontjából. Egymás után történnek olyan intézkedések, amelyekkel az egykori Anghelescu-korszak törvényeit⁶⁰ akarják ráhúzni a magyar nemzetiség tanügyére. A felekezeti

52 A női és az ifjúsági bizottság jelentését nem közöljük. A beszámolókat bemutatta Révi Ilus és Lőrinczi László.

53 Bővebben lásd: *Vincze*, 1997/a.

54 Utalás a marosvásárhelyi november 15–18-i központi intézőbizottsági ülésre. Lásd a 20-tól 24-ig terjedő iratokat.

55 A király 1945. augusztus 20-tól nem ismerte el a kormányt, nem volt hajlandó ellenjegyezni a törvényeket, de a belpolitikai válság mellett a kormánynak azzal is szembesülnie kellett, hogy az angolszász nagyhatalmak sem voltak hajlandók elismerni a Groza-kormányt.

56 A decemberi moszkvai találkozó után a kormányba bevontak egy-egy képviselőt a történelmi pártok köréből, és ígéretet tettek arra, hogy a választásokat mielőbb megszervezik Romániában.

57 Lásd a 9., 18., 25. sz. iratokat és azok jegyzeteit.

58 A kihagyott részben Nagy Géza röviden ismertette, hogy szakértői jelentését a március 17-i kolozsvári tanügyi értekezleten elhangzott beszámolókra, illetve Papp Imre, kolozsvári tanfelügyelő jelentésére alapozta.

59 Az említett szakaszok garantálták az anyanyelvű oktatást az elemi iskolától egészen az egyetemig, a kolozsvári tudományegyetemen azonban csak a jogtudományi és bölcsészeti karon biztosította a magyar nyelvű képzést. A törvényt magyar nyelven közli: *Joó Rudolf beszélgetése...*, 1983. 113–118. p.

60 Gheorghe Anghelescu nemzetnevelésügyi miniszter 1924–1928 között több törvénnyel és rendelkezéssel korlátozta a magyar oktatási rendszert. A témára vonatkozólag bővebben lásd: *Bíró*, 2002. 304–305. p., valamint *Nagy*, 1944. 117–140. p.

iskolákra vonatkozó és a magániskolázási törvényeket, amelyek a román tanügyekre helytelenek, de amelyekben csak felbukkan az a tény, hogy az országban nemzetiségek is laknak. Ezek a törvények azon korszak szüleményei, melyben nem akartak tudomást venni arról, hogy 1.800.000 magyar él ezen a földön [mármint Romániában].⁶¹

Ennek ellenére hogyan segítettük át magunkat egy és fél iskolai éven? Olyan miniszteri rendeletekkel, amelyek legtöbbször saját fogalmazványaink voltak, és harcoltunk, hogy alá legyenek írva. Ezek hol le lettek közölve a *Hivatalos Lapban*, hol nem. Egyszerűen a markunkba nyomták, de az is írás volt, és a törvény által megkövetelt feltételek szempontjából hozzájárult iskoláink működéséhez. Vannak olyan miniszteri rendeleteink, amelyekre büszkék lehetünk. Ezekben benne van a megbékélésnek a szelleme, és az egyenjogúságnak az elve a szórványközségektől a városokig. Ma mégis felmerül a kérdés, hogy mi lesz a jövő akkor, ha a Magyar Népi Szövetségnek adott egyik minisztériumi válaszban a következő áll: „egy miniszteri rendelet vagy intézkedés által teremtett helyzet, amely nem egyezik a törvényes alappal, nem nyújt semmiféle biztosítékot a szerzett jogra nézve”. Tehát olyan miniszteri rendeletek alapján, melyek nem felelnek meg a törvényben előírt feltételeknek, hiába szereztünk jogokat, azok semmisnek tekinthetők. Ez az intézkedés világosan mutat arra, hogy rövidesen kétségbe kívánják vonni azokat a demokratikus intézkedéseket, amelyekről elmondhatjuk, hogy a nemzetnevelésügyi minisztériummal közösen végzett munkánk alapján tudtak megbocsátani, és felmerül a kérdés, hogy mik azok a „legii de bază”,⁶² amelyek alapján tovább akarják intézni a sorsunkat. Olyan törvények, amelyeket 1940-ig és 1940. után is megismert az erdélyi magyarság. Hogy mit jelent ez a jogi bizonytalanság, még arra kell utalnom, hogy Észak-Erdélyben 1940 és 1944 között a normális helyzet kialakulása folytán elemi iskoláink száma megkétszereződött. Hogy iskola működhessek, ahhoz szükséges, hogy az iskola címét közöljék a *Hivatalos Lapban*. Ez nem történt meg. És észak-erdélyi iskoláink ki vannak téve annak, hogy reakciós oldalról a legsúlyosabb támadás érheti őket. Van két olyan tankerületi főigazgatóságunk,⁶³ amely bizalommal tölt el a jövőt illetően. Mindkettő csak miniszteri rendeleten alapult, de sehol sincs törvénybe iktatva.⁶⁴ Ha alkalmazzák a törvény szellemét, akkor a két főigazgatóságot meg kell szüntetni. Hivatkozunk például arra, hogy a napokban érkezett egy miniszteri rendelet, amely a felekezeti középiskolákat az állami középiskolákkal látszólag egyenrangúakká teszi, valóban megszünteti azokat a jogokat, amelyeket eddig élveztek, és kivonja őket az egyházi hatóságok védelme alól. Külön gondja van arra is, hogy leszögezze, hogy a magyar

61 A nemzetnevelésügyi miniszter 1945. július 12-i, 167.193. sz. rendeletével az összes erdélyi magyar tannyelvű elemi és középiskolát a kolozsvári tankerületi főigazgatóság magyar tagozatának hatáskörébe utalta, majd a szeptember 21-i 242.675. sz. rendeletével létrehozta a brassói és kolozsvári magyar tankerületi főigazgatóságot/főfelügyelőséget.

62 alaptörvények

63 Utalás a kolozsvári és brassói magyar tankerületi főigazgatóságra.

64 A két magyar tankerület működését törvényi szinten csupán az 1946. november 23-án megjelent 936. sz. törvénnyel ismerték el.

iskolák nem élvezik azokat a jogokat, amelyeket a '29-ben kiadott közoktatási törvény a román felekezeti iskolák részére biztosít.

Ha rátérünk arra, hogy valójában miképpen is állunk a pozitív demokratikus törvények szempontjából, a következőket állapíthatom meg. A nemzetiségi törvénnyel kapcsolatban az a helyzet, hogy több mint egy éve van érvényben, és magában hordoz egy reakciós kitétel. Ennek a 13. szakasza azt mondja, hogy a romániai magyar felekezeti magániskolák ugyanazon jogokat élvezik, mint a magyarországi román felekezeti iskolák.⁶⁵ Nem lehet mondani, szép egyenjogúság. De amikor arra került a sor, hogy megkérdezzük a minisztériumot, mit jelent ez gyakorlatilag, milyen jogokat élveznek a magyarországi román felekezeti iskolák, azt mondták: semmilyeneket. Ahelyett, hogy azt mondták volna, hogy a magyar felekezeti középiskoláknak éppen olyan joguk van, mint az erdélyi román felekezeti középiskoláknak, utalnak azokra a magánszemélyek által létesített magyarországi iskolákra, melyeknek semmi joguk sincs. Hasonlítsuk most már össze az erdélyi iskolákat egy bukaresti leánynevelő intézettel, és vessük fel a kérdést, hogy mi a különbség köztük. Az egyik oldalon állnak a középiskolák, a másik oldalon pedig a kiváltságos osztály luxusiskolái. Miért ne legyen a népiskoláknak is meg ugyanaz a joga, mint a kiváltságosokénak, akik ma mondhatni a legtöbben a reakcióhoz tartoznak?

Egyébként a nemzetiségi törvénnyel kapcsolatban a kolozsvári országos tanügyi értekezlet⁶⁶ olyan értelemben tett javaslatot, hogy a magánjellegű szó maradjon ki a törvényből, a fogalmazásban pedig változtassák meg a következőképpen: ugyanolyan jogokat élveznek, mint az erdélyi román felekezeti iskolák.⁶⁷

Van egy másik tervezet. Ennek lett volna hivatása a nemzetiségi oktatás kérdéseit tisztázni. Ezt háromnapos tárgyalásban vitattuk meg, és beadtuk a nemzetiségi minisztérium törvényelőkészítő ügyosztályába. Innen eltűnt, és a mai napig nem sikerült megtalálni. Ez a tervezet tiszta vizet tölt a pohárba. Bizonyos reakciós elemeknek nem volt érdeke, hogy a nemzetiségi oktatás kérdései ennyire is tisztázódjanak. Az előkészületben lévő elemi iskolai oktatási törvény nyomtatásban meg is jelent, ezer példányban. A nemzetnevelésügyi minisztérium meg is küldte minden hatóságnak, csak a Magyar Népi Szövetségnek nem tartotta szükségesnek megküldeni. A tervezetet mégis áttanulmányoztuk. (Törvénytervezet szövege.)

Az MNSZ tanügyi osztálya az erdélyi kiküldöttek részvételével megállapítja, hogy a fenti tervezet a demokratikus követelményeknek megfelel, fejlődést jelent és tágabb lehetőségeket biztosít.

65 A Nemzetiségi Statútum nem tartalmazott ilyen, vagy ehhez hasonló kitétel.

66 Az értekezletet március 17-én tartották meg.

67 Valószínűleg az 1925. évi Anghelescu-féle magánoktatási törvényre utalhatott, amely 1946-ban is érvényben volt. A Nemzetiségi Statútum 21. paragrafusa a következő jogokat garantálta: „A nemzetiségek felekezeti iskolái ugyanolyan államsegélyben részesülnek, mint a román felekezeti iskolák.” *Joó Rudolf beszélgetése...*, 1983. 116. p.

Nem vagyunk hajlandók elfogadni olyan törvényt, melynek a megtárgyalásában nem veszünk részt. Az igazságügyi minisztérium sok harc ellenére vállalta a törvények közös előkészítését. Honnan van az mégis, hogy a minisztériumok szabotálják a nyílt kártyákkal való játékot, és ki akarnak hagyni bennünket belőle. Nem közömbös az sem, hogy a mostani szabadabb népi iskolai oktatásra egyáltalán nincs tekintettel az iskolaszéki törvény. Minden község elemi oktatásának van egy községi hatósága, melyben képviselve vannak a tanítók, a közigazgatási hatóságok, és szülők. Ma ezt szintén egyoldalúan alkalmazzák és vegyes lakosságú községekben román iskolaszéket hoznak létre. Ennek a törvénynek a módosításától függ az iskolák békéjének a biztosítása. Ugyancsak a törvények szempontjából nem tudjuk, hogy milyen erejű törvényt kell hozni, hogy a tanszabadság biztosítva legyen. Sokat hallhatunk arról, hogy Erdélyben újból megkezdődött a névelemzés és valláskutatás. Ameddig fennállanak ezek a szempontok és ilyen rendszeresen bukkannak fel, egészen biztos, hogy mögötte a régi politika búvik meg, és próbál érvényesülni. Azt akarjuk, hogy tanügyeink a törvények szempontjából biztos jogi alapot kapjanak. Ez a hiány a törvényes alapok hiányából származik. Igaz az, hogy népi erőnkkel és demokrata szervezeteinkkel meg tudjuk akadályozni, hogy iskoláink ajtajára pecsétet tegyenek, a cél azonban az volna, hogy ne jussunk idáig.

Aztán itt van több ezer tanító és tanár fizetésének és besorolásának rendezése is, amelynek elintézése szintén nem történt még meg. Sajtónk ebben a tekintetben a végletekben jár. Inkább sajnós a hozsannázásnak a végletében. Mi látjuk, miket ír a *Világosság* a tanszemélyzet kérdéséről. Nem érdekünk ez a sajtópolitika és nem tudjuk hangsúlyozni elégszer, hogy ha a sajtó tényeket közöl, az igazságot közölje. Ha a tények szomorúak, hát legyenek szomorúak, de rá kell mutatni, hogy javítani lehessen rajta. 3500 tanítóból biztos besorolással csak ezer és egynéhány rendelkezik. Mi van a többivel?⁶⁸ A három székely megye besorolását a *Hivatalos Lapban* elsüllyesztették. A tanügyi hatóságoknak lett volna elsőrendű kötelessége, hogy ne elégedjenek meg azzal, hogy a minisztériumból elhozzák a törvény másolati példányát, mikor tudják, hogy érvénybe csak a *Hivatalos Lapban* való közzététel lép. A székelyföldi tanítók kimaradtak a besorolásból. A besorolt tanítók besorolásuktól máig kapták az őket megillető fizetést. Az állami számvitel azonban megállapítja, hogy mivel a törvény nem jelent meg a *Hivatalos Lapban*, a tanítóknak vissza kell fizetniük fizetésüket. Ez elég ahhoz, hogy száz meg száz tanító a Székelyföldön bizonytalanságban érezze magát.

Már novemberben jelentettük, hogy a felekezeti tanítók besorolása az államiakkal azonos feltételek között történt. A besoroló bizottság az állami tanítók besorolásánál egész 1940-ig visszamenőleg követeli a működési engedélyt. Tehát hiába tanított valaki 25 évig, ha ezt nem tudja felmutatni, csak szolgálati idő nélküli tanító lehet. Maros-Torda 222 tanítója közül mindössze 86-ot soroltak be és 136 maradt besorolatlan. Igazságtalan[ok] és hátrányos[ak] a besorolások. Ha

68 Az észak-erdélyi állami, valamint a dél-erdélyi felekezeti iskolák tanítóinak besorolása csak 1946. május 27-ével rendeződött véglegesen.

Dél-Erdélyt nézzük, itt hasonlóképpen lassan folyik a besorolás. Irataikat tanítóink már rég beküldték. Besorolásukat ezért hajtottuk olyan gyorsan [végre], hogy a '46–47. évi költségvetésbe kerüljenek bele. Ezek a tanítók tisztázatlan besorolási helyzetük miatt abban a veszélyben vannak, hogy nem kerülnek bele a költségvetésbe.

A kolozsvári tankerületi főigazgatóság állami tanítókat küld ki Dél-Erdélybe. Kérték a községek és kellett küldeni. Eddig már 285 állami magyar tanítót küldtek Dél-Erdélybe. A kinevezésre feljogosított irat[ra] rá volt írva a miniszteri jóváhagyás. Ezek a tanítók 1945 novembere óta egyetlen fillér állami fizetést sem kaptak. Déván havonta 400 ezer lejt fizet az MNSZ a munkájukért. Torda megyében 68 tanítót fizet az MNSZ, illetve tartanak el a községek. Szép ez és a legtermészetesebb jogi alap, amelyről nem mond le a nép. Tűrhetetlen állapot az, hogy kétszeres adózás történik az állami fizetéssel szemben. A dél-erdélyi felekezeti tanítók 1945 augusztusa óta nem kaptak fizetést.⁶⁹

Meg kell emlékeznünk arról, hogy Észak-Erdélyben különleges probléma a hadifogságban lévő tanítók besorolása. Csak Maros-Torda vármegyében 86 család érdekelt ebből a szempontból. Bármennyit fáradtunk és harcoltunk, még nem sikerült ezt a kérdést megoldani. Ugyanakkor a román tanítók családja megkapja a belügyminisztériumtól azt a fizetést, ami jár a hadifogságban lévő tanító férj után. Ezt szintén meg kell oldani, mert a magyar tanítók asszonyai nem viselhetnek súlyosabb sorsot a román asszonyokéval szemben.

A tanárok helyzetével kapcsolatban éppen olyan megrázó adatokkal kell szolgáltatnunk. A helyzet az, hogy Erdély területén kétezer tanári állást tart nyilván a minisztérium. Mindössze 463 végleges rendes tanár nyert kinevezést a magyar iskolákhoz Észak-Erdélybe. Van 365 helyettes tanár, mind 5–10–13 éves múltú, akiknek azonban hiányzik a capacitate vizsgájuk,⁷⁰ és csak helyettes tanároknak tekintik őket. Ha hozzávesszük ezekhez a dél-erdélyi tanárokat, akkor 410-re nő a száma azoknak a tanároknak, akik kezdő tanárokként kapnak fizetést és jogi helyzetük bizonytalan. Jelenleg 1500 tanár hiányzik a magyar középiskolákból. Ez olyan katasztrofális szám, amit a sajtóban nem szabad megemlíteni. Egyet tudunk: minden iskolánk túl népes, és ennél fogva az iskolák megszüntetése nem szünteti meg a tanárhíányt. Itt kell megemlíteni, hogy a capacitate vizsga kérdése egészen elavult. Ennek a vizsgának a lényegét már elmagyaráztuk. Míg a román tanároknak 10 százaléka nem rendelkezik ezzel a vizsgával, addig a magyar tanároknak 55%-a nem rendelkezik ezzel. Itt nem a tanárok a hibásak, hanem egy korszak átkos öröksége ez, amely rájuk nehezedik. Groza miniszterel-

69 A romániai magyar tanszemélyzettel szemben a bukaresti kormánynak 1946. áprilisában már 3 milliárd lej fizetési hátraléka halmozódott fel, mivel egy éven keresztül jórészt csak előlegeket folyósítottak. Tódor Sándor, Temes megyei küldött felszólalása a dél-erdélyi tanszemélyzet súlyos anyagi helyzetét támasztja alá: „A dél-erdélyi tanfelügyelőséggel tényleg az áll, hogy a szervezetek tartják fenn a tanítókat. Szükséges lenne, hogy a Segélyező Bizottság lássa el őket addig is, amíg az állam folyósítja a fizetésüket.” ANIC, f. 27. UPM, d. 141/1946. 50. f.

70 A tanárokat egy külön *képesítési vizsga* letételére kötelezték, és állásukban csak azokat lehetett véglegesíteni, akik ilyen bizonyítvánnyal rendelkeztek.

nőknek is az a véleménye, hogy a törvény alkalmat ad arra, hogy a magyar uralom alatt szerzett jogokat megőrizték. Ennek alapján kérjük, hogy tanáraink megkapják a véglegesítést a capacitate vizsga nélkül is. Átütő erejű fellépés nem történt ezen a téren. A nemzetiségi minisztérium kiírta ezt a vizsgát, és megengedi, hogy Bukarestben román nyelven, Kolozsváron magyar nyelven lehessen letenni a véglegesítő vizsgát. Ha elolvassuk ezt a rendeletet, azt látjuk, hogy a méltányosságnak nyoma sincs. A kolozsvári vizsgáztató bizottság legalább két véglegesített középiskolai tanárból, valamint három egyetemi tanárból kell álljon.

Középiskolai tanárunk annyi nincs, hogy két véglegesítő vizsgát letett tanárt és három egyetemi tanárt tudjunk betenni. Így csak román tanárokból kerülnek ki a bizottsági tagok. Ennek az a következménye, hogy a feltételek súlyosak és halaszthatatlanok.

A felettes felekezeti hatóságok megpróbálják tisztázni a felekezeti magyar tanárok jogi helyzetét, mégpedig annak az intézkedésnek az alapján, amellyel '29-ben elismerték a román felekezeti tanárok szerzett jogait. Észak-Erdélyben 250 felekezeti tanárnak a joga rendeződik. Fennmarad 150–160 állami magyar középiskolai tanár. Ha az egyházakkal szemben méltányos tud lenni az állam és véglegesíti a felekezeti tanárokat, akkor hogy hagyhatja az MNSZ magára ezt a 150 állami tanárt. A megbízás, amellyel a tegnapi és tegnapelőtt lefolyt értekezletről ide jöttünk, az, hogy a magyar középiskolai tanárok ragaszkodnak azokhoz a szerzett jogokhoz, s olyan törvény alapján, melyet a fasiszta uralom adott meg a magyar állam és az 1920 előtt alkalmazott a tanárokkal szemben, valamint 1920 után a román állam elismert [*sic!*].

A kérése ennek a 150 tanárnak az, hogy az intézőbizottság adjon megbízatást, hogy azok a szerzett jogok nem csak magyar tanárokat illessenek meg, hanem olyan román tanárokat is, akik a magyar uralom alatt szereztek véglegesítést. Ilyen értelemben a kolozsvári értekezlet Bányai aláírásával táviratot küldött a nemzetnevelésügyi minisztériumba, valamint az ODA-hoz, melyben kéri a capacitate vizsgának április 8-ra való elhalasztását, és a tárgyalások újra felvételét. Kérjük, hogy a tagok részéről is járuljanak hozzá, hogy megszülessen egy olyan határozott álláspont, mely segítség lenne a tanárok szempontjából.

Hátra maradtak még a mezőgazdasági iskolák, amelyek nagyon elhanyagolt állapotban vannak. Népünk 75%-a földműves, és nekünk 4 felekezeti alsó fokú gazdasági iskolánk van, és egy állami mezőgazdasági középiskolánk. A csíki mezőgazdasági iskoláról is tudunk, de az olyan állapotban van, hogy nem is iskola. A minisztérium itt nem sorolta be a tanszemélyzetet, és nem akar a háború után szükséges megfelelő összeget nyújtani.

A tan[on]ciskolák helyzete a legsúlyosabb. Olyan nagyvárosban, mint Nagybánya, nem írták össze a tanoncokat, és az MNSZ nem harcolta ki a magyar nyelvű iparos tanonciskolákat. Hasonló a helyzet Csíkszeredán, ahol az ipartestület gáncsolja a Zsil-völgyi bányásztanoncok oktatását. Nem lehet őket rákényszeríteni

arra, hogy idegen nyelven tanuljanak, vagy éppen semmilyen nyelven. Az egész román állam tanügyének lefelé irányított ágja az iparos tanoncoktatás.

Legszomorúbb a helyzete az állami magyar tanítóknak és a tanároknak, akiknek a fizetésük április elsejével megszűnik.⁷¹ Felvetődik a kérdés, hogy hogyan állunk azzal a 3 és félmilliárd lejjel, amelynek az lett volna a hivatása, hogy biztosítsa a magyar tanszemélyzet fizetését. Ez a pénz nem mostani kiutalás. Ez ...⁷²

Úgy hiszem, hogy ez a jelentés nem abból a szempontból lesz mérlegelve, hogy negatívumokat soroltam fel.⁷³ Mi, magyar tanárok és tanítók több mint egy esztendeje harcolunk a politikai vonalvezetéssel a magyar tanügy biztosítása érdekében. Ez a kérdés minden polgárt egyformán érint. Harcolnunk kell a magyar iskolák jogi helyzetének és a magyar tanítók és tanárok biztosításának eléréseért, továbbá egy magyar mezőgazdasági főiskola felállításáért. Halaszthatatlan a pénzkérdés tisztázása is, mert 1 millió 800 ezer magyar figyeli, hogy mi történik a magyar iskolákkal ebben a költségvetési évben. Mi bízunk abban, hogy a 300 ezer magyar gyermek jelenti az igazi jogi alapot. És hogy ez valóban kétségbevonhatatlan jogi alapot jelentsen, ahhoz maximális összefogásra, nagy elhatározásra és kritikai szellemre van szükség, amellyel leleplezzük a reakciókat és erősítjük a demokráciát.

A jegyzőkönyvet két levéltárban található irat segítségével állítottuk össze: MOL, Bányai László hagyatéka, XIX-J-1-l, 1. doboz, 1/g., sz. n., valamint ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 141/1946. 21–41. f. Gépelt jegyzőkönyv.

71 Az észak- és dél-erdélyi magyar tannyelvű iskolák tanárai csak 1946 áprilisában kapták meg visszamenőleg a járandóságukat, ellenben az a magas infláció miatt sokat veszített az értékéből. A magyar tanári kar bérének rendezése érdekében – az MNSZ indítványára – 1945 júniusában létrehozták a Petőfi Alapot, amely alaphoz Márton Áron 3 millió lejjel járult hozzá.

72 Az eredeti iratban nem folytatódik tovább a mondat.

73 A hozzászólások során egyes felszólalók némileg eltúloztak tartották a beszámolót, ellenben a nagy többség véleményét Bálint Géza fejtette ki a legjobban: „Nagy Géza beszámolójáról csak annyit akarok mondani, hogy akármilyen sötéten is festette le a helyzetet, még mindig jobban tette, hogy elmondta, mint például gazdasági felelősünk, aki itt van ugyan, de nem mond semmit.” ANIC, f. 27. UPM, d. 141/1946. 60. f.

32.

Az MNSZ központi szakbizottsága vezetőinek válasza a Központi Intézőbizottság brassói gyűlésén

(részletek)

Brassó, 1946. március 18–20.

Válaszok⁷⁴

Csákány Béla dr.:

Czikó Lőrinc kérdezte,⁷⁵ hogy hogyan járunk el azokkal szemben, akik a kolozsvári rendbontást elkövették. Decsi⁷⁶ dr.-t kizártuk, Asztalos Sándort felfüggesztettük és fegyelmi eljárást folytatunk ellene.⁷⁷

Czikó továbbá kifogásolta a központi tisztviselők számát, és azt mondta, hogy küldjünk Bukarestbe is belőlük. Ez a 30 tisztviselő még a központnak is kevés, mert benne van a *Falvak Népe* szerkesztősége és igazgatója is itt is szaporítani kellene a számot és Bukarestben is kellene még munkaerő.

A körlevelek ügyében, külön körleveleket fogunk kiadni és kérjük szervezeteinket, igazolják átvételüket. A leveleket kellő időben kell elküldeni, az utóbbi időben postára adjuk.

Sokan azt mondják, hogy sok az adminisztráció. Szerintem túl kevés az adminisztráció. Ha bizonyos adminisztrációt nem vezetünk, semmiféle tevékenységet kifejtteni nem tudunk. Súlyt kell fektetni erre is, ettől nem szabad félnünk. Ma a harc feltételei mások, mint a törvénytelenség idején. Ma az étellel kapcsolatban álló hivatalokká kell válnunk.

A ...⁷⁸ csendőrigy is súlyos.⁷⁹ Mindent el kell követnünk, hogy az ...⁸⁰ eltakarítsák onnan. Amint hallom a szilágy[*ság*]i csendőr...⁸¹ parancsnok is ilyen. A többi demokrata szervezetek azt mondták, hogy jó, és ebből látszik, hogy mi származik abból, ha nem működünk össze velük, nem tudják, hogy nekünk mi a jó. Meg kell vizsgálni ennek az ...⁸² szervezeteivel. Meg kell néznünk, hogy mi a valódi és tényleges helyzet ezzel kapcsolatosan.

74 A gyűlés alkalmával elhangzott megyei beszámolókat nem közöljük. Ezek megtalálhatók: ANIC, f. 27. UPM, d. 141/1946. 46–70. f.

75 Czikó Lőrinc felszólalása megtalálható: ANIC, f. 27. UPM, d. 141/1946. 45. f.

76 Helyesen Decsy István, kolozsvári ügyvéd.

77 A „kolozsvári rendbontás” célzás az 1946. január 28-i kolozsvári „kiszélesített” MNSZ-gyűlésre, amelyen a „belső ellenzék” tagjait szabályszerűen kiverték a teremből a fellázított hóstáti földészek. A két személy kizárására vonatkozólag lásd a 28. sz. iratot és lábjegyzeteit.

78 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.

79 Enyedi Ferenc, a Szilágy megyei központi intézőbizottsági tag arról számolt be, hogy a megyei csendőrség nem tud magyarul és a kivizsgálások esetén részrehajló. ANIC, f. 27. UPM, d. 141/1946. 48. f. A csendőrség és magyar lakosság viszonyára lásd a 18. sz. iratot és lábjegyzeteit.

80 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.

81 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.

82 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.

Mikó Gábor szerint sok helyen azzal utasítottak el valakit szervezetünkől, hogy az MNSZ csak saját tagjait védi. Ez tényleg a gyakorlatban is így kell legyen: ha egyéni eljárásról van szó, akkor az MNSZ csak a saját tagjainak nyújtson jogsegélyt. De ennek meg kell legyen a ...⁸³ a szegény emberekkel szemben is, akik ha nem tudják fizetni a tagsági díjat, mentesítsék őket a tagsági díj fizetése alól.⁸⁴

Juhász⁸⁵ testvér szerint az ellenőrzés terén mulasztások terhelnek minket. Általában ellenőrizzük a szervezeteink tevékenységét. Nem tűrhetjük, hogy kiadunk körleveleket, és azokra nem jön válasz. Kijelentem, hogy mostantól kezdve rendszeres határidő-naplóval dolgozunk, és pontosan kell beküldeni a válaszokat. [...] ⁸⁶

Volt szó a fegyelem kérdéséről. Példa erre a szilágyi körlevél.⁸⁷ Az a hibánk, hogy nem tudunk fegyelmet teremteni. Szerveztünkben ilyen értelemben nem tettek eleget az alapszabály alapján. Akik vétnek az alapszabályok ellen, azokat fegyelmi elé kell állítani. Szervezetünk nem törődik azzal sem, hogy függetlenítse felelőseinket, akiknek így nagy hiányát érezzük.

A földosztással kapcsolatban is merültek fel kritikák.⁸⁸ Ennek a nagy kérdésnek nem szenteltünk külön időt, hanem engedték, hogy olvadjon bele általános kérdéseinkbe és azokkal együtt pangjon. A földreform, a magyar telepések ügye⁸⁹ elsődrendű kérdését kell képezze szervezetünknek. Az ezzel járó ügyek elintézésére egy bizottságot kell alapítanunk, amely örködjék, hogy ott ahol hibák történtek, azok ki legyenek javítva. Ezzel nem foglalkozhat a szervező bizottság, mert olyan munkát és erőt igényel, amelyet oda kell összpontosítani. Hogy én is a jövőben jobb jelentést adhassak, és többet dolgozhassam, az intézőbizottság támogatására van szükség, hogy a központi szervező bizottságot megerősíthessük és minden megye élére központi felelőst állítsunk. Alakuljon egy megyei szervező bizottság, amely kádereket neveljen.

A választások ügyéhez nekem más hozzászólásom nincs, mint az a javaslat, amely elhangzott.⁹⁰ Az egységes döntéshez alkalmazkodom. Az Ekésfront a legrégebbi szövetségünk. Sokszor kitűnik, hogy milyen a viszony az Ekésfront és

83 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.

84 Mikó Gábor felszólalásában egy kardinális kérdésben is kifejtette álláspontját. Mikó az RSZDP Országos Magyar Bizottságának választási javaslatát elfogadhatónak tartotta, mivel szerinte „az MNSZ mai összetételében nem képvisel olyan koalíciót, mint amilyent a nyugati országokban tapasztalhatunk, ahol a munkáspártokon kívül keresztényszocialista és polgári irányzatok is érvényesülhetnek.” ANIC, f. 27. UPM, d. 141/1946. 49. f.

85 Juhász Lajos felszólalását lásd: ANIC, f. 27. UPM, d. 141/1946. 52–53. f.

86 A szervezeti munkát ért bírálatokra adott egyéb válaszait nem közöljük.

87 Utalás a Szilágy megyei MNSZ Végrehajtó és Intézőbizottságának 1946. január 2-án kelt levelére. Lásd 28. sz. irat jegyzetét.

88 Minden egyes felszólaló súlyosnak tartotta az agrárreform végrehajtása során elkövetett törvénytelenégeket.

89 Az 1944 őszen elmenekült szászok falvaiba – Bátosra, Dédrádra, Petelére, Tekére, Nagyidára, Paszmosra, Vajolára – telepített székely földművesek sorsa már 1945 közepén tarthatatlanná vált. (Lásd a 9. sz. irat jegyzetét.) Juhász Lajos szerint 1946-ban: „Most lassanként szöknek meg innen, mert mind erősebb támadás éri őket. A mi magyarjaink nem bírják ezt a sok támadást, és nap-nap után szállingóznak haza a falujukba.” ANIC, f. 27. UPM, d. 141/1946. 53. f.

90 Csákány Béla valószínűleg Kurkó Gyárfásnak az önálló listára vonatkozó javaslatára utalt, amit a felszólalók legnagyobb része elfogadott. Enyedi Ferenc az önálló lista mellett érvelt, mert így – véleménye szerint – „a magyarok mind leszavaznak.” ANIC, f. 27. UPM, d. 141/1946. 48. f.

az MNSZ között helyenként. De erről nem jött semmi jelentés. Ez a kettő a falu szervezete és együtt kell dolgozzanak. Sok hiba és baj származott ennek az elhanyagolásából.

Mi az EMGE-t is úgy nézzük, mint egy másik alosztályunkat. Éppúgy az EMGE-be is beférkőznek a reakciók, mint az MNSZ-be. Tisztességes embereket kell az élére állítani. Ezért harcot kell vívnunk, mert csak így tudunk keresztül-menni minden nehézségen.

Kérem, hogy a jövőben igyekezzenek politikailag alátámasztani a mi munkánkat, és ezzel is megerősíteni minket abban az óriási küzdelemben, amely még ma is folyik. Bírálókon keresztül kristályosodunk ki, és csak ezen keresztül tudunk egy kibontakozó harcot keresztülvinni, amely mindig szükséges. [...] ⁹¹

Takáts Lajos dr.: Belátom, hogy sok kérdésben nem szabad nagyon kevés szavúnak lenni. ⁹² Felmerült egyik legsúlyosabb kérdése a magyarságnak, a földreform-sérelemek. Ma egy miniszterközi bizottság járja Erdélyt, amit úgy kell felfogni, hogy nem csak arra alakult, hogy a földreform-sérelemeket orvosolja, hanem orvosolja általában a magyarság sérelmeit. ⁹³ Ez abból is látszik, hogy Erdélyt utoljára hagyták. Az erdélyi különleges panaszokkal most ismerkednek meg. Ezen bizottság munkájának megkönnyítése céljából, elkészítettünk egy emlékiratot, amelyet panaszokból állítottunk össze.

Mi az abszontista fogalma? ⁹⁴ Mindazokat, akik Dél-Erdélyből Észak-Erdélybe mentek, vagy a háború elől menekültek el, abszontistának minősítettek és vagyonuk kisajátítás alá került. Mikor ezt a törvényt hozták, nem ezekre gondoltak, hanem azokra, akik külföldön tartózkodnak. A Regátban így is hajtják végre. Erdélyben azonban ezt a magyarság hátrányára akarják kihasználni. És ebben az egy kérdésben számtalanszor kemény harcot vívtunk a minisztériumban, de nem értünk el olyan eredményt, amilyent szerettünk volna. Azt kértük, hogy ne tekintsék abszontistának, csak azt, akinek állandó jellegű lakhelye van külföldön. Ez volt a törvényben is. Reméljük, hogy a bizottság erdélyi látogatása után kellően alá lesz támasztva ez a panaszunk, és akkor ebben a kérdésben állásfoglalás történik. Ugyancsak kisajátítják azoknak a magyaroknak a vagyonát, akik a

91 A kihagyott részben Mezei Lajos a felszólalásában a szervező bizottság munkájának javítására tett ígéretet.

92 Fodor István, Kolozs megyei küldött Takáts Lajos jelentését azért kifogásolta, mert az messze állt a valóságtól. Véleménye szerint Takáts Lajos: „Igyekezett szépitni a jelentéseket. Itt van a CASBI, a visszaperlések, a földosztás. Látnunk kell azt, hogy maga a jogügyi irodánk Bukarestben nagyon gyenge. Kevesen is vannak, és ezért ellaposodnak az ügyek, mint a minisztériumban. Kérem, az intézőbizottság hasson oda, hogy a jogügyi irodát megerősítsük Bukarestben, mert ez a legfontosabb, amikor a reakció mindent elkövet, hogy jogainkat letörje.” ANIC, f. 27. UPM, d. 141/1946. 52. f.

93 A miniszterközi bizottság a kolozsvári értekezletére egyetlen magyar földműves sem kapott meghívást. *Világosság*, 1946. március 20.

94 Az 1945. márciusában kibocsátott agrárreform-törvény 3. paragrafusának d) pontja értelmében: „kisajátítatnak a távollévők [*vagyis az abszontisták - a szerk. megj.*] összes földjei és mezőgazdasági javai”. Bővebben lásd *Vincze*, 1996.

Az abszontisták ügyének rendezése érdekében Simion Oeriu 1946. márciusában számos erdélyi megyét meglátogatott. Az RKP Központi Vezetősége számára készített jelentésében értetlenségét fejezte ki amiatt, hogy a „MADOSZ”, miért képviseli a gazdagok érdekeit, mert azzal csak a „magyar reakciót” erősíti, holott a „szegény magyarokat” kellene pártfogolnia. ANIC, f. 2348. CC al PCR, Cancelarie, d. 74/1946. 3. f.

visszavonuló hadsereggel mentek el. Más az, ha erőszakkal ürítették ki a vidéket, vagy a propaganda, amit a visszavonuló hadsereg fejtett ki, olyan nagy volt, hogy sokan elhagyták lakhelyüket. Akik a német hadsereggel mentek el, azoknak a vagyonát is kisajátítják, ez csak a német nemzetiségű állampolgárookra vonatkozik.

A telepesek kérdése is egy nehéz kérdés.⁹⁵ A fegyverszüneti szerződés szerint a Szovjet Szövetség kártalanítja magát a német területen elfoglalt vagyonokból (német vagyonok).⁹⁶ Tehát ebben az országban is a német vagyonok erre valók. A telepeseknek a mai napig sincs jogi alapjuk, mert a telepítések fel vannak függesztve. Azok, akik csak beszivárogtak és a központilag irányított telepítés után kerültek egyes helyekre, nem kapnak tulajdonjogi okmányt, amíg nem tisztázódik a helyzetük. Egyébként a földeket bármikor ki lehet adni, de csak haszonbérbe. Ez okozott annyi zavart. A telepeseknek is haszonbérbe kell kivenni a földet, de ők azt hitték, hogy el akarják venni tőlük. Mi a magunk részéről nem tehetünk egyebet, mint ahol ilyen magyar települések vannak, megmagyarázzuk nekik, hogy jelentkezzenek a Mezőgazdasági Kamaránál, és vegyék csak ki haszonbérbe a földet, ne hagyják ott. Ami pedig az ezután telepített lakosságot illeti, ez egy hosszú és alapos előmunkálatot igényel. Helyi szervezeteink dolgozzák fel és mutassák ki a lakosság-felesleget, amely a megyében van, és amelyet el akarnak helyezni más vidékre és nincs birtokuk. Mutassák ki pontosan adataikat, hány tagból álló családok és hol igényelnek földet. Ez a munka sok időt vesz igénybe, ezért kezdjek meg már most. Ez a telepítés különösen a sváb és szász vidékre vonatkozik. Jelenleg minden telepítés fel van függesztve. Kérni fogjuk a lakosság-felesleg más helyre való áttelepítését, és reményünk van rá, hogy a Groza-kormány ezt a kérdésünket támogatja.

A földreform során még olyan panasz is elhangzott, hogy valakit háborús bűnösnek nyilvánítanak és ezen a címen veszik el a vagyonát. Ezt nem lehet csinálni, csak azoknál, akik már el vannak ítélve. A felmerült panaszokból lesűrhetjük azt, hogy a tisztázatlanság miatt vannak ebben a kérdésben ország-szerte panaszok. Nagy része onnan származik, hogy a megyei [földreform-]bizottságokban nincs képviselőnk.⁹⁷ Főleg olyan megyékben nincs, ahol a magyarság nagyobb számban él. Ezt a reformkérdést a földművelésügyi minisztériumban kell elintézni, ahol ellenben eddig a legkevesebbet értük el.

A sérelmek nagy részének eredetét abban látom, hogy nem működünk eléggé együtt a demokrata szervezetekkel. Az olyan szórványok, mint Szeben, ahol a sovinizmusnak (román) sikerei vannak, a földreform kérdésében együtt tud működni a többi demokrata szervezetekkel. Így van ez Biharban is.

Mi kell elsősorban példát adjunk, és le kell küzdenünk az ellenszenvet a románokkal szemben. Kisküküllő megyében sovinizta megjegyzések hangzanak el, és mi erre megsértődünk. Ezzel elvágjuk az útját annak, hogy a románok jó

95 A kérdésre vonatkozólag lásd az irat korábbi jegyzetét.

96 Az erről szóló határozatot a potsdami értekezleten fogadták el.

97 A kérdésre vonatkozólag lásd a 25. sz. irat jegyzetét.

oldalunkról ismerjenek meg bennünket. Ismételt közeledés után megtaláljuk az utat a románok lelkéhez. A román nép más lelkületű, mi megint mások vagyunk, de az utat meg lehet találni egymáshoz.

Itt van aztán a ...-os törvény.⁹⁸ Ezen a helyi szervezetek együttműködése keveset segíthet, mert ez a mi feladatunk. Az a kívánság, hogy ismertessük azt a javaslatot, amit mi előterjesztettünk az igazságügyi minisztériumnak. Első és legfontosabb kérdésünk, hogy amennyiben a bíróságok a kötött ügyleteket megsemmisítik, az alperes megkapja valorizált értékben az akkori vételárat. Ez román részről is megnyilvánult. Ez a mi első kívánságunk, és mi jogosnak találjuk ezt a kérést. Ha a másik törvényt is sikerül megváltoztatni ilyen tekintetben, akkor ennek a módosítására is sor kerülhet. Remélem keresztül tudjuk vinni. Javaslatunkra előterjesztést is tettünk arra az esetre, ha ez nem sikerülne. Azt kértük, hogy a menekültek fogalmát szűkítsük meg. Nem mindenki, aki Észak-Erdélybe ment legyen [?] menekült, csak az, aki személyes és súlyos üldöztetésnek volt alávetve, és kénytelen volt elmenni, vagy hatósági kiürítési parancsra hagyta el a helyét. Kértük, hogy aki ezen a címen pert indít, az igazolja, hogy a vételárral mit csinált. Ha igazolja, hogy a vételárat helyesen fektette be, ne legyen joga a vagyon visszaszerzésére. A harmadik javaslatunk az volt, hogy a törvény hatályát terjesszék ki az egész országra, hogy az is visszaperelhesse a vagyonát, aki a bécsi döntés után elment Bukarestből. Ezeket a pontokat a minisztériumban, az igazságügyi minisztériumban elfogadták, azzal, hogy ez kormánykérdés és nem jogi kérdés. Tehát ezt a kérdést minisztertanács elé kell vinni, és tekintettel arra, hogy Groza miniszterelnök, valamint az ODA főtitkára⁹⁹ részéről támogatást kapunk, reméljük, hogy sor kerül arra is, hogy a törvény napvilágot lásson. Bukaresti működésünk minden idejét erre kívánom fordítani.

A *Hivatalos Lap* március 16-i száma közli azt a törvényrendeletet, amely amnesztiát ad azoknak a szökevényeknek, akik 1944. szeptember 2-ig mint katonaszökevények elhagyták az ország területét, vagy akár e határidő után lettek ennek nyilvánítva.¹⁰⁰ Tehát azoknak, akik katonai egységeiktől szabálytalanul távoztak el. Ezek 1945. jún. 15-ig kellett jelentkezzenek. Mi kértük ennek a határidőnek a meghosszabbítását, amit meg is adtak 1946. április 1-ig. A határátlépés után 30 napon belül kell jelentkezni a hadkiegészítőnél vagy egységüknél. Mindaz, aki katonaszökevénynek van nyilvánítva, tegyen eleget jelentkezési kötelezettségének. Nem ítélnétek el valakit tiltott határátlépésért, ha a

98 A 645-ös „visszaperlési” törvényről van szó. Erre vonatkozólag bővebben lásd a 25. sz. irat jegyzetét.

99 Luka László

100 Háromszék megyében a következő estre került sor: „annak idején a Székelyföldről nem vonult be senki, mert a reakciók azt mondták, hogy a szovjet parancsnokság szerint minek Romániának katona, hiszen ő nem kérte. Az MNSZ rábírtta ezeket a fiatalokat, hogy késve vonuljanak be. Négy hétig teljes szolgálatot végeztek felszerelve. Azután összehívták őket Sepsiszentgyörgyre, ahol azt a parancsot kapták, hogy menjenek haza civil ruháért, mert leszerelnek. Így tettek, de mikor visszamentek, másnap bíróság elé állították őket, és 2–2 évre, 6 hónapra, 3 hónapra ítélték. Hogy lehetne ezen segíteni? Itt vannak most a Felleghvárbán.” Pötyö Lajos beszámolója a brassói gyűlésen. ANIC, f. 27. UPM, d. 141/1946. 47. f.

törvény kötelezi, hogy az országba jöjjön. Ha pedig már elítélték őket, akkor szabadlábra kell helyezték.

Imets¹⁰¹ kérdezte Udvarhelyről, hogy azok az egyetemi hallgatók, akik karácsonykor hazajöttek, hogyan mehetnek vissza tanulmányuk folytatására. Román állampolgár nem hagyhatja el az ország területét, csak szabályszerű útlevelemmel. Az a véleményem, hogy tanuljon mindenki inkább itt, mert aki kimegy, az nem tér vissza többet, és az népünk számára elveszett.

Az állampolgárság ügye.¹⁰² Az Észak-Erdélyre vonatkozó állampolgársági törvény rendezte az észak-erdélyi lakosság helyzetét. Akik 1940-ben román állampolgársággal bírtak, tehát be voltak jegyezve az állampolgárok névjegyzékébe, megkapják állampolgárságukat. Rendeződött azoknak a helyzete is, akiket később vettek listára és azt betérjesztették az igazságügyi minisztériumba. Akik bizonyítják, hogy ezekbe fel vannak véve, azokat állampolgároknak nyilvánítják. Továbbá, aki 1918–19-ben itt volt, és a békeszerződés szerint joga volna az állampolgárságra, de vagy nem jelentkezett, vagy akadályozva volt. Ezzel kapcsolatban is készül több törvényjavaslat. Legalább 3–4 törvényjavaslatot dolgoztunk ki. Ezek megegyeznek abban, hogy mindenkinek elismerik az állampolgárságát, akinek erre a békeszerződés értelmében joga volt. További kívánságunk is volt. Mindazoknak, akik Erdélyben születtek, akik az első világháborúban mentek el, de visszatértek és itt maradnak, könnyítessék meg a román állampolgárság elnyerését. Ilyen értelemben a demokrata román jogászoknak a kezdeményezésére olyan javaslat készült, hogy mindenki állampolgárságát a születési okmányával igazolja. Nem tudom, hogy ez törvényerőre is emelkedett-e, de van olyan tendencia, amely az állampolgársági listát is eltörli. Azt akarjuk, hogy töröljék el, és aki itt született, annak joga legyen az állampolgársághoz. Nem tudjuk, hogy ez törvényerőre emelkedik-e, de mindenestre ne kürtöljük világgá, mert ha a reakció megtudja, esetleg megghiúsítja terveinket.

Mindenki tartsa be a törvény által előírt utat. Akik ma Magyarországon vannak, azoknak megfelelő határátlépési bizonyítvánnyal kell rendelkezniök, hogy az országba visszatérhessenek. A román kormánynak nincs külképviselete Magyarországon,¹⁰³ tehát nem is adhat ki ilyent.

Az aránytalan adózás.¹⁰⁴ Ezt különösen mi dél-erdélyiek éreztük az elmúlt négy év alatt, azon a címen, hogy Észak-Erdélyben a románokra is többszörös adót vetettek ki. Ennek még ma is érezzük a következményeit. Tekintettel arra, hogy a kereseti lehetőségek megnövekedtek, ha egyes szervezeteknél vannak is olyan kivetések, amiket nem lehet behajtani, és nem tudják megfizetni, írják össze ezeket

101 Imets János

102 Bővebben lásd a 9., 12., 17., 18., 25. sz. iratokat és azok lábjegyzeteit.

103 A békeszerződés ratifikálásáig Magyarország és Románia között nem létezett hivatalos diplomáciai kapcsolat. A két ország állampolgárainak képviselőjét az adott országban lévő svéd nagykövetségek látták el. A követség „pótlásaként” – a SZEB engedélyével – 1946 legelején ún. diplomáciai missziókat (később politikai missziókat) állítottak fel, ezek azonban nem rendelkeztek egyebek mellett vízumkiadási joggal sem.

104 A magyar kisiparosok számára nagyobb adóterheket róttak ki.

a kereskedőket, hogy hasonlítsuk össze a hasonló román kereskedők adójával. Mi megpróbáljuk, hogy leírassuk őket.

Észak-Erdélyben az adókiivetések során a magyarságot nagyobb adóval sújtják, mint a románokat. Ezt részben felülvizsgálták és orvosolták. Utána az egész országra olyan törvényt hoztak, amely az adókat háromszorosára emelte. Ez az adónak a megkétszerezése Észak-Erdélyre nem vonatkozik. Érthető, hogy amikor a háborús károk az országra háromszoros terhet rónak, akkor az adót bizony felemelik.

Szövetkezeteink áruellátása is egy súlyos probléma.¹⁰⁵ Nemcsak gazdasági, hanem politikai vonalunkat is érinti. El kell kövessünk mindent, hogy az INCOOP-ba bekapcsolják a magyar szövetkezeteket is.

A nyugdíjasok kérdése: nem kapnak nyugdíjat azok, akik 1940-ben nem voltak a román állam nyugdíjasai, sem a nyugdíjpénztár tagjai. Ez elsősorban a tanítókra vonatkozik. Az történt ugyanis, hogy a [2. bécsi] döntés után a magyar állam ezt átvette az egyháztól, ahelyett, hogy a pénztárba fizették volna be. Ezek tehát azért nem kapnak nyugdíjat, mert az alapjuk nincs befizetve a nyugdíjpénztárba. Jogilag úgy állunk, hogy a magyar állam kell befizessen értük a román pénztárba. Hogy a demokrata kormányzat nem fogja ezt rendezni, azt nem vonom kétségbe. Vannak kérdések, amelyek a két állam közti barátságon múlnak.

Vargancsik Lajos sürgette a csíkszeredai ügyész leváltását. Tavaly óta a bírói karban semmiféle változás nem történt. Azért mert az alkotmányos tényező nem működött, a király nem [írt] alá semmiféle iratot. Másrészt pedig utána a minisztériumban, az igazságügyi minisztériumban indult meg egy tisztogatási munka. Ez ma is folyik. A bírák áthelyezése és kinevezése külön van [ki]dolgozva. Az általunk beterveztett Nagy Tibort elfogadták főügyésznek. Az újonnan beterveztett kinevezettek is lehet [, hogy] be fognak kerülni. Sajnos kevés a magyar jogász, aki bírónak menne.

Tetura¹⁰⁶ vonatkozólag nem tudom elképzelni, hogy ez az ember meg tudjon élni olyan helyen, ahol szervezetünk jól működik.

Dávid Sándor vetette fel, hogy az egyes magyar vállalatok mellé kinevezett ellenőrző biztosok körül szabálytalanságok vannak.¹⁰⁷ A kereskedelemügyi minisztériumnál kapott kijelentés alapján a politikai biztosok javaslatára neveztek ki őket. Lehet, hogy így is van. Ez mindenestre megszabja a tennivalókat. Csak a politikai bizottságokon keresztül tudjuk alátámasztani az egyéni kérdéseket, hogy

105 Mivel a magyar szövetkezetek nem léptek be az INCOOP által létesített megyei federálékba, ezért nem részesültek áru- és hitelezésben sem.

106 Aurel Tețu (egy-egy iratokban Tețu) a román közigazgatás 1944 őszi székelyföldi bevonulása után jónéhány ártatlan személy internálását rendelte el.

107 A magyar nemzetiségű román állampolgárok (de nem csak) pénzintézeteihez, ipari vállalataihoz, mezőgazdasági üzemeihez adminisztrátorokat neveztek ki, akik beleszólhattak minden ügyviteli kérdésbe, sőt tevékenységükért hatalmas pénzüsségeket is felszámoltak. Az MNSZ 1946. február 5-én beadvánnyal fordult az ipari- és kereskedelmi miniszterhez az adminisztrátori intézmény megszüntetése érdekében, illetve csak nagyon indokolt esetben fogadta el annak fenntartását. *Fülöp-Vincze*, 1998. 149. p. és *Vincze*, 2000. 23–25. p.

a demokratikus magatartást tanúsító vállalatainkat kivonjuk az ellenőrzés alól. Vannak kérdések, amelyeket jogosnak ítélünk, mégis az ODA előtt sem sikerül elfogadtatnunk. A demokrata rendszerben, ha a többségnek más a véleménye, akkor egyelőre nem lehet ítélni [sic!]. A megyei bizottság a megoldatlan problémákat elvben kell megoldja, és adjon utasítást, hogy a hasonló eseteket hasonló módon oldják meg.

Aki behívót kap a jövőben, az jelentkezzen, mert nem lesz módunkban minden egyes katonaszökevénynek amnesztiát szerezni. A Székelyföldön türelmes álláspontot foglalt el a katonai bizottság, amikor a jelentkezési határidőt 15 nappal meghosszabbította. Mivel nem jelentkezett senki, megint meghosszabbította 15 nappal, végül még 5 nappal.

Apatriznek¹⁰⁸ nevezik azokat a hontalanokat, akiknek nincs semmiféle állampolgárságuk. Ezeknek az esete is rendeződik, amennyiben a békeszerződés értelmében jogosultak az állampolgárságra. Ha később jöttek az országba, egész rövid eljárással 10 évi itt tartózkodás után állampolgárságot kaphatnak.

Másfél éves munkánkkal bebizonyítottuk, hogy a bukaresti jogügyi iroda milyen tökéletlenül működik. Nem akarok menteketni. Ha hatvanan lennénk Bukarestben és 120-an Kolozsváron, akik ezzel foglalkoznánk, akkor sem tudnánk tökéletes munkát végezni, ha a megyei szervezetek nem működnek úgy, ahogy kell.¹⁰⁹ Sok az ügyvéd és szívesen vállalják az ügyeket. Szervezeteink működjenek a hatóságokkal összhangban. Nem fordítunk elég gondot arra, hogy a közeledés útját megtaláljuk. Sokszor verjük az asztalt, ha nincs is igazunk. Válogassuk meg jól képviselő magyarjainkat. Valaki lehet jó munkaerő a belső szervezésnél, de nem felel meg akkor, ha kifele kell képviselje a magyarságot. Elsősorban kell tudjon jól románul beszélni. Ha egy szépen kialakult beszédet adunk elő, egészen más lesz a légkör. Honnan ismerjék meg a románok a magyarokat? Magatartásunkkal nagyon sok sérelmünket tudnánk orvosolni.

Balogh Edgár: A két napos értekezleten sok értelmiségi kérdés merült fel. Az az érzésem, hogyha konkrétizálunk az értelmiség egyes elemeivel szemben, az igazságos, de általánosítanunk nem szabad.¹¹⁰ Értelmiség nélkül olyanok vagyunk, mint a lefejezett test. Szükségünk van rájuk, mert olyan vagyunk birtokában vannak, amelyre igényt kell tartanunk. Nagyon kérem, hogy az értelmiség vitassák meg a közművelődési bizottságokban [sic!] és vonják bele a helyi értelmiségieket is. A reakció az értelmiségben találja meg a táplálékát, amelyben mi is keressük a magunk szellemi biztosítékait. Tehát az értelmiség és közöttünk folyik a harc, pl.

108 A román apatrid (tsz. apatrizi) – hontalan szóból.

109 A megyékben ellenben úgy vélik, hogy a legtöbb probléma éppen a minisztériumokban van. „Azt lehet mondani, hogy az MNSZ közbenjárása elméletben százszázalékos eredményt ér el, a gyakorlatban azonban az történik, hogy a közbejött akadályokon és minisztérium retortáin keresztül úgy megfeneklik az ügy, hogy az eredmény nem jut el a széles néprétegek elé.” Szöllősy Tibor, Maros megyei küldött beszámolója a brassói gyűlésen: ANIC, f. 27. UPM, d. 141/1946. 66. f.

110 A megyei küldöttek arról számoltak be, hogy a tanítók és a papság nem működik kellőképpen együtt az MNSZ-szel, e miatt „reakciósnak” bélyegezték őket. Az értelmiség elleni kirohanásokra lásd a 21. sz. iratot.

a diákság. Jobbik részüket be kell vonnunk munkakörünkbe, meg kell mutatnunk mit tehetnek népünk érdekében, másik részüket pedig, amely a leggyalázatosabb támadásban van ellenünk, kíméletlenül le kell lepleznünk.

A marosvásárhelyi értekezlet óta¹¹¹ röpcédulákkal, tüntetéssel, támadással és gyanúsítással léptek fel olyan elemek, amelyek minket meg akartak vádolni a magyarság ügyének elárulásával. Ezeknek az elemeknek szoros kapcsolatuk van Maniu elemeivel, és a magyarság megsemmisítését célozzák Romániában. Ez a kispolgári párti törekvés az értelmiség sorában vetődött fel. Minden eszközét a rendfenntartásnak igénybe kell vegyük, hogy ezt letörjük. Sohasem szabad olyan merev álláspontot elfoglalnunk, hogy az értelmiség jöjjön hozzánk, de mi nem megyünk hozzájuk. De igenis, oda kell menni hozzájuk. Akik ragaszkodnak hozzánk, azokat meg kell nyerni magunknak, és ezekkel meg lehet nyerni a többit is. Egy bihari értekezleten például azok a tanítók, akiknek a legtöbb sérelm[ük] van, megtárgyalták a nép életébe való bekapcsolódás lehetőségét. Az MNSZ mindenütt összehívhatja a tanítószágot és az értelmiségeket, s így más lesz a viszony a dolgozók és értelmiségiek között. Március 15-ike volt ilyen alkalom, amikor megnyerhettük volna őket. A központ adott is ki körlevelet,¹¹² de ez nem azonos azzal, amit a tankerületi főigazgatóság adott ki. A mi körlevelünk arról szól, hogy március 15-ét az egész ország területén demokrata szellemben, duna-völgyi jelentőséggel, a román-magyar testvériség szellemében ünnepeljük meg. Belevettük azt is, hogy óvatosságból a románok érzékenységét kerüljük el, és keressék a megértést, nem az elszigetelődést. Ezenkívül megjelent egy rendőri hangú körlevél, amely megtiltja a himnusz énekését. Ezt nem mi adtuk ki, mert ezt nem engedné a Groza-kormány sem. Mi a román-magyar testvériség szellemére tettük a hangsúlyt. Március 15-ével feleletet adtunk egy olyan kérdésre, amely felvetődött, hogy magyar egység-e vagy demokratikus egység? Én azt mondom, hogy az igazi magyar egység mindig demokratikus egység is volt.

Új eszköze kell megnyíljon a tanítókkal való érintkezés felvételének is. Ez az, amit meg kell ragadni tanügyünk érdekében. Amennyiben a szülői értekezleten a tanügyet magunkévá tesszük, olyan mértékben érvényesülni fog népünk szempontjából is.

Folytassunk harcot, de ne sérelmi harcot, hanem harcot a demokrata szabadságjogokért. Ehhez tartozik a magyarság minden sérelmének az eltörlése. Helyes az, hogy nem szabad túl érzékenyeknek lennünk, óvatosak legyünk és ne túlozzunk. Természetesen, ha példát adunk a demokrata magatartásban, tudnunk kell, hogy a megalkuvás nem demokratikus magatartás, ha szabadságjogokról van szó.

111 A marosvásárhelyi értekezletet 1945. november 15–18. között tartották meg. Lásd a 20-tól 24-ig terjedő iratokat.

112 A február 19-én kiadott körlevél értelmében az országban az MNSZ szervezhette meg a március 15-i ünnepséget, így engedélyt nem kellett kérni. 1848 tanait az új erdélyi helyzetre kellett alkalmazni: Bécs szerepét a „rablőháborút” kirobbantani szándékozó „nemzetközi reakció” veszi át, a „magyar reakciós”-ok most nem az osztrákokkal, hanem a román „reakcióval” fognak össze; a román és a magyar nép együttműködése megvalósult az ODA keretében, és megvalósul Kossuth álma, a Duna-völgyi együttműködés is. ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, d. 1/1946. 3. f.

Demokrata magatartásunknak megfelelően a román demokráciával való szövetkezést óhajtjuk. Ahol szoros kapcsolatunk volt, ott mindig sikerült minden. A mi politikánk két millió ember súlyával szerzi meg jogainkat.

Főiskoláinkkal kapcsolatban, a zenekonzervatórium¹¹³ és a Mezőgazdasági Akadémia¹¹⁴ ügyében is tárgyaltunk. Mezőgazdasági Főiskolánk szakembereket ad, és ez által elősegíti a mezőgazdasági több[let]termelésbe való bekapcsolódást. Szó van arról, hogy a magyar idő alatt épített mezőgazdasági akadémia épületét adnák át a mi mezőgazdasági iskolánknak Marosvásárhelyen, ahol önálló módon szeptemberben nyílik meg.

Én nem osztom a Takáts véleményét abban, hogy diákjainkat ne engedjük ki Magyarországra. Nagyon sok magyar diák a budapesti műegyetemen tanult, és szeretné ott befejezni tanulmányait. Ezeknek egy része nem is tud jól románul. Ezen a téren a megoldás abban mutatkozik, hogy lehetővé kell tennünk egyetemi hallgatóink Magyarországra való kiutazását, azonban biztosítani kell, hogy a diákság Erdély számára részben sovíniszta befolyások miatt el ne vesszen.

A kolozsvári állami magyar színház eddig, ha turnéra ment, csak Marosvásárhelyre ment. Most lehetősége nyílik arra, hogy Temesvár és Arad érdeklődését is maga felé fordítsa. A meghívást a művészeti vezérfelügyelőhöz, Szentimrei Jenőhöz kell benyújtani.

Népfőiskoláinkban az értelmiség bevonása a legfontosabb. E célból a közművelődési bizottság tartson értekezletet, amelyre meghívja a tanszemélyzetet, szakembereket, írókat stb.

Szervezeteink pontosan tartsák be körleveleinket. A munkamegosztással szélesítsük ki kereteinket. Népfőiskoláinkat is csinálják meg megyei szervezeteink a körlevél alapján. A tankerületi főigazgatósággal közöljék, hogy mindenütt tegyék magukévá a népfőiskola ügyét. Egyházi és tanügyi téren tévednek azok a Hunyad megyeiek, akik részéről több felszólaló beszélt, hogy nem akarnak a népznevelésben részt venni. Tessék erre mindenütt hivatkozni.

Antal Dániel: Megvédi elődjeit. Hatalmas munkát végeztek. Általában mindenki beleesik abba a hibába, hogy az elért eredményeket nem tudja a közönség elé kivinni. Igaz ez a gazdasági bizottságra is. A gazdasági bizottságot előtte Oláh Péter, Czikó Nándor, Tódor Sándor vezették. Hogy az MNSZ jelenleg működni tud, az igen nagyrészen a gazdasági bizottságnak köszönhető. Az anyagi problémákat mégiscsak ez oldotta meg. Az MNSZ-nek vannak vállalatai. A „Corvinus” könyvterjesztő vállalat, külkereskedelmi képviselő, filmvállalat. Ezek most fogják éreztetni hatásukat.

Ami a jövőt illeti, a gazdasági bizottság, a következő problémákat fogja megoldani: első dolog az, hogy a hitelszövetkezeteinkbe életet vigyünk. Nem mi vagyunk hibásak abban, hogy a szövetkezetek nincsenek áruval ellátva és nincs pénzük. Ez részben a háborúnak, részben annak tudható be, hogy az alapszabá-

113 A Magyar Zene- és Színművészeti Főiskolát az 1946. április 9-i 276. sz. törvényrendelettel hozták létre.

114 A Mezőgazdasági Főiskolán 1948 őszén indult meg a magyar nyelvű oktatás.

lyokat előbb jóvá kellett hagyni. A gazdasági bizottság feladata lesz, hogy áruval tudja ellátni a magyar szövetkezeteket.

A gazdasági bizottság első értekezletén leszögezte, hogy igenis ragaszkodik hozzá, hogy olyan helyeken, ahol erős szervezet van, a gabona összegyűjtésével is kíván foglalkozni.

A gazdasági bizottságnak távolabbi tervei közt szerepel az, hogy egy hivatalos jellegű román–magyar gazdasági kamarát létesít, bevonva ebbe az összes magyar ipari vállalatokat stb., Magyarországon pedig megalapítja a magyar–román kereskedelmi kamarát a két ország közötti kereskedelmi kapcsolat fokozott kiépítésére.¹¹⁵

Széleskörű és hatalmas munkát végzett a gazdasági bizottság a gyógynövények összeszedése és kivitele tekintetében. Olyan hatalmas munkát végzett ebben a tekintetben, hogy már svéd cégekkel is tárgyalt. Például a csipkebogyó összegyűjtésére és szállítására megtörténtek az első lépések. Mindezekért gépeket, gyógyszereseket kaphatunk külföldről.

A háziiparral is kívánunk foglalkozni és a székelyföldi szövőipart is be akarjuk kapcsolni a munkába. Olyan vidékeken, ahol tó-vidék van, óriási lehetőség van az ún. stukatur, fedő-nád készítésére. Háziipari készítményeink előtt egész Amerikáig nyitva áll a világ piaca.

Az erdővidék5 fegyverek kérdése az ottani erdőfelügyelőségekhez és megyefőnökségekhez tartozik.

Ami az EMGE sérelmes körlevelet illeti, mi is megkaptuk. Ezzel kapcsolatban felkerestem az MNSZ ügyvezető alelnökét. Megmutatta a tájékoztatásul küldött központ körlevelet, amelyekben ezek a súlyos kitételek nem szerepeltek, sőt együttműködésre hívták fel a figyelmet. Kértem a kérdés kivizsgálását és intézkedést. Olyan esetekben a leghatározottabb magatartást kell elfoglalnunk, és ha hasonlók előfordulnának, hozzák azonnal a köznép tudomására. Az EMGE éppen olyan drága és szeretett szervezete az MNSZ-nek, mint drága és szeretett szervezete, mint maga az MNSZ. Arra azonban vigyázzunk, hogy az a magyar földműves népnél legyen, amelyért van. Az intézőbizottság 48 tagja között 40 földműves van. Ha nincsenek megelégedve a vezetőkkel, hívják össze e bizottságot, s ez távolítsa el azokat, akik nem oda valók.

Rózsa¹¹⁶ kérdezte, hogy a gazdasági felelős miért nem vesz részt a miniszterközi bizottság körútján. Semmiféle politikai pártnak ott nem volt tagja. Azonkívül a végrehajtó bizottság minden megyének utasítást adott ki, hogy vegye fel a bizottsággal az összeköttetést és mutasson rá a sérelmekre. Azon kívül kérje, hogy emlékiratot dolgozzon ki a sérelmekről. Különben a bizottság jóindulattal és a legnagyobb körültekintéssel dolgozott. Természetesen, ott elvi döntéseket nem hozott. Rámutatott a túlzásokra, amelyeket ott elkövettek. [...] ¹¹⁷

115 Az MNSZ gazdasági vállalkozásaira vonatkozólag lásd a bevezető tanulmányt és a 40. sz. iratot.

116 Utalás Rózsa Ferencre.

117 A továbbiakban megválaszolta a gazdasági bizottság munkáját kifogásoló felszólalók észrevételeit.

Nagy Géza: [...] ¹¹⁸ A szociáldemokrata párt központi politikai irodája ugyancsak foglalkozott azzal, hogyan lehetne megoldani az egységes Nemzeti Demokrata Arcvonalon kívül egy olyan egységes magyar választási listát, amely biztosítsa a kormány támogatását és a FND-t felmenti a vád alól. Megbízás alapján kötelességgem jelenteni, hogy a szociáldemokrata párt országos központi politikai irodája szükségesnek látja és előkészíti, hogy a romániai magyarság tényezői egységes listán induljanak a választáson. ¹¹⁹

A „*Poporul*” ugyanilyen értelemben közleményt adott, amelyet az elmúlt négy nap alatt sem a „*Scântea*”, ¹²⁰ sem a „*Liberatul*” ¹²¹ nem cáfolta meg.

Most már számba kell vennünk erőnket, mert vizsgálunk mint MNSZ, és mint kommunista és szociáldemokrata párt magyar tömegei. Mennyire tudják a magyarság nyolcszázezres tömegét a választásokra egységesen vezetni. Népünk is vizsgáljuk. Ebben a tekintetben döntő felelősség nyugszik vállainkon. Nem szabad olyan lépéseket tennünk, amelyek következtében tömegek elválása válna lehetővé. Vannak egyes vidékek, ahol kisgazdapárti agitáció folyik. Egy külön párt akcióval szemben még a demokratikuson gondolkozó magyar értelmiségiek is szembe állottak. Egyes vidékeken Maniuek határozottan erős propagandát indítottak. Sokan kaptak meghívót. Ne legyen érdemes velük szóba állni. Minekünk velük nem lehet semmi közünk. Legfennebb a magyar tömegeket aggasztja a Maniuek sovíniszta propagandája. Ennek a propagandának véget kell vetni, mert a szórvány vidékről aggasztó híreket kapunk. Ezt is mérlegelje a bizottság.

Súlyos aggodalom a politikai szervezés. Rajtunk nyugszik a felelősség, hogy a választási agitáció olyan bázist teremtsen, hogy ne lehessenek falvak, vidékek, ahol nem szavaznak. Mi azt akarjuk, hogy népünk akarata megnyilvánuljon.

Akár a nőkre gondolok, akár a szervezési és gazdasági beszámolókra, meglehetősen nagy lazaságot tapasztalunk a központ és a tömegek között. Mérjük fel erőnket és gondoskodjunk arról, hogy azokat is megnyerjük a választás szempontjából, akik csak névleg vannak a szervezetben vagy elidegenedtek. Érdekünk, hogy a legnagyobb eredményt érjük el. Ezeket a semleges vagy bizonyos fokig ellenzéki tömegeket is be kell vonni a keretbe, amelyben a magyarság demokratikus akarata megnyilvánul.

Magam részéről bízom az erdélyi magyarság ösztönében. Az erdélyi magyarság nagy tömegeire nem lehet felelőtlenül vádakat szórni, hanem meg kell vizsgálnunk ezeknek logikus okait. A jövőben nagyobb figyelemmel vizsgáljuk ezt.

Erős parlamenti csoportra van szükségünk. Az ország népességének egy-hatodát képezzük. Azt szeretném, hogy ez a parlamenti csoport olyan erős legyen, hogy abban nyugodt munkamegosztást lehessen végezni. Legyen a tanügynek is bizonyos képviselője, az iparnak, mezőgazdaságnak, stb.

118 A gyűlésen felmerült tanügyi vonatkozású kérdésekre adott választát nem közöljük.

119 Az RSZDP Országos Magyar Bizottságának a választási ajánlatára lásd a 30. sz. iratot. A választási együttműködés kérdésében az MNSZ és az RSZDP Országos Magyar Bizottsága között kirobbant vita későbbi fejleményeire lásd a 42–43., 45–46. sz. iratokat.

120 Az RKP országos napilapja.

121 Az RSZDP országos napilapja.

Nem kívánatos külön MNSZ-i, külön kommunista, külön egységfronti, külön szociáldemokrata vonalon ajánlani a kérdések megoldását. Nem vagyunk olyan erősek sem kommunisták, sem szociáldemokraták, hogy ezek közül bármelyik vállalhatná a kétmillió magyarországi minden kérdéséért a felelősséget. A felelősség megosztása döntő kérdés.

Úgy vélem, javasolni kellene, hogy minden húszezer szavazóra essék egy képviselő. Ez jelentene 250 román és 40 magyar képviselőt.

A választásokkal kapcsolatban határozati javaslatot¹²² terjeszti elő. (Felolvassa.) [...]¹²³

Bányai László: Megállapíthatjuk: az értekezlet határozott fejlődést, felelősségérzetet, a szakértelem kimélyülését tanúsította. Fejlődés van a hangnemben, az előadottakban. A felelősségérzet növekedett különböző árnyalatoknál is minden jóhiszemű emberében az intézőbizottsági tagoknak. A fejlődés jelének tekintik, hogy az értekezleten konkrét kérdéseket vetettek fel, hasznosnak vélik azonban, ha a jövőben előzetes értekezleteken, országos konferenciákon tárgyalják és készítik elő a kérdéseket, amelyeket aztán az intézőbizottság politikailag megvitat.

A Vásárhelyi Kiáltványról¹²⁴ szólva megállapította, hogy ezt senki sem cáfolta meg. Az idők százszázalékosan igazoltak minket. Akkor tiltottak ki Romániából egy magyarországi lapot: az *Új Magyarországot*.¹²⁵ Ebben különféle cikkek jelentek meg. Ebben jelent meg Súlyok Dezső egy cikke annak idején. Ma ez az *Új Magyarország* legutóbbi számában olyan sorozatos cikkeket közöl, amelyek szinte szóról szóra megegyeznek a Vásárhelyi Kiáltvánnyal. (Részleteket olvas a lapból.)

A múltkori konferencia idején a nemzetközi reakció légköre vonult keresztül mindenütt világon. Azóta igen sokan kiábrándultak abból. Amióta Churchill a magyarságot üldöző Csehszlovákiát dicsőítette és állította példaképül, és Haťeganu megtette ismert magyarellenes nyilatkozatait,¹²⁶ sokan megváltoztatták a véleményüket. A reakciós klikkek azonban továbbra is léteznek, ha hatáskörük nagyon megszűkült is.

Amikor Maniu a szociáldemokrata párthoz levelet intézett,¹²⁷ ez egyáltalán nem lepte meg, mert Maniu hasonló ajánlatot tett volt néhány reakciós magyar úrnak is, akiknek sajtótámogatást és pénzt ígért külön magyar reakciós lista

122 Valójában az RSZDP Országos Magyar Bizottságának az egységes választási listára vonatkozó ajánlatát terjesztette elő. Bővebben lásd a 30. sz. iratot és lábjegyzeteit. A jegyzőkönyvben nem található meg a határozati javaslat szövege.

123 Révi Ilona és Lőrincz László válaszait nem közöljük.

124 Lásd a 23. sz. iratot.

125 A lap a magyar külügyminisztérium szócsövének tekinthető.

126 Utalás Emil Haťeganunak az 1946. január 19-i magyarellenes kirohanására. Az államminiszter külföldi tudósítók előtt terjedelmes magyarellenes nyilatkozatot olvasott fel. Ebben többek között azt állította, hogy az erdélyi magyarság a „kiűzött szerencsétlen románok” otthonaiba telepedett.

127 Az RSZDP március 10. rendkívüli kongresszusán egy Maniunak tulajdonított levelet olvastak fel, amelyben az NPP elnöke választási együttműködést ajánlott fel Constantin Titel-Petrescunak, az RSZDP főtitkárának. A levélről utólag kiderült, hogy hamisítvány, de az RKP-nak sikerült elérnie, hogy a főtitkár kilépett az RSZDP-ből (majd híveivel megalapította a Független Szociáldemokrata Pártot), s így az RSZDP élére az RKP iránt lojális vezetés került. A kongresszuson történekről lásd a szemtanú Lakatos István visszaemlékezését: *Lakatos*, 2003. 90–94. p.

esetén. Maniu mellett az EMGE-n belül is láttunk töréseket, de ott vannak gerinces vezetők. Ugyancsak a Segélyző Bizottság. Gondoskodni fogunk róla, hogy a Segélyező Bizottság sorai is megtisztuljanak és derék emberek kerüljenek oda. A reakció támadásai éppen azok ellen az MNSZ-i vezetők ellen irányultak, akiknek múltja több évtizedes, és bátran kiállhatnak a román tömegek elé is. Az MNSZ-nek nem kommunista vezetősége, hanem haladó demokrata vezetősége van és kell, hogy legyen.

1937-ben is a magyarság egy bizonyos töredéke éppen Maniut támogatta. 1937-ben véres hitleri rablőháború kitörése előtt álltunk. Akkor a demokrata erők, románok, magyarok, megpróbálták mindent. Sokszor próbálkoztak, de eredménytelenül. Nem lehet ezzel a példával előhozakodni most, mikor látjuk a tanulságokat. Most már semmi közünk többet velük nem lehet.¹²⁸ Az osztályharc ellen vagyunk, ha ellentétet akar szítani, de egyes társadalmi rétegek kibontakozása mellett vagyunk. Nem végzünk egyházellenes propagandát, de azt akarjuk, hogy az egyház a népe legyen.

Egység: a nép, a társadalom olyan, mint a mi szervezetünk. Egység kell minden egészséges porcikájába, de a fekélyt ki kell operálni [*sic!*]. Nem lehet egység a rákfenevel. Nekünk is politikai harcot kell folytatnunk minden rákfene ellen, de vigyáznunk kell, nehogy egészséges részt is levágjunk. Jóhízeműséggel mindazokkal szemben, akiket próbál megfertőzni. Operálni ott kell, ahol már nincs más tennivaló.

A Maniu-ellenes propagandát nem csak kötekedéssel kell folytatni. Érvekkel meg kell győzni népünket. Hagyjuk a román demokráciára, hogy szidja Maniut. Mi meggyőződéssel küszöböljünk ki népünkől minden illúziót Maniuval szemben.

A választások: külön magyar lista, de demokratikus magyar lista. Vannak vidékek, ahol ez nem probléma, mint a Bánság. Egység kell. A mi helyzetünk többre kötelez, szervezeti egységre is kötelez. A demokrácia sokat megadhat és meg fog adni, de mindent nem fog megadni. Nemzetiségi küzdelmünket csak szervezeti egységben tudjuk megvívni. A magyar kommunisták benne vannak az MNSZ-ben. A szociáldemokrata párttal voltak vitáink. Azon legyünk, hogy a szociáldemokrata párt is feloldja határozatát, és az MNSZ keretében oldódjék meg százszázalékosan a magyar egység. Likvidálnunk kell az ellentéteket és a választásokon is egy közös MNSZ-i listával kell fellépnünk, amelyen ott vannak a szociáldemokraták is. Hogy ezt megvalósítsuk, ajánlatos, hogy a szociáldemokrata párt feloldja az MNSZ-el szembeni tilalmat.¹²⁹

Ténylegesen olyan demokraták legyenek a listán, akik megfelelően képviselik a magyar nép érdekeit a parlamentben. A parlamenten keresztül a magyarságnak sokkal több sérelme fog megoldódni, mint kérvényezéssel.

128 A MADOSZ az 1937-ben megrendezett parlamenti választások alkalmával először az RSZDP támogatására biztatta a híveit, majd a sikertelen egyeztetések után az NPP-vel lépett választási szövetségre. Lásd a MADOSZ 1937. évi választási plakátját. JEA KGY, Bányai-hagyaték, rendezés alatt.

129 Aki MNSZ tag volt, az nem léphetett be az RSZDP-be – fordítva viszont igen.

A demokrata arcvonalnak tagja vagyunk, de független szervezet is vagyunk. Ezt a kettőt össze kell hangolnunk. A demokrata arcvonal megfelelőképpen tiszteli függetlenségünket, mert tudja, hogy van bennünk annyi demokratikus [...] ¹³⁰, amely olyan határozatot fog hozni, amely helyes. Össze kell mindig hangolnunk az elvi hajlékonyságot a politikai hajlékonysággal [*sic!*].

A választásoknál azonban harc lesz. Arra kell készülnünk, hogy vér fog folyni, mert összefog ütközni a két tábor. Erős harc lesz. Fel kell készülnünk erre, és tudnunk kell visszavágni a reakcióval szemben, ha meg akarja akadályozni, hogy urnához engedjék egy magyar falu lakosságát. Ezzel azonban, hogy külön listán megyünk, észrevehetően erősítjük a helyzetünket.

Ami az egyes bizottságok jelentését illeti: a szervezeti bizottság talán a leggyengébb, noha ez kellene a legerősebb legyen. Nincs meg az összhang a központi bizottság mind tökéletesebbé váló munkája és a szervező bizottságok munkája között. Központilag is meg kell erősítenünk a kiképzőgárdát. Ezen kívül, éppen azért, mert a székelyföldi megyéknek ezzel szolgálatot tudunk tenni, elhatároztuk, hogy minden székely megye élére egy külön kiképző álljon. A megyéknek be kell állítaniuk külön kiképzőket a járások részére.

A kongresszus kérdése: valószínűleg májusban meg fogjuk tartani. Igen nagy munka vár ránk. Meg kell várnunk egy országos konferenciát a megyei vezetőkkel. A kongresszus helye valószínűleg a Székelyföld lesz. ¹³¹

A jogi és közigazgatási bizottság: nem csak a kolozsvári népbíróság működik, ¹³² hanem Bukarestben is van. Én is kemény harcot vívtam, hogy bizonyos előítéletek ne befolyásolják az ítéleteket. ¹³³ Dél-erdélyi megyei szervezeteink nem jöttek elő komoly panaszokkal, míg Észak-Erdélyben éppen a Maniuek izgatásai folytán jöttek vagy jönnek ma is feljelentések.

A jogügyi bizottságban nagy hiányok vannak. Ez azonban az ügyvédi reakcióhoz vezethető vissza.

A gazdasági kérdéseket a múltban elszabo[*tá*]lták. Most kell helyrehozni ezeket.

Ami a tanítói fizetésekre költött összegeket illeti, elszámolást kér ezekről, hogy prezentálni lehessen a Segélyező Bizottságnak.

A tanüggyel kapcsolatban a Nagy Géza által felsorolt tények állnak. De rá kell mutatni bizonyos nagy bajokra. Jóhiszemű emberek azonban hallgatnak az érvekre. A tanárokkal és tanítókkal, éppen értelmiségi mivoltuk miatt, jobban kell foglalkozni. Nagy többségük jóhiszemű és legtöbbször becsületes demokrata, csak éppen nincs megfelelő politikai iskolája. Nekünk nem csak demokrata iskolákra van szükségünk, hanem iskolákra. Egyetemre is. A román egyetem még reakció-

130 Olvashatatlan szövegrész.

131 Székelyudvarhelyen rendezték meg a második kongresszust, de nem májusban, hanem június 28. és 30. között. Lásd a 37-től 39-ig terjedő iratokat.

132 A kolozsvári népbíróság 1945. június 11-én kezdte meg a működését, de a „királysztrájk” miatt a működését még a nyáron felfüggesztette, a bírósági tárgyalások csak 1946 márciusában kezdődtek meg és 1946. júniusában folytatták le az utolsó pert. Bővebben lásd: Nagy, 2005.

133 Bányai László a kolozsvári népbíróság népügyésze volt.

sabb, mint a magyar. Nálunk csak személyekről van szó. A szellem nagymértékben változott.

A román–magyar társaságokat meg kell alakítani az erdélyi városokban is.

Sajtó: Népszerűsíteni kell a szervezeteinket. A *Világosság* színvonalát emelni kell. Lapjainknál változtatás szükséges.

Az ifjúsággal szintén nehéz harcunk lesz. Azonban ez a jövőnk. Át kell nevelnünk a fiatalokat. Erre az értelmiségre szükségünk van.

A jegyzőkönyvet két különböző levéltárban található irat segítségével állítottuk össze: MOL, Bányai László hagyatéka, XIX-j-1-l, 1. doboz, 1/g., sz. n., valamint ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 141/1946. 41–83. f. Gépelt jegyzőkönyv.

33.

Az MNSZ Központi Intézőbizottság brassói ülésének határozata

Brassó, 1946. március 20.

I. A Magyar Népi Szövetség országos intézőbizottsága 1946. március 18–20. között Brassóban tartott gyűlésén¹³⁴ ismételten leszegezte, hogy a Romániában élő magyar nép egyenjogúságáért folyó küzdelmét a román demokratikus erők oldalán és segítségével kívánja folytatni. Ez a nagy szempont szabja meg viselkedését a közeledő választásokon is, amelyeken minden erővel támogatni fogja a demokratikus erők küzdelmét a magyar és román oldalon egyaránt jelentkező és egymással kapcsolatot kereső reakcióval szemben. Ennek érdekében úgy határozott, hogy különleges helyzeténél fogva önálló listával veszi fel a választási küzdelmet, mert ezzel biztosítja népi tömegeink egységes felvonulását a demokrácia oldalán és viszi győzelemre a demokratikus eszméket.

II. Az országos intézőbizottság megbízta a végrehajtó bizottságot, hogy a választásokkal kapcsolatos kérdéseket a szövetséges pártokkal és politikai szervezetekkel megtárgyalja. A jelölések kérdésében – a megyei szervezetek javaslatainak figyelembevételével – az országos végrehajtó bizottság előterjesztése alapján az országos intézőbizottság dönt.

III. A Magyar Népi Szövetség országos intézőbizottsága behatóan megvizsgálta a romániai magyarságot érdeklő összes kérdéseket. Megállapította, hogy bár a demokratikus pártok támogatásával és a kormány megértésével Marosvásárhelyen tartott gyűlés¹³⁵ óta több égető kérdés részben megnyugtató intézést nyert, még mindig vannak olyan fájó sérelmeink, amelyek népünk legszélesebb rétegeit érintik. E sérelmek kielégítő megoldásának elhúzódása alkalmas arra, hogy a mindkét népben egyaránt megbúvó reakciós erők ismét gyűlöletet szítsanak a két egymásrautalt nép között. Ennek az elhárítása érdekében a százas intézőbizottság szükségesnek tartja a kormány elé tárni alábbi jogügyi és közigazgatási, tanügyi és gazdasági kívánságait:

1. Jogi és közigazgatási kívánságok:

a) Kérjük a földreform alkalmazása során előállott visszasságok orvoslását, különösen a távollevőkre vonatkozó intézkedések olyan alkalmazását, amely egyrészt a Dél-Erdélyből az Antonescu rendszer következtében, másrészt a hadműveletek kényszere folytán Észak-Erdélyből eltávozott kisemberek vagyonát mentesíti a kisajátítás alól.

134 A gyűlés lefolyására lásd az előző két iratot.

135 A gyűlést 1945. november 15–18-án tartották meg. Lásd a 20-tól 24-ig terjedő iratokat.

b) Azokba a megyei földreform-bizottságokba, amelyeknek a körzetében magyar lakosság él, és ahol e bizottságokban a magyarság nem rendelkezik megfelelő képviseléssel, kérjük az MNSZ által ajánlott tagok kinevezését.

c) Kérjük a településre szolgáló német birtokokból a földtelen magyar földművelők megfelelő részesítését.

d) Kérjük a visszaperelési törvény egész országra való kiterjesztését, és olyan értelmű módosítását, hogy annak alkalmazása során a kis emberek és jóhiszemű szerzők kárt ne szenvedjenek.

e) Kérjük a Csiki Magánjavak jogi helyzetének a Csík megyei lakosság javaslata alapján történő rendezését.

f) Kérjük az észak-erdélyi nyugdíjasok, valamint a két világháború rokkantjai, özvegyei és árvái nyugdíj-jogosultságának elismerését s a nyugdíjak folyósítását.

g) Kérjük az észak-erdélyi erdészeti személyzet sürgős besorolását, valamint a mezőgazdasági-, munka-, kereskedelmi- és iparkamarákban a magyarság számára nyárhoz mért képviselét, továbbá a magyar állatorvosi karnak a magyarlakta vidéken való elhelyezését.

Tekintettel a Székelyföld erdészeti fontosságára, kérjük Csíkszeredában erdészeti felügyelőség létesítését.

h) Kérjük az állampolgársági kérdések olyan végérvényes rendezését, amely egyrészt az első világháború utáni békeszerződések értelmében román állampolgárságra jogosultak igényét elismeri, másrészt a Románia területén születettek részére az állampolgárság elnyerését hathatósan megkönnyíti.

i) Kérjük, hogy az illetékesek jóindulatú elhatározása tegye lehetővé a CASBI-val kapcsolatos intézkedések által érintett kisemberek vagyonának a zárlat alóli mentesítését.

2. Tanügyi kívánások:

a) Kérjük a tanítói, tanári és tanügyi adminisztrációs személyzet besorolásának haladéktalan befejezését április 1-ig minden minisztérium hatáskörében, különös tekintettel a dél-erdélyi magyar tanszemélyzetre, valamint a hadifogságban levő tanerőkre.

b) Kérjük a 3 milliárd lej fizetshátralék és az esedékes fizetés azonnali folyósítását a pénzügyminisztérium részéről.

c) Kérjük a magyar tanügyi költségvetésnek méltányos és a magyar iskolák s tanszemélyzet működését biztosító mértékben való megállapítását.

d) Kérjük a nemzetiségi törvény tanügyi szakaszainak az egyenlő elbánás szellemében való biztosítását és a nemzetiségi törvény tanügyi intézkedéseinek demokratikus értelmezése alapján létrejött miniszteri végzéseknek, határozatoknak és rendeleteknek törvényerőre való emelését, valamint a velük ellentétes törvények és intézkedések hatálytalanítását.

e) Kérjük a demokratikus oktatásügy szolgálatában álló magyar tanfelügyelőségek létesítését, illetőleg törvényes elismerését.

f) Kérjük a szerzett jogok alapján a magyar tanárok végleges rendes jellegének elismerését rendelettörvény útján. Addig is, amíg a magyar középiskolai oktatás a legsúlyosabb személyzeti kérdése tárgyalás útján rendeződik, a „capacitate” vizsgának szeptember hónapra való elhalasztását.

g) Kérjük, hogy addig is, amíg megfelelő jogi formák és pénzügyi megállapodások alapján rendeződni fog a magyar tanügyi nyugdíjasok helyzete, a kormány a Magyar Népi Szövetség és a magyar egyházak kezessége ellenében a 3500 állami és felekezeti magyar tanügyi nyugdíjas részére folyósítson legalább minimális megélhetést biztosító havonkénti nyugdíjelőleget.

h) Ragaszkodunk mezőgazdasági és iparitanonc-oktatásunk biztosításához és e célból az illetékes minisztériumoktól méltányos intézkedéseket kérünk. Ragaszkodunk felekezeti mezőgazdasági iskoláinknak ahhoz a jogához, hogy mint földműves népünk iskolái, megfelelő állandó állami támogatásban részesüljenek.

i) Kérjük a nemzetnevelésügyi minisztériumot, hogy vegye figyelembe intéző bizottságunknak az előkészületben levő elemi oktatási törvényre vonatkozó határozott kívánságait.

j) Kérjük, hogy minden illetékes minisztérium esetenként előzetesen küldje meg véleményező javaslatát végett az MNSZ-nek az előkészületben levő tanügyi törvényeket.

k) Kérjük a nemzetnevelésügyi minisztériumban egy magyar nemzetiségű „secretar general” kinevezését.

l) Kérjük a Romániában dolgozó magyar állampolgárságú demokrata magyar tanerők szerződéses alkalmazását 1946. április 1-től 1947. április 1-ig.

m) Kérjük a magyar tanítási nyelvű állami és felekezeti középiskolák tanerőhiányának leküzdése érdekében az 1945./46. tanévben III. évet végző tanárjelölteknek az 1946. év nyarán tartandó rendkívüli egyetemi lehallgatása után a tanári szakvizsga engedélyezését, és már az 1946/47. tanévre való kinevezését. Egyben ugyanezen célból főiskolai végzettségű személyeknek nyári tanéveken való átképzését s az iskolai év idején kiegészítő tanárokként való alkalmazását már az 1946/47. tanévtől kezdve.

n) Kérjük a kolozsvári magyar tanítási nyelvű állami zenekonzervatórium létesítésének a pénzügyminisztérium részéről való jóváhagyását és az intézet megnyitását.

o) Kérjük a magyar mezőgazdaság színvonalának emeléséhez elengedetlenül szükséges szakemberek kiképzése érdekében magyar tanítási nyelvű állami mezőgazdasági főiskola felállítását az 1946/47. tanév kezdete előtt.

3. Gazdasági kívánságok:

a) Kérjük, hogy a magyar termelő-, hitel- és fogyasztási szövetkezetek egyenlőjögű fejlődése biztosítsa kormányzatunk támogatásával. Kérjük, hogy szövetkezeti központjaink áruellátását, az INCOOP-al egyetértésben, a tagok arányának megfelelően biztosítsák különösen azon közszükségleti árucikkkel, melyeknek szétosztását a mai napig az INCOOP végezte, kizárva szövetkezeti

központjainkat. Kívánjuk, hogy mindazon megyékben, melyekben szövetkezeti központjainknak kiépített hálózatuk van, a szövetkezetügyi minisztérium vagy tekintszen el a megyei szövetkezeti központok felállításától, vagy biztosítsa központjaink egyenlőjogú áruellátását és gyűjtési lehetőségét, illetve megbízását.

b) A magyar népi szövetkezeti központnak adassék vissza a hálózat feletti önálló ellenőrzési és irányítási jog.

c) Kérjük gazdasági életünk fellendítése érdekében egy Román–Magyar és Magyar–Román Kereskedelmi Kamara létesítését Bukarest, illetve Budapest központtal.

d) Kérjük, hogy a magyar szövetkezeti központok megfelelő képviselőt kapjanak az országos szövetkezeti intézetben.

4. Népegészségügyi kívánások:

a) Tekintettel arra, hogy egészségügyi téren csak ideiglenes kinevezések történtek, kérjük egy román és magyar egyetemi tanárból álló bizottság mielőbbi kinevezését, amely a versenyvizsga helyett a helyszínen vegyen az érdekeltektől vizsgát, és ezáltal az illető véglegesen kinevezhető legyen.

b) Mindazok, akiket a magyar állam véglegesen kinevezett és munkahelyüket nem hagyták el, minden további formáság nélkül kapják meg végleges kinevezésüket.

c) A múltévi költségvetésben is szerepelt, de betöltetlennek nyilvánított marosvásárhelyi egészségügyi felügyelőséget az egészségügyi minisztérium nyilvánítsa magyar egészségügyi felügyelőséggé, amelynek hatásköre a magyar lakta területekre terjedjen ki.

d) Kérjük az Egészségügyi Minisztériumba egy magyar egészségügyi tanácsos kinevezését.

e) Magyar állampolgárságú orvosaink és az egészségügyi személyzet itt maradásához ragaszkodni kívánunk, amennyiben ezekre nélkülözhetetlen szükségünk van. Kérjük, hogy a besorolt vagy besorolásra javasolt, jelenleg magyar állampolgárságú orvosok és egészségügyi személyzet a román állampolgárságot rendkívüli úton szerezhesse meg, és a kinevezéseknél, szerzett jogok elismerésénél, és addig is, míg ez megtörténik, a román állampolgárokkal egyenértékűen kezeltessek.

f) Mindazokon a területeken, vármegyékben, közigazgatásokban, körzetekben, ahol a magyarság számánál fogva ez indokolt, minden orvos és más egészségügyi személyzeti kinevezéseknél, üresedés, áthelyezés, vagy lemondás esetén, amennyiben új ember kinevezése szükséges, az MNSZ Központi Bizottságának javaslata az eddigi mértékben irányadó legyen.

*A Romániai Magyar Népi Szövetség
Országos Intézőbizottsága*

MOL, Bányai László hagyatéka, XIX-j-1-l, 1. doboz, 1/g., sz. n., gépirat, valamint: ANIC, f. 28. Uniunea Populară Maghiară, d. 141/1946., 84–86. f.

34.

Balogh Edgár levele az MNSZ-en belül uralkodó állapotokról az RKP (Kolozs megyei) vezetőségéhez

Kolozsvár, 1946. április 6.

Tisztelt elvtársak,

az MNSZ kérdéseiről folytatott tanácskozásunk óta, úgy érzem, lényeges előrehaladást tettünk. Elsősorban is Pártunk maga két lényeges kérdésben segítségünkre sietett. A Munkásegységfront megszilárdítása útján lehetlenné tette, hogy a Szociáldemokrata Párt magyar szekciója címén szervezeti bázist kapjon a magyar reakció az MNSZ ellen megkezdett manővereihez, Jordáky Lajos kizárásával¹³⁶ pedig lehetlenné tette, hogy a magyar reakció frakciós támaszra találjon a Kommunista Pártban s így csalárd módon visszaéljen annak presztízsével az MNSZ demokratikus nemzetiségi politikájával szemben.

Maga az MNSZ azóta tanácskozásunk értelmében kilépett szektaszzerű elszigeteltségéből a részben az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület újjászervezésével,¹³⁷ részben a Magyar Segélyező Bizottság megteremtésével,¹³⁸ részben népfőiskolák kezdeményezésével s a „Világosság” szerkesztőségének kibővítésével,¹³⁹ ugyanakkor pedig saját országos, megyei és helyi végrehajtó bizottságainak új, haladó demokratikus elemekkel való kiszélesítésével az egész országban maga mellé állította újra a már-már reakciós befolyás, sőt irányítás alá került magyar városi és falusi tömegeket.

A magyar reakció, amint azt kielemeztük, eleinte az MNSZ szétrombolásával akart külön Kisgazdapártot és Magyar Szociáldemokrata Szekciót alapítani,¹⁴⁰ majd – amikor ezt az akcióját részben a Párt segítségével, részben a Maniuval való kapcsolatok szellőztetésével megghiúsítottuk¹⁴¹ – az MNSZ vezetőségeinek kiszélesítését a régi vezetők lecserélésére akarta átfordítani. Itt került sor összetűzésekre Kolozsvárt¹⁴² és szervezeti válságra Zilahon¹⁴³, Marosvásárhelyen és Székelyudvarhelyen. Kolozsvárt ez alkalommal került sor először a szervezet megtisztítására (Decsy István kizárása, Asztalos Sándor fegyelmi elé állítása), a másik három helyen erélyes fellépésünk hatása alatt meghunyászkodott¹⁴⁴ az

136 A nemzetiségi jogok védelmezése miatt 1946 februárjában kizárták az RKP-ból.

137 Utalás az EMGE 1946. február 18-án megtartott közgyűlésére.

138 A Magyar Segélyező Bizottság ötlete az MNSZ országos elnöksége és a magyar köztisztviselők január 6-i értekezletén fogalmazódott meg, vezetőjének Szabó Bénit nevezték ki. Lásd a 26. sz. iratot.

139 Február 25-től a szerkesztőbizottságba bevonták Kacsó Sándort, Benedek Marcellt és Kós Károlyt.

140 Utalás az RSZDP Országos Magyar Bizottságára.

141 A *Világosság* napilapban indult el a MNSZ-szel szembeni magyar ellenzék lejáratainak az akciója. Például lásd a „Maniu lélekalászai” c. írást: *Világosság*, 1946. január 5.

142 A január 28-i kolozsvári nagygyűlésen számos kritika hangzott el a gyűlésen jelen lévő országos MNSZ vezetőséggel szemben. Lásd a 28. sz. iratot.

143 Utalás a Szilágy megyei MNSZ Intéző- és Végrehajtó Bizottság 1946. január 2-i határozatára. Lásd a 28. sz. irat jegyzetét.

144 Kézzelel beszúrva: „ha még nem is semmisült meg”.

ellenzék. A reakció szervezeteink megerősödése és szélesítő akcióink sikere óta a hagyományos magyar egyházi és gazdasági, valamint kulturális intézményekbe húzódott vissza, de hovatovább itt is nyomon követjük. Így került sor az első tisztogatásra a szövetkezeteknél (Horváth Dénes kizárása) és az EMGE keretében is, ahol a temes-torontáli és torda-aranyosi reakciós EMGE-kirendeltségi vezetőt állítottuk félre. Az egyházi reakció ellen a Boros Fortunát-ügyben, egy népi papunk védelmében, kezdtük meg a harcot.¹⁴⁵ Hiányos még a határozott fellépésünk az egyetemi reakció ellen, itt a Ludányi György-ügy¹⁴⁶ nyilvánosságra hozatalán kívül csak általános elvi nyilatkozatot tettünk, a Jordáky-kizárás azonban itt is új lehetőségeket teremt számunkra.

Le kell tehát szegeznem, hogy utolsó értekezletünk óta nyomra találtunk a magyar reakció elleni harcban is.

Az illetén előkészületek után került sor újabb, százas intézőbiztossági értekezletünkre Brassóban,¹⁴⁷ ahol a minden téren kibontakozó új, szélesebb nemzetiségi politika s egyben a magyar reakció elleni fokozottabb éberség nagyon egészséges jelei mutatkoztak. A sajtóban is nyilvánosságra hozott vitaanyag, az egész értekezlet magatartása elárulta, hogy túlhaladtuk és magunk mögött hagytuk a szervezeti válságot, s az építő kritika jelentkezése háttérbe szorította a Marosvásárhelyen még élesen jelentkező reakciós befolyást. Ami Marosvásárhelyen, a reakció manővereinek kezdetén, még éles támadás és valójában az intézőbizottság mintegy egyharmadára kiterjedő ingadozás alakjában mutatkozott, s a másik oldalon egy terméketlen ultraradikalizmus frázispolitikáját váltotta ki, az Brassóban már csak egy enyheformájú koalíciós javaslat (Mikó Gábor) és pesszimista pszichózis (Nagy Géza)¹⁴⁸ orcájában lépett fel, úgy, hogy józan, építő, szélesölelésű demokrata réalpolitikánk teljes győzelemmel kerülhetett ki a vitákból.

A brassói értekezlet megmutatta, hogy nagyjában sikerült mind a reakciót, mind pedig a szektaradikalizmust háttérbe szorítani. Így kristályosodott ki Brassóban az a politikai formula, hogy az MNSZ önálló listával az Országos Demokrata Arcvonalat támogatja. Sajtónk ki is hangsúlyozta, hogy az önálló listával csapást szán a kétnyelvű reakcióra, és éppen az elszigetelődés miatt megnövekedő nemzetiségi sérelmek ellen szorosabban kell a román demokráciával, nevezetesen a román és munkás szervezetekkel szövetkeznünk.

145 Az erdélyi ferencesek tartományfőnöke nem engedte meg Gábosi páternek, hogy a kolozsvári MNSZ kongresszus után részt vegyen a Központi Intézőbizottság brassói gyűlésén.

146 A brassói *Népi Egység* 1946. március 21-i számában megjelent Karács Andor riportnak álcázott fulmináns kirohanása dr. Ludány György, a Bolyai Tudományegyetem orvosprofesszora ellen. Az újságíró riportot készített két magyarországi politikusnővel, akik beszámoltak neki arról, hogy a professzor Marosvásárhelyen kijelentette nekik: „Ez csak egy Potemkin egyetem kérem. Itt minden csupa látszat. Itt semmi sincs. Nem is lehet komoly tudományos munkát végezni.” Karács föltekerte a kérdést: miért nem megy el Ludány, ha ennyire elégedetlen a magyar egyetemmel? (Az orvosi kar március 27-i tanácsülésén, ahol a Ludány elleni sajtótámadást vitatták meg, Klimkó Dezső professzor kijelentette, hogy ő előre értesült arról: támadás készül a professzor és az egyetem ellen.) Végül a támadással kapcsolatban a rektor, Csögör Lajos megjegyezte: „A MNSZ bizalmatlan az Egyetemmel szemben, mert céljaival szemben ellenállást gyanít.” Lásd: *Lázok–Vincze*, 1998. 37. p. és 200–203. p.

147 Az értekezletet március 18–20-án tartották meg.

148 Lásd a 31. sz. iratot.

„Magyar népi egység a román demokrácia oldalán!” – ez volt a brassói értekezlet alaptétele s ez a tétel módot ad mind a magyar tömegeink előtt népszerűségünk növelésére, mind a román demokrácia bizalmának megnyerésére is. Amennyiben a brassói értekezletet követőleg ezt a kettős – egy tételt nem alkalmaztuk világosan, hibát követtünk el.

Itt kell rátérnem sérelmeinkre. Míg az elmúlt negyedév alatt – Marosvásárhely és Brassó között – szervezeti válságot küszöböltünk ki és népünk összetartását, áldozatkészségét, demokratikus bizalmát az MNSZ és politikája iránt megnöveltük, az országban körülöttünk nemzetiségi szempontból rosszabbodott a helyzet. Hațieganu bejutása a kormányba, a Maniu-párti agitáció nyílttá válása,¹⁴⁹ a nemzeti parasztpárti sajtó betörése Erdélybe a moszkvai értekezleten elvesztett idegen imperialista pozíciók visszaszerzésére irányul, s a valójában szovjetellenes és kommunistaelenes kampány elsősorban a magyarellenes izgatást használja fel eszközül. Romlottak a közbiztonsági állapotok, s ebben a helyzetben nemcsak, hogy megakadt a Groza-kormány demokratikus nemzetiségi politikája, hanem az eddig közös harcban elért eredmények egy része is veszélybe került (Bátos,¹⁵⁰ a földreformkor szerzett új magyar kisbirtokos felekezeti iskolák költségvetése). Most már nemcsak egyes alsóbb tényezők, hanem felelős közigazgatási vezetők, sőt kormányemberek is bizonyos fokig takarodót fújnak a nemzetiségi kérdésben és halogatják ígéreteik teljesítését, sőt vissza is vonják a már megtetteket. Pătrășcanu¹⁵¹ elvtárs olyannyira ment a megalkuvásban, hogy az ingatlan visszerlések¹⁵² folytatásával inkább kompromittálta a Groza Péter miniszterelnököt és Luka elvtársat, semhogy Hațieganuék nyomásával éppen ebben a kérdésben fordult volna szembe. Voitec¹⁵³ közoktatásügyi miniszter hatóságai olyannyira engednek az iskolai reakciónak, hogy minden előzetes megállapodást felborítva váratlanul miniszteri rendeletet adnak ki a nagyszalontai magyar gimnázium elvételére.¹⁵⁴ Zăroni¹⁵⁵ földművelésügyi miniszter hatóságai éppen most kezdik el a dél-erdélyi „kis-abszontista” menekültek földcsekéinek elárverezését, s ugyanezt teszi Oeriu miniszteri megbízott,¹⁵⁶ CASBI-vezérfelügyelő, amikor közvetlenül a

149 A moszkvai konferencián elfogadott döntés értelmében az NPP és az NLP soraiból is bevontak egy-egy képviselőt a kormányba, az NPP részéről Emil Hațieganut, aki egy sajtótájékoztató keretében, január 19-én magyarellenes megjegyzéseket tett.

150 A Beszterce-Naszód megyei Bátorról elmenekült szászok helyébe letelepített székelyeket 1945 közepétől a környékbeli román lakosság folyamatosan inzultálta. A *Világosság* munkatársának, Asztalos István helyszíni tudósítása szerint: „Már úgy írok Bátorról, mint egy harctéri helyzetről.” *Világosság*, 1945. március 25.

151 Lucrețiu Pătrășcanu igazságügyi miniszterről van szó.

152 Utalás az 1945. augusztus 14-én kiadott 645. sz., ún. „visszaperlési” törvényre. Erről lásd *Fülöp–Vincze*, 1998. 149–150. p.

153 Ștefan Voitec nemzetnevelésügyi miniszterre utalt.

154 A 360 magyar tanulótló számláló nagyszalontai Arany János gimnáziumot át kellett volna adni a 60 tanulótló számláló román algimnáziumnak, amely döntés ellen a diákok és a szülők utcai tüntetés szervezésével tiltakoztak. Kurkó Gyárfás táviratban közölte az Arany János gimnázium elnökével, hogy a gimnázium az MNSZ országos elnökségének védelme alatt áll. A nemzetnevelésügyi miniszter májusban felfüggesztette a gimnázium épületének elvételét. Lásd: *Világosság*, 1946. március 31., valamint *uo.* május 14.

155 Utalás Romulus Zăroni-ra.

156 Simion Oeriu a romániai SZEZB Román Összekötő Bizottságának vezértitkára.

román állampolgároknak a CASBI alól való kivonásáról beígért rendelet előtt országszerte kisemberek házát-földjét árverezteti.

Nem folytatom a felsorolást, csupán megmagyarázni igyekszem, hogy miért helyeztünk kivétel nélkül mindnyájan oly nagy súlyt [az] utóbbi időben a megnövekedett sérelmek, az uszító magyarelles reakció s az ezzel szemben demokrata oldalon is megnyilatkozó bátortalanság, tájékozatlanság és megalkuvás leleplezésére. E fellépésünkkel is közelebb kerültünk tömegeinkhez, s nagyjában sikerült is a látható magyar reakciót elszigetelnünk: nem állhat a tömegek élére sérelmi politikájával. A sérelmek ellen maga a demokrácia lép fel.

S mégis itt csúszott be munkánkba a hiba.¹⁵⁷ A Pártunkkal való sűrű és mindennapi kapcsolat hiánya, a román demokrata szervezetekkel való együttműködés meglazulása, a román belpolitikában való tájékozatlanság és saját kiállásunk mai jelentőségének bizonyos fokig való túlbecsülése, érzelmi megrezdülések hideg mérlegelés helyett a Brassót követő egészen rövid idő alatt nemcsak a román reakcióval, hanem a román demokráciával is súrlódásba hoztak. Ez egyelőre csak sajtónkban mutatkozik meg,¹⁵⁸ de könnyen átcsaphat egész mozgalmunkra is. E hiba azonban nem a magyar reakció sikere, hanem a mi gyengeségünk. Tehát okosan kiküszöbölhető, ha kommunista módra megvitatjuk s kihányjuk magunkból.

A magam részéről elfogadom azt a – különben nagyon régi – felfogást, hogy szervezetileg és a sajtóban, ezen a két helyen erősítsük meg egymást¹⁵⁹. Szervezetileg a brassói értekezleten feltűnt, széles népi munkára alkalmas elemek bevonásával a központi munkába, és sajtónkban: a Párttal való közvetlenebb kapcsolat kiépítésével. Itt különösen fontosnak tartom a román belpolitikai életben való jártasságot is, ezért ajánlom Bányai¹⁶⁰ elvtárs bekapcsolását a „*Világosság*”-ba. A brassói értekezlet előtt nem ajánlottam, mert az volt az érzésem, hogy a legszelebb demokratikus összefogás megteremtésében és a magyar reakciónak saját terepén, az olyannyira magának lefoglalt sérelmi politikában való elszigetelésében nem halad az élen, ma azonban, amikor egy eredményes új szakasz után új feladatokra meg kell erősítenünk a román demokráciával való kapcsolatainkat, bizalmat keresvén immár nem egy szekta, hanem kibontakozó népi egységünk számára, nem tudnék nálánál felelősebb embert sajtónk politikai irányítására. A román belpolitikai életben való jártassága feltétlenül szükségessé teszi szerepét a nagyra nőtt jelentőségű „*Világosság*”-nál, s remélem, hogy felelős együtt-munkálkodásunkban Kacsó¹⁶¹ elvtárs is osztozni fog.

157 Utalás Kurkónak az április 1-jén megjelent cikkére. *Világosság*, 1946. április 1. Lásd a 36. sz. iratot és lábjegyzeteit.

158 A *Világosságban* 1946. márciusától egyre több cikk, helyi tudósítás jelent meg a gazdasági, oktatásügyi sérelmekről.

159 Kézzel beszűrva: „elsősorban”.

160 Bányai László

161 Kacsó Sándor

Amilyen elismeréssel adózom Jakab Sándor elvtársnak bírálataiért,¹⁶² olyannyira egyoldalúnak tartanám, ha az értekezlet a Pártban nem mérné fel az elmúlt negyedév eredményeit is. Meggyőződésem, hogy lényegesen előbbre jutottunk, méghozzá éppen a Párt múltkori bírálata, közös célmeghatározásaink és a Párt hathatós támogatása segítségével. Népünk nagyszerű képességeiről olyannyira meg vagyok győződve, hogy úgy hiszem, az MNSZ országszerte folyó újjászervezésével, helyes elméletben meg nem fogyatkozva és állandóan résen, a gyakorlati eredményeket maga az igazi érdekeihez elvezetett, igazi feladataira ébresztett nép fogja felmutatni.

*Elvtársi üdvözlettel,
Balogh Edgár s. k.*

PIL, 937. f. Simó Gyula hagyatéka. 11. ő. e. 1-4. f. Gépelt, tisztázat. Közli: Vincze Gábor: Illúziók és csalódások. Fejezetek a romániai magyarság második világháború utáni történetéből. Csíkszereda, 1999, Státus Könyvkiadó. (Vincze Gábor az MKP-t jelöli meg a levél címzettjének.) 291-292. p.

162 Kurkónak a *Világosság* április 1-jén megjelent cikke után a kolozsvári pártközpontban ülést hívtak össze, amelyen a párt központi kiküldöttjének, Miron Constantinescunak a vezetésével kiértékeltek Kurkó magatartását. Lásd a bevezető tanulmányt, illetve: *Nastasă*, 2002. 351. p.

35.
Kacsó Sándor levele Simó Gyulához,
amelyben kifogásolja a nemzetiségi jogok
biztosítása érdekében alkalmazott MNSZ-taktikát

Kolozsvár, 1946. április 8.

Simó Gyula úrnak,

Helyben.

Hozzád fordulok ezzel a levéllel, mint akihez marosvásárhelyi kapcsolatok révén külön is vonzalom fűz. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ne közöld levelem tartalmát azokkal, akikkel a szombati megbeszélést folytattuk, sőt tán az volna a legjobb, ha e levelet magát is megmutatnád nekik.

A lap¹⁶³ hasznos és okos magatartásával kapcsolatban sokat tanultam ebből a beszélgetésből s remélem hasznosítani tudom a tanultakat. A magam erkölcsi magatartására s megnyugvására azonban nem kaptam elegendő alapot s ezt meg kell mondanom. Elválásunk után igyekeztem magamban a legtisztábbra desztillálni a kérdést, hogy eljussak a meztelen magig. Íme:

1. Jelenleg a „román demokrácia” minden erőfeszítése a határbiztosításra irányul.

2. Ehhez nem a legtisztább és legemelkedettebb utat választja: vagyis a nemzetiségek egyenjogúsítására irányuló nyílt erőfeszítést, hanem ennek csak a kifelé való hangoztatását és ígéretését ugyanakkor, amikor ebben az irányban igen kevés valóságos eredményt mutathatunk fel, sőt sok vonatkozásban hátrálást kell megállapítanunk.

3. A „magyar demokráciának” ilyen körülmények között tiszta eszmei alapon az volna a feladata, hogy a látszatkeltés és a valóság közötti különbségre becsületesen rámutasson. Ez azonban, bizonyos taktikai elgondolások miatt, nem tanácsos.

4. Hátra volna még az a lehetőség, hogy „a román demokrácia” mutasson rá becsületes nyíltsággal ezekre a nehézségekre, ez azonban, ugyancsak taktikai elgondolások miatt, még kevésbé tanácsos.

Zavaros így ez a helyzet s egyáltalában nem megnyugtató. A zavar pedig, az én megítélésem szerint, onnan ered, hogy – megint csak taktikai elgondolásokkal – „román demokráciáról” és „magyar demokráciáról” kell beszélnünk, holott demokráciának csak egynek volna szabad lennie. Én erősen hiszek a demokrácia tiszta eszméjében, egész eddigi életemet adtam rá, de nincs és nem lehet bennem vak bizalom a taktikában, amely könnyen tévedhet. Bízom a demokrácia eszméjében, de nem bízom vakon a demokratákban, akik ugyancsak tévedhetnek, hiszen

163 A *Világosságról* van szó.

emberek. Olyan nagy horderejű kérdésben, mint a román–magyar békés együttélés lehetőségének a biztosítása, nézetem szerint veszedelmes bizalom volna a legfontosabb kérdés, az egyenjogúsítás kérdésének, illetve a kérdés mai helyzetének homályban való tartása. Én igenis szükségét érzem annak, hogy ez a kérdés a világ demokratikus erőinek az ellenőrzése alatt álljon. Ez nemcsak biztosíték, hanem erkölcsi jogalap is a további küzdelemre. Ha a taktika tévesnek bizonyulna, sokkal többet veszítenék vele, mint amennyit kockáztatni szabad. A „*Csehszlovák demokrácia*” viselkedése elég keményen figyelmeztet, hogy mekkora biztosítékot nyújt a nacionalista alapra helyezett demokrácia.¹⁶⁴

Természetesen lehet, hogy ezek az én aggodalmaim nem mutatnak politikus egyéniségre. Belső meggyőződés nélkül azonban nem tudok se vállalni, se munkálni valamit. Akkor inkább maradok annak a közírónak, aki mindig csak tiszta eszményre függeszti a szemét s nem néz a lába elé, amire pedig a politikusnak igen nagy szüksége van, ezt elismerem. De nem lehetne-e úgy csinálni a taktikai politikát is, hogy az ne kerüljön szembe a tiszta eszménnyel? Én úgy érzem, hogy ebben a kérdésben, amely engem a leginkább foglalkoztat s amelyet a leginkább értek, lehetne.

Kérlek fontoljátok meg felvetett szempontjaimat s ne csak úgy, hogy ez egy ember magánügye, hanem azzal a meggondolással is, hogy a „román demokráciának” az első pontban megfogalmazott viselkedése rendkívül nyugtalanító látszatokat kelt s nagyon alkalmas arra, hogy a magyar népben komolyan megingassa az őszinteségébe vetett bizalmát.

*Szeretettel köszönt:
Kacsó Sándor s. k.*

PIL, 937. f. Simó Gyula hagyatéka. 35. ő. e. 1. f. Gépelt, tisztázott.

164 Utalás a csehszlovákiai magyarok kitelepítésére és Csehországba történő deportálására.

36.

Kurkó Gyárfás önbírálata a *Világosság* című napilapban megjelent cikke miatt

1946. május.

A viselkedésemmel kapcsolatban, a Miron Constantinescu¹⁶⁵ elvtárs vezetése alatt tartott Tartományi Bizottsági gyűlés kritikájával kapcsolatban elismerem,¹⁶⁶ hogy:

1) a brassói konferencia¹⁶⁷ után egyes megnyilvánulásaimat a belső és a külső reakció a közös demokráciánk ellen használta fel, és ezáltal az eszközeiké váltam;

2) beismerem, hogy súlyos hibát követtem el, amikor nem fordultam a [*Kommunista Párt*] Párt Politikai Bizottságához a magyarok fontos panaszai orvoslása érdekében;

3) Beismerem a súlyos hibámat, hogy nem kértem rendszeresen a Párt legfelsőbb vezető szerveitől általános és terjedelmes politikai irányítást, ami segített volna, hogy határozottabb és kiegyensúlyozottabb legyek cselekedeteimben.

Miért követtem el ezeket a hibákat, elsősorban az első két pontban foglaltakat? A nagyszámú panasztétel hatása alatt álltam, amelyek az utóbbi időben elárasztották a Magyar Népi Szövetség központi és tartományi hivatalait. Ezekkel a panaszokkal kapcsolatban azt láttam, hogy hiába kerestem egy éve a párt egyes tagjainak és az egész kormánynak a közbelépését bizonyos törvények alkalmazásával kapcsolatban. Ugyanakkor úgy éreztem, hogy hazudtam a magyar néptömegeknek több megnyilvánulásommal, mivel bizonyos káros törvények megszüntetéséről tettem jelentést az illető hatóságok ígéretei alapján. Ugyanakkor az volt a benyomásom, hogy a magyarok legszegényebb rétegeit érintő törvények¹⁶⁸ egy platformra tolja őket a magyarok magasabb kategóriájú antidemokratikus rétegével. (Ezen elsősorban a fent megjelölt cikkemben említett törvényeket értem.)

Miért történhetett, hogy a cikkemben Pătrășcanu¹⁶⁹ elvtársat, az RKP Központi Bizottságának tagját támadtam? Többször meglátogattam Pătrășcanu elvtársat a 645-ös törvény¹⁷⁰ módosításával kapcsolatban. Pătrășcanu elvtárs mindig határozott ígéreteket tett a törvény módosítására vonatkozólag. Mi több, Pătrășcanu elvtársat a kormány utasította, hogy hozza meg a módosításokat. Pătrășcanu elvtárs soha nem világosított fel engem, hogy a módosítások nem aktuálisak, vagy

165 Az RKP Központi Bizottságának tagja, a tömegszervezeti ügyek felelőse.

166 Kurkó magatartását a kolozsvári pártközpontban megtartott ülésen értékelték ki, melyen Kurkó Gyárfás, Balogh Edgár, Bányai László, Szákai (?), Goldberger Miklós, Miron Constantinescu, Al. Drăghici, Vaida Vasile, Pop (?), Adorian (?), Simó Gyula és Jakab Sándor vettek részt. Lásd *Nastasă*, 2002. 351. p.

167 Utalás a Központi Intézőbizottság március 18–20-i brassói értekezletére. Lásd a 31–32. és 33. sz. iratokat.

168 A földreformra, a CASBI-ra és a 645-ös, ún. visszaperlési törvényre utalt.

169 Lucrețiu Pătrășcanu igazságügyi miniszteréről van szó.

170 Vagyis a visszaperlési törvény módosítása érdekében.

áthághatatlan akadályok miatt lehetetlenek lennének. Odáig jutott a dolog, hogy Vasile Luca elvtárs Pătrășcanu elvtárs kijelentései alapján egy konferencián Marosvásárhelyen¹⁷¹ személyesen úgy nyilatkozott a módosításról, mint megvalósult dologról. Ez még múlt év novemberében történt, és ez a törvény még mindig érvényben van, aminek módosítását már nagyon sokszor kérték.

Látva, hogy ezen törvény miatt kompromittálta magát még Luca elvtárs is, akit a magyarok annyira értékelték, és hogy ezáltal egy árnyék vetült pártunkra, látva, hogy a magyar reakció örül a jelenlegi panaszoknak, és örömmel gyűjt anyagokat a közelgő békekonferenciára, és emellett a román reakció gyűlöletet szít a magyarok ellen, meg voltam győződve arról, hogy demokráciánkat erősítem azzal, ha a magyarokat a Magyar Népi Szövetséghez kötöm egy olyan kétségbeesett megnyilvánulással, mint amilyen ez a cikk volt. Ezen a cikken keresztül akartam bemutatni, hogy a demokráciáért harcolunk azáltal is, hogy elismerjük saját hibánkat.

Elfogadom és magamévá teszem Miron Constantinescu elvtárs kritikáját a cikkemmel és az utóbbi időben a Magyar Népi Szövetségben tanúsított magatartással és tevékenységgel kapcsolatban.

Szükségesnek tartom, főleg most, a béketárgyalások befejezésekor,¹⁷² hogy a magyar nép panaszai, amelyeket a demokrácia mai állapotában teljesíteni lehet, azonnal teljesítve is legyenek. Ez a magyar és a román nép barátságának megerősödéséhez és a demokrácia elmélyüléséhez vezet.

Azt hiszem, szükséges, hogy egy elvtárs, mint amilyen Pătrășcanu elvtárs is, mondja ki nyíltan, ha egy kérést a demokrácia jelenlegi állapotában nem lehet teljesíteni, mert így továbbvisszük a párt irányvonalát úgy, ahogy azt egy kommunistának tennie kell.

Kurkó Gyarfaş

ANIC, f. 2348. CC al PCR, Cancelarie, d. 295/1945. ikt. sz. 240/1945. 2–3. f, Román nyelvű tisztázata.

171 Utalása az MNSZ Központi Intézőbizottság 1945. november 16-ai marosvásárhelyi értekezletén elhangzott beszédére, amelyben Luca a CASBI eljárás egyszerűsítéséről biztosította a magyarságot. Lásd a 20. sz. iratot.

172 A békekonferencia még meg sem nyílt, csupán a Külügyminiszterek Tanácsában folyó Béke-előkészítő munkák értek véget.

37.

Jegyzőkönyv az MNSZ nemzetiségi törvénytervezetének kongresszusi vitájáról

(részletek)

Székelyudvarhely, 1946. június 28–29.

A kongresszus egy színházi megnyitóval kezdődött f. hó 27-én este. Szentimrei Jenő, Kós Károly és Tompa László tartottak ismeretterjesztő előadást. Előadásra került Budai Nagy Antal című történelmi darab egy felvonása, Tamási Áron és Kis¹⁷³..... írók egy-egy egyfelvonásos korpé. [...] ¹⁷⁴

A zsidó népközösség¹⁷⁵ nevében *Dr. Kohn Hillel*: [...] ¹⁷⁶

Mi, Észak-Erdély zsidósága, hisszük, hogy az MNSZ demokratikus vezetőinek irányításával erkölcsi elégtételt fog adni a magyar zsidóságot ért csapásokért és megaláztatásokért, és elvárja, és kéri a Szövetséget arra, hogy tetteivel fogja bebizonyítani azt, hogy nem is azonosította magát a magyar népi reakcióval, és ki fogja irtani a Szálasi-regiem minden fasiszta maradványait. Kívánom, hogy az MNSZ mai nagygyűlése, az ülés megnyilatkozása és határozatai alapvetőül szolgáljanak a romániai magyarság jobb jövője, a népek egyetértése és a világbéke újjáépítésének. (Nagy éljenzés.) [...] ¹⁷⁷

Mogyorósi Sándor a kommunista párt nevében beszél: ¹⁷⁸ Kedves magyar Testvéreim! A Romániai Kommunista Párt Központi Bizottságának testvéri üdvözlését hozom a romániai MNSZ szabad kongresszusára. [...] ¹⁷⁹ A nemzetközi reakciónak ma Románia is egy olyan támadási pontja, és különösen Erdély, ahol azt akarják megteremteni, hogy Erdély továbbra is megmaradjon háborús tűzfészeknek. Azt akarják, hogy az itt élő népek százával menjenek az internáló táborokba, itt olyan tűzfészek legyen, amelyet felhasználjanak a jövőben is egy Szovjet-ellenes háborúban. (Felkiáltások.) A mi Luca¹⁸⁰ elvtársunk leszögezte a pártunk álláspontját. ¹⁸¹ Ez az álláspont tiszta és világos, nem hazudozás, nem rémlátás, nem délibáb és mi kommunisták megtanultuk azt, és meg kell tanuljunk,

173 Az irat olvashatatlan. Valószínűleg Kis Jenőről van szó.

174 A kihagyott részben Imets János az Udvarhely megyei MNSZ szervezet nevében, Szilágy Ignác Udvarhely vármegye főispánja, Dobos Ferenc Székelyudvarhely polgármestere, Lucaciú ezredes, Szenkovits Sándor, ? Rozália a Romániai Demokrata Nők Szövetsége és Fazekas János a Romániai Haladó Ifjak Szövetsége kiküldöttének beszédei olvashatók. ANIC, f. 27. UPM, d. 140/1946., 116–119. f.

175 Teljes nevén Demokrata Zsidó Népközösség, vagy Demokratikus Zsidó Népközösség, amelyet az RKP kezdeményezésére szerveztek meg 1944 őszén, a párt egyik „szatellit-szervezete” volt.

176 A kihagyott részben a zsidóságot ért borzalmakról beszélt.

177 Beszédének végén reményét fejezte ki, hogy a „nagygyűlés” sikeres lesz.

178 A Maros megyei Állami Levéltárban található gyorsírási jegyzőkönyvben található szövegváltozatot közöljük. A beszéd másik szövegváltozatát lásd: ANIC, f. 27. UPM, d. 140/1946. 50–51. f.

179 A kihagyott részben beszámolt a két világhatalom küzdelméről, de kiemelte, hogy Európa népei számára a Szovjetunió hozta el a békét.

180 Vasile Luca/Luka László

181 Luka László felszólalását a marosvásárhelyi intézőbizottsági gyűlésen lásd 20. sz. iratot, valamint a *Scântea*, 1946. március 10-i számában megjelent cikkét.

hogy csak az igazat mondjuk a népnek. Habár sokszor ez az igazság fáj, de mi tudjuk, hogy az igazság fog győzni, a szabadság fog győzni, és nincs olyan erő, mely ezeket meg tudja akadályozni. A mi pártunk leszögezte többször, hogy nem minden nemzeti mozgalom az, ami az általános társadalmi fejlődést előbbre viszi, a történelemben számos esetek vannak, amikor a nemzeteket olyan útra térítették, amelyek nem az ő érdekeiket, hanem gazdaságpolitikai, kapitalista érdekeket szolgálták, és a nemzeti mozgalom tragédiába jutott és mindig a társadalmi fejlődésnek kötökerekévé [*sic!* – helyesen a *kerékkötőjévé*] vált. A nemzeti kérdések megoldása mindig attól függ, hogy milyen kérdéseket tesz és milyen érdekeket szolgál, előre megy a gazdasági élet, a társadalmi-szociális fejlődés útján való munkában. Első esetben ez a mozgalom nemcsak a társadalmi fejlődés, hanem saját nemzetének a szabadságáért is van. [...]¹⁸²

Kedves Testvéreim! Mi a feladat? Minden országnak, így a romániai magyarságnak is: az összefogás. Egy út van, az összefogás útja, mindezekben az országokban a demokrácia megerősítésén keresztül a szabadság útja. [...]¹⁸³

*Kurkó [Gyárfás]:*¹⁸⁴ Országos nagygyűlésünk nevében szeretettel köszöntöm államapparátusunk jelenlevő képviselőit a hadsereg parancsnokával az élén, valamint a szövetséges szervezetek jelenlevő képviselőit, a Kommunista Párt kiküldötteit, szeretett vendégeinket, szeretett munkatársaimat. Kedves Testvéreim! Történelemdús politikai múltunk egy esztendővel gazdagodott. Bármennyire is nehéz volt, bármennyire is a halál árnyékában kellett vívnunk szabadságharcunkat, mégis azt hiszem, mindnyájan megállapíthatjuk, hogy a múlt esztendő sokkal szívósabb, sokkal keményebb és többoldalú harcot és munkát kíván[t] tőlünk. Egyszerre több fronton kellett harcot vívnunk és harcoltunk saját fasiszta reakciós maradványaink ellen, harcoltunk saját népünk átnevelésével, harcoltunk a minket megsemmisíteni akaró és nyomunkba törő reakció ellen, amely a román szövetségeseink ellen folytatódott, de legfőképpen harcoltunk a munka frontján. Ebben a harcban nem voltunk magunkra, ennek tudhatjuk be, hogy eredményeket is mutathattunk fel, noha még vannak elintéznivaló dolgaink is. Ez a múlt, és az eredmény, amit elértünk, csak akkor csúcsosodhatik ki teljes formájában, ha elfogulatlanul, szívre tett kézzel figyelembe vesszük, hogy mit hagyott ránk örökségül a fasiszta háború. Csak akkor fognak belelátni ebbe a munkába és [*annak*] eredményeibe, ha azok a jó és rosszindulatú kritikusok egyaránt, akik szervezetünkre, demokráciánkra és kormányunkra törtek, ha majd a történelem megírja, hogy mi lehetett volna, ha nem végeztük [*volna el*] ezt a munkát ebben a formában, ahogyan vittük, és mi lett volna. Azok a testvéreink, akik kóistolót kaptak éppen itt a Székelyföldön az elindulásakor Szárazajtánál és Csíkszentdomokosnál,¹⁸⁵ az egész ország területén nemcsak magyarok, hanem románok

182 A kihagyott részben a béke megőrzésére buzdította hallgatóságát.

183 Beszédének végén ígértet tett, hogy az RKP támogatni fogja az MNSZ-t. A Haladó Ifjúság részéről felszólaló Fazekas János beszédét nem közöljük.

184 Kurkó beszédének egy másik változata megtalálható: ANIC, f. 27. UPM, d. 140/1946. 47–49. f.

185 Utalás a Maniugárda 1944 őszi gyilkosságaira.

egyaránt, azok tudják, hogy hova fejlődhetett volna két év alatt az ország népének a helyzete, az országot újjáépíteni akaró dolgozó néptömegeinek a helyzete, hogyha nem lett volna meg ez a maroknyi demokrácia élcsapata úgy magyar, mint román részről. Ha emlékezhetnénk arra, hogy nem kaptunk egyetlen ép hidat, nem volt semmiféle közlekedési lehetőség, nem voltak iskoláink, nem volt pénz, a front háta mögött egy visszamaradt, teljesen faszíált reakciós államapparátus emberei, akik a föld alól jöttek ki,¹⁸⁶ tapasztalataik hiányában nemcsak, hogy meg kellett futtassák és szétzúzzák ezt a hatalmas erőt, hanem hozzá kellett fogjanak szakember híján egy új államapparátus megszervezéséhez, szervezeteink létrehozásához és népünk átneveléséhez. Erre a munkára szólítottuk fel a saját polgártársainkat, saját testvéreinket, fátyolt borítva a múlt; figyelmeztettük, hogy véget akarunk vetni mindenféle gyűlölködésnek, álljanak be sorainkba, és becsületes, népünkért folytatott munkában bizonyítsák be, hogy megváltoztak és megváltoznak.

Jóindulatú hívásunkra egyesek aljas provokációval, szabotázzsal, sőt merényletek megkísérlésével feleltek.¹⁸⁷ Rágalomhadjárat egész sorozatát intézték ellenünk, képzelt, alaptalan, aljas hazug vádakkal illették épp úgy a magyar, mint a román demokráciát: szerintük mi is eladtuk Erdélyt, a román reakció szerint Groza is eladta, a valóság tudjuk, hogy mi volt. A valóság az, hogy nem követhettük és nem követjük többé azt a vonalvezetést, mely a teljes katasztrófába zúdította mind a két népet. (Úgy van! Nagy taps.) Erdély földjén élve, elsősorban politikánkat erdélyi szemszögből szabjuk meg, ez nem lehet, ez nem az, hogy Románia ellen, sem a magyarok ellen eszközzé váljon. Erdély magyarságának és Erdély román-ságának egyetlen kötelessége van, egyetlen egy tömbben az összekötő kapcsot összehozni, a szeretet kapcsát, ez a kapocs az, amely mindkét népet összehozni van hivatva.

A türelmi idő lejárt. Harcunkat minden egyes gyűlésünk alkalmával, de még most is az országos nagygyűlés alkalmával erőteljesebbé tehetjük, lendületet adunk neki, és figyelmeztetjük azokat a fasisztákat, akik ma még lemerik kaparni szervezetünk felhívását (Le velük!), hogy a becsületes dolgozó népet, amely megszakította munkáját, hogy idejőjön és érettünk harcba szálljon, ez le akarja zsidózni, biztosítjuk, hogy nincs az a lyuk, amelyből ne tudnánk kifüstölni. (Úgy van! Éljen Kurkó!) Ma reggel megérkezik az egyik teherautó, megtöltik a várost, hogy zsidók érkeztek a kongresszusra. Ezek a zsidók székely és magyar munkások, közöttük katolikusok, reformátusok, unitáriusok és így tovább. De ha véletlenül zsidók érkeztek volna, vajon az a Kohn Hillel (Éljen!) a Demokratikus Zsidó Népközség képviselője, akivel együtt voltunk foglyok Sigotu¹⁸⁸ hírhedt internáló táborában, nem közelebb állanak hozzánk, mint azok, akik az egész nemzetet

186 Utalás arra, hogy 1939 és 1944 között a MADOSZ csak illegalitásban („föld alatt”) működött.

187 Utalás a január 28-i kolozsvári nagygyűlésen kirobbant vitára. Lásd a 28. sz. irat lábjegyzeteit.

188 A bukaresti levéltárban fennmaradt szövegváltozatban a Gigești-i tábor neve található. ANIC, f. 27. UMP, d. 140/1946. 49. f.

tönkretették, akik a román és magyar népet évszázadon át rabszolga sorsban tartották? Jóval közelebb állnak úgy zsidó, mint román demokrata testvéreink, és mi, kérésükre megígértük, hogy le fogunk számolni azokkal, akik főbűnösei voltak az elkövetett kegyetlenkedéseknek. Egyben pedig kérjük, hogy ugyanúgy számoljanak le saját reakciósaikkal és fasisztáikkal, akik a magyar népet egy kalap alá akarják vonni azokkal a fasiszta bűnösökkel, akik gaztetteket elkövettek.¹⁸⁹

Amikor az elmúlt év mérlegét felállítjuk, figyelembe véve minden oldalról jövő támadást, amikor egy újabb esztendő munkatervét fogjuk újból lefektetni, mi felemelt fővel fogunk a nép előtt állani a múltért, és bármilyen minőségben minden támadásra, minden vádaskodásra azzal fogunk felelni, hogy tovább visszük azt a harcot, amit elindítottunk ezelőtt 13 évvel, fokozni fogjuk és a támadásokra, vádaskodásokra, becsmérlésre, népünkért önzetlenül folytatott munkával fogunk felelni. (Úgy van!)

Megköszönöm még egyszer testvéreim részvételét, hatásaink, testületeink, szervezeteink képviselőinek megjelenését, és az országos nagygyűlésünknek népünk érdekében jó munkát kívánok, egyben pedig ünnepélyesen ezennel megnyitom országos nagygyűlésünket. Éljen az együttélő népek jogegyenlőségére épített testvériség!¹⁹⁰

Megnyitó testvéreimnek köszönetet mondok, kérem, ne távozzanak, mert még folytatjuk munkánkat. Rövid politikai beszámoló fog következni. A nagygyűlés elhatározta, hogy országos központunkat áthelyezzük Brassóból Kolozsvárra.¹⁹¹ A lehető legszűkebb keretek között mozogtunk, nem beszélek anyagi nehézségekről és emberanyag hiányról, ha valakit Kolozsvárra felküldtünk, a helyiség, az iroda hiánya, a fogadtatás sem olyan volt, amilyent elvártunk volna. Bizonyos tartózkodás mély nyomai voltak a négy éves mindkét oldali fasiszta elnyomásnak a következményei. Ez a kétoldali élet jellemezte egész tevékenységünket, kemény küzdelmet kellett folytatnunk, hogy mindkét végetet megtörve, megtaláljuk a kiegyenlítődést. Dél-Erdélyben meg volt bántva a nemzeti öntudat, Észak-Erdélyben egy elnemzetiesedés volt uralmon. Dél-Erdélyben minden lépés, amit a szövetségesek győzelmük következtében és demokratikus szervezeteinél kemény harc által elértünk, eredményesek. Észak-Erdélyben a kizárólagosság politikája érvényesült, és minden olyan engedmény vagy törekvés, mely szintén az elnyomatásban élő nemzetiségnek feltörekvését jelentette, visszaesést jelentett ennek az egészségtelen beállítottsága. Így természetes volt, hogy ha kimondtuk Észak- és Dél-Erdély között a fogadalmat, a határ ledöntését, míg a múlt kongresszuson mégis a valósággal fennállott, és kísértett a mai napig is. Kemény megpróbálta-

189 Valószínűleg a kolozsvári népbíróságon meghozott ítéletek magyarellenes jellegére utalt.

190 Beszédének az itt közölt folytatását már nem találtuk meg a bukaresti levéltárban őrzött iratcsomóban, amelyből arra lehet következtetni, hogy az iratcsomóban található jegyzőkönyv a sajtó számára készült, vagy éppen egy kongresszusi kiadványba szánták. A kongresszusról megjelent kiadványban közlik Kurkónak a megnyitó beszédét, amely nagy valószínűséggel az itt közölt beszédének egy szerkesztett változata. Lásd: *Nemzetiségi Anyaszervezetünk...*, 1946. 3–12. p.

191 A döntést a kolozsvári kongresszuson hozták meg.

tásnak voltunk kitéve mindkét részről a demokrácia harcosai is. Dél-erdélyi szervezeteinkben és vezetőségeink lelkében nem volt elmélyülve eléggé a felelősség öntudata, nem bírtak a kisebbségi sorsban élő emberek részére szükséges lendülettel felszabadulni, Észak-Erdélyben a felelőtlenység jellemezte tagjainkat; végig az elcsüggedés, a demokráciában való kiszámíthatatlanság [jellemezte] vezetőinket, így természetes volt, hogy egészséges politikai magatartásunk itt sem talált megértésre és ott sem. Két kő között őrlődött a vezetőség. A dél-erdélyiek azt hitték, hogy reakciós vizeken evezünk, az észak-erdélyiek az ellentétjét mondták. Nagy erőfeszítések révén sikerült belátásra bírni vezetőségeink elnökeit, harcossá tenni, egy egészségesebb nemzetiségi vonalra téríteni mindkét tábor, és örömmel állapíthattuk meg a legutóbbi brassói intézőbizottsági gyűlésünkön,¹⁹² hogy népünk iránti felelősségérzet, és az a tudat, hogy minden lépésünkért felelősek vagyunk népünk előtt, kiteljesedett, és ma már erélyes egységben gyűlhettünk össze és vehetjük számba múlt évi munkánkat, akkor, amikor hivatkozunk a múltra, a jövőben követendő nemzetiségi politikai magatartásunkat is leszögezhetjük. Ez a belső harc, amely saját szervezeteink, még szűkebb értelemben, saját vezetőségeink között dül, ezen túl pedig a nagyobb családban, az erdélyi magyarság keretében voltak kisebb-nagyobb súrlódások. Az a tábor, amely a fasizmus fegyveres leverésével érezte, hogy a hatalma megszűnt, mindent elkövetett, hogy az ellentéteket külföldi nyomásra a reakció irányításával továbbra is élezve, hatalmát ilyenformán biztosítsa, akadályozza a demokrácia kiteljesülését és főképpen pedig megbuktasson minden olyan törekvést, mely a valóságra épül, ami elsősorban azt akarja, hogy a szomszédainkkal éljünk békében, és a környező nemzetekkel tudjuk jó szomszédi viszonyunkat és barátságunkat megépíteni. Nem tudták befogadni [*helyesen: elfogadni*], hogy az MNSZ tudatában van annak, hogy mit jelent ma a nemzetközi nagy világpolitikában a Szovjetunió jelenléte. Még mindig azt hitték, hogy a tengerentúlról, vagy az odamenekült fasiszta reakciós elemek befolyásával, vagy azoktól jövő ...¹⁹³ természettel meg tudjuk védeni népünk érdekeit. Ez a suttozás elleni törekvés volt hivatva előteremtteni szervezetünket s nem hozta kísértésbe a minden oldalról jövő támadással szemben úgy a saját sorainkból, mint más nemzetek részéről, vagy a román reakció részéről jövő támadást visszaverve, figyelembe nem véve, tovább végezte munkáját. És ha nehézségek között, de napról-napra kemény harc árán egyre jobb eredményt fog elérni, természetesen nem olyan eredményt, hogy teljes nemzetiségű jogegyenlőség, hanem ami ennek alapját képezte és megvalósult, hanem eredményt azzal szemben, ami történt volna, ha nem harcolunk ilyen szívósan. Így több támadás érte szervezetünket, amelynek a célja az, hogy elsősorban megakadályozni egy egységes nemzetiségi jogvédelem kiépítését, másodsorban megbontani és szétbomlasztani szervezeteinket, szét dúlasztó támadást intézni,¹⁹⁴ halálos döfést mérni az

192 Lásd a 31–32. sz. iratokat.

193 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.

194 Utalás a székelyföldi pártszervezésre.

ország fejlődő demokráciájára. Ugyanakkor pedig a magyarságot szétesztó különböző szervezetekbe felszívni, elnemzetietleníteni, teljes egészében a reakció szolgálatába állítani, és ezzel kimondani azt, hogy a nemzetiségi kérdés tulajdonképpen nem is létezik.¹⁹⁵

A demokrácia, annak élharcos demokratikus élharcos szervezetei távol vannak ettől, a népi demokrácia, az egészséges meghamisítatlan demokrácia legfőbb sarkalati pontja a nemzetiségi kérdés. Nem megoldott nemzetiségi kérdésekkel nem lehet elképzelni demokráciát. A Szovjetunió állandó politikája, minden beszéde, minden papírra vetett betűje ezzel a kérdéssel foglalkozik, tehát ebből nyilvánvaló, hogy honnan származik, és miért? Hogy miért győzött a Szovjetunió a világ reakciós csapatai fölött? Ez mind a helyes nemzetiségi politikájának az alapján történt. Nekünk itt a szomszédsággal még nagyobb súlyt kell fektetnünk erre a kérdésre. Sztálin szavát idézem, mikor azt mondja: „Elégedetlen a nemzetiség, hogy nincs iskolája, adjatok iskolát neki és el fog múlni az elégedetlensége. Elégedetlen a nép, hogy nincs joga, adjatok jogot neki és el fog múlni az elégedetlensége.” (Úgy van!) Ezért a harcért és ezekért az ügyekért harcolunk, hogy ezeket kivívhassuk. Elsősorban azt kell szem előtt tartani, hogy egységes, megbonthatatlan, erős, egészséges, nemzeti szervezetre van szükség. Ennek a nemzetiségi szervezetnek létrehozásában több ízben lettünk kitéve támadásnak. Volt jóhiszemű, tévelygő támadás, volt tervszerű rosszindulatú támadás. És mindezt sikeresen vertük vissza, kezdve a különböző röpcézésektől, a kolozsvári nagygyűléstől,¹⁹⁶ a marosvásárhelyi EMGE kongresszustól,¹⁹⁷ végig mindenhol, ahol olyan törekvések, megnyilvánulások voltak, amelyek le akarták törni az egészséges nemzetiségi [*munka*] kialakulást, megoszlást, szétszakadást akartak előidézni. A saját egyéniségeire épített belső tapasztalatait igen ügyesen használta ki a reakció, de szervezeteink élére olyan garnitúrát juttattunk, amelyben becsületes, proletár harcosok voltunk, politikai harcosok, melyen túl egy szélesebb népi munkát kellett végezni, harcolni, jogokat biztosítani, nevelni, egyben pedig építeni kellett, és voltak közöttük, akik nem minden esetben feleltek meg a valóságnak [*sic!*], és így nagymértékben alátámasztottuk ezen egyéniségekkel a reakciót. Igyekeztünk mindent elkövetni, hogy a mi oda állított gyakorlati vezetőségünket, ahol annyira egyoldalúságok nyilvánultak meg, hogy az értelmiségieket nem akarták befogadni, az egyenetlenkedés megszűnjön, más oldalról pedig igyekeztünk mindent elkövetni, hogy az a tábor, amely köteles, hogy sorainkba álljon, szintén alkalmazkodjék, és mindkét tábor hagyja kívül azt, ami őt elválasztja és helyezze előtérbe azt, amivel összekapcsolódik és ami felmenti a felelősségtől. Így felhívással fordultunk számtalanszor az értelmiségi osztályunkhoz, egyházi férfiainkhoz, felhívásunk nem volt eredményes. Ma már örömmel állapíthatjuk meg, hogy azzal szemben, hogy ezelőtt egy évvel alig volt 30

195 Utalás az RSZDP OMB-nek választási ajánlatára. Lásd a 30. sz. iratot.

196 Utalás a január 28-i kolozsvári nagygyűlésre. Lásd a 28. sz. iratot és annak jegyzeteit.

197 Az EMGE a közgyűlését 1946. február 18-án tartotta meg.

értelmiségi mozgalmunkban, ma már ezrével foglalják el magukat és végig [helyesen: végzik] önzetlenül, egészségesen feladatukat. (Éljenezés.)

Hogyha még akadnak akik nem látták be ennek az útnak a helyességét, meg vagyunk győződve, hogy rövidesen rá fognak döbbsenni, és rá fognak jönni arra, hogy az MNSZ maga az a demokrácia, amely minden szempontból, úgy belső, mint politikai szempontból, két malomkő között tengődik [sic!], nem tehetett mást, nem választhatott más utat, mint amelyiken halad. Nehézségeink voltak a saját kereteinken kívül a szövetséges demokratikus szervezetekkel való viszonyban is. Munkatársaink igen sok helyen nem tudták megkülönböztetni mi az MNSZ, mi a szakszervezet, mi a kommunista vagy szociáldemokrata párt, ebből kifolyólag igen sok nehézség támadt. Éppen olyan területen, ahol a székelység 90–95%-ban él, tehát ahol a legtöbb a magyarság, nem tudtak együtt dolgozni falusi néptömegeinkkel, ahelyett, hogy egy egészséges, egységes népközösséget építettek volna ki falvainkban, egymással ellentétes irányban szervezték be. Mikor oda kimentünk és felkerestük, nem tudták megmondani, hogy melyikhez tartoznak, mi az egyik és mi a másik, és ennek a zűrzavarnak következtében igen sok gúny illetett minket. Nem tudta a nép, hogy mi a valóság, falusi testvéreink megunva az összevisszaságot, nem mentek el sem az egyikhez, sem a másikhoz, hanem a reakciós sziget szolgálatán keresztül Tătărescu pártjába mentek.¹⁹⁸ Sem nemzetiségi, sem népi, sem kommunista, sem Frontul Plugariilor,¹⁹⁹ hanem egy olyan szervezetnek lettek tagjai, amely ellenünk van, ide vezet az egészségtelen zűrzavar. Mi bármilyen komoly demokratikus szervezet is legyünk, és bármilyen szoros szövetségben is álljunk a demokratikus más ajkú szervezetekkel, mégis azt világosan kell lássá minden magyar demokrata, hogy a jogegyenlőség kivívásában, kultúránk fejlesztésében, népünk szolgálatában egyetlen szervezet lehet, amely minket képvisel ebből a szempontból. Ez pedig a saját magyar szervezetünk az MNSZ. (Úgy van!) Osztályharcos testvéreink menjenek a munkások, a földmunkások, vagy bármilyen társadalmi érdekezhez tartozó [szervezetbe]; politikai osztályharcos életüket kiélhetik a saját szervezeteikben, gazdasági szempontból pedig mindnyájan, iparosok, kereskedők, értelmiségiek, munkások egyaránt tarthatnak általános gazdasági érdekeik megvédésére a szakszervezetbe, de ez nem azonos a saját nemzetiségi kultúránkkal, a saját nemzetiségünkért folytatott harccal. Ott azokban a szervezetekben, ahol találkoznak más ajkú testvéreinkkel, szolgálatot tesznek népüknek és fajtájuknak azzal, hogy ott megszerzik már a bizalmat, plántálják, fejlesztik és ezáltal szövetségeseikként nyerik meg a saját nemzeti politikánk megoldására is, ez a nem világos fogalom, ami uralta tehát a falvainkat, még a mai napig is kísért. Ezért szükségesnek tartottuk, hogy a különböző arcvonalhoz tartozó szervezetek központjával is megbeszéléseket folytassunk, és tisztázzuk a saját vezetőink[kel] elsősorban ezeket a kérdéseket, hogy a zűrzavarokat elkerülhessük, hogy ne adjunk alkalmat széthúzásra, mikor a reakció lássa, hogy sújtson reánk. Kölcsönösen

198 Utalás a külügyminiszteri széket betöltő Gheorghe Tătărescu alapította Nemzeti Liberális Pártra.

199 A Petru Groza-vezette Ekés Frontról van szó.

kötelességünk mindenikünknek, hogy központilag erőteljesebbé tegyünk minden szervezetet, az irányítást, és vezetői csoportjainkat pedig felvilágosítani. A demokráciánk kivívásáért ugyancsak nagy erőfeszítéseket tettünk. Nagy mulasztás történt részünkről abból a szempontból, hogy nem voltak elég határozott és önfeláldozó jogvédelmi irodáink. Kemény viták voltak a saját sorainkban, nem riadhattunk meg akkor sem, hogyha ezek a viták fennállottak a saját szövetségeseinkkel is, saját kormányunk tagjaival is. Mi a demokráciát úgy vesszük a maga nyers valóságában, ahogy van. (Úgy van!) A demokrácia nincs meg, csak a lehetőség van megteremtve, hogy megcsináljuk (Úgy van!), és ha ebben a demokratikus kiépítésben elhajlások történtek egyik vagy másik részről, azért vagyunk, hogy rámutassunk és ellensúlyozzuk, hogy az az út meghamisítatlanul egyenes legyen.²⁰⁰ Ezenkívül pedig habár csak magunk között ha kell, ököltre megyünk az igazságért, ugyanazt tesszük saját szövetségeseinkkel szemben is, ezt nem vesszük sem mi rossz néven, sem ők nem vehetik rossz néven. A demokrácia legerősebb fegyvere a nyílt őszinteség. Mi egymásnak szemébe mondjuk meg, ami fáj, és nem a háta mögött. Minden nyomás, minden nehézség a reakció oldaláról jött, ez természetes volt és nem is vettük rossz néven, de ha saját sorainkban vannak ellentétek, akkor mégis rá kell mutassunk, hogy sorainkat keményre fűzve, harcolóbbá, ellenállóbbá tegyük a reakciótól jövő elnyomással szemben. Így kezdetben hibák voltak egyes törvények kiadásánál. Súlyos hibák csúsztak be a földreformnál, még súlyosabb erkölcsi szempontból egy másik törvény, ami a 647-es.²⁰¹ Ezek ellen szintén kemény harcot vívunk. Ez a 647-es törvény azért volt kellemetlen, mert éppen egy demokrata miniszternek a szerkesztésében jelent meg. Annál keményebben kellett síkra szállni, de a demokrácia követhet el hibákat, de helyre is kell hozni. Így egyik sérelem megszüntetése után nyomban a másik kerül előtérbe. Nem mondjuk, hogy nem tudtuk volna elintézni mindent amire ráfeküdtünk, de hosszas küzdelem, kölcsönös kemény viták, megegyezés és még sok sérelem lett elintézve magatartásunk következtében,²⁰² amit ma már nem is tartunk számon, de abban a pillanatban éppen olyan súlyosak voltak, mint ma a földreform, vagy más.

Meg van a reményünk, hogy azok, amik hátravannak, szintén el legyenek intézve, és el is lesznek intézve. Az év folyamán, kongresszusunk előtt már pár héttel, az évforduló előtt egy akció indult meg a szervezés ellen, és ez az akció központi irányítással volt, de egyes gyengébb megyékben megye-szervezeteinket igyekezett eszközül kihasználni. Kolozsvárról irányították, de Szilágy és Udvarhely megyében akarták Mezőpanitról a támadást megindítani. A központi vezetők eltávolításával, ehhez hasonló jelszavakkal indult meg a támadás, rendkívüli kongresszust akartak összehívni, végül a józan ész felülkerekedve, rendbe jöttek

200 Lásd Kurkó önbírálatát, 36. sz. irat.

201 Valószínűleg a 645-ös visszaperlési törvényre céloz, amelyet az igazságügyi miniszter, Lucrețiu Pătrășcanu adott ki. Lásd a 18. sz. jegyzeteit.

202 Lásd például a 18. és a 31–32. sz. iratokat.

a dolgok, azok, akik ezeket az akciókat mozgatták, vagy belátták, hogy milyen úton járnak, vagy mellőzve lettek, és a kongresszust már egy egészséges munka előzhette meg. A nehézségeket letéve igyekeztünk a csúcsszervezeteket összehozni. Kongresszusunkat úgy igyekeztünk előkészíteni, hogy kellő felkészültséggel állhasunk népi képviselőink elé. A kezdeti nehézségeket leküzdve, lehetővé tettük az EMGE országos kongresszus[át], szövetkezeteink országos nagygyűlését,²⁰³ majd országos jogi érdekeket,²⁰⁴ országos gazdasági érdekeket²⁰⁵ és végül pedig rátérhettünk az országos ifjúsági értekezletre²⁰⁶ és országos magyar sajtóértekezlet²⁰⁷ megtartására is. Hogy nem tudtuk pontos időben megtartani ezt a kongresszust, igyekeztek kihasználni és azt hirdetni, hogy félünk a saját tömegeinktől. Mi azzal magyarázzuk, hogy az előkészületeket nem tudtuk befejezni, ezért vált szükségessé a kongresszus elhalasztása, ezen szervezetek intézményeink nagygyűlései határozatait programunkká tettük, a kongresszussal ismertetni fogjuk azokat a határozatokat, amelyeket az illetékes szakegyesületeink vagy tanácsadó szervezeteink hoztak, mi politikai szempontból felülvizsgálva, magunkévá fogjuk tenni, és politikai erőink teljes latba vetésével igyekezni fogunk azoknak a megvalósítására.

Ismeretes, hogy a kongresszusunk éppen a választási kampány idején jött össze. Itt újabb zűrzavarra van lehetőség, újabb elfogult magatartásra, pártönzésre és egységbontásra. Hogy amellett határoztunk, hogy külön listán veszünk részt az országos választásokon²⁰⁸ (Helyes!), nemcsak a magunk szempontjait, hanem a saját megyei szervezeteink egész véleményét vettük figyelembe, és az a cél vezetett, hogy a teljes jogegyenlőség kiharcolását vegyük figyelembe, és erős és széleskörű nemzetiségi parlamenti képviseletet biztosítsunk magunknak. Itt újból különböző akciókról érkeznek hírek. Vannak jelentéseink, hogy egyes magyarok jelöltetik magukat a történelmi pártok listáján (Le velük, néparulók, kérjük a neveket!), ha ilyen magyart fogunk találni, népünk tudni fogja, hogy kell velük elbánni (Úgy van!). Másik oldalról kísérletek történtek, hogy még egy magyar listát tegyenek le (Nincs rá szükség!).²⁰⁹ A blokk magyar frontról beszél, nem vonjuk kétségbe a szociáldemokrata párt magyar tagjainak jóindulatát, de felhívunk a munkára minden becsületes magyart, legyen az kommunista, szoc. demokrata, vagy párton kívüli, püspök, vagy pap: a nemzetiségi szervezetben ki kell vegye a részét (Úgy van! Nincs úgy! De úgy van! Le vele!). Aki valóban a népért akar dolgozni, az el is foglalhatja a helyét, aki belátja, hogy minden egyes szavazat, amely nem a

203 A két magyar szövetkezeti központ közös kongresszusára 1946. április 10–11-én került sor.

204 A jogi értekezletet május 30. és június 2. között tartották meg Kolozsváron.

205 A május 10 és 11-én zajlott brassói gazdasági tanácskozáson alapították meg a Romániai Magyar Gazdasági Bizottságot, amely a későbbiekben az MNSZ irányítása alá került.

206 Az ifjúsági értekezlet megtartására június 16-án került sor. Az ülésen elfogadott határozat értelmében kérték az ifjúsági szervezetek önállóságának elismertetését.

207 Az országos sajtóértekezletet június 17. és 18-án tartották meg Kolozsváron.

208 Erről a brassói Központi Intézőbizottsági ülésén született döntés.

209 Utalás az RSZDP Országos Magyar Bizottsága kezdeményezte Magyar Demokratikus Blokkra. Bővebben lásd a 30. sz. iratot.

nemzetiségi listára esik, jogainkat gyengíti, a reakciós csoportok erejét támasztja alá. Az a blokk, amiről beszélnek, nem jön létre, és nem jöhet létre (Úgy van! Le vele! A magyarok blokkja az MNSZ!). Az az elképzelés, hogy itt megalakulhat a szövetkezetek, az EMGE stb. demokrata pártja stb., ellentmond éppen azoknak a szervezeteknek és ellenkezik magatartásukkal és intézményeik magatartásával. Az egyházak mi vagyunk (És mi is fogunk lenni, az EMGE és szövetkezetek mi vagyunk, és mi is fogunk lenni!), az összes intézményeinket mi tartjuk fenn, ezentúl pedig egyházaink ünnepélyesen kijelentették már a múltban, éppen úgy, mint gazdasági szervezeteink vezetői, hogy nem politizálnak, akkor nem is vonjuk kétségbe a magatartásukat, nem is hisszük el, hogy az a hír, ami kering egyes körökben, alapos legyen.

Ha pedig nem igaz, akkor én nem tudom, kivel akarnak blokkot csinálni egy páran. (Maniu, Oltyán.) Mi őszintén és legtisztább becsülettel szölünk és szölök itt a szoc. demokrata párt magyar tagjaihoz (Itt a helyük, ha magyarok!), hogy álljanak be, járuljanak hozzá ahhoz a nemzetiségi harchoz, melyet együttesen kell vívni. (Harcolunk! Ne felejtsek el, hogy a szociálista miniszter²¹⁰ nem adta ki a fizetést a magyar tanítósnak, s akkor tudják, hogy itt a helyük!) Tiszteletben tartjuk minden szövetséges szervezetünk magatartását, azaz a saját hatáskörét, de azt semmi esetre sem tudjuk elképzelni, hogy egy és ugyanazon szervezet egy országban két listát tegyen, ha a szociáldemokrata párt a kormányblokkban van, akkor a szoc. demokraták hogyha nem magyarok, oda szavaznak, ha pedig érzik, hogy nemzetiségi bajaik vannak, akkor a népi szövetségi listára. (Úgy van!) Minden erőnkkel azon vagyunk, hogy az ország demokráciája megerősödjék, tökéletesedjék, amikor nemzetiségi kötelességünket teljesítjük, hozzájárulunk annak a blokknak a megerősítéséhez. Ebben a munkában, nem akarom választási propagandának nevezni, mert ilyent nem csinálunk, felvilágosító munkát csinálunk. Itt szölök elsősorban a falukban levő értelmiség[i]lekhez, rájuk hárul a nagy feladat, hogy felébresszék az egészséges demokratikus nemzetiségi öntudatunkat, rámutassanak, hogy mit jelent, ha valaki nem szavaz, vagy ha elkalandozik. Sajnos éppen a megyében vannak panaszok, hogy egyes papjaink nem teljesítik kötelességüket, akik idejönnek más megyéből, hogy egységesen elhatározzák, hogy minden becsületes magyarnak az MNSZ-ben van a helye, egyetértenek ma már a legmagasabb ponton egyházfőink is, hogy ez a kötelességük, mi pedig igyekezni fogunk, hogy amikor tettekre kerül a sor, akkor valóban nemzetiségi politikánk az ország egészséges demokratikus magyarságának az igazi képviselőjét biztosítsa. (Úgy van!) Ott lesznek a falvak, a vidék, egyházunk, szövetkezetek, gazdasági intézményeink képviselői. Ez lesz a blokk, és nem az, amivel alkalmat adunk arra, hogy kit vigyenek Jilavára az egyes megyékből, mert a választási törvény úgy néz ki, hogy szétforgácsolódunk, ha szétszakadunk, legyen két párhuzamosan haladó listánk, a két listán összesen 20–30 szavazat is, de mind a kettő érvényes, s ami

210 Utalás Ștefan Voitecre.

az egységesre megy, ha fele megy, akkor is győz. A választási törvény olyan szellemben megy, hogy az erdélyi fasiszta reakciós közösség el fog tűnni. Ezért kérem egyházaink, falusi képviselőink, szövetkezeti és gazdaköreink vezetését, népi szövetségeink és magyar demokratikus tagjaink pedig tudják, hogy mi a kötelességük, hogy a legkomolyabb felvilágosító munkát végezzenek, ahogy haza mennek, az a harc, amit vittünk és amit teljesebbé akarunk tenni, minél tökéletesebben fejeződjék be, és hogy az a kijárási és állandó jajgatás, ami eddig szervezeteinkben tornyosult, egy csapásra megszűnjék és megkönnyebbüljünk, mert ezen az úton meg is fog szűnni. Ezek lettek volna nagyjában belpolitikai és szervezetpolitikai életünk összefoglalói, most a százas bizottság teszi meg jelentését az országos nagygyűlésnek.

Következik a százas intézőbizottság beszámolója. Felkérem Csákány Béla központi irodavezetőt, olvassa fel a jelentését.²¹¹

Csíksszentdomokos díszőrséget küldött (a kongresszus kitörő örömmel fogadja).

Elnök: A százas intézőbizottságunk jelentésével kapcsolatosan van-e valami kifogásuk (Felkiáltások: egyhangúlag elfogadjuk!)

Elnök: Felolvassuk a nemzetiségi törvénytervezetet. Holnap reggel a felszólalások alapján elkészítjük a konkrét határozati javaslatot és megválasztjuk az új vezetőséget.

Demeter János felolvassa a törvénytervezetet. [...] ²¹²

Demeter János: Azt hiszem, teljesen felesleges foglalkozni azzal a kérdéssel, hogy van-e szükség új nemzetiségi törvényre és miért van szükség rá. Meg kell említenem, hogy miképpen készült el a törvénytervezet, ami felolvasásra került. A végrehajtó bizottság kezdeményezte és annak alapján az országos közigazgatási- és jogi értekezlet dolgozta fel és készítette elő.²¹³ Ennek ellenére ez a dolog sem tekinthető olyannak, amelyben vagy a szakember, vagy a politikus ne tudna kiböngészni valami hiányt.²¹⁴ A törvényt azonban abban a küzdelemben, amelyet a törvény megvalósításáért kell folytatni, tovább fogjuk csiszolni, és biztosítjuk a testvéreket arról, hogy tartalma teljes egészében azt a politikai programot foglalja magában, melyet az adott körülmények között a demokrácia mai fejlődési fokán fel lehet vetni és követelni lehet. A törvénytervezet címe: Tervezet a nemzetiségi jogok szabályozására. (Felolvassa a törvénytervezet összes pontjait.)²¹⁵ A nemzetiségi törvénytervezetnek célja megsemmisíteni minden olyan jogszabályt, mely a nemzetiségi törvény rendelkezéseivel ellentétben áll.

211 A jelentés megtalálható: ANIC, f. 28. UPM, d. 140/1946. 52–79. f., valamint *Nemzetiségi anyaszervezetünk...*, 1946. 13–46. p. A broszúra szerint a jelentést Kacsó Sándor olvasta fel.

212 A kihagyott részben a beszéde elején megköszönte a dísztáviratokat.

213 A jog- és közigazgatási értekezletet május 30. és június 2. között tartották meg. A törvény előtörténetének összefoglalását lásd a bevezető tanulmányban.

214 A törvény központi intézőbizottsági vitáját és a bukaresti magyar külügyi képviselő reakcióját lásd a bevezető tanulmányban.

215 A törvénytervezet egy korábbi változatát közli: *Joó Rudolf beszélgetése...* 1983. 130–140. p.

Gyárfás [Lajos]: Ez a legkevesebb, amit megkíván a kongresszus, ez az a tárgyalási alap, amelyet kormányunk elé kívánunk terjeszteni, hogy a lehető legrövidebb időn belül törvényerőre emelkedjék. (Követeljük!)

A karzaton levő vendégek közül hozzászólásra jelentkezik egy ősz ember, aki mindenáron beszélni akar, de nem adják meg a szót [*sic!*].

Horvát László: [...] ²¹⁶ Látva az életet, ismerve az emberi életet, ismerve azt, hogy másféléves demokratikus berendezkedés milyen sebeket ütött és milyen képmutatást és szemfényvesztést az emberi tökéletlenség miatt, mi újabban nem tudunk ma tétlenül állani a demokratikus nézetet meggátló blokkal szemben, ²¹⁷ nagyon helyesnek látnám és nagyon méltányosnak, ha az állammal kötendő egyezséget a nagyhatalmak garanciájához kötnék, tehát a nagyhatalmak garanciájához kötni a nemzetiségi kérdést. Mert politikailag és gazdaságilag minden közép-európai állam számára, hogyha politikai és gazdasági tanácsait arra a helyre, amelyre a demokrácia szétüt és hódít, és minden nemzetiségi sorsban garanciához köti, ezt ahhoz a garanciához kell kösse, amelynek a nemzetiségi kérdés szívügye és a demokrácia minden nép számára általa, az igazság szerint kell érvényesülnön. (Megszavazzuk!) [...] ²¹⁸

Szabédi László: Két dolgot [*szeretnék felvetni*], ez a törvénytervezet, mint a jelenleg érvényben lévő nemzetiségi törvény arányszámokról, nemzetiségi arányszámokról beszél. 30–15%-os keretben határozza meg az anyanyelv használatának a jogát, ez az arányszám természetesen változni szokott, megtörténik, hogy vagy a többségi, vagy a kisebbségi nemzeti csoport tartozékai természetes folyamatok következtében nem egyformán szaporodnak és megváltoztatják ezt az arányszámot, amelyet meg lehet változtatni természetellenes beavatkozással is. Ebből a törvényjavaslatból nem látható, hiányolom és kérem, hogy vétessék be, hogy az államnak telepítés, vagy funkcionáriusok kinevezése, vagy állami iskolák létesítése révén ténylegesen eltolódások eszközöltenek, az államnak ne legyen módja megváltoztatni a nemzetiségi arányszámot. A törvénytervezetben szó van arról, hogy egymással szomszédos olyan megyék, melyekben a nemzeti kisebbségnek az arányszáma még rendezetlen és 65%-ot kitesz, létesíthetnek szövetséget, ajánlom és kérem a pótlást, hogy állapíttassék [*meg*] egészen pontosan a szövetség jogköre, milyen ennek a szövetségnek a viszonya a kormányhoz, a különböző hatóságokhoz, a megyei főispánnak a kormánnyal szemben, vagy a szövetséggel szemben, általánosságban véve ennek a szövetségnek a jogkörét.

Egy állandó lappangó kényes kérdéshez szólok hozzá. Arról van szó, hogy több ízben, ha panaszt jelentettünk akár népünk, akár szervezetünk vezetősége részéről, hogy nincs meg a kellő kapcsolat, a kellő bensőséges viszony, a különböző

216 A kihagyott részben az MNSZ vezetőinek munkáját dicsérte meg.

217 Utalás a baloldali pártokat tömörítő választási koalícióra, a Demokratikus Pártok Blokkjára.

218 A kihagyott részben Mihály Zoltán kifogásolta a törvénytervezetnek az egyházra vonatkozó rendelkezéseit, az egyházak számára „tökéletes” vallásszabadságot követelt.

demokratikus szervezetek és a nép között is. Kedves testvéreim, túlságos felelősséget vállalunk magunkra, hogyha nem eléggé bensőséges a viszonyunk a nép és a szervezetünk tisztai kara között, és ha ennek okát kizárólag csak a bizalmatlankodó népben keressük. A különböző megyék lakossága különböző megnyugtató felvilágosítást kapott az ún. határkérdésben. Ez a határkérdés szoros összefüggésben van a nemzetiségi törvényjavaslattal. T.i., értsük meg miért szokott felmerülni. Országos elnökünk abban a beszédben, amit délelőtt mondott, idézett Sztálin marsalltól, a Szovjet-Unió nagy államférfiától, adjatok iskolát, ha iskola kell a nemzetiségnek, s én azt mondom: adjatok jogot vagy diplomát, ha kell a nemzetiségnek s a nemzetiség meg lesz elégedve.

Általában észlelhető folyamat, ami a következőkből áll: Erdélynek az Erdélyben élő magyarság számára nincs székhelye. Teljesen függetlenül attól, hogy egy változás esetén állam, vagy hadsereg, az eredmény mindig az, Erdélyt a magyarság nagy tömegekben hagyja el, ugyanez történt akkor is, amikor a magyar hadsereg vonult be, akkor is Erdélyt nagy magyarság hagyta el.²¹⁹ Ennek az a súlyos következménye, hogy megváltozik az arányszámunk, következésképpen, mikor ez a javaslat arányszámoktól teszi függővé, ez a kérdés nem közömbös számunkra, ebben a pillanatban Észak-Erdély szabad terület a keletről nyugatra irányuló népmozgalom számára, azonban nem szabad terület az esetleg nyugat felől kelet felé irányuló népmozgalom számára,²²⁰ ez azonban nem előny, hanem tragikus, sokkal tragikusabb ebben az, hogy a mai Erdélyben élő magyarságnak a létalapja nincs biztosítva. A magyar társadalom a fejlődésnek olyan fokára érkezett, hogy az iparosodás szempontjából elmaradt az erdélyi magyarság. Erdély a magyarság rétegeinek számára nem nyújt elhelyezkedési lehetőséget. A román nép számára a helyzet nem ugyanaz, a román nép most éli át a formálódást, a pásztoréletből a földművelési életformába. És ez az Erdély a munka iparosodása szempontjából elmaradt, még mindig akkora terület, nagyobb szívó erővel bír a lakosság számára, mint a magyarság számára, bár nem látom egész pontosan, hogy lehetne ebben a törvényben gondoskodni, ezt a dolgot megszővegezni, jónak látnám, ha a vezetőség bármilyen formában gondolkoznék arról, hogy az állam kötelességévé tehetnénk, hogy a területek iparosítását olyan mértékben pártfogolja, mint a többi területet. Az iparosodás révén növekszik az erdélyi földdarab felszívó ereje a magyarság számára, megismerve azt, erősödik, amire itt Erdélyben nagy szükség van, mert már sokkal régebben csappan a magyarság száma, és kedvezőtlenebb arányszámú lévén, kedvezőtlenebb gazdasági helyzetbe kerülünk. Valahogyan ki kell küszöbölni a területek elnemzetietlenítését, általában véve az iparosítás terén

219 Csupán a négy székelyföldi megyéből az önként vagy hatósági kényszer hatására közel 250.000 civil lakos menekült el az 1944 őszi harci cselekmények ideje alatt. A székelyföldi menekültekre lásd Demeter Béla 1944 végén készített beszámolóját. A beszámolót közli: Nagy-Vincze, 2004. 256-280. p. különösen 279. p.

220 A kiűrtett Észak-Bukovina és Besszarábia területéről számtalan tisztviselőt Erdélyben telepítették le, a Magyarországról történő beutazást pedig rendkívül megszigorították.

ugyanolyan elbánásban kell részesíteni, mint az egy nemzettől lakott területet. [...] ²²¹

Kovács Béla: A statútum 15. szak[*asza*] a nemzetiségi minisztérium mellett alakítandó magyar gazdasági tanács [*felállításáról rendelkezik*], melynek hivatalból [*tagja*] a nemzetiségi parlamenti csoport három tagja, valamint a nemzetiségi élet gazdasági vezetői, akiket ebben a minőségükben a minisztertanács nevez ki. A közteherviselési aránynak megfelelően a nemzetiségi gazdasági fejlesztés, hiteladás, vagy kedvező nyersanyag, a nemzetiségi gazdasági élet politikai szervei által való szétosztása, évente egy megfelelő hitelkeret és árukészlet, a szövetkezetek, bankok és kiskereskedők között hivatott intézkedni.

Nagy Géza: [...] ²²² Két mozzanatra mutatok rá a statútumnak. Két olyan pontjára, amely nemcsak a reakció részéről, de még a kormány részéről is kétségbe vonhatatlanul alapot ad arra, hogy a reakció támadni fogja, és a kormány részéről előrelátható, hogy komoly aggodalmak merülnek fel, ez a megyéknek a szövetsége. Vagy pontosan körvonalazzuk, mert csak a lehetőségei vannak megadva, ha pontosan körvonalazzuk elérjük azt, hogy ma éppen azért, mert a határmenti magyarság helyzete rendezetlen, a székelység egy területre való bezárkózásához, a székely autonómia kérdésében legalább óvatosságra intettek, ha helyesen és világosan megmondjuk, hogy a tartalma megvalósul, újonnan ezt megcsinálni nem lehet, ha nem mondjuk szabatosan, [*hogy ez*] egy látszat autonómia, mely nem lehet kielégítő, ugyanakkor a reakció részéről annak a súlyos támadásnak lesz kitéve, mintha teljes autonómiát kapnánk. ²²³ A másik autonomisztikus jellegű pont az Országos Magyar Közművelődési Tanács. Ne áltassuk magunkat, ez az MNSZ kétségtelen [*hogy az erdélyi magyarságnak*] az egyik legerősebb demokratikus szervezete. Azonban ez nem azt jelenti, hogy már közjogi jogi személy, ²²⁴ amelynek legfőbb vezetősége az egész nemzetiséget, nemzetiségi vagy személyi autonómia alapján képviseli. Mint politikai legfőbb szervezet, ha ez valósul meg, hogy közjogi jogi személy legyen a magyar közművelődési tanács, nem más, mint egy kis magyar közoktatásügyi minisztérium, mivel az MNSZ politikai szervezet és az MNSZ keretében létrehozandó magyar közművelődési tanács az állam szervezetébe nem iktatandó bele. Ha ezt forszírozzuk, az államot lehetetlen helyzetbe hozhatjuk,

221 A kihagyott részben Erdélyi Gyula, a brassói magyar tankerület főfelügyelője az oktatást érintő paragrafusok pontosítását kérte, az őt követő hozzászóló, Varga Lajos pedig kifogásolta a tervezet azon szakaszait, amelyek az oktatási intézmények létrehozását az 1930-as román népszámlálás adataihoz kötötték volna.

222 Nagy Géza a vita elején kifogásolta a törvénytervezetnek a tanügyi és az egyházi kérdéseket szabályozó paragrafusait, sőt, kidolgozatlanak tartotta az egész tervezetet. „Mindjárt szögezzem le, hogy a kongresszus elé mégis csak veszélyesnek tartom – jegyzi meg Nagy Géza –, hogy egy statútum olyan formában kerüljön, amiből kibogarázhatóak hibák és azt tovább kell csiszolni.”

223 A bukaresti magyar misszió vezetője, Nékám Sándor már a törvénytervezet kongresszusi vitája előtt készült feljegyzésében a következő észrevételt fűzte az székelyföldi autonómia tervéhez: „A románság az autonómiában nem a Székelyföldnek adott jogokat látná, hanem abból azt érzékelné, hogy a Székelyföldön kívül maradt magyarság milyen jogokkal nem rendelkezik és teljes erővel ennek a felszámolására vetné magát.” *Fülöp–Vincze*, 1998. 239. p.

224 Az intézőbizottság június 27-i értekezletén maga Kurkó Gyárfás ismerte el, hogy az MNSZ-t nem jegyezték be hivatalosan.

mert az állam összes szerveit, amikor zavarjuk, [akkor] a törvényeket gyengítjük és ...²²⁵ azt mondják, hogy a meglévő törvényeket be kell tartani, már pedig a közművelődési tanács[nak] az MNSZ keretébe való vonása a meglévő törvényekkel állítja szembe, azt jelenti, hogy mi bíráljuk el, hogy a kormány részéről teljesíthető-e vagy nem. Ne kérjünk olyant, ami a jelenlegi helyzetben abszurdum. A másik az a pont, ahol ahhoz a kérdéshez jutunk el, hogy jogorvoslatnak a semmitőszék ellen helye nincs. Valóban, a jelenlegi helyzetet alapul véve, nincs, azonban, amikor a nemzetiségi kérdést rendezni kívánjuk, körül kell nézni a tanyánk körül, a szomszédban mi történik, világosan tudjuk azt, mit csinálnak Csehszlovákiában,²²⁶ tudnunk kell, hogy Jugoszlávia az az állam,²²⁷ amely a nemzetiségi kérdést komolyan veszi és a Szovjetunió állandóan csendesem figyelemmel kíséri. Anélkül, hogy ez a legkisebb mértékben is csökkentené Groza miniszterelnök tökéletes és demokratikus nemzetiségi politikáját, nagyon jól tudjuk, hogy az ő számára is erőforrás az a szempont amit a Szovjetunió ad. A nemzetiségi kérdés nemcsak egyik délkelet-európai állam kérdése, hanem egyetemes. Akkor, amikor várjuk mikor lesz végre vége a béketárgyalással kapcsolatos huzavonának, alapvetően fontos, hogy a nemzetiségi törvény oly szellemben történjék, mely tökéletesen megegyezik azzal a szellemmel, melyet a Szovjetunió és a győztes demokratikus államok a legkomolyabban igyekeznek biztosítani, hogy megakadályozzák a háború kirobbanását. Tisztában kell legyünk azzal, hogy a mi minisztereink milyen mértékben fogják biztosítani a nemzeti jogokat, amit mi még nem ismerünk, nem ismeri maga a román állam sem. Bizonyos ponton lehet kisigényűség, más vonatkozásban lehet radikális igényűség, viszont az állam azon exponensei részéről, akikkel le kell tárgyalni, lehet egyes pontokon beállított óvatosság, más ponton bőkezűség, vagy az állam részéről az óvatosság. Azt vizsgáljuk mit fog biztosítani és elérni csak mi magunk tudjuk, mi tudjuk azt, hogy mi ellen szeretnénk védekezni. A nemzetiségi kérdést az előkészítő bizottság vitassa meg, a kongresszus is tárgyalja meg, tegyenek magára a tartalomra szóló hozzászólást, kérdezzük meg a megválasztandó végrehajtó bizottságot nemcsak Csikra, hanem tovább méretezve, az egész ország lakosaira nézve és határozzuk el, hogy ezt a státútumot alkalmas időben terjessze a kormány elé. Két-három hónapig tudtunk dolgozni, tehát befejezésül: mégegyszer felhívom arra a figyelmet és kérem a kongresszust, gondolja meg a státútummal kapcsolatos kérdést, hogy akkor, amikor a kormánynak hatalmas harcot kell vívnia a saját reakciójával szemben, egy státútum kérdése által ne zúdítsunk rá újabb terhet. Kérem a kongresszust, szavazással döntsön az adott kérdésben, hogy a státútumot úgy, ahogy van feltéve, a kérdés, kívánja elfogadni, vagy azt szavazza meg, hogy 2–3 hónapig várjanak. (Felkiáltások, elfogadjuk!) [...] ²²⁸

225 Az eredeti iratban is hiányos rész.

226 A csehszlovákiai magyar lakosságot sújtó intézkedésekről lásd: *Vadkerty*, 2001. és *Molnár-Szarka*, 2007.

227 Utalás az 1946. január 31-én életbe léptetett Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság alkotmányára.

228 Fodor Samu és Szablyár Kornél kőröstarányi református lelkész felszólalását nem közöljük.

Június 28., délelőtt: [...] ²²⁹

Dr. [Szegő Dénes]: a mezőgazdasági ...²³⁰ osztály vezetője az EMGE részéről: Az EMGE elnökét Szász Pált betegsége akadályozta meg abban, hogy itt megjelenjen, és élőszóval tegyen tisztességet arról, hogy az Erdélyi Magyar Gazdasági Egylet, amely a közösségi munka alapján áll egy évtized óta, amióta megújult ezt a munkát végzi a népért, a néppel, ettől az elvtől el nem tér, nem politizál, hanem dolgozik. Amit egy testvérünk felszólalásában adott, hogy legfontosabb a kenyér termelése, ezt mi nagyon jól tudjuk, és éppen ezért a megélhetésért, a kenyérért küzdünk minden áron, és ebben a küzdelemben az egységet minden körülmények között meg akarjuk tartani, és itt is felhívunk mindenkit arra, hogy ezt az egységet a közös munkának a lehetősége alapján tartsa meg, őrizze meg. Mi, akik az MNSZ politikai védelmét élvezzük és élveztük a múltban, mi nem lehetünk és nem leszünk hálátlanok. Éppen ezért kívánunk megegyezést, békés egyetértést.

A Szövetség Hitelszövetkezeti Központ részéről *György Endre: [...] ²³¹* Végül engedjek meg nekem, hogy pár szóval reflektáljak Kurkó Gyárfás testvérünk tegnap elhangzott beszédére, amelyben az elkövetkezendő választásokkal kapcsolatosan a gazdasági intézményekre tért ki. Szövetkezetünk gazdasági szerv, mi nem politizáltunk, és ezután sem fogunk pártpolitikát folytatni, mint demokratikus szervek küzdünk a demokráciáért, azonban demokrácia alatt mi nem pártpolitikát, hanem magatartást értünk a nép felemelkedésének érdekében. Ilyen elgondolással mi sohasem leszünk, lehetünk eszköze egyetlen politikai pártnak, vagy politikai blokknak sem. Ilyen szellemben üdvözi a szövetkezeti központ és többszázazres tagtábora az MNSZ nagygyűlését. S minden fenntartás nélkül, teljes szívvel és lélekkel áll szövetkezeti tábora az MNSZ harca mellé és kíván vele a népi egység és a népi előrehaladás szellemében együtt működni. [...] ²³²

1946. június 29., délelőtt.

Ádám Elek, Arad: Az MNSZ Arad és Arad megyei szervezete a nemzetiségi kérdés intézményes megoldást halaszthatatlannak látja, és kívánja, hogy minél hamarabb törvényerőre emelkedjék. [...] A nemzetiségi számarány vétessék mind a gépközpontok felállításánál, mind a gépek kikölcsönzésénél figyelembe.

Az állam nyelve a demokratikus országban a nép nyelve, olyan, mint a lakosság nyelve. Svájcban a lakosság [...] részének anyanyelve német. A maradék lakosság egynegyed részének anyanyelve francia, olasz és rétoromán. E különbözők száma 40.000, a 4 milliónyi svájci lakosság 1%-a. Mind a négy nyelv egyformán államnyelv.

229 Csögör Lajos felszólalásában megköszönte, hogy a Bolyai Tudományegyetem érdekében szervezett gyűjtési akció során 200 millió lej gyűlt össze.

230 Az irat megsérülése miatt olvashatatlan rész.

231 Beszéde elején megköszönte az MNSZ-nek, hogy védelmébe vette a szövetkezetek.

232 A kongresszuson elhangzott további hozzászólás szövegét a bukaresti levéltárban található iratcsomó alapján rekonstruáltuk. ANIC, f. 27. UMP, d. 140/1946. 138–169. f. Varga György hozzászólását, aki a Kaláka Szövetkezeti Központ nevében beszélt, valamint a Romániai Magyar Írók Szövetsége elnökének, Nagy Istvánnak a hozzászólását nem közöljük.

Kívánatos, hogy tegyünk mi is egy lépést a valóban demokratikus Románia megteremtése terén, és követeljük a magyar nyelv államnyelvként való bevezetését mind a Bánát, mind a Kőrös-völgye területére. A magyarság összlétszáma még akkor is fontos, ha a magyar nyelv mint államnyelv fog szerepelni. [...] ²³³

Mikó Gábor dr.: ²³⁴ [...] ²³⁵ A szervezeti szabályzatban bizonyos változtatásokra van szükség. A MADOSZ-ból MNSZ lett. Azért, hogy a tömegek előtt kinyíljon a kapu. Bizonyos mértékben formailag megtörtént, de tartalmilag nem. Ha a tömegek bekerültek, azoknak is szót kell adni. Formailag MNSZ lett, tartalmilag MADOSZ maradt. A szervezeti szabályzat csak látszik demokratikusnak. A kisebbségnek az akarata nem érvényesül.

Az MNSZ demokráciában lajstromos nyílt szavazást tesz lehetővé, hogy a vezetők titkos választását nem írja elő.

A kifejezett demokratikus elv sem érvényesül minden részben (9. szak.). Az MNSZ az alulról fölfelé való szervezésnek elve szerint épül föl. Mégis nem írja elő, hogy a tisztújító ülést megyei tisztújító közgyűlése előzze meg. Kolozsváron legfennebb újságból vették tudomásul, hogy itt mi lesz. Ez a helyzet máshol is.

Nem érvényesül minden vonalon a szervezeti szabályzat 8. szakaszának a 9. pontja. Az MNSZ minden tagja köteles fegyelmezetten alávetni magát a többség határozatának, ezzel szemben az országos vezetőség azt hiszi, hogy ez reá nem vonatkozik. Különösen a választások előtt, ez csak úgy lehetséges, hogyha a Székelyföldön és a magyarlakta vidéken számarányuknak és ... ²³⁶ megfelelő képviseletet kapnak ... ²³⁷ a bizottságnak. [...] ²³⁸

Mikó felszólalása és leszerelése után Jakab (Brassó) szólal fel: [...] ²³⁹

Dán István: [...] ²⁴⁰ A nemzetiségi törvénnyel kapcsolatban ki vagyunk téve annak, hogy olyan követeléseket állítsunk fel, amely alku tárgyát képezi. Egy lényeges fogyatékoságát látom, azt, hogy a százalékos arányhoz kötjük a magyar nyelv használatát. Szerintem ez hibás, itt egész jogszerű, ha mi az arányszámot elhagyjuk, arra való tekintettel, hogy Erdély földjét két nemzet lakja és lakta eddig is, Erdély területén tehát mindenütt biztosíttassék a magyar nyelv használata. Ez a követelésünk nem túlzott és nem lehet reménytelen, és ha ezt bevesszük, abban az esetben azokat az aggodalmaskodókat, akik arról beszélnek, hogy nem kell törvénytervezet, mert a békeszerződés majd elintézi a nyelvhasználatot, [*semlegsítjük*]. Másrészt túlzott követelésekkel ne nehezítsük meg a kormány helyzetét, jogos követelésünk nekünk az, hogy Erdély területén, amely annyiszor

233 A továbbiakban arra figyelmeztetett, hogy a nemzetiségi úrlap kitöltésénél a hatóságok visszaéléseket követtek el, sőt egyes MNSZ tisztviselők az úrlap kitöltéséért pénzt kértek.

234 A jegyzőkönyv szerint Mikó beszéde következett, amely a 134–135. főlíokon található.

235 A beszéde elején az MNSZ eredményeit és hiányosságait ismertette.

236 Az irat megsérülése miatt olvashatatlan rész.

237 Az irat megsérülése miatt olvashatatlan rész.

238 A szervezeti szabályzatra vonatkozó módosító javaslatait nem közöljük.

239 Beszédében kifejtette, hogy a munkásság a nemzetiségi törvénytervezet elfogadása mellett voksol. Ráduly Mihály és Szabó Jenő hozzászólását nem közöljük.

240 Dán István, Kolozsvár alpolgármestere felszólalásának első részében kifejtette, hogy az MNSZ-nek nagyobb hangsúlyt kell fektetnie a „demokratikus” nevelésre.

képezte már a hatalmak játékszerét, szabad anyanyelvhasználat biztosíttassék a magyarságnak. [...] ²⁴¹

Tehát a törvényt szövegező bizottság tartsa szem előtt az általam előterjesztett egyetlen paragrafust: „a magyar nyelv egyenrangúsággal használható legyen a román nyelvvel.” [...] ²⁴²

Sas[s] Kálmán: Minden tiszteletet megadok azoknak, akik ezt a törvényjavaslatot elkészítették, de ugyanakkor ne haragudjanak meg, ha magához a törvényjavaslatához hozzászólok. A törvényjavaslatunk a valóságot nélkülözi, és talán gyakorlatilag a legfontosabbat, a községi, a megyei, a városi tisztviselőknél kinevezés útján történjen a kinevezése, hanem választás útján. Akik szövegezték ezt a törvényjavaslatot, látszik, hogy arra gondoltak, hogy ez a demokrácia még nem elég érett, a központi intézőbizottságra rábízhatjuk-e, mert tudjuk, hogy a nép választotta meg azt, akit akar. Vallomást kell tennem, hogy az 1940-es bécsi döntés előtt tragikus végű Teleki ²⁴³ kormánya akkor a mi osztályunkat ²⁴⁴ bízta meg a svájci kantonális rendszerhez hasonló tervezet elkészítésével. Az oroszlan-rész éppen rám jutott, miután több esztendeig Svájcban éltem, és nem nélkülözöm a svájci kantonális rendszernek a tökéletes ismeretét, és az alkalmazását. Valaki említette nekem, hogy nem vér szerinti szabadságra van szükségünk, hanem teljes szabadságra. Én arról a területről jöttem, a magyar Érmellékről, amely a romániai magyarságnak a legkritikusabb területe, közel száz pap és tanító várja, mit viszek el innen. Én azt mondom, amit azok mondtak: bölcs mérséklet kell jellemezzen bennünket ennek a törvényjavaslatnak az elkészítésénél. Éppen ezért nem akarom elodáztatni ezt a kérdést, ezért vagy azért – döntsön felette a kongresszus – hanem azt akarom, hogy ez a törvénytervezet legyen alaposan kidolgozva. [...] ²⁴⁵

Bernát Ernő: Demeter János testvérünk felolvasta a nemzetiségi statútumot és Kurkó Gyárfás testvérünk a felolvasás után megkérdezte, hogy a közgyűlés elfogadja-e a törvénytervezet. A közgyűlés elfogadta! Most nem lehet azon vitatkozni, hogy elfogadjuk-e vagy nem. Most csak a törvénytervezet kiegészítéséről lehet szólni. Lényegében szeretne hozzászólni a kérdéshez. Az egyik paragrafus azt mondja, hogy az egyes megyék szövetségbe alakulhatnak. Ennek a szövetségnek külön táblája működne. Véleménye szerint be kell venni a törvénytervezetbe, hogy közigazgatási, kulturális, pénzügyi, csendőrségi, rendőrségi inspektorátusok állíttassanak fel, magyarul vidékeken. Erre azért van szükség, hogy a különböző megyékből összetett szövetségek ne szórattassanak szét. [...] ²⁴⁶

241 A folytatásban értetlenségét fejezte ki amiatt, hogy a székelyföldi MNSZ szervezetekbe nem léptek be a helyi értelmiségiek.

242 Csákányovszky Károly és Vajda András hozzászólását nem közöljük.

243 Utalás Teleki Pál miniszterelnökre, aki 1941-ben öngyilkosságot követett el.

244 Sass Kálmán miután kényszerűségről 1939-ben áttelepedett Budapestre, a Népies Irodalmi Társaságnál statisztikai elemzőként dolgozott. Lásd: *Tófalvi*, 2007. 22. p.

245 A kihagyott részben Sebesi Sándor a Torda megyei szöványmagyarság nevében a törvényjavaslat azonnali elfogadását kérte, Gyárfás Lajos marosvásárhelyi intézőbizottsági tag pedig a tervezet módosítását javasolta.

246 Heicell József és Hadnagy Imre felszólalását nem közöljük. Az utóbbi felszólaló a Beszterce-Naszód megyei magyarság nevében kérte, hogy a választási körzetek beosztásánál ügyeljenek arra, hogy a magyar

Halber János: Sok ezer bánáti szórványmagyar nevében kérem, hogy a százalékos arányszámot töröljék el a nemzetiségi törvénytervezetből, mert mi lennénk az áldozatai, bennünket ez a szerencsétlen százalék szerint odadobnak majd, ahová az illetékeseknek tetszik. Amikor harcoltam [az] egyetlen magyar tisztviselőért városunkban, a százalék arányszám szerint, azt a kijelentést hallottam, hogy százalék szerint megvan a magyar képviselő a város vezetőségben, mert ott van a kutyasintér.

Úgy tudom, hogy demokratikus államban nem beszélhetünk arról, hogy ki hány százalékban van, milyen nyelven beszél, hanem arról, hogy milyen százalékban dolgozik a szabad és független haza felépítésén. Éppen ezért kéri, hogy az arányszám töröltessék el, és ezt terjesztessék ki a Bánátra is. Éppen ezért megmondhatom testvéreimnek, hogy mit jelent ez, egy olyan faluban élni, ahol pl. nincsen csak tíz magyar, ahol mindig csak a terheket viseljük, ahol nincsen senki, aki segítsen, ahol a pokol minden kínjával meg kell küzdenünk, hogy magyarok maradhassunk. Szeretném megmondani székely testvéreimnek, hogy ők nem tudják miyük van, akkor meglátják, mi nincsen nekünk. Nálunk magyarnak lenni annyit jelent, mint dolgozni és harcolni, úgy, ahogyan azt magyarságunk megköveteli. [...] ²⁴⁷

Tankó Károly: Gyimesi csángó testvérünk elmondja, hogy a gyimesi csángók nagyon elszaporodtak, és sovány földükön nem tudnak megélni. Szeretnének Erdély valamelyik részén egy falucskát kapni, ahol meg tudnak élni. Kéri továbbá, hogy a Csíki Magánjavak szomszéd községének közbirtokosságából és havasából is részt szeretnének kapni.

(Egy felszólaló megjegyzése szerint Dedrád és Ludvég között 3000 hold föld hever parlagon. Ezt figyelmébe ajánlja a csángók részére a kongresszusnak.) [...] ²⁴⁸

Vargancsik [Lajos], Csík vármegye: Az MNSZ jogügyi osztálya két hónapig dolgozott a törvénytervezeten, ez elég idő volt arra – azt hiszem –, hogy megrágják a kérdéseket. Azt látom, hogy a magyarok között vannak még mindig urak, akik azt akarják, hogy a törvénytervezet szövegezését még 6 hónapig böngésszék. Ezek nem látják azt, hogy Csík megyében beverik a székelyek fogát, felszántják a legelőiket, és azt akarják, hogy több vér folyjon a magyarság és a románság között. Nekünk ilyen urakra nincs szükségünk. Csík megye részéről azt mondom, hogy egy törvénytervezetet nem egy egész életre csinálunk meg, ma és holnap jó, és mikor a demokrácia megengedi, előterjesszünk egy tökéletesebb törvénytervezetet. Csík részéről ragaszkodunk a törvénytervezet azonnali előterjesztéséhez, hogy legyen egy törvény, amelynek alapján megvédhetjük úgy vagyoni, mint politikai érdekünket. [...] ²⁴⁹

szavazóknak ne kelljen átmenniük a román falvakon. Lukács Árpád és Bona Sándor hozzászólását szintén nem közöljük.

247 Győrffi Gábor, Szócs Endre, Kis Pál felszólalását nem közöljük. Utóbbi kettő keményen támadta Mikó Gábort és közvetve a katolikus egyházat. Hajdú ?, Kanabé Sándor, Vas Márton, Göncz Lajos, Sándor Pál, Kálmán Vencel, Zsigrai Ferenc és Takács Lajos hozzászólásait nem közöljük.

248 Sámuel Mihály, Barabás Miklós, Nagy András és Péter Pálné felszólalásait nem közöljük.

249 Lukács Jánosné felszólalását, aki a hadifogoly-kérdésről beszélt, nem közöljük.

1946. június 29-én, délután.

Kurkó Gyárfás a gyűlést megnyitja, és bejelenti, hogy Demeter János vita-összefoglalója következik.

Demeter János: Tisztelt közgyűlés! Kedves Testvérek! A nemzetiségi törvénytervezet vitája során több felszólaló azzal az érveléssel védelmezte a nemzetiségi törvénytervezetet, hogy az kiváló jogi és közigazgatási szakemberek[nek a] munkája. Mások a kritikájukat azzal vezették be, hogy jóllehet nem közigazgatási szakemberek, a törvényből itt-ott valamit el lehetne venni, vagy hozzátenni. Mindenekelőtt ezt a kisebbségi érzést szeretném eloszlatni a jogászok iránt. A jog ma már nem az az elvont tudomány, amely csak néhány jogásznak a privilégiuma lehet. Másrészt pedig a nemzetiségi törvény elsősorban politikai ügy, politikai kérdés, és a nemzetiségi törvény anyagának, tárgyalásainak, elveinek megállapítása elsősorban politikusok dolga, és erre az MNSZ és ennek legmagasabb szerve, a kongresszus hivatott. Éppen ezért nagyon szükséges, hasznos és épületes volt az a vita, amely a törvényjavaslattal kapcsolatban elhangzott.

A vitát négy csoportba lehetne sorolni.

Az első csoportban elhangzottak olyan kijelentések, amelyek elhalasztást kívánnak, ennek a csoportnak a választ maga a kongresszus adta meg. Ezek éppen azok voltak, akiket sorainkban a legtűrelmetlenebb elemeknek ismertünk. Szerintünk a tervezet bizonyos autonomisztikus [*sic!*] lehetőségeket nyit meg, melyet a román kormány nem fogadhat el, másrészt a békeszerződésre hárítják, sejtetve, hogy ott nagyobb eredményeket lehet elérni. A második csoport kívánsága támogatásra érdemes, de nem tartoznak szervesen a nemzetiségi törvényhez. Ami nemzetiségünk több kérdését illeti, mindig megfelelő kérdésre, megfelelő szakminisztériumhoz utaljuk, pl. a gazdasági szövetkezetek ügye, a CASBI-ügy, ezek nem a nemzetiségi státútum részei, hanem ezek vagy a földreform-törvénybe vagy az adótörvénybe tartoznak, vagy az illetékes minisztérium hatáskörében kell elintézését nyerjenek. Ezeknek a státútumból való mellőzése nem jelenti azt, hogy az MNSZ nem harcolt ezeknek a törvényes rendezéséért

Ha testvérek olvasták a választási kiáltványunkat, amit a CASBI-val szemben előterjesztettünk, láthatják, hogy a nemzetiségi törvény mellett küzdünk azért, hogy ennek a szabályzatnak a szellemében érvényesüljön az élet minden vonatkozásában.

Van a felszólalásoknak egy csoportja, melyeket meggondolásra méltóknak kell tekinteni. Válaszom Dán István testvérnek, és az ő hozzászólásához kapcsolódott több más kiküldöttnek javaslatához, hogy a nemzetiségi törvényből mellőztessék a százalékarány és a magyar nyelvhasználat minden korlátozás nélkül engedessék meg. Ezt az elvet bizonyos mértékben érvényesíteni lehet. Éppen ezért felteszem a kérdést a kongresszusnak, hogy nem kellene-e módosítsuk a következő szöveget: a tervezet 14. szakasza szerint: meg van engedve a nemzetiségi nyelvhasználat hivatalos érintkezésben minden hatóság előtt, tehát nemcsak a belügyi igazgatás

előtt, hanem minden minisztérium előtt, amennyiben a nemzetiségi számarány meghaladja a 15%-ot. Felolvassa...²⁵⁰ végszó: „vonatkozik”. Emez a szakaszhoz kapcsolva írtuk elő a következőket:...²⁵¹

Szabylár [Kornél]és Mihályi lelkész testvéreink javaslatára az egyházakkal kapcsolatos rendelkezéseket szintén szükségesnek tartjuk kiegészíteni, jóllehet az általános rendelkezésekben meg van említve a vallási használat is, ezért helyesnek tartjuk, hogy a 11. paragrafust a következőképpen egészítsük ki: olvassa...²⁵²

Szükséges azonban egy külön fejezetben jogilag szabályozni az egyházakkal kapcsolatban felmerülő több ilyen jogi kérdéseket, mint a következők:...²⁵³ a kultuszminiszter gyakorolhatja...²⁵⁴

Javaslat hangzott el abban az irányban is, hogy a nemzetiségi törvénytervezet szabályozza az ósmarosszéki, a Csíki Magánjavak visszaadásának kérdését is. Magunk részéről osztjuk ezeket a nézeteket, ezekben az ügyekben mai napig is harcolunk. Az indítványokat szintén jogszabályba foglaljuk, és bevétetjük a tervezetbe, hogy azt mielőbb formába önthessük. Arra azonnal válaszolni felesleges volna, és felhatalmazást kérünk a kongresszustól, hogy a végrehajtó bizottság később tehesse meg.

Kívánták a testvérek, hogy a tervezetet bocsássuk nyilvános vita alá, és csak később adjuk be, de mi azt hisszük, hogy jobb, ha a azt a kongresszusi határozatképpen hozzuk nyilvánosságra, de megadjuk a lehetőséget, hogy mindenki eljuttathassa véleményét az újonnan megválasztandó végrehajtó bizottság elé.

A tervezet a minimális kívánság az ország általános demokráciához is van mérve. A törvényeket, noha nem kell végleges formáknak tekinteni, mindig lehet változtatni. Az élet és a jogviszonyok is fejlődnek. A törvények csak az adott viszonyokat tükrözik vissza. A törvénytervezetet mint ilyet tegyük tehát magunkévá, amint Dán testvér mondotta, tekintsük zászlónak, amelyért küzdünk, amelyért harcolunk ameddig el nem fogadtatjuk, és a megvalósításba keresztül nem visszük. [...] ²⁵⁵

ANDJ Mureş, f. 599. Colecția Muzeului Tg. Mureş [A Marosvásárhelyi Múzeum Gyűjteménye]. d. 545/1946. sz. n., valamint ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 140/1946., 138–169. f. Gépelt jegyzőkönyvek.

250 A szöveg az irat sérülése miatt olvashatatlan.

251 Az eredeti iratban is hiányos.

252 Az eredeti iratban is hiányos.

253 Az eredeti iratban is hiányos.

254 Az eredeti iratban is hiányos.

255 Az új központi intézőbizottsági tagok választására vonatkozó részt, valamint Kurkó Gyárfásnak a választás után köszönő szavait nem közöljük.

38.

Keresztúri Antal MKP küldött beszámolója az MNSZ székelyudvarhelyi kongresszusáról

1946. július

A kolozsvári és nagyváradai kongresszistákat vivő külön vagonokat az Aranyosgyéres és Tövis közötti állomásokon „jos ungurii” és „afară cu banghiniu”²⁵⁶ kiáltásokkal fogadták és az ablakon több kilós köveket dobáltak be.

A hangulat a kongresszisták közt nem egységes, egyesek bizakodók, hogy sikerül majd az MNSZ vezetőségében némi változást végrehajtani, mások, s ezek főként olyan helyről valók hol a magyarok nagyszámú románsággal együtt laknak (pl. tordaiak), harcos hívei a jelenlegi vezetőségnek. Általában jellemző a politikai tájékozatlanság, az egyoldalúság és a propaganda erős hatása, a félrevezettség.

Segesváron túl egy egészen más világ kezdődik. A vonatra felszállók mind MNSZ ellenesek, persze nem tudják elválasztani a szervezetet jelenlegi vezetőitől. „Román pártiaknak” a „székelyek elárulóinak” tartják az MNSZ-t és vezetőit. Csak azt látják, hogy ők mind magyarok, Magyarországot akarnak, népszámlálást követelnek. Az hihető, hogy ezek elszigetelt jelenségek, s a többség másképpen gondolkozik. Később azonban kint járva falukon mindenütt szinte egységesen ezt mondják a székelyek.

A kongresszus pénteken kezdődik az egyesült nemzetek, a román és magyar lobogókkal feldíszített mozi termében,²⁵⁷ kb. 400 résztvevővel. A hangulat semleges, egy pár lelkes haladó ifjú és párttag jelszavakat kiabál: Éljen Kurkó, Bányai, Balogh, az MNSZ és a demokrácia. Majd sorra jönnek a lelkesítő megnyitó és üdvözlő szónoklatok s a terem egy része csatlakozik a jelszókiáltáshoz. Különösen a nők lelkesednek s kiáltják a jelszavakat. A város főutcáján s a főtéri vármegyeháza erkélyén felállított mikrofonok a kongresszus jelentőségét, az autókról szétszórt röpcédulák jelszavait kiáltják egész nap. Az érdeklődés nem nagy, s az emberek bizalmatlanul hallgatják a jelszavakat, vagy sietnek dolgukra.

A szombati nap hasonló az előzőhöz. A belépés a terembe megint szigorú igazoltatás után történik s csak a kiküldöttek vehetnek részt a gyűlésen. Az egyébként lapos hangulatot Mikó Gábor és Nagy Géza beszédei²⁵⁸ teszik kis időre izgalmassá de lévén a teremben többségben a „kiválasztott megbízható” elem, ez is hamarosan elül.

Szombaton a környék falusiaival, székelykeresztúri, oláhfalusi, kápolnásfalvi, zetelaki, kadicsfalvi, fenyédi, stb. székelyekkel beszélve megtudom, hogy „az MNSZ és vezetői nem akarják, hogy a Székelyföld Magyarországhoz csatlakozzon, a románok lefizették őket, hogy Romániához csatlakozzanak”. A realitások nem ismerése, a politikai tájékozatlanság hihetetlenül nagy. Fogalmuk sincs az erdélyi magyarság és románság számarányáról, s nem tudják, hogy hány magyar él egyes

256 „Le a magyarokkal” és „ki (az országból) az idegenekkel” („bangyinokkal”).

257 A székelyudvarhelyi Corvinus moziban.

258 Lásd az előző iratot.

lakosságú vidékeken. Gyűlölik az MNSZ-t és azt mondják, vasárnap vér fog folyni. „Igaz munk nem jövünk bé, mert vannak itt is elegenden, mert hát úgyis másképp lesz ez itt, majd meglátják az urak”. Meggyőzni nem lehet őket.

Vasárnap az egész városban feszült és várakozó a hangulat. A polgárság kirándulni ment, s aki tehetett elment a városból. Reggel Kurkó Gyárfás elment a templomba tíz csiki testőrével, akik mindenüvé kísérték. A vidéki székelyek, kiknek nagy részét a párt hozott be autókon, nagy érdeklődéssel kérdezzétek, hogy melyik is az a Kurkó Gyárfás? S barátságos megjegyzéseket tesznek...

10 órakor kezdődik a sportpályán a népgyűlés. A faluk magyar zászlókkal vonulnak, csak Kurkóék előtt viszik a román és egyesült nemzetek lobogóit.

Kb. 400 főnyi csoport jön udvarhelyi iparosok és földművesek ipartestületi zászlaik közt a magyar zászlóval, fegyelmezettek és komorak.

A pályán kb. 2000 ember van. A mikrofon-lemezen Kurkót éltetik. Lelkes haladó ifjak²⁵⁹ és párttagok csatlakoznak. Az udvarhelyi csoport s köréje tömörült faluk „Le Kurkóval” – jelszót kiáltozzák, erre verekedés támad, két puskalövés hallatszik, s a zászlaikkal az élen rendezetten kb. 700 ember elhagyja a pályát. További 3–400 kíváncsiskodó a pályákon kívülre megy.

A megmaradt kb. 6–700 főnyi ember előtt megkezdik a gyűlést. A nemzetiségi miniszter²⁶⁰ beszél románul, haladó ifjak és párttagok a román–magyar barátságot éltetik és a román hadsereget. Erre megint megindul a kiszivárgás, de a tömeget már a kapuőrök nem engedik ki a pályáról.

Majd Kurkó beszél²⁶¹ s közben megérkeznek a párt által összehozott munkások, később a szentkeresztbányai bányászok. Félóra múlva hatalmas tömeg jön be a kapukon, azok vezetésével, kik a gyűlés elején eltávoztak. „Magyar kormányt akarunk” jelszóval végigvonulnak a pályán, magukkal vonzva az ott tartózkodók nagy részét. Kurkó, beszédét félbe kellett hagyja. A kijáratnál, ahol a tömeg kivonult, egyszerre nagy verekedés kezdődött, puskaropogás hallatszott, sőt kézigránátot is dobtak. Teljes volt a pánik és a kavarodás. Balogh Edgár adta az utasításokat a sebesülteknek, de feltettek egy lemezt, amelyik Kurkót éltette, más csoportok más-más jelszót kiáltoztak.

Fél óra múlva, miután a rendőrök autókkal szállították el a letartóztatottakat, s a nagy tömeg elhagyta a sportpályát, folytatta Kurkó beszédét, ostromozva a reakciókat, azt a „kis klikket” mely a nép „széles tömegeivel” szembeállva megakart akadályozni az ő népgyűlését.²⁶²

Keresztúri Antal s. k.

PIL, Jordáky Lajos hagyatéka, 847. fond, 7. ó. e. 274. f. Gépelt tisztázat.

259 A Haladó Ifjak Szövetsége az RKP ifjúsági tömegszervezete volt.

260 Gheorghe Vlădescu-Răcoasa. A sporttelepen megrendezett nagygyűlésen részt vettek: Petru Groza miniszterelnök, Teohari Georgescu belügyminiszter és Luka László is.

261 Kurkó Gyárfás beszédének szerkesztett változatát közli: *Nemzetiségi anyaszervezetünk...*, 1946. 47–55. p.

262 A bukaresti magyar külképviselet is készített egy jelentést a kongresszus eseményeiről. A jelentést közli: *Fülöp-Vincze*, 1998. 247–251. p.

39.

Jegyzőkönyv az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottságának üléséről, amelyen kiértékeltek a székelyudvarhelyi kongresszust

1946. július. 11–12.

Jegyzőkönyv, mely felvétellett a Magyar Népi Szövetség országos végrehajtó bizottságának Kurkó Gyárfás elnökletével, Czikó Nándor, Gábor Lászlóné, Szűcs Margit, Bányai László, Kiss Gergely, Lőrincz László, Nagy András, Köteles István, Mezei Lajos, Kacsó Sándor, Fodor István, Dóri Erzsébet, Balogh Edgár, Antal Dániel, Takáts Lajos, Gaál Gábor, Dr. Csákány Béla.

Hiányoznak: Mátyás József, Huszár Sándor és Szász Ferenc. Közülük a két utóbbi távolmaradását kimentette.

1. A napirend első pontja a székelyudvarhelyi kongresszus lefolyásának megvitatása.

Kurkó elnök rámutat arra, hogy a reakció szervezetten vonult fel a kongresszusra és különösképpen a nagygyűlésre, de tömegeink megállták a helyüket.²⁶³ A reakció mozgósításában főszerepet vittek a székelyudvarhelyi iparosok. Nem vonjuk kétségbe több ember jóhiszeműségét, de ezek leplezzék le uszítóikat, és nyíltan, sajtóban tagadják meg a közösséget a felbújtók akciójával.

Czikó Nándor közli, hogy román demokrata körökben a kongresszus harcos kiállása jó benyomást keltett. Különben a kongresszus nem volt kellőképpen beszervezve és előkészítve.

Dr. Takáts Lajos rámutat arra, hogy szervezeteink országszerte nem működnek kielégítően, Udvarhely megyében a megyei intézőbizottság közel egy éve nem ült össze. Szervezeteinket országosan újjá kell szervezni, s különösképpen a Székelyföldön el kell távolítani a kompromittált elemeket.

Szűcs Margit elmondja, hogy a kongresszus résztvevőit a kongresszus lefolyása demokratikus meggyőződésükben megerősítette, így különösen a Bihar megyei kiküldötteket s a közöttük résztvevő református papokat.²⁶⁴ Katolikus részről máris hangzanak el vádak, hogy a Népi Szövetség a református egyház felé tolódt.

Kurkó Gyárfás hangsúlyozza, hogy a sajtó- és propaganda osztályunk megfelelő tevékenységének hiánya igen erősen érződött.

Fodor István megállapítja, hogy a reakciós felvonulás fő mozgatója a Szociáldemokrata Párt magyar szekciója volt.²⁶⁵

Bányai László hangsúlyozza, hogy a reakció természete szerint minden olyan helyen meghúzódik, ahol ellenzéki törekvések vannak. Így egyházakban, reakciós egyesületekben, középiskolákban és más intézményekben. Érvényesítenünk kell a

263 A székelyudvarhelyi sportpályán bekövetkezett június 30-i összecsapásra lásd az előző iratot.

264 Például Szabylár Kornél, köröstárkányi és Sass Kálmán érmihályfalvi református lelkészeket.

265 Erre vonatkozólag nincsenek adataink.

befolyásunkat, hogy intézményeink élére magyar demokraták kerüljenek. Össze kell hívni az összes magyar intézmények vezetőit és velük a helyzetet megértetni. Nyilvánvaló, ha mi nem vagyunk ott, ezeknek az intézményeknek a vezetésében, reakció van ott.

Balogh Edgár követeli, hogy elsősorban saját szervezetünkben statuáljunk példát. Komoly tisztogatást kell végrehajtanunk, mert azokban kompromittált elemek, vagy egyenesen ellenséges elemek ülnek. Mit keres az udvarhelyi szervezet vezetőségében Imets Béla és Dénes József?²⁶⁶ Rámutat a székelyföldi helyi sajtó fontosságára. Mind a három megyében kell legalább egy-egy hetilap.²⁶⁷

2. Kurkó Gyárfás elnök felolvassa Szász István levelét a *Népi Egység* körül uralkodó zavarokról, s javaslatára a végrehajtó bizottság egyhangúlag elhatározza, hogy a lap közvetlenül a sajtóosztály irányítása alatt áll. Szász István meghatalmazást kap a lap jogi és anyagi ügyeinek intézésére, Kacsó Sándor és Demeter Dezső leutaznak Brassóba, hogy az összes kérdéseket behatóan letárgyalják, különösen azokat, melyek a lap nyomásának a Kahána²⁶⁸ nyomdába vagy a sepsiszentgyörgyi nyomdába való átvitelével kapcsolatosak.

3. Gaál Gábor a szervezeti kérdéshez hozzászólva sürgősen szükségesnek tartja, hogy az elnökség azonnal menjen le a Székelyföldre, járjon le minden szervezetet, mert ha ezt nem tesszük, nem tudjuk a reakció támadását visszaverni. Általában végre kell hajtani a határozatainkat. Csak határozunk, de nem hajtjuk végre. Fegyelmi bizottságot kell alakítani a határozatok végrehajtásának az ellenőrzésére.

Antal Dániel javasolja, hogy az elnökség a székhelyét hat hétre tegye át Székelyudvarhelyre s onnan szétmenve járja a Székelyföldet.

Balogh Edgár is megállapítja, hogy a központ utasításainak végrehajtása körül baj van. A helyi szervezetek a megyei szervezetektől meg sem kapják a központi utasításokat, ha megkapják nem értik meg, ha megértik ellenük dolgoznak. A körzeti felelősök nem váltak be. Kacsó Sándor menjen le feltétlenül, fogja össze a közigazgatási szerveket, egyházakat és értelmiségieket.

Bányai László javasolja, hogy nők és ifjak is menjenek le a Székelyföldre. A körzeti felelősök és a körzeti irodák számára szervezeti kiskátét kell kidolgozni.

Kurkó Gyárfás megállapítja, hogy egységes a vélemény abban, hogy erős körzeti bizottságot kell létrehozni.²⁶⁹

A végrehajtó bizottság egyhangúan elhatározza, hogy a körzetek munkarendjét Mezei, Bányai, Balogh Edgár és Csákány dolgozzák ki, míg Balogh Edgár az elnökséggel egyetértőleg dolgozza ki a székelyföldi kampány tervét.

266 Mindketten az RSZDP helyi aktivistái is voltak.

267 Székelyudvarhelynek volt egy hetilapja (*Szabadság*), de Csíkszeredában nem volt, csak 1949. és 1951. között (*Vörös Zászló*). Sepsiszentgyörgyön 1946 elején megjelent az *Új Székely Nép*, de pár szám után megszűnt, a *Népi Egység* Brassóból 1946 őszén költözött a háromszéki városba (1947. január 2-től fejlécén már csak Sepsiszentgyörgy volt feltüntetve.)

268 Kahána Bernát nyomdájáról van szó, amelyben a *Brassói Lapokat* is nyomták korábban.

269 Az MNSZ VB július 24-i ülésén leszögezték, hogy a körzeti bizottságoknak a feladatköre csak ellenőrzésre és tanácsadásra terjedhet ki, valamint összekötő szerv az OVB és a megyei szervezetek között. ANIC, f. 27. UPM, d. 143/1946. 30. f.

4. A végrehajtó bizottság munkamegosztására nézve egyhangúlag a következőket határozta:

Elnökség: Kurkó Gyárfás;
Szervező bizottság: Mezei Lajos;
Közművelődés és propaganda: Balogh Edgár;
Gazdasági ügyosztály: Kacsó Sándor;
Jogi és közigazgatási ügyosztály: Takáts L.[ajos];
Női bizottság: Szűcs Margit;
Ifjúsági bizottság: Lőrincz László;
Világosság: Bányai László;
Szociális ügyosztály: Dóry Erzsébet;
Központi és bukaresti iroda: Csákány Béla;
Ellenőrző ügyosztály: Pletkovits József.

Az összes központi bizottságok illetve ügyosztályok felelősei a következő heti végrehajtó bizottsági ülésre javaslatot terjesztenek elő bizottságaik személyi összetételére vonatkozólag, előterjesztik a bizottságok névsorát, valamint a bizottságok munkatervét. Javaslatot tesznek az ügyosztályok személyi és dologi szükségleteik kielégítésére és megközelítően megjelölik az ehhez szükséges költségvetési szükségleteket.

Az egyes bizottságokba már most bevonjuk a következőket. A szervező bizottságba Mezei Lajos mellé Juhász Lajos intézőbizottsági tagot. Rajta kívül a szervezőbizottság tagjai még a következők: Kiss Gergely, Kántor István, Lukács József, Szepesi Sándor, Dubovszky Pál, Borsi József, Jakab János, Tódor Sándor, Lőrincz József.

A sajtóbizottságba: Méliusz József, Székely Gyula. A női bizottságba: Gábor Lászlóné, Simó Gyuláné, Révy Ilona.

Az ifjúsági bizottságba: Mag András, Szabó István, Páll Árpád, Sütő András. A szociális bizottságba: dr. Csögör Lajosné, dr. Fazakas János, dr. Málnási Géza.

A körzetek beosztása a következő:

- I. Kolozs-, Szamos-, Torda-, Alsó-Fehér-, Beszterce-Naszód;
- II. Bihar-, Szilágy-, Szatmár-, Máramaros;
- III. Maros-Torda-, Csík-, Háromszék-, Udvarhely;
- IV. Brassó-, Fogaras-, Szeben-, Kisküküllő-, Nagyküküllő;
- V. Temes-Torontál-, Krassó-, Szörény-, Arad-, Hunyad;
- VI. Bukarest-Ókirályság.

Minden körzet élén körzeti bizottság és iroda van, melynek tagjai: a politikai felelős, 1-1 férfi, női, ifjú- és földész szervező, egy sajtófelelős, egy gazdasági felelős és minden megye politikai felelőse, valamint az iroda tisztviselője.

5. Gaál Gábor megállapítja, hogy anyagi helyzetünk mindmáig rendezetlen. A függetlenítések, a választások, a központ működése nagy összegeket igényel. A pénzügyi bizottság Bukarestben nem tudta keresztülvinni annak ellenőrzését, hogy mennyi jár nekünk a régi szerződésből. Ezért javasolja, hogy a pénzügyi bizottság

az elnökség által kijelölt politikai felelőssel együtt derítse ki, hogy az összeget inkasszálja. Javasolja továbbá, hogy a Romacomtól²⁷⁰ távolítsuk el azokat, akik annak működését akadályozzák, adjunk a Romacomnak megfelelő politikai támogatást. A Corvinus vállalatot²⁷¹ helyezük megfelelő politikai felelős ellenőrzése alá, hogy állapítsuk meg, hogy az MNSZ kárára nem végez-e olyan üzleteket, amelyekből nehezen elkerülhető botrány lesz. A Corvinus a behozott lapokért irtózatos árakat szed, amelyeket az MNSZ nem fedezhet. Gázság, hogy a *Ludas Matyi* itt 3000 lej. A Corvinstól nem kapjuk meg azt, ami szerződészerűen jár. Az ellenőrzés hosszú hónapok óta húzódik.

Kurkó Gyárfás javasolja, hogy felelős ember utazzék Pestre s állapítsa meg, hogy milyen üzleteket kötöttek ott, és milyen feltételek mellett hozzák be a lapokat.

Dr. Csákány Béla javasolja, hogy a Gaál Gábor által javasolt ellenőrzés megejtésére Antal Dániel és Pletkovits József menjenek le Bukarestbe,²⁷² és azután Antal Dániel utazzon fel Pestre.

A végrehajtó bizottság egyhangúlag elhatározza, hogy Pletkovits József és Antal Dániel utazzanak le Bukarestbe, vizsgálják felül az összes vállalatok működését, az összes szerződéseket és a központi végrehajtóbizottságnak tegyék meg a helyzet orvoslására a javaslataikat. Antal Dániel utazzon fel Pestre is. Czíkó Nándor felelős azért hogy a Romacomnak s vállalatainak Bukarestben megfelelő politikai támogatást adjon.

6. Dr. Csákány Béla javasolja, hogy a határozatok végrehajtásának ellenőrzésével a központi iroda bízássék meg és dolgoztassék ki utasítás a szervezeti szabályzat fegyelmi rendelkezéseinek alkalmazására.

A végrehajtó bizottság egyhangúlag elhatározza, hogy a határozatok ellenőrzését a központi iroda végzi és dr. Csákány Bélát és dr. Takáts Lajost megbízza az ellenőrzés módjának, továbbá a fegyelmi utasításainak a kidolgozására.

7. Balogh Edgár azt kívánja, hogy a bizottság állapítsa meg, hogy a Thury Bálinttal szemben, mint főrendező a székelyudvarhelyi nagygyűlésen helyesen járt el, és csak kötelességét teljesítette.

Kurkó Gyárfás javaslatára a végrehajtó bizottság egyhangúlag megállapítja, hogy külön bizottság kiküldésére nincs szükség, mert a tények a végrehajtó bizottság minden egyes tagja előtt ismeretese s egyhangúlag a következő határozatot hozza:

Megállapítja, hogy Thury Bálint meggondolatlanul cselekedett, de tette nem volt ártalmas, sőt hozzájárul ahhoz, hogy tömegeink éberségét felkeltse. Balogh Edgár felindulásában nevezte őt agent-provocateur-nek s ezt a felindultságában

270 A Romacom Rt. (Román–Magyar Kereskedelmi Társaság), mint „népi részvénytársaság” létesítéséről az 1946. május 10–11-én Brassóban tartott gazdasági tanácskozáson hoztak határozatot. A ROMACOM-nak köszönhetően az MNSZ kezébe került a Magyarországról történő könyv- és filmbehozatal kizárólagos joga. Böszörményi Sándor szerint nem fejtett ki érdemi tevékenységet.

271 A „Corvinus” az MNSZ tulajdonát képezte, 1946 elején hozták létre. A Magyarországról importált könyvek és a lapok terjesztésével foglalkozott.

272 Lásd a következő iratot.

elkövetett tévedését ma belátja. Balogh Edgár kijelentése is tehát jóhiszeműségből származott.

8. Kurkó Gyárfás javasolja, hogy tegyünk konkrét intézkedéseket azok ellen a társadalmi egyesületi vezetőségek ellen, amelyek egyesületeikben reakciós, demokrácia ellenes tevékenységet tūrnek.

A végrehajtó bizottság egyhangúlag elhatározza, hogy időközi bizottság kinevezését kéri a kolozsvári „Társadalom”²⁷³ és a „Mágnás Kaszinó”²⁷⁴ élére.

Döry Erzsébetet, mint a szociális ügyosztály vezetőjét felelőssé teszi azért, hogy a legrövidebb időn belül gyűjtse össze egész Erdélyből a társadalmi egyesületek adatait, hogy megállapíthassa a végrehajtó bizottság, hogy még milyen társadalmi egyesületeknél lesz szükség hasonló intézkedésekre.

9. A végrehajtó bizottság egyhangúlag elhatározza, hogy az elnökség a kormánytényezőkkal való érintkezés felvétele céljából leutazik Bukarestbe.

10. A végrehajtó bizottság egyhangúlag elhatározza, hogy Balogh Edgár, mint a központi választási iroda felelőse, dolgozza ki a választási hadjárat tervét. A választási bizottsághoz Balogh Edgár mellé kijelöli dr. Takáts Lajost.

A képviselői jelöléseket az elnökség fogja a végrehajtó bizottság elé terjeszteni, annak figyelembe vételével, hogy a képviselőségi munkára való kirendelést jelent, minden megyei lista élén központi ember legyen, megfelelő román nyelvtudással.

11. A végrehajtó bizottság megbízza Balogh Edgárt a kongresszus anyagának sürgős sajtó alá készítésével. Az összeállított anyagot Takáts Lajos lefordítja román nyelvre, hogy románul is kiadjuk.

12. A végrehajtó bizottság az ifjúsági plakát tervét jóváhagyja s elhatározza, hogy abból 10.000 darabot rendel.

13. A végrehajtó bizottság jóváhagyólag tudomásul veszi Balogh Edgár jelentését a július 27–28-án Segesváron tartandó Petőfi-ünnepségek, valamint az országosan megrendezendő Petőfi-hét előkészületeiről.

14. A végrehajtó bizottság 1.500.000 lejt szavaz meg a Kolozs megyei tanító tanfolyam számára.

15. A végrehajtó bizottság kimondja, hogy a mezőgazdasági főiskola ügyében társadalmi küldöttség menjen le Bukarestbe.

16. A végrehajtó bizottság kimondja, hogy a CASBI központjánál el kell járni, hogy az üres magyar kastélyokat helyezze az MNSZ, illetve az általa javasolt személyek gondnoksága alá. A közművelődési ügyosztály írja össze a kérdéses kastélyokat és az adatokat sürgősen bocsássa a bukaresti iroda rendelkezésére.

17. A végrehajtó bizottság elhatározza, hogy sürgősen meg kell tenni a lépéseket egy női²⁷⁵ és egy ifjúsági folyóirat engedélyezése iránt.

273 A Társadalmi Kör székhelye Kolozsváron a Majális utcában volt. A nem szabadkőműves elit legfontosabb szórakozó helyeként tartották számon.

274 A kolozsvári Mágnás Kaszinót 1833-ban alapították. Székhelye az egykori Városháza mellett volt.

275 A nőknek szóló folyóirat (*Dolgozó Nő*) 1945. március 8. óta megjelent. Az ifjúsági hetilap (*Ifjúmunkás*) első száma csak 1948. március 8-án látott napvilágot.

18. Az ifjúsági kongresszus időpontját augusztus 23-ára Marosvásárhelyre,²⁷⁶ a női kongresszus időpontját augusztus 16–18. napjaira Temesvárra teszi.

19. Az ügydarabok aláírására vonatkozólag a végrehajtó bizottság úgy határoz, hogy a leveleket az elnök vagy helyettese és az ügyosztály vagy bizottság élén álló felelős végrehajtó bizottság tagok írják alá.

20. A székelyudvarhelyi nagygyűlésnek az ifjúsági munka terén hozott határozata végrehajtására a végrehajtó bizottság egyhangúlag a következő határozatot hozza:

1.) A Népi Szövetség ifjúsági csoportja a következő elnevezéssel bír: A Romániai Magyar Népi Szövetség Ifjúsága, románul *Tineretul Uniunii Populare Maghiare din România*. A megyei és helyi ifjúsági csoportok bélyegzőin e felirat mellett feltüntetendő az illető megye, vagy a helység neve.

2.) Az ifjúsági csoportok tagjaik számára külön tagsági könyvecskét állíthatnak ki 14 éves életkortól felfelé. 18 éves életkoron felül azok, akik az ifjúsági csoportok munkájában részt vesznek, a csoport részéről külön tagsági könyvecskét kapnak.

3.) Az ifjúsági csoport levelezését is a csoport vezetője és az illető szervezet elnöke írja alá.

4.) Az ifjúság önálló rendezvényeinek jövedelme az ifjúsági csoportot illeti. A szervezet oly rendezvényeiből, amelyekben az ifjúság is közreműködik, az ifjúsági csoportoknak megfelelő rész biztosítandó.

Az ifjúsági csoport 14–18 éves tagjaitól befolyó tagsági díjak teljes egészükben az ifjúsági csoportot illetik. A 18 éven felülieknél azoktól, akik az ifjúsági csoport tagsági könyvecskéjével is rendelkeznek, a csoport a szervezetnek fizetendő rendes tagsági díjon kívül a maga számára külön tagsági díjat szedhet.

A helyi ifjúsági csoport mindennemű jövedelmük 30%-át küldik be a megyei szervezetek ifjúsági csoportjainak, amelyek a hozzájuk befolyt összegek 50%-át küldik be az országos központ ifjúsági bizottsága számára.

Fenti rendelkezések figyelembe vételével az ifjúsági csoport pénztét a szervezetek pénztárai külön számlákon kezelik s ezek felett az ifjúsági bizottságok rendelkeznek.

5.) A központi ifjúsági bizottsághoz függetleníti Sztupjár Fekete Lászlót.²⁷⁷

21. A végrehajtó bizottság egyhangúlag elhatározza, hogy a Haladó Ifjúság mintájára az MNSZ számára közjogi jogi személyiséget kér s a határozat végrehajtásával felelősen megbízza Takáts Lajost.

22. Elhatározza, hogy az összes ügyosztályok dolgozzák fel az elmúlt évi kongresszus határozatai alapján, valamint az irattárban rendelkezésre álló összes adatok alapján mindazokat az eredményeket, amelyeket népünk javára szereztünk s a román demokráciával karöltve megvalósított. A legpontosabb adatszert

276 A kongresszust augusztus 30-án és szeptember 1-jén rendezték meg Marosvásárhelyen.

277 Az ifjúsági munka megerősítése érdekében megszervezett két napos marosvásárhelyi ifjúsági konferencián elfogadott határozat megerősítette az MNSZ keretében működő ifjúsági csoportok önállóságát. A határozatot lásd: ANIC, f. 27. UPM, d. 145/1946. 3. f.

feldolgozásra van szükség, a vonatkozó minisztériumi rendeletek számával, a *Hivatalos Lapban* való megjelenésének feltüntetésével, az internáló táborokból kiengedett személyek számának a besorolt személyek és kategóriák számának pontos megjelölésével stb. Az összeállítás haladéktalan feldolgozásáért minden ügyosztályvezető felelős.

23. A végrehajtó bizottság üléseit, mint eddig, minden szerdán tartja a Kolozsváron lévő tagok részvételével. Havonta legalább egyszer minden vidéki tag behívásával teljes végrehajtó bizottsági ülést tart.

24. A jogügyi iroda mellett, annak kebelén belül statisztikai irodát létesít, amelynek szervezésével megbizsa dr. Takáts Lajost.

25. Miután Cziko Nándor elfoglaltsága nem nyújt módot arra, hogy a központi agrárbizottságban²⁷⁸ állandó munkát végezhesen, a végrehajtó bizottság elhatározza, hogy a központi agrárbizottságba Kálmán Elek közjegyzőt delegálja, aki a bukaresti irodának minden ülésről referálni tartozik s a bukaresti irodán keresztül kapja meg az utasításokat. E határozatot dr. Kálmán Elekkel dr. Takáts Lajos közli.

26. Dr. Csákány Béla jelenti, hogy az aradi *Jövő* közlése szerint Aradon a hatóságok a nemzetiségi bevallás megtételére hívják fel az embereket: tekintettel a készülő új nemzetiségi törvényre, ennek a régi nemzetiségi törvényen alapuló intézkedésnek a mostani végrehajtását időszerűtlennek tartja. A végrehajtó bizottság egyhangúan elhatározza, hogy a jogi- és közigazgatási ügyosztály a bukaresti irodán keresztül tegye meg a lépéseket, hogy a belügyminisztérium utasítsa a hatóságokat a jelentkezések megszüntetésére.

27. Dr. Csákány Béla jelenti, hogy szervezeteink jelentése szerint a rendészeti közegek több helyen bekérik az MNSZ vezetőségi tagjainak névsorát. Ezzel kapcsolatban a végrehajtó bizottság a következőket határozatot hozza:

1. Szervezeteink utasítandók, hogy amennyiben a rendészeti hatóságoktól ilyen megkereséseket kapnak, kérjék, hogy ezt a rendeletet adják ki nekik írásban, hogy annak másolatát a központtal közölhessék. Noha a vezetőségek névsora nem titok, mert ez választások után a sajtóban is megjelenik, de a végrehajtó bizottság nem tartja megengedhetőnek, lévén az szervezeti kérdés, hogy a rendészeti hatóságok számára milyen módon adjuk ki a névsorokat.

2. A bukaresti iroda útján felvilágosítást kér a belügyminisztériumtól a rendelkezés mikéntjére és céljára vonatkozóan.

Több tárgy nem lévén, Elnök az ülést berekeszti.

K. m. f.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 143/1946. 23–28. f. Gépelt jegyzőkönyv.

278 A Központi Agrárreform Bizottság volt a legfelsőbb fórum, amely elbírálta az agrárreform során keletkezett sérelmeket.

40.

Jelentés Antal Dániel országos alelnöknek és Pletkovich József az ellenőrző ügyszóly vezetőjének 1946. július 25. és 30. közötti bukaresti ellenőrzéséről

1946. július 25-én megérkezve Bukarestbe, felkerestük az MNSZ kirendeltségi irodáját, ahol érdeklődésünkre azt a választ kaptuk, hogy Czikó Nándor még nem érkezett vissza Bukarestbe. Vajda István pedig nem tartózkodik a fővárosban, ahova csak hétfőn este fog visszaérkezni.

Július 26-án reggel felkerestük az MNSZ irodáját, és a közben hazaérkezett Czikó Nándort megkértük, hogy az ellenőrzés megejtésénél legyen a segítségünkre, és jöjjön velünk a Corvinushoz.²⁷⁹ Czikó Nándor azonnal telefonösszeköttetést keresett Csere Lajossal, aki a Corvinus cégnél az MNSZ érdekeit képviseli, és közölte vele, hogy jó ismerőse fel fogja keresni és legyen mindenben segítségükre, valamint közölje azt is, hogy hol és mikor állhat nevezetteknek a rendelkezésére. Mire Csere Lajos azt a választ adta, hogy az Optima cég irodájában van, és ott szívesen áll rendelkezésre.

Erre ketten felkerestük Csere Lajost, és közöltük vele, hogy az MNSZ központi végrehajtó bizottság megbízásából jöttünk a Corvinusnál lévő érdekeltségünk ellenőrzésére, annál is inkább, mert eddig ez nem történt meg, és a mai napig sem jelentést, sem semmiféle elszámolást nem kaptunk. Csere Lajos erre azt közölte, hogy most van munkában egy kimutatás, amely a forgalomba hozott lapok elszámolását tartalmazza, ez év április végéig, és ezt az elszámolást a délután folyamán rendelkezésünkre fogja bocsátani. Kértük, hogy ne csak az elkészítendő kimutatást, hanem a bizományosokkal történt elszámolásokat is bocsássa a rendelkezésünkre, hogy az is ellenőrizhető legyen. Megígérte, hogy mivel terjedelmük miatt az összeseket nem tudja majd elhozni, azokból is elhozza a többi bizományos elszámolást és átadja a kimutatással egyidejűleg.

Innen felmentünk a Corvinus vállalat irodájába, ahol Kabdebó [?] igazgatóval szintén közöltük jövetelünk célját, aki kijelentette, hogy a Corvinussal kapcsolatban készségesen bocsát minden adatot a rendelkezésünkre, a többi érdekeltséget illetőleg meg várjuk meg Vajda hazajövetelét, amikor együttesen fogjuk majd a továbbiakat megbeszélni.

Még aznap este megkaptuk az ígért kimutatásokat 1945 októberétől 1946 április hónapokra és 10 bizományosnak az elszámolását. Ezeket ellenőrizve kisebb számbeli hibáktól eltekintve a kimutatásokat rendben lévőnek találtuk. Újabb adatok elkészítését is kértük, és ezeket a bekövetkezett vasárnap miatt csak hétfőre kaphatjuk meg, és a könyvekbe is csak akkor nyerhetünk betekintést. Ennek megtörténte után visszatértünk a vállalat és érdekeltségünk érdemi eliberálására.

279 Lásd az előző irat lábjegyzetét.

Július 27-én és 28-án Corvinustól kapott kimutatásokat a bizományosok elszámolásaival leellenőriztük, és számbelileg lerovancsoltuk. Az ellenőrzés kiterjedt minden egyes bizományos októbertől áprilisig időig megejtett elszámolásra. Az elszámolások kizárólag az újságokról szóltak, könyvek eladása ezekben az elszámolásokban nem szerepelt.

Július 29-én. Reggel telefonon megkértük Vajda Istvánt, hogy a Fülöppel megejtendő elszámolás érdekében álljon a segítségünkre. Vajda azt válaszolta, hogy tekintettel, hogy csak most jött meg, és igen tömött munkaprogramja van, csak fél egykor tud a rendelkezésünkre állani, és akkor szívesen lát. Mi addig az időt felhasználni kívántuk és felkerestük a Corvinust, ahol Kabdebóval folytattunk újból megbeszélést. Kabdebó a következőkről informált.

Tájékoztatásul közölte a június havi lapforgalmat. *Új Szóból* eladtak 1375 darabot. *Népszavából*²⁸⁰ 1544-et, a *Szabadságból* 1670-et, *Szabad Nép*²⁸¹ 1320, *Színház* 1702, *Ludas Matyi* 4750, *Figyelő* 3430 és *Jövendőből* 3000 darabot.

A visszamaradt képeslapok cca egy vagon, még ma is vagyont képviselnek, mert ezeket 2-3 darabontként összefűzve fogjuk a karácsonyi évadban jól értékesíteni.

A behozott könyvek legnagyobb része még raktáron van. Eddig mintegy bruttó 150 millió értékűt adtunk el, és azonkívül egyes bizományosainknál is vannak eladásra kiküldve (pl. a Józsa Ahenaeumnál²⁸²).

Közölte tovább, hogy a lapforgalom május hónapban visszaesett, de június hónap már megint emelkedést mutat. Míg az áprilisi bruttó lapbevétel 222 milliót tett ki, addig a május csak 142 millió, és a júniusi megint már 165 millió bruttó bevételt jelentett.

Innen fél 1 óraker visszamentünk Vajdához, aki a megbeszélés rendjén a következő tájékoztató adatokat bocsátotta rendelkezésünkre.

A Corvinus (cca 40 millióval) eddigi kötelezettségének körülbelül eleget tett.

A Fukaro (Fülöp, Kaufman és Roth)-val fennálló szóbeli megállapodás szerint az MNSZ-nek 3% jár a forgalom után. Eddig mintegy 130 milliót inkasszáltam tőlük.

A Magyar Nemzeti Parasztpárttól²⁸³ 10 milliót szedtem be.

Van még járandóságunk a Banca Impexnél és a Fukaronál is, akikkel az elszámolást csak Fülöp hazaérkezése után (jelenleg Svájcban van) tudom megejtetni. Az elszámolásra fogom kérni Antal alelnök jelenlétét is.

Van még egy üzletünk lebonyolítás alatt a Cartea Russa-val²⁸⁴ is só és könyvszállítással kapcsolatban.

280 A Magyarországi Szociáldemokrata Párt hivatalos lapja.

281 A Magyar Kommunista Párt hivatalos lapja.

282 Az 1944. december 1-én életre hívott Józsa Béla Athenaeum egyesületről, illetve kiadóról van szó.

283 Helyesen Nemzeti Parasztpárt, 1944. decemberében belépett a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontba és tagja volt az Ideiglenes Nemzeti Kormányknak is. Az 1945. november 4-i nemzetgyűlési választásokon csak a szavazatok 7%-át szerezte meg. Szavazótáborát a tiszántúli szegényparasztság és a népi írók hatása alatt álló értelmiség alkotta.

284 Cartea Rusă - Orosz könyv, folyóirat- és könyvkiadó vállalat a szovjet szépirodalom és politikai

Kérésünkre megígérte, hogy a Corvinus, illetve jogelődjének a Libertással kötött megállapodás másolatát elkészítteti, és rendelkezésünkre fogja bocsátani.

Antal Dániel feltette a kérdést, hogy ismertesse hogy is áll a helyzet a Balkán Bizottság²⁸⁵ megalakulásával kapcsolatban. Vajda István előadja, hogy felkereste őt Román Ferenc a Balkán Bizottság budapesti titkára, aki ismertette a Balkán Bizottság romániai felállításának a tervezetét. A Balkán Bizottság foglalkozna közgazdasági, kulturális kérdésekkel és ezeknek az ügyleteknek a szükséges beindításához ismerni kell a vezetőség névsorát. Groza Péter min. elnök támogatását ígérte meg, és hozzájárult ahhoz, hogy a vezetőség a következőkből álljon: elnök Xenopol, alelnökök: Fülöp Sándor, Suciú Camill és Vajda István. Vajda István hozzáfűzi, hogy ő az egészet nem tekinti komoly dolognak. Román Ferenc ajánkozott, hogy ennek a főtitkári állását neki adják, amit Vajda István az MNSZ nevében megtagadott, indokolva azzal, hogy a főtitkár feltétlenül román állampolgár kell legyen.

Antal Dániel feltette a kérdést, hogy áll a Maraton film ügye. Vajda a következőben ismerteti. A Maraton film bejegyzett cég, amelynek tulajdonosa az MNSZ, illetve Csere István. A későbbi viták elkerülése miatt Csere Vajdának rendelkezésére bocsátott egy okiratot, amelyben teljhatalmú képvisellel bízta meg. A szakszervezeti tanács Cserét, mint a Maraton vállalat tulajdonosát nem fogadta el, azzal az indoklással, hogy nem szakember és utasította, hogy szakembert vegyen be a vállalat vezetésébe. Vajda István érdeklődésére a Rabinovici nevű filmszakembert ajánlottak, mint olyant, akivel a tárgyalásokat érdemes megkezdeni. A Maratonnal kapcsolatban ajánlaj, hogy du. Váli Magdával vegyük fel az érintkezést, ahol a részletekben is eredménnyel tárgyalhatunk.

Vajda telefonon felhívta Váli Magdát, és a megállapított időpontban vele együtt felkerestük Váli Magdát. A Váli Magdával lefolytatott megbeszélés eredménye a következő:

A Maraton filmvállalat körüli akadályok miatt a beérkezet Tanítónő filmet a Pathé filmvállalattal cenzúráztatta, és így ez a film még a Pathé neve alatt fog futni, a jövedelem 50%-át az MNSZ meg fogja kapni. A filmet csak ősszel, a szezon megkezdésekor fogják forgalomba hozni, mert a nyári szezonban anyagilag nem lenne kihasználható. Jelenleg egy kópia áll rendelkezésre, de kapunk még egy kópiát, úgy, hogy a film két helyen fog állandóan futni. (Egy a Regátban és egy Erdélyben.)

Közölte továbbá, hogy még le fog kötni több jó magyar filmet, és külföldieket is a Maraton filmvállalat részére, és ezek 50–50%-ban fognak futni. Közölte továbbá, hogy az azután elkészítendő összes magyar filmeket már előre lekötötte, és azok is a fenti értelemben fognak piacra kerülni.

propagandakiadványok terjesztésére hozták létre.

285 1946 nyarán a vámunió-, illetve föderációpártoló fórumként Budapesten megalakították a *Dunai Munkaközösséget*, amelynek sajtóorgánuma a *Köztársaság* címmel megjelenő hetilap volt. A lap beköszöntő számában az emigrációból hazatérő Károlyi Mihály ismertette a föderációs elképzeléseit. A második világháború után a Duna-menti kisállamok föderációs törekvéseire bővebben lásd: *Gyarmati*, 2005.

Javasolja az MNSZ-nek, hogy kizárólagos jogát tartsa fel magának, hogy a Magyarországból turnéra jövő művészek beutazási és működési engedélyét csak az MNSZ jóváhagyásával lehessen kiadni. Ezzel lehetne biztosítani azt, hogy a beutazó magyar művészek a magyar művészet tényleges képviselői legyenek. Ezzel kapcsolatban az MNSZ ezekből a művészeti turnékból bizonyos %-ot teljes joggal kiköthetne magának.

Június 30-án ismét felkerestük Vajda Istvánnal a Fukarot, ahol Kaufmannal folytattunk le megbeszélést. Vajda István előttünk közölte Kaufmannal, hogy a külkereskedelmi hivatal által a rendelkezésére bocsátott adatok szerint a cégtől az MNSZ-nek cca 6 és 1/2 milliárdnyi forgalom után jár a szóbelileg megállapodott 3%. Kaufmann az adatokat elismerte azzal, hogy szerinte a júliusi forgalommal együtt valószínűleg nagyobb volt a forgalom, mint a Vajda által közölt adatok.

Kaufmann szerint az eddigi forgalom főbb tételei kivitelenben 160 vagon só, 20 vagon fa és cca 40 vagon vegyi nyersanyag, míg a behozatal főbb tételei 150 vagon tengeri, villanykörték, mezőgazdasági cikkek és könyvek.

Itt Antal Dániel azt a kívánságát adta elő, hogy 35 millióra lenne szüksége. Erre azt közölte, hogy Fülöp, aki a disponálásra jogosult²⁸⁶ Svájcban van, és Budapest útján vele e tárgyban is érintkezésbe fog lépni. Ezt az összeget néhány nap múlva fogják Vajda rendelkezésére bocsátani. Kért továbbá arra, mivel ily nagyobb összegek nem állanak rögtön rendelkezésére, hogy jövőben a pénzigényeinket legalább 8 nappal előbb jelentsük be, hogy kellő időben megkaphassuk.

*Romacom*²⁸⁷ ügy. A Romacomnál a helyzet ma a következő. Eddig gazdasági, illetve üzleti vonalon nem történt semmi. A cégnek még a könyvei sincsenek hitelesítve, annál kevésbé felfektetve.

A cégnek alaptőkéjébe egy lej sem folyt be. Ezzel szemben bérelt a cég az MNSZ pénzéből 4 szobából álló helyiséget, 4.000.000 lejért, azonkívül 920.000 lejes villanyszámla és 905.000 lejes telefonszámla vár kifizetésre. A helyiséget Roxin dr. a nemzeti parasztpárt egyik vezéregyéniségétől bérelték ki. Ottlétük alatt megérkezett a háztulajdonos családjával, és az egész helyiséget úgy használta, mintha az nem lenne bérlemény tárgya. A bérleti szerződést nem láttuk, nem tudtuk megállapítani, ki kötötte azt, és mik tulajdonképpen a bérlő jogai, és mik a kötelességei.

Eddig a Romacom az MNSZ (Economátja) pénzéből felhasznált 5 milliót meghaladó összeget. Üzleti tevékenysége semmi, de még a törvényes rendelkezéseknek sem tett eleget. Ezt a kérdést a legrövidebb idő alatt meg kell oldani, valamely formában, mert az MNSZ-nek igen kellemetlen erkölcsi, esetleg anyagi hátrányai lehetnek, aminek az MNSZ-t kitenni nem szabad.

Ennek figyelembe vételével tesszük a következő javaslatot.

286 Intézkedési joggal bír.

287 Lásd a 39. sz. irat jegyzetét.

1. Szükségesnek látjuk a Romacom igazgatóságába Cziko Lőrincz beválasztásának. Egyrészt hogy az MNSZ érdekei kellő védelemben részesüljenek, másrészt tudása, az összeköttetései a vállalat érdekében hasznosíthatók legyenek.

2. A Romacom az eredeti elgondolás szerint ne csak rideg üzleti vállalkozás legyen, hanem kapcsoljuk be a kisiparosok és kereskedők ügyeinek bukaresti lebonyolítását is az üzemtervbe, hogy ezáltal megkímélhessük iparosaink és kereskedőinket egyrészt attól, hogy ügyes-bajos dolgainkkal személyesen kelljen Bukarestbe menniük, és a helyzettel ismeretlenek lévén ne kerüljenek kijárók és őket kiuzsorázó ügynökök kezeibe. Ügyeiket – természetesen díjazás ellenében – a Romacom vállalja elintézésre.

3. Végül ugyancsak Cziko Lőrinczet ajánljuk a Román–Magyar Kereskedelmi Kamara főtitkára állására, mint jelenleg erre általunk legmegfelelőbbnek tartott testvérünket.

4. Végül bízassék meg Sigmond Ákost a bukaresti vállalatoknál az ellenőrző osztály részére szükséges adatok és havi kimutatások beszerzésével, valamint a filmvállalatnál a helyi pénzforgalom ellenőrzésével és inkasszálásával.

Jelentjük továbbá, hogy a vállalatoknál lévő érdektelenségeink pénzügyi helyzetéről, a még szükséges adatok és kimutatások beérkezése után jelentésünket külön fogjuk megtenni.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 142/1946. 1–4. f. Gépelt feljegyzés.

41.

A bukaresti magyar misszió tanácsosa, Gyöngyössy István jelentése Magyarország külügyminiszterének az erdélyi magyar „aktivisták” politikai elképzeléseiről

Bukarest, 1946. augusztus 1.

Kétségtelen, hogy az erdélyi magyarság széles tömegei még ma sem ocsúdtak fel ama súlyos csapás alól, amelyet számukra a külügyminiszterek párisi döntése jelentett.²⁸⁸ Közvetlenül a döntés után a romániai magyar közvélemény nagy része még bízott abban, hogy az a békekonferenciánál, mint legfelsőbb fórumnál „megfellebbezhető” lesz, ma azonban ezek a remények erősen elhalványodtak és az itteni romániai²⁸⁹ ösztönösen érzi, hogy le kell számolnia az adott helyzettel, és ennek keretében kell megteremtenie és biztosítania a maga számára nemzeti létének alapjait és lehetőségét. A romániai magyarság mind nagyobb része, olyan elemek is, melyek osztályhelyzetük és neveltetésük folytán eddig tartózkodó vagy éppen ellenkező álláspontot foglaltak is el a Népi Szövetség által kezdetől fogva képviselt eme vonallal szemben,²⁹⁰ a nemzeti lét és prosperitás biztosítására egy utat és lehetőséget lát: a román népi demokráciával és különösen ennek balszárnyával: a Román Kommunista Párttal való mind szorosabb együttműködést.

Nyilvánvaló, hogy a ma is rendkívül éber román sovinizmus állandó és hűsbavágó zaklatásainak egyébként kiszolgáltatott kisebbségi állampolgár csak a kommunista párt révén, valójában csak ennek keretein belül találhat védelmet.²⁹¹ Ezt természetesen látják és tudják az ún. történelmi pártok is, melyek éppen ezen a területen, melyet a legsebezhetőbbnek tartanak, támadják a leghevesebben a kommunistákat. Azt állítják a kommunista pártról, hogy a románsággal szemben a kisebbségek, különösen a magyarság és zsidóság érdekeit képviseli, és ezt mindjárt meg is okolják azzal, hogy a párt vezető káderei, és így irányítása kisebbségi kézben van.²⁹² A történelmieket suttozó választási agitációja is elsősorban ezen argumentum felhasználására épít: óvakodjatok a kommunistáktól, mondják,

288 A Külügyminiszterek Tanácsa Románia Területi Bizottságának május 7-i ülésén a 2. bécsi döntés előtti román–magyar határ visszaállításáról született döntés.

289 Kézszel beszúrva „magyarság”.

290 Lásd például Böszörményi Sándor estét, aki a két világháború között a Romániai Nagyiparosok Országos Egyesületének Erdélyi-Bánáti ügyvezető igazgatójaként tevékenykedett, és 1946. áprilisában elvállalta a ROMAGÁT vezetését.

291 A lenti táblázat jól illusztrálja, hogy a május 7-i döntés után megnövekszik az MNSZ taglétszáma, ellenben az újonnan csatlakozók mindegyike, sőt a régi tagok egy része egyúttal az RKP-ba is beiratkozott. A táblázat Sárándi Tamás: *A Magyar Népi Szövetség a számok tükrében* c. tanulmányából származik (Kézirat).

Hónap	MNSZ	ebből RKP-tag	%
1946. április	39.752	1160	2,91
1946. május	39.929	1160	2,90
1946. június	40.146	1946	4,84

292 Az RKP országos vezetésében valóban több magyar vagy zsidó származású káder volt, például Luka László, Ana Pauker.

nincsen szükség arra, hogy ezeknek cégére alatt a románok Romániájában az idegenek uralkodjanak. A mindig is xenophob hajlandóságú erdélyi román parasztság tekintélyes részére ez az érv nem is téveszti el hatását, sőt az erdélyi munkásság román nemzetiségű része sem marad vele szemben teljesen érzéketlen. Ennek oka nyilvánvalóan az, hogy Erdélyben a román munkásság többsége félig még paraszt, nem csak eredetét, hanem életformáit tekintve is, ennél fogva távol áll még attól az intellektuális színvonalától, mely akár az erdélyi magyar nagyüzemi munkást jellemzi. (Mellesleg megjegyezve, nyilván ez az oka annak is, hogy a munkáspártokba már beszervezett félpaszti román elemek egy része is titokban Maniuek felé kacsintgat, minek érdekes és jellemző példáit magamnak is volt alkalmam a közelmúltban szociáldemokrata román munkások részéről tapasztalni.)

Visszatérve azonban arra az állításra, amellyel a történelmiektől agitációjukban elsősorban operálnak, hogy t.i. a kommunista párt kisebbségi vezetés alatt áll, és így preponderans²⁹³ szerepe az ország irányításában voltaképpen egyes magyar elemek döntő befolyását jelenti a román ügyekre, meg kell állapítani, hogy ez pszichológiailag egyébként érezhető módon a magyarság egyes rétegeiben is tudatossá válik. Éppen ez a jelenség az, amit érdemes kissé közelebbről megvizsgálni. A magyarság nagy többségében természetesen mindez csak annyiban jelentkezik, hogy az egyébként másodrangú kisebbségi állampolgár a párton belül egyenrangúnak, vagy éppen vezetőnek érzi magát, ami elviselhetővé teszi számára a kisebbségi létet, a kommunista párti mivoltából folyó superioritás kiegyensúlyozván a kisebbségiként elszenvedni kényszerült nyomást.

Vannak azonban olyan, rendszerint ideológiailag még meg nem ülepedett kommunista magyar elemek is, akik a fentebb ismertetett körülményekből messzemenő következtetéseket vonnak le, és azt az elégedetlenséget és csalódást igyekeznek ily módon levezetni és ellensúlyozni, amit a békeszerződéseknek a határok kérdésében várható döntése keltett. Ezeknek inkább ösztönös és részleteiben még ki nem jegecesedett, éppen ezért nehezen összefoglalható gondolatmenete nagyjából a következő:

A románság nagy és döntő többségében még paraszti nép, fő foglalkozása még hosszú ideig a földművelés és pásztorkodás lesz. A magyarság ezzel szemben már elérte azt a fejlődési fokot, amely mellett magától értetődő az a törekvése, hogy az agrártermeléstől az ipar, a falutól a város, a mezei munkától a gyárak felé orientálódik. Ezt bizonyítja az a demográfiai mozgalom is, amely Erdélyben a legutóbbi évtizedekben végbement. A magyarság fokozatosan elhúzódott egyrészt a regáti, másrészt a trianoni Magyarországon levő ipari centrumok felé, helyét a földművelő hajlandóságú románok foglalták el. Nyilván aláhúzza még a magyarság eme természetesnek mondható törekvését az a tény is, hogy a legújabb román földreform során a magyarság alig jutott földhöz.²⁹⁴ Mindezek folytán számolni

293 Preponderans – túlnyomó, túlsúlyban levő (lat.)

294 A földreform során elkövetett magyar sérelmekre lásd a 9., 17–18. és a 24–25. sz. iratok és azok lábjegyzeteit, valamint: Vincze, 1996.

kell azzal, hogy Erdélyben a magyarság száma továbbra is csökkeni fog és azzal is, hogy az elvándorlás a legkisebb ellenállás irányában, tehát az ókirályság ipari centrumai felé fog javarészt történni.

Ez a folyamat együtt járván a fejlődéssel, megállíthatatlan és így annak, aki magyar politikát akar csinálni, számolnia is kell vele. Le kell vonni belőle a következtetéseket, amelyek voltaképpen nem is károsak a román államhatárokon belül élni kényszerített magyarságra nézve. Ma az országok erejét és politikai súlyát iparuk ereje és teljesítőképesége szabja meg. Nem vitás az sem, hogy a jövő fejlődési iránya az, hogy az ipari üzemek ügyvitelében a munkásságnak fokozott befolyás biztosítását, de ugyancsak fokozott lesz a jövőben a tanult ipari munkásság politikai befolyása is. Mindezt ki kell használni a magyarság érdekében. A magyar vezetősztályok történelmi szerepüket eljátszották, az új elit, a magyar ipari munkásság gazdasági és politikai befolyása azonban olymódon fejleszthető az iparosodó Romániában, hogy az döntővé is válhatik. Ha – aminek ott éppen a határkérdés kedvezőtlen alakulása miatt mind több híve van – valóban létrejön egy magyar–román vámunió,²⁹⁵ az iparibb jellegű, fejlettebb magyar gazdaság és a romániai magyar munkásság együttműködése folytán olyan gazdasági integráció jöhet létre, amelyen belül a magyar érdekek túlsúlya érvényesül, és ez hosszú lejáratra talán inkább szolgálja a magyarság igazi érdekeit, mint egy kielégítő megoldást amúgy sem hozható határkorrekció.

Az ismertetett gondolatmenet a fent elmondottak alapján oda konkludál, hogy az erdélyi magyarságnak fokozottan és aktívan be kell kapcsolódnia a román politikai életbe, nem csupán sérelmi politikát kell úznie (a romániai magyar politika feladatát éppen ezért nem szabad csupán a jogegyenlőség kivívására korlátozni, hanem törekedni kell arra is, hogy a magyarság, mely ma baloldali tömeget jelent, mind erősebben részt vegyen az ország politikai irányításában, legyen tettekkel tényezője a kormánynak és eme tevékenysége révén biztosítsa magának automatikusan a jogegyenlőséget, sőt bizonyos supremáciát. Magyar kisebbség Kelet-Közép-Európa minden államában él, – mondják ezek a magyar aktivisták – az előbb-utóbb Európa e részében kialakuló Dunai Konföderáció²⁹⁶ vagy más integrálódás esetén már csak eme körülmény folytán is preponderáns befolyása lehet a magyarságnak különösen akkor, ha mint történelme szerencsés korszakaiban – a korszame élén tud haladni.

Ismételten rá kívánok mutatni arra, hogy az ismertetett gondolatmenet összefoglalása semmiképpen sem precíz, aminthogy nem is lehet az, hiszen a kérdéses gondolatkör, mely nyilván a határkérdés ismert rendezése folytán, annak ellenhatásaként került előtérbe, inkább ösztönös, még csak kialakulóban van, összefoglalva még senki által nem lett (ez talán érthető okokból nem is volna

295 A magyar–román vámuniót Petru Groza vette fel először, amit a magyar kormányzat kétkedve fogadott. Azért is idegenkedtek Budapesten a vámunió gondolatától, mert ez semlegesítette volna a Romániával szemben megfogalmazott területi követeléseket. Bővebben lásd: *Lipcsey*, 1984. és *Gyarmati*, 2005.

296 *Gyarmati*, 2005.

kívánatos), viszont a romániai magyar közvéleményben kétségkívül érezteti hatását, mint az erdélyi magyarság radikalizálódásának egyik le nem kicsinyelhető tényezője. A történelmi pártokban tömörült román sovinszták érzik ezt, és azért koncentrálják főleg erre a pontra a baloldal elleni támadásaikat. A román kommunista párt, mely természetsszerűleg tömegbázisát növelni és a támadási felületet csökkenteni akarja, igyekszik román vezető kádereket kinevelni, de a régi, képzett és fegyelmezett kisebbségi elemek vezető helyeken való szerepeltetésétől lemondani nem tud, és nem is akar. Ezt látszik legalább bizonyítani az, hogy Pătrășcanu irányzatával szemben a párt Központi Vezetősége a Gheorghiu-Dej által képviselt, magyar szempontból sokkal konciliánsabb vonalat tette magáévá.²⁹⁷

Gyöngyössy [István] s. k.
min. o. tanácsos

MOL, a Külügyminisztérium adminisztratív iratai, Románia, 1945–1965., XIX-J-1-k, 19. doboz, 16/b. 2166/pol.-1946. Tisztázat.

297 Az RKP központi aktívájának június 22-i ülésén elítélték Lucrețiu Pătrășcanu a június 8-i kolozsvári beszéde miatt, és egy nyilatkozatot adtak ki, amelyben az erdélyi magyar revizionizmussal együtt elítélték a román nacionalizmus megnyilvánulásait is. *Constantiniu*, 2001. 208–210. p. A gyűlés jegyzőkönyve: Uo. 157–211. p., valamint: A Román Kommunista Párt álláspontja a sovinszta és revizionista áramlatokkal szemben. *Gh. Gheorghiu-Dej elvtárs előadói beszéde...*, 1954.

42.

Jegyzőkönyv az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottságának üléséről, amelyen megvitatták a választási propagandát, a nemzetiségi törvényt és a csángó kérdést

Kolozsvár, 1946. augusztus 2.

Jelen vannak: Kurkó Gyárfás, Antal Dániel, Gaál Gábor, Fodor István, Lőrincz László, Szücs Margit, Dóry Erzsébet, Balogh Edgár, Bányai László, Kacsó Sándor és dr. Takáts Lajos végrehajtó bizottsági tagok, továbbá Juhász Lajos a központi szervezőbizottság behívott tagja.

1. Kurkó Gyárfás elnök bejelenti, hogy bukaresti tárgyalásai során az a nézet alakult ki, hogy a Népi Szövetség az elkövetkezendő választásokon minden megyében külön listával induljon. A választási harc kellő előkészítésére a végrehajtó bizottság minden megyébe külön megbízottat küld ki.

Ennek alapján a végrehajtó bizottság a következőket bízta meg a választási harc megyei előkészítésével: Alsó-Fehér: Barabás Miklós; Arad: dr. Csákány Béla, helyettese Kővágó [*Mihály*]; Bihar megye: Czíkó Lőrincz; Brassó: Jakab János; Csík: Kurkó Gyárfás; Kolozs: dr. Csögör Lajos; Hunyad: Dubovszky Pál; Maros: dr. Nánási János; Udvarhely: Kacsó Sándor; Szatmár: Antal Dániel, Szilágy: Köteles István és Szücs Margit; Háromszék: dr. Horváth Miklós; Szamos: Czíkó Nándor; Nagyküküllő: Mezei Lajos; Kisküllő: Antal János; Temes: dr. Takáts Lajos, helyettese: Kiss Pál; Torda: Bende Béla; Krassó: Konrád Péter; Szörény: Faragó Sándor; Szeben: Thury Bálint; Beszterce-Naszód: Grauer Sándor; Fogaras: [...] ²⁹⁸; Máramaros: dr. Szöllősy Tibor.

Fent nevezettek azonnal kiszállnak a megyéjükbe és gondoskodnak arról, hogy a választási kampány a központi választási iroda utasításainak megfelelően azonnal beindíttassék.

Fent nevezetteket augusztus 7-ére konferenciára hívja be, hogy a választás előkészítése és levezetése szempontjából a szükséges utasításokat megkapják.

2. Balogh Edgár ²⁹⁹ írásban előterjeszti a választási iroda munkatervét, melyet a végrehajtó bizottság elfogad, azzal a módosítással, hogy a munkaterv VI. 1. pontjában foglalt megyei népgyűlések nem a választási hadjárat megnyitásakor, hanem annak befejezése előtt tartandók. Mindenütt a helyi szervezeteknél kell kezdeni a munkát és fokozatosan haladni felfele.

3. Antal Dániel felolvassa jelentését a bukaresti útrjáról, melyet a végrehajtó bizottság tudomásul vesz, és az abban foglalt javaslatokat elfogadja. ³⁰⁰

298 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.

299 Az MNSZ VB július 11–12-i ülésén Balogh Edgárt nevezték ki az MNSZ választási kampányfőnökének.

300 Lásd a 40. sz. iratot.

4. Kurkó Gyárfás bejelenti, hogy bukaresti tárgyalásai során a nemzetiségi törvényjavaslatunkat, egyes módosításokkal tárgyalási alapnak elfogadták. A jogügyi osztály a tárgyalások eredményeként a szükséges módosításokat ejtse meg.

5. Kurkó Gyárfás beszámol Márton Áron püspöknél tett látogatásáról, és annak a benyomásnak ad kifejezést, hogy a püspök álláspontja a csíksomlyói beszéde³⁰¹ óta megváltozott, remény van rá, hogy nem fog szervezetünk irányvonalával ellentétes álláspontot elfoglalni.³⁰²

6. Kurkó Gyárfás bejelenti, hogy a moldvai csángók helyzetének a választásokkal kapcsolatos kivizsgálására Czíkó Nándor a napokban leutazik Bacău és Roman megyékbe, kéri azonban, hogy melléje katolikus papot rendeljünk.³⁰³

A végrehajtó bizottság megbízza Balogh Edgárt, hogy Páter Boros Fortunát-nál³⁰⁴ eszközölje ki, Páter Gábosi Gyula³⁰⁵ engedélyt kapjon a kiszállásra. Ha ez nem volna keresztülvihető, úgy gondoskodják megfelelő róm. kat. pap leküldéséről, akit egy Móricz kollégista is elkísérhet.³⁰⁶ [...] ³⁰⁷

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 143/1946. 35. f. Gépelt jegyzőkönyv.

301 Márton Áron beszédét közli: *P. Szőke*, 1988. 458–462. p. A búcsú lefolyására és a beszéd visszhangjára vonatkozólag lásd a bukaresti magyar politikai képviselő jelentését. A jelentést közli: *Fülöp–Vincze*, 1998. 228–229. p.

302 Márton Áron ennek ellenére közvetlenül a választások előtt, az október 27-én Marosvásárhelyen elhangzott beszédében kifogásolta a fennálló politikai rendszert és az MNSZ vezető politikusainak magatartását. Lásd: *P. Szőke*, 1988. 469–477. p.

303 A látogatás azért merülhetett fel, mert május elején a Bákó megyei Lészped és Pusztina községekből két küldött kereste fel a bukaresti magyar misszió vezetőjét, Nékám Sándort, arról érdeklődve, hogy miként telepedhetnének le Magyarországon. A küldöttek a hatóságok (tanító, rendőr) és a papok elviselhetetlen magatartása miatt akartak kivándorolni. Lásd: *Vincze*, 2004. 37–42. p. és 277–282. p.

304 A Ferences rend erdélyi rendtartományfőnöke.

305 Dévai ferences szerzetes, aki az MNSZ kolozsvári kongresszusán az egyház véleményével ellentétes nyilatkozatokat tett. Lásd 9. sz. irat jegyzetét.

306 A Móricz Kollégiumból Antal Árpád kísérte el Czíkó Nándort. Az útról készített (románra fordított) jelentését közli: *Nastasă*, 2002. 438–444. p., valamint lásd Antal Árpád visszaemlékezését: *Antal*, 2002.

307 Az adminisztratív ügyek tárgyalását nem közöljük.

43.

Jegyzőkönyv az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottsága üléséről, amelyen megvitatták a nemzetiségi törvényt és a szociáldemokratákkal való választási együttműködést

(részletek)

Kolozsvár, 1946 augusztus 27.

Jelen vannak: Kurkó Gyárfás, Antal Dániel, Köteles István, Kacsó Sándor, Fodor István, Mezei Lajos, Bányai László, Czikó Nándor, Szüts Margit, Dóry Erzsébet, Lőrinczi László, Gábor Lászlóné, Balogh Edgár, Gaál Gábor, Juhász Lajos, dr. Takáts Lajos, dr. Csákány Béla.

Igazoltan távol: Mag András, aki a vásárhelyi ifjúsági kongresszus előkészítése céljából tartózkodik Marosvásárhelyt,³⁰⁸ Huszár Sándor és Mátyás József vidéki lakhellyel bírnak, és csak külön meghívás alapján vesznek részt a végrehajtó bizottság ülésein, Kiss Gergely távolmaradását kimentette.

Igazolatlanul hiányzik: Szász Ferenc.

1. Kurkó Gyárfás elnök a bukaresti jogvédő iroda jelentése alapján közli, hogy felszólítást kapott a jelenleg érvényben lévő nemzetiségi törvény végrehajtási utasítása kidolgozásában való részvételre. Tekintettel arra, hogy szervezetünk új nemzetiségi törvény kiadását szorgalmazza, felteszi a kérdést, vajon a Nemzetiségi Minisztérium fenti felhívásának a szervezet eleget tehet-e?

A végrehajtó bizottság utasítja a bukaresti irodát, jelentse a Nemzetiségi Minisztériumnak, hogy az MNSZ nem hajlandó a régi nemzetiségi törvény alapján tárgyalni, ellene van annak, hogy e törvény végrehajtási utasítását most kidolgozzák, és továbbra is követeli az új nemzetiségi törvény kihozatalát annak a szövegnek alapján, melyet politikailag az illetékes szervekkel az MNSZ már megtárgyalt.³⁰⁹

2. Kurkó Gyárfás felolvassa annak a levélnek a másolatát, amelyet Suciú Camill nemzetiségügyi minisztériumi államtitkár útján folyó hó 19-én juttatott el dr. Groza Péter miniszterelnökhöz, és amelyben egyes kirívó sérelmeinkre kér azonnal orvoslást.

A végrehajtó bizottság a levél tartalmát tudomásul veszi, és azt helyesli.

3. Dr. Takáts Lajos bejelenti, hogy a szellemi újjáépítés kérdésének megvitatása kapcsán városunkban tartózkodik dr. S. Oeriu miniszter,³¹⁰ akinek hatáskörébe

308 A kongresszust augusztus 30-án és szeptember 1-jén tartották.

309 Ez a döntés nem nyerhette el az RKP tetszését, ugyanis Luka László a bukaresti magyar külképviselet egyik tagjával folytatott augusztus eleji magánbeszélgetés alkalmával veszélyesnek ítélte az MNSZ nemzetiségi törvénytervezetét: „...amely a Magyar Népi Szövetségből akár egy magyar »Volks-gemeinschaft« félért csinált volna, sőt, állammá vált volna az államban.” Gyöngyössi István követségi tanácsos bizalmas feljegyzése, 1946. augusztus 14. PIL, az MKP Külpolitikai Osztályának iratai, 274. f., 10. cs. 73. ő. e. 25–29. f.

310 Simion Oeriu a SZEB mellett működő Román Összekötő Bizottság elnöke volt.

tartozik a CASBI. Javasolja, hogy a CASBI körüli sérelmeink orvoslásának meggyorsítása céljából küldöttség küldessék ki hozzá.

A végrehajtó bizottság kiküldi dr. Csákány Béla, Czíko Nándor és dr. Takáts Lajos végrehajtó bizottsági tagokat, hogy jelentkezzenek kihallgatáson a miniszternél, fenntartva a CASBI-ügyben az udvarhelyi nagygyűlés határozataiban lerögzített elvi álláspontot.³¹¹ [...] ³¹²

6. A végrehajtó bizottság meghallgatja Méliusz József előterjesztését egy sajtótudósító iroda felállításáról. Ennek célja egyrészt a román sajtó állandó tudósítása, másrészt a magyar sajtónak központi tudósítása volna. Ennek vezetésére Fekete Nagy Mihálynak Kolozsvárra való felhozatalát javasolja. Addig is azonban, amíg ez megtörténhetik, kéri, hogy az iroda egy szerkesztővel, egy román fordítóval és egy gépíróval állítsák fel, és kezdje meg a román sajtó tájékoztatását. A havi költség kb. 2 millió lejre rúg. Az iroda politikai ellenőrzését Bányai László végezné.

Fodor István, Balogh Edgár, Gaál Gábor és Kacsó Sándor hozzászólásai után a végrehajtó bizottság a javaslatot elfogadja.

7. Fodor István jelenti, hogy Kahána Samu közelebbről kiválik a *Drum Nou* kiadóhivatalából, és hajlandó lenne a *Népi Egység* kiadóhivatali ügyeinek vezetését átvenni.

A végrehajtó bizottság megbízza Fodor Istvánt, hogy tárgyaljon Kahána Sámuellel.

8. Kurkó Gyárfás jelenti, hogy a Szociáldemokrata Párt azzal a kéréssel fordult a Munkásegység Fronthoz, hogy támogassa azt a kívánságát, hogy a Magyar Népi Szövetség vegyen fel jelölő listáira megfelelő szociáldemokrata jelölteket is.³¹³ A Munkásegység Front a kérés támogatását elhárította ugyan, de várható, hogy tanácsára a Szociáldemokrata Párt közvetlenül fordul a Magyar Népi Szövetséghez.

A végrehajtó bizottság ezzel kapcsolatban ismét lerögzíti azon álláspontját, hogy hajlandó együttműködni az összes demokratikus szervezetekkel és így a Szociáldemokrata Párttal is. Mielőtt azonban a felvetett kérdésről érdemlegesen tárgyalna, szükségesnek látja, hogy a Szociáldemokrata Párt maga részéről a következő előfeltételeket teljesítse: 1. Nyilvánosan jelentse ki, hogy helyesli az MNSZ politikai irányvonalát és célkitűzéseit. 2. Vonja vissza azon tiltó határozatát, és utasítsa tagjait az MNSZ-be való belépésre, valamint arra, hogy a választásokon

311 A székelyudvarhelyi kongresszuson megfogalmazott határozatban az MNSZ nem elégedett meg ezzel az eredménnyel, kérte, hogy minden román állampolgár kapja vissza a CASBI-zár alá vont vagyonát, függetlenül a vagyon nagyságától. Az 1946. április 1-jén megjelent rendelet értelmében a CASBI törvény hatálya alá eső személyeket kinevezték vagyonuk kezelőivé, és egy bizonyos igazoló eljárás után javaikat feloldották a zár alól, ellenben az ipari vállalatok, pénzüzetek stb. továbbra is zár alatt maradtak. Az MNSZ-nek szeptemberben sikerült elérnie, hogy egy személyt delegáljon abba a bizottságba, amely a legfelső fokon felülvizsgálta a helyi politikai bizottságok által véleményezett „fişákat”. ANIC, f. 27. UPM, d. 140/1946. 194. f.

312 A kihagyott részben az ifjúsági és adminisztratív ügyek megbeszélése következett.

313 Az RSZDP Országos Magyar Bizottságának választási koalíciós javaslatára lásd a 28., 30., 43., 45–46. sz. iratokat és azok jegyzeteit.

az MNSZ listájára adják le szavazataikat. Ezeknek a feltételeknek teljesítése után hajlandó esélyes helyen jelölni listáján azon szociáldemokraták közül kettőt, akiket a Párt egy 10 személyt magában foglaló névsorban javasol. A kiválasztás jogát az MNSZ végrehajtó bizottsága fenntartja magának.

9. Bányai László javasolja, hogy minden végrehajtó bizottság ülés egy politikai beszámolóval kezdődjék, és azt felváltva a végrehajtó bizottság tagjai sorrendben tartsák meg. Minden ülésen kijelölendő az a végrehajtó bizottság tag, aki a következő beszámolót fogja tartani.

A végrehajtó bizottság a javaslatot elfogadja.

Bányai László a politikai beszámolót megtartja. A következő ülés beszámolóját Takáts Lajos dr. tartja.

K. m. f.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 143/1946. 36–37. f. Gépelt jegyzőkönyv.

44.
Nékám Sándor
bukaresti követségi tanácsos beszámolója
az MNSZ bukaresti sajtótájékoztatójáról

Bukarest, 1946. szeptember 26.

Szeptember közepén Bukarestbe érkezett az MNSZ egy küldöttsége időszerű iskolai és gazdasági kérdések tárgyalására. A küldöttség vezetője Bányai László volt, tagjai közül dr. Felszeghy Ödön, Török Zoltán, Csűrös István és Szemlér Ferenc az ismertebbek.

Miután a hivatalos tárgyalások a minisztériumokban meglehetősen vontatottan indultak meg, Suciu Camill nemzetiségügyi vezértitkárnak az a gondolata támadt, hogy a nemzetiségügyi minisztérium rendezésében a küldöttség tagjait, szívélyes személyi kapcsolatok teremtése végett fehér asztal mellett összehozza mindazokkal a minisztériumi urakkal, akikkel az MNSZ küldöttségeinek különféle magyar ügyekben állandóan érintkezniük kell.

Nyilvánvalóan politikai megfontolások vezették Suciu vezértitkárt, amikor tervét utólag oda módosította, hogy a találkozóznak egy baráti összejövetelen túlmenőleg sajtóértekezlet jelleget ad, amelyen a belföldi és – ami számára még fontosabb lehetett – külföldi újságírók jelenlétében megszólaltatja az MNSZ kiküldötteit. Elgondolása az lehetett, hogy kellőképpen szuggerált és hangszerelt magyar nyilatkozatok jól hasznosíthatók bel- és külpolitikai szempontból egyaránt.³¹⁴ Hogy hasonló intenciókat mások is felfedeztek, annak bizonyítéka annak a néhány jelenlevő pártatlan személynek a nyilatkozata, akik szerint pl. Bányai László expozéja jóval meghaladta a lojalitást, sőt barátság mértékét is.³¹⁵

A nyilatkozatok közül a legjelentősebbeket, Bányai bevezetőjét, Groza miniszterelnök üzenetét, Felszeghy tanügyi és Csűrös mezőgazdasági beszámolóját csatolva mellékelem.³¹⁶

Ami a nyilatkozatok belföldi visszhangját tekinti, míg a szélsőbaloldali orgánusok Bányai expozéját nagy elégtétellel üdvözlik (a *Scân-teia*³¹⁷ szeptember 20-i száma „A romániai magyarok üdvözlik az Erdély kérdésében hozott párisi döntést” címmel közli Bányai nyilatkozatát), a történetiek³¹⁸ ezt az alkalmat ismét a Groza-kormány nemzetiségi politikájának támadására használják fel, sőt a *Semnalul* c. demokrata orgánus is megjegyzi, hogy a nyilatkozat sokkal időszerűbb

314 A béketárgyalások még nem zárultak le.

315 Az MNSZ OVB sem értett vele egyet. Lásd a 45. sz. iratot.

316 Petru Groza, Felszeghy Ödön és Csűrös István beszámolóját nem közöljük.

317 Az RKP hivatalos orgánusa.

318 Az ún. történelmi pártok (Nemzeti Parasztpárt, Nemzeti Liberális Párt) politikusaíróiról van szó.

lett volna, ha pl. egy hónappal ezelőtt, az Erdély hovatarozandósága kérdésében hozott döntés³¹⁹ előtt hangzott volna el.

Nékám Sándor
követségi tanácsos

MELLÉKLET:

Bányai László üdvözlöte a romániai Magyar Népi Szövetség Központi Végrehajtó Bizottsága részéről

Miniszter Urak! Hölgyeim és Uraim!

A békeértekezlet igazolta a román demokrácia törekvéseinek jogosságát. Egyben igazolta az MNSZ magatartásának helyességét is, amely elődjének, a Madosznak tradicionális útján járva, minden kívülről és belülről jövő reakciós kísérlet ellenére következetesen megmaradt a román demokrata erőkkel való együttműködés vonalán. Az MNSZ reálpolitikája mindig azt hirdette, hogy az erdélyi magyarság sorsa szorosán fűződik a román nép sorsához és létkérdésit nem területi igények, vagy valamely, a genfihez hasonló³²⁰ külső ellenőrzés oldja meg, hanem egyesegyedül az országban élő román és magyar demokraták közmegegyezésével megvalósuló testvéri együttműködés keretében megteremtett jogegyenlőség. Ez a politika az imperialista körök háborús izgatásának szolgálatában álló irredentizmus helyett a Magyarország és Románia közötti jószomszéd-ságot, a demokrata dunai országok közeledését, és hatalmas szomszédunkkal, a népszabadság, valamint az igazságos és tartós béke úttörőjével, a Szovjetunióval való baráti kapcsolatok kimélyítését léptette előtérbe.³²¹ [...] ³²²

MOL, a Külügyminisztérium adminisztratív iratai, Románia, 1945–1965., 18. doboz., 16/b, 2672/pol.-1946. Gépírat.

319 A párizsi értekezlet román és magyar politikai és területi bizottsága 1946. augusztus 31-én együttes ülést tartott a határkérdés megvitatására. Az ülésen Auer Pál, Magyarország párizsi nagykövete egy 4000 ezer kilométeres követelést terjesztett elő, amelyet a nagyhatalmak képviselői nem fogadtak el.

320 Utalás a két világháború között a Népszövetség keretei közötti – teljesen eredménytelen – kisebbségvédelmi politikára.

321 Bányai Lászlónak a határkérdésben kifejtett korábbi álláspontjára vonatkozólag lásd: *Fülöp–Vincze*, 1998. 197–202. p.

322 Bányai László a továbbiakban a Groza-kormány támogatásáról beszélt. Petru Groza üzenetben köszöntötte az értekezlet résztvevőit. Az üzenetet nem közöljük.

45.

Az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottságának ülése, amelyen megvitatták a sérelmek tárgyában a kormányhoz intézett távirat bukaresti fogadtatását és a választási lista összeállítását

Kolozsvár, 1946. október 4.

Jelen vannak: Kurkó Gyárfás, Köteles István, Kacsó Sándor, Gaál Gábor, Fodor István, Mag András, Mezei Lajos, Szűcs Margit, Dóri Erzsébet, Csákány Béla, Czikó [Nándor], Balogh Edgár, Lőrincz László.

Az ülést Kurkó Gyárfás nyitja meg. A következőkben számolt be bukaresti útjáról: Múltkori végrehajtó ülésünk után táviratot küldtünk a kormányhoz.³²³ Magyar körökben jó hatást váltott ki, román körökben nem a legkedvezőbb a visszhangja. Bukarestben voltam megbeszélésen, ahol a táviratot megvitattuk. A belügyminiszter³²⁴ is ott volt, valamint a politikusok, úgy mint Pauker Ana. A nemzetiségi kérdést és a távirat tartalmát vitattuk meg. Véleményük: a távirat tartalma igaz, azonban rosszkor jött. Olyan, mintha gombnyomásra, külföldi sugalmazásra történt volna.

Teoharinak rosszul esett a távirat, mivel ő van a legjobban érintve, aki a legtöbbet tett. Most Pătrășcanu tárcája³²⁵ is az ő kezén van.

Válaszként elmondtam a táviratot kiváltó okokat:

1.) Már egy része le lett tárgyalva (április Kurkó cikk után).³²⁶

2.) A romániai magyarság hangulata e pillanatban. Őszinteségre van szükség. Ma már a végrehajtó bizottság keretén belül is érezhető, nem csak a tömegekben az a vélemény, hogy román demokrácia nem őszinte.

Ez a vélemény a következőkre van építve:

1.) A táviratba foglalt kérdések nincsenek megoldva.

2.) A nemzetiségi törvény végrehajtási utasítása, ellen többször tiltakoztunk, *kihozták*.³²⁷

Eddig el tudtuk hitetni a tömeggel, hogy rövidesen megjelenik az új. Annál súlyosabb ez a kérdés, mivel a határkérdés lezárása után jelent meg. Ez a végrehajtási utasítás a Rădescu által kihozott törvényt korlátozza. A reakció

323 Az MNSZ OVB a Minisztertanácsnak címzett szeptember 25-i táviratban kemény hangnemben követelte a legsúlyosabb magyar sérelmek „azonnali” orvoslását, mint pl. a CASBI, és az ún. visszaperlési törvények módosítását, a csendőrségi túlkapások felelőseinek elítélését stb. A távirat megtalálható: ANIC, f. 27. UPM, d. 143/1946. 41-44. f.

324 Teohari Georgescu

325 Lucrețiu Pătrășcanu igazságügyi miniszter

326 Lásd a 36. sz. iratot és jegyzeteit.

327 Az 1945. február 7-én kiadott Nemzetiségi Statútum végrehajtási rendelete 1946. szeptember 20-án jelent meg, anélkül, hogy a törvény intézkedéseit lényegükben megváltoztatta vagy érintette volna. *Monitorul Oficial*, 1946. szeptember 20. 218. sz., a Nemzetiségi Minisztérium 10. sz. végrehajtási rendelete. 10.242-10.244. p.

kezében hatalmas fegyver. Csíkban a kettős feliratokat leveszik s románra cserélik ki.

Félreértés van a Bányai nyilatkozat körül.³²⁸ Őt senki sem küldte, Bányait, Bukarestbe nyilatkozatot tenni. A végrehajtó biz. a nyilatkozat tartalmával egyetért, de ahogy mondta, elítéli. Máskülönben mandátuma sem volt.

A végén a tárgyalások megállapodáshoz vezettek. Kifejezték azt, hogy a távirat helyzetüket megnehezítette a béketárgyalásokon.

A kérdés az volt, hogy mit tegyünk a feszültség feloldására? Javaslatunk az volt, hogy a távirat által előidézett helyzetet enyhítsük, ha elintézik a fennforgó ügyeket.

Erre:

1.) Horváthot szabadlábra helyezték.³²⁹

2.) Belügyi értekezlet volt, ahol megtárgyaltuk a sérelmes ügyeket, a meghurcoltatásokat stb. Az általános vélemény az volt, hogy amnesztia-rendeletre van szükség. Az amnesztia rendelet tervezetét keddre levisszük. A jogügyi bizottságunk kidolgozza úgy, hogy a fasisztákra ne vonatkozzon. A jövőbeni intézkednek, hogy ne ismétlődjön meg bosszús eset, mint a mostani letartóztatások. Szervezeteink jelentésére rögtön intézkednek.

A 645-ös törvényt elküldték aláírás végett. Teohari megígérte a kérdések rendezését.³³⁰

Czikó javaslata: Háromszéken nagy népgyűlés legyen, ahol kihangsúlyozzák a végrehajtó bizottság álláspontját a nemzetiségi kérdésben és a béketárgyalásokra vonatkozólag.

A választásokra vonatkozólag:

Megtárgyaltuk, hogy hol induljunk, és hol ne. A Székelyföldön a Blokk³³¹ nem jelöl magyart. Mi 6 megyében, Szeben, Fogaras, Brassó, Szörény, Sziget³³² és Beszterce[*Naszód*], ahol esélyünk sincs, nem teszünk le listát.³³³

Javaslat jött, hogy Nagykovácsiban ne induljunk külön. Nem fogadtuk el. Tegnap Luka átutazott Kolozsváron, Magyarországról jövet,³³⁴ és tájékoztatott az ott történekről. A vele való tárgyalások során felvetődött a nem esélyes megyékben való lista letétele. Felvetődött Alsó-Fehér, Torda, Szamos megye.

Ha papíron számítunk, nincs esélyünk, de kitarítottunk.

328 Lásd a 44. sz. iratot.

329 Horváth Miklóst, az MNSZ Háromszék megyei szervezetének elnökét és a vezetőség három tagját a brassói hadbíróóság életfogytiglani kényszermunkára ítélte. ANIC, f. 27. UPM, d. 143/1946. 41. f.

330 Az igazságügyi miniszter a szeptember 2-án kibocsátott távirata értelmében 1946. október 1-ig felfüggesztette a 645/1945. sz. tv. alapján hozott ítéletek végrehajtását, valamint a fenti törvény alapján foganatosított eljárásokat és az ítéletek kihirdetését.

331 A Demokratikus Pártok Blokkja az RKP kezdeményezésére létrehozott választási koalíció volt (az RKP, az RSZDP, az Ekés Front és a kisebb „szatellit-pártok” alkották).

332 Helyesen: Máramaros megye. (Központja Máramarossziget.)

333 Miron Constantinescu az RKP KB október 9-10-i plenáris ülésén arról számolt be, hogy a megyei választási listákról megegyezés született az MNSZ és az RKP között. Kurkó Gyárfás fent említett adatai megegyeznek a Miron Constantinescu által ismertett megyei választási listákkal. ANIC, f. CC al PCR, Cancelarie, d. 51/1946. 74-75. f.

334 Valószínűleg az MKP kongresszusán volt.

Csákány folytatta tovább a tárgyalásokat. Alsó-Fehér megyében 11% magyar lakosság van. Megegyezések, hogy pontos adatokat kérünk a szavazási listák állásáról, mennyi magyar jelentkezett a választási névjegyzékbe. Az adatok döntik el, hogy indulunk-e vagy nem.

Csákány: Alsó-Fehér megyében 11% arányban állunk s 1 képviselő megválasztásához 17% kell. Az arányunk javulhat, ha a románság tartózkodik a szavazástól.

Köteles: Ahol 5000 román van, ott is leteszik a listát.

Czikó: Ez azért van, hogy Maniu munkáját megakadályozzák.

Fodor: Brassóban kiszámították, hogy ha minden magyar szavaz, 2 mandátumot nyerünk. Erre a német nevéket kihúzták, s így egy hely esélyes Brassóban. Megtettük a lépéseket.

Kurkó: Egyes helyeken változások lesznek a jelölésekben. Kisküküllőben Bernát Ernőt jelöltük. Most a jelöltek régi ügyeit, a 4 év alatti³³⁵ tevékenységet előszedik s kimutatást készítenek. A reakció belekap. Egy pár ügy már ki lett vizsgálva, s ha nem eszközlünk változtatást, megtámadnak.

Egy másik hely: Selyem Tamás. Nem akarta vállalni. Jelentette, hogy imrédysta volt. Bernátot meg sikasztással vádolják s a szoc. dem. listavezető kijelentette, hogy az utolsó nap megtámadja. Ezek helyett másokat jelölünk. Czikó szeretné, ha Háromszéken jelölnék. Kolozs megyében meg Csákányovszkit kifogásolják, mert a Párt kizárta demokrata ellenes magatartása miatt.

Maros-Tordában meg Kacsót³³⁶ akarja az iparosság Elekes helyett. Nagygyűléseket tartanak az iparosok.

Kacsó: Kisküküllő megyébe menjen Jakab³³⁷ Brassóból. Fodor legyen ott listavezető, második helyre földműves kerüljön.

A végrehajtó biz. elfogadta a javaslatot. A földműves személyét Fodorék Brassóban határozzák meg.

Kurkó: Csikban Selyem Tamás helyébe Dr. Bakcsi Ádám kerüljön.

Balogh Edgár: Jelenti, hogy nála járt Szentmiklósi³³⁸ iskolatársa és volt felesége, akik tiltakoztak Szentmiklósi jelölése ellen.

Kurkó felveti Czikó jelölését Háromszék megyében. Háromszék közelebb van Moldvához, mint Szamos megye. Czikót úgyis a moldvaiak vonalán állítanánk munkába.

*Gaál Gábor ...*³³⁹ megkezdte a munkát Szamos megyében. Nagy szimpátiának örvend, Biztos hely, maradjon ott.

Balogh Edgár: Háromszéken helyi emberek kelleneek.

335 Az 1940 és 1944 közötti észak-erdélyi „magyar éráról” van szó.

336 Kacsó Ferenc kisiparosról van szó.

337 Jakab János brassói kisiparosról van szó.

338 Szentmiklósi Ferencről, a gyulafehérvári Majláth Római Katolikus Főgimnázium tanáráról van szó. 1946-ban Márton Áron engedélyével került fel az MNSZ választási listájára, illetve jutott be a parlamentbe. 1947-ben a magyar nyelv országos főtanfelügyelője lett. Amikor megindult a püspöke elleni sajtóhadjárat, nem volt hajlandó „elhatárolódni” tőle, ezért eltávolították a tanügyből, csak 1956-ban kerülhetett vissza a gyulafehérvári kántorkiskolába.

339 A jegyzőkönyv készítője lemaradt, de Gaál Gábor valószínűleg Czikó Nándor személyére utalt.

Fodor: Czikót nem ismerik Háromszéken.

Czikó: Szamos megyében éppen úgy nem ismernek mint Háromszéken. A munkája nyomán népszerűsödik az ember. Bukaresttől az út Szamos megyéig 600 km. Nagy út. Szamos megyében, ha megbukik a lista, a felelősség ne rajta legyen.

Gaal Gábor: Nem is tudnánk mást jelölni.

Határozat: Czikó Szamos megyében marad.

Mezei: Háromszék a legnehezebb megye. Föltétlen központi ember kell.

Csákány: 2 nehézsége van Czikónak.

1.) Távolság. Ezt le lehet gyúrni.

2.) Háromszék megerősítése.

Az utóbbit a szervező bizottságunknak kell megoldani.

Fodor: Czikó Bukarestben lesz elfoglalva,³⁴⁰ tehát a háromszéki helyzeten nem sokat változtat.

Kurkó:

Háromszéki lista:

1.) Havadtői³⁴¹

2.) Szakáts³⁴²

3.) Tóth Géza

4.) Beörné

Kisküküllő: Bernáth helyett Jakab.

Kolozs m.: Csákányovszki helyett mást jelölnek. Nincs meghatározva.

Maros-Torda: 1. Nánási³⁴³

2. Kiss³⁴⁴

3. Szigeti József

4. Huszár³⁴⁵

5. Kacsó

6. Kabdebó Erna

7. Vajda András

Szatmár: Kondor Gedeon feketéző, leváltódik.

.....?? helyette Hadi Róza.?

Szamos megye: Takáts helyett Papp György Székről.

Medgyesi helyett egy nő.

Mezei: A Blokk 4-iknek elfogadja Kajlékot [?] a listáján s biztosítja, hogy bekerül.

Balogh Edgár: A Blokk 2 embert sem visz be Kajlék szerint. Ha nagyon dolgozunk egy magyar bekerül. A szászok nem szavaznak s így a százalékarány megváltozik.

340 Az MNSZ delegáltjaként tagja volt az agrárreform végrehajtását legfelsőbb fokon ellenőrző Központi Agrárreform Bizottságnak.

341 Havadtői Sándor református lelkész.

342 Szakáts János földműves.

343 Nánássy János törvényszéki bíró.

344 Kiss József földműves.

345 Dr. Huszár Károlyról, a Kaláka Szövetkezeti Központ jogtanácsosáról van szó.

Határozat: Nagyküküllőben jelölünk.

Csákány: Választási Dekrétum megjelenése várható.

Javaslatok: Balogh Edgár holnap reggel a változtatásokról értesítse a megyéket. Alsó-Fehér m. elintézni. Leértécsíteni azokat a megyéket, ahol nem jelölünk.

Balogh Edgár: A listavezetőket a vasárnapi lapban ki lehet hozni.

Kurkó: A listaletétel után.

Balogh Edgár: Azokon a helyeken, ahol nem jelölünk, ott a helyi kívánságokkal együtt menjenek a Blokkba.

Kurkó: Fejezzük be azzal, hogy szövegező bizottságot nevezünk ki. Felhívást adnánk ki listaletétel után nyomban.³⁴⁶ Rámutatni, hogy eddigi harcunk sem volt eredménytelen. Vannak kívánságok, melyek további harcot kérnek. Érinteni kell a párisi döntést,³⁴⁷ a Magyar Népi Szövetség 2 éves munkáját s perspektívát nyitni a jövőre. Eddigi munkánk komoly munka volt. A Magánjavak³⁴⁸ törvénye kijött, a bukaresti távirat követelése megoldódnak. Elismerő nyilatkozat azokban a kérdésekben, melyek megoldódtak.

Ez a nyilatkozat [*nem más mint egy*] szemle aug. 23-tól a békekötésig. Milyen harcokat vívtunk, mit értünk el. A választásokkal kapcsolatban szívbemarkoló kell legyen. Miért kell az összefogás? Mit akarunk elérni? Fegyverszünet – Békekötés – Jövő.

A Csíki Magánjavak ügyével kapcsolatosan köszönő táviratot küldünk Grozának. A hagyományokra hivatkozunk. 25 év alatt nem adták meg, 4 év alatt sem rendezték. Elismeréssel adózunk az egész magyarság nevében.

Balogh Edgár: Kacsó menjen Brassóba, onnan Sepsiszentgyörgyre a népgyűlésre. Kurkó csak akkor menjen, mikor minden el van intézve, [*az*] ünnepségre.

Kurkó: Rá kell mutatni, hogy mit jelent a kemény harc s a román demokráciával való szövetség.

Gaál G.: Czíkó tartson Brassóban a tanítók tanfolyamán politikai tájékoztatót.

Folyt. Csákány által felvetett kisebb ügyek.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 143/1946. 45–47. f. Kézvel írt jegyzőkönyv.

346 Az MNSZ választási felhívásáról lásd a 47. sz. iratot.

347 A Külügyminiszterek Tanácsa párisi ülészakán, 1946. május 7-én az 1940 előtti román–magyar határvonal visszaállításáról született döntés.

348 Október 1-jén megjelent 265. sz. törvény értelmében a Csíki Magánjavak újra visszakapta az önállóságát.

46.

Nékám Sándor bukaresti követségi tanácsos beszámolója Magyarország külügyminiszternek az MNSZ választási listájáról és esélyeiről

Bukarest, 1946. október 11.

189/pol.-1946.

Bizalmas

Az MNSZ választási listái nincsenek ugyan még véglegesen lezárva, azonban úgy látszik, hogy a legtöbb név tekintetében létrejött már a megállapodás. Bizalmas értesülés szerint az itt következő lista nagyjából elfogadottnak tekinthető és azon már csak kisebb változtatások lesznek:

Kolozs megye	Kós Károly író Nagy Tibor ügyvéd
Szolnok-Doboka megye	Czikó Nándor Kese A. ref. lelkész
Szilágy megye	Köteles István MNSZ alelnök, kispazda Solymos Iván
Szatmár megye	Antal Dániel MNSZ alelnök, kispazda Kós Zoltán (Kp.) tanító
Bihar megye	Czikó Lőrinc Kovács Elek munkás (Kp.) Szűcs Margit MNSZ női biz. ³⁴⁹ tanárnő
Arad megye	Csákány Béla ügyvéd Kővágó Mihály munkás
Temes megye	Takáts Lajos közjegyző
Hunyad megye	Dubovszky [<i>Pál</i>] Zsók Flórián munkás Martonossy Gy. ügyvéd
Alsófehér megye	Barabás Miklós unit. pap (Kp.) Császár Gy. enyedi EMGE elnöke
Torda[- <i>Aranyos</i>] megye	Bende Béla unit. pap (Kp.)
Nagy-Küküllő megye	Kajlik [?] Medgyes ³⁵⁰
Kis-Küküllő megye	Bernáth Ernő újságíró
Maros[- <i>Torda</i>] megye	Nánássy J. ³⁵¹ elnök Vas Domokos Kabdebó Erna tanárnő

349 Kézzel besúrvva: „vezetője”.

350 A Medgyes áthúzva.

351 Nánássy János, kézzel besúrvva: „tszéki” (törvénszéki).

Udvarhely megye	Kacsó Sándor író Imecs Béla munkás Izsák L. ³⁵²
Csik megye	Kurkó Gyárfás Selyem Tamás tanító Szentmiklóssy F. gyulafehérvári tanár Márton András kisgazda
Háromszék megye	Havadtóty Sándor ref. pap Horváth Miklós orvos Szabédi László író
Brassó megye	Jakab János iparos

A lista összeállításánál általában az volt a törekvés, hogy Erdély-szerte ismert és elfogadott nevek szerepeljenek, és hogy képviselve legyen köztük a demokratikus magyarság minden árnyalata. Így is meglepő azonban, hogy az értelmiségiek milyen magas számaránnyal vannak képviselve. Az MNSZ vezetősége rájött arra, hogy abban a nehéz munkában, amely a magyarság vezetőire a közeljövőben várni fog, nem nélkülözheti a tanultságot és szakértelmet. Csak úgy állhatják meg a helyüket a következő román parlament életében, a magyar nemzetiség ügyeinek vitelére és a sérelmek orvoslására irányuló állandó munka során, ha olyan embereket tudnak felvonultatni, akik alapjában ismerik a kérdéseket, megfelelő tárgyalókészséggel bírnak, és a román nyelvben is teljesen otthonosak. Különben is, a Groza-kormány komoly győzelme esetén is, a parlament nagyrészt polgári elemekből fog állani, szakemberekből, képzett tárgyalókból, akikkel nem lesz könnyű felvenni a versenyt. Ennek felismerésében az MNSZ vezetőségével osztozik a magyarság legnagyobb része, ideértve a szervezett munkásságot is, így a listák ilyen irányú összeállítása kétségtelenül népszerű lesz.

A nemzetiségi élet sok visszásságot szüntetett meg az MNSZ soraiban, amelyek kezdetben sokszor aggodalmat okoztak még a legőszintebben baloldali felfogású elemek szemében is. Ma már nem fordulhat elő, hogy lakáshivatalba vagy más gyakorlati elintézkedések szempontjából életbevágóan fontos helyre, ahová a román pártok ügyes ügyvédek, iskolázott és ravasz képviselőket küldenek, és ahol állandóan technikai és jogi problémákról van szó, az MNSZ, mint a múltban megtörtént, egy törvényszéki altisztet küldjön ki csak azért, mert már 25 éve altiszt a törvényszéken. Másfél évvel ezelőtt még így értelmezték a demokráciát és a szakszerűséget gyakran semmibe sem vették; most ez már teljesen megszűnt. Azzal mindenki tisztában van, hogy nehéz küzdelem előtt állnak, és hogy minden jog és pozíció visszaszerzéséért és megtartásáért hosszú harcot kell majd folytatniok. Maga az MNSZ legszűkebb vezetősége is sokszor lehangoltan és elszomorodva látja, hogy az ígéreteken és papíros rendelkezéseken túl milyen

352 Helyesen: Izsák Domokos.

kevés, amit valóban el tud érní, és leginkább azzal vigasztalja magát, hogy majd a választások után bizonyára meg fog változni a helyzet. Hosszú időn át számolni kell még azonban azzal, hogy a középfokú- és az alsóbb hatóságoknál, de számos minisztériumban is többségben marad még a reakciós elem, amelyik a legkisebb ellenállás, tehát a magyarság felé mutatja ki majd erejét, és amelynek útvesztőiben megfeneklik a vezetők ígérete és jóakarata egyaránt.

A másik körülmény, amely a választási lista átolvasásánál szembetűnik, bizonyos, a Népi Szövetség vezetésében eddig nagy szerepet játszott személyek mellőzése. Kétségtelen, hogy ez a választók hangulatának ismeretében történő tudatos elhatározás volt, amelynek első megnyilvánulása Udvarhelyen zajlott le, amikor leváltották Kurkó Gyárfás elnök kivételével az egész elnökséget. Bizonyos személyek ugyanis okkal, vagy ok nélkül, eddigi működésükkel nagy népszerűtlenséget szereztek maguknak a magyarság körében, úgy hogy azokon a helyeken, ahol ők lettek volna a listavezetők, a magyarság szavazatai alighanem szétforgácsolódtak volna. Egyes személyeknek ez a háttérbeszorítása azonban nemcsak választási opportunizmusból történik. Kétségtelen, hogy vannak az MNSZ közismert régi vezetői közt olyanok, akikkel a vezetőség többsége most már kifejezetten nem ért egyet. Így Bányai (Baumgarten) László legutóbbi bukaresti megnyilatkozása, amelyről 184/pol. 1946. sz. alatt jelentettem,³⁵³ és amelyben vállalkozott arra, hogy a párisi határozatot üdvözölje, osztatlan visszatetszést keltett. Az MNSZ vezetősége is egyöntetűen elítélte ezt a beszédet,³⁵⁴ mint magányos túlzást, amely tetemesen megnehezíti az MNSZ választási harcát, és aláássa a magyarság bizalmát egyetlen szervezetének vezetőségében. Általános a vélemény, hogy Bányait minél előbb le kell váltani, vagy izolálni kell, miután túlzó alázatát sem a sajtóban, sem a közéletben nyilvánosan megcáfolni nem lehet, és mert miatta nehezebb lesz a becsületes kritika és a küzdelem a magyarság önálló népi életéért. Az MNSZ egyik kulturális vezetője panaszkolta, hogy hogyan lehet majd ezek után a lapokban komoly hozzászólásokat hozni a magyar problémákhoz, egy másik politikai vezető pedig azt fájlalta, hogy egy ilyen nyilatkozat után hogyan menjen a nép közé szavazatokért. Nyomatékkal hangsúlyozták mások is előttem, hogy Bányai nem az MNSZ nevében beszélt, és hogy remélik, e tekintetben a magyar kormánynak nem lehetnek kétségei.

De ettől az esettől egész függetlenül is, más megnyilatkozásokból, és különösen a listák személyi összetételéből is látszik, hogy az MNSZ vezetőiben mindinkább kialakul az a meggyőződés, hogy túlzók és kislátókörű, önkényeskedő emberek, akik önmaguknak csinálnak jelszavakat és törvényt, és akik kezdetben okai voltak az MNSZ népszerűtlenségének, nem lehetnek továbbra is a magyarság vezetői. A demokratikus erők egységének a gondolata nemcsak a magyarság tömegeiben, de az MNSZ felelős vezetőiben is mind erősebben él, és ezt a folytonos nemzetiségi küzdelem minden nappal csak jobban megszilárdítja. A legtöbb baj a múltban is

353 Lásd a 44. sz. iratot.

354 Lásd a 45. sz. iratot.

a köpönyegforgatókkal volt, akik szokott hangosságukkal pápábbak akartak lenni a pápánál, legtöbbször azért, hogy saját múltjukat ezzel elfeledtessék. Az ilyen elemek kiküszöbölése vagy megszelídítése fokozatosan folyik. Minthogy ez a törekvés a magyarság széles rétegei meggyőződésének is megfelel, kétségtelen, hogy sokban hozzá fog járulni az MNSZ választási eredményeihez.

Az MNSZ vezetőségének megfontolt és körültekintő politikája, amelyet a jelölések során követni látszik, bizonyára meghozza majd a választásokon a maga gyümölcseit. Megállapítható, hogy az MNSZ már most is sok területet nyert. Az egyes megyék és kerületek tanítói-, papi-, tanári- és népgyűlésein lemérhető a bizalomnak ez a lassú növekedése. Egyrészt annak köszönhető ez, hogy a magyar tömegek érzik, hogy a magyarság politikai egysége a mai viszonyok közt csak az MNSZ-en belül biztosítható, megbízható, egységes politikai fellépés nélkül ezekben a nehéz időkben támasz nélkül maradnának. De köszönhető ez annak is, hogy a szószólók most már hiteles és szélesebb látókörű emberek, akik a bizalmat meg tudják nyerni, nem pedig néhány mondatnyi mondanivalójú szónokok, amilyenek eddig annyiszor keresték fel őket. Számos helyen, az Erdélyre annyira jellemző kisvárosokban, de falun is tapasztalható, hogy a nép és a középosztály instrukciókat vár és fogad el az MNSZ vezetőitől, viszont az MNSZ vezetősége is mindinkább veszi igénybe az értelmiségiek segítségét és munkáját. Nagy szerepe van ennek az egységnek a kialakításában Kurkó Gyárfás személyének is, aki felé mindinkább növekvő bizalommal fordulnak, és akiben mindinkább felismerni vélik, hogy ő tényleg az egész demokrata magyarság politikai vezetője akar lenni.³⁵⁵

Ilyen viszonyok közt nagyon valószínű, hogy a közelgő választásokon az MNSZ tényleg eléri a célját, és a magyarság tömegeit egységesen maga mögött fogja látni.

Tisztelettel megjegyzem még, hogy az MNSZ Kolozs megyei és székelyföldi listáinak esetleges módosulása tekintetében a 188/pol. 1946. sz. jelentés³⁵⁶ is tartalmaz adatokat. Politikailag jól értesült körökben az a hír terjedt el, hogy a kormány az MNSZ részére 24 mandátumot biztosít.

*Nékám Sándor s. k.
követségi tanácsos*

MOL, a Külügyminisztérium adminisztratív iratai, Románia, 1945–1965., XIX-J-1-k, 19. doboz., 16/b, 3023/pol.-1946. Tisztázat.

355 Az MNSZ irányába megnövekedett bizalmat az is jelezte – legalábbis a Kolozs megyei adatok ezt támasztják alá –, hogy az MNSZ tagjai közül november és december folyamán sokan lemondtak a kommunista párti tagságukról. Kolozsváron is hasonló folyamat ment végbe. A táblázat Sárándi Tamás: *A Magyar Népi Szövetség politikája a számok tükrében* c. tanulmányából származik (Kézirat).

Hónap	MNSZ tag	ebből RKP tag	%
1946. augusztus	40.099	1946	4,84
1946. szeptember	40.988	1946	4,84
1946. november	38.476	192	0,49
1946. december	40.981	200	0,49

356 A jelentést közli: *Fülöp-Vincze*, 1998. 256–263. p.

47.

Részletek a Magyar Népi Szövetség egyik választási propaganda füzetéből

1946.

[...] ³⁵⁷ 1945. március 6-án sikerült az ország élére új kormányt hívni Groza Péter vezetésével. Ettől a pillanattól kezdve az erőviszonyok kedvezően változtak meg s mi megkezdhettük a jogegyenlőségért folyó harcunkat. Ennek a harcnak eredményei – a kétoldali reakció szabotálása és kártékony tevékenysége ellenére is – lépésről-lépésre igazolják politikai magatartásunk helyességét.

Munkára szólítottuk fel népünket, szemben minden olyan elgondolással, amely a magyarságunkat a múltban tétlenségre és csodavárásra készítette. Számolva a történelmi helyzettel, számtalanszor leszegeztük és hangsúlyozzuk ma is, hogy a mi dolgainkat senki sem végezheti el rajtunk kívül. Amilyen erővel támogatjuk a demokrácia megerősödését, az ország újjáépítését s a termelés fokozását, olyan mértékben teljesül jogegyenlőségünk.

Kurkó Gyárfás, a Magyar Népi Szövetség országos elnöke, csíkmegyei listavezetőnk.

A Groza-kormány uralomra kerülésével Románia a haladó demokrácia útjára lépett. A reakció azonban továbbra is igyekezett szabotálni a demokratikus erők munkáját és igen ügyesen alkalmazta a fasizmus fő fegyverét: a fajgyűlöletet. Míg a román reakció gárdái ablakbetörésekre és magyarverésekre bíztattak, addig a magyar reakció nemcsak a román demokrácia ellen táplált bizalmatlanságát bizonyítgatta, hanem nemzetiségi jogvédelmi szervezetünket is minden eszközzel szét akarta robbantani, hogy népünket a teljes védtelenség állapotába süllyessze vissza. És tették ezt uraink a legnagyobb egyetértésben régi szövetségeseikkel: Maniuval és Brătianuval. Így jutottunk el odáig, hogy míg ezelőtt két évvel Maniu román gárdistákkal irtotta székely testvéreinket, ma már ugyanezt megteheti magyar ügynökei által. ³⁵⁸ Lövétén Balázs Pál harcos testvérünk lett a demokrácia hősi halottja, Bencze Rezső korcsmáros felbujtására félrevezetett székely legények orvgyilkos késelése következtében. ³⁵⁹ Karcfalván Kálmán Béla testvérünket ölték meg a manista Țețu ³⁶⁰ volt csíki prefektustól irányított magyar reakció bérgyilkosai. De ugyanezt teszik román cinkosaik a román nép demokrata fiaival.

Mindezek ellenére demokráciánk egyre izmosodik. Szívós, öntudatos harcunknak köszönhető, hogy a nép ellenségeire csapást csapás után mérve, kétéves visszapillantásunk alkalmával a következőkről számolhatunk be:

357 A kihagyott részben az MNSZ-nek az 1945. augusztus 23. után kifejtett tevékenységét ismertették.

358 Utalás a székelyföldi kisgazdapárti kezdeményezésre, amely nem valósult meg.

359 Balázs Pál régi MADOSZ-os volt, akit – miután hazaért a székelyudvarhelyi MNSZ-kongresszusról – személyes ellentétek miatt meggyilkolták. Az esetből azonban politikai ügyet kreált az MNSZ-sajtó.

360 Aurel Țețu az 1944 őszi bevonulás alkalmával a székelyföldi magyarellenes intézkedései révén vált hírhedté.

1. Az ország jóhiszemű magyarságát egységes és megbonthatatlan demokratikus szervezetbe, a Magyar Népi Szövetségbe tömörítettük.

2. Az ország demokratikus szervezeteivel, többek között az Ekés Fronttal és a munkásság pártjaival történelmi szövetségünket megerősítettük, és velük együttműködve, feloszlattuk a munkaszázadokat. Feloszlattuk az internálótáborokat.³⁶¹ Hazahoztuk az elűzött magyarság nagy tömegeit.

3. Megszüntettük a katonai egységeknél működő különbíróóságokat.³⁶²

4. Hazasagítottuk és segítjük a hadifoglyok tömegeit s a Magyar Segélyező Bizottság létrehozásával,³⁶³ népünk leszegényedett állapota ellenére is, komoly társadalmi megmozdulással enyhítettünk és enyhítünk a hazatérő foglyok helyzetén.

5. Létrehoztuk hatalmas iskolai hálózatunkat. Az óvodától az egyetemig biztosítottuk a magyar anyanyelven való oktatást gyermekeink számára. A reakció minden szabotálása ellenére, besoroltattuk tanítóinkat és tanárainkat. A hiányzó tanerők pótlására pedig megfelelő számú magyar állampolgárságú tanerőt sikerült szerződtetnünk. Felekezeti és állami magyar iskoláink felett egyaránt magyar tanfelügyelő, magyar tankerületi főfelügyelő és magyar államtitkár örökdik.³⁶⁴

6. A reakció többszörös kísérletét, hogy a rendezetlen állampolgárságú magyarokat kiüldözze, a román demokrácia segítségével sikerült megghiúsítani, s a napokban megjelenő állampolgársági törvénnyel teljesen tisztazzuk helyzetüket.³⁶⁵

7. Közművelődésünk és népi kultúránk továbbfejlesztését biztosítottuk. Két főiskolánk van: a Bolyai Tudományegyetem³⁶⁶ és a Zeneművészeti Főiskola.³⁶⁷ Állami támogatásban részesült két színházunk.

8. A bécsi döntés okozta jogi zűrzavart a reakció minden eszközzel arra használta fel, hogy népeinket egymásra uszítsa. Ennek visszaverése érdekében és magyarságunk vagyoni helyzetének rendezéséért módosítottuk a 645-ös visszaperlési törvényt.³⁶⁸

9. Kiadattuk a CASBI-törvényt, mely a szovjet kormány belátó politikája következtében a fegyverszüneti szerződés reánk kedvező alkalmazása folytán jöhetett létre. Így a magyarság tízezreinek vagyona mentesül a zárlat alól.³⁶⁹

361 Teohari Georgescu belügyminiszter 1945. szeptember 30-i körrendeletében tájékoztatta a csendőrséget és a rendőrséget az internáló táborok felszámolásáról. A munkatáborokat azonban még 1946-ban sem sikerült felszámolni.

362 Akik nem tettek eleget a besorozási kötelezettségüknek, azokat a katonai különbíróóságok több éves szabadságvesztésre is ítélték.

363 A Romániai Magyar Segélyező Bizottságot 1946. január 6-án hozták létre, vezetője Szabó Béni volt. Lásd a 26. sz. iratot.

364 A kolozsvári és a brassói magyar tankerületi főigazgatóságot még 1945 őszén felállították, ellenben jogilag az 1946. november 23-án megjelent 936. sz. törvény kibocsátásával rendeződött véglegesen a helyzetük. (A nemzetnevelésügyi minisztériumba Felszeghy Ödönt nevezték ki államtitkárnak.) Bővebben lásd: *Vincze*, 1997/a.

365 Október 23-án jelent meg „a román állampolgárság megszerzésére és elvesztésére vonatkozó 1939. január 19-i törvény magyarizációjára és kiegészítésére vonatkozó” 856. sz. törvény. Ez a jogszabály sem rendezte véglegesen az állampolgársági kérdést. Bővebben lásd: *Vincze*, 1999/a.

366 A Bolyai Tudományegyetemet az 1945. május 28-án kelt 407. sz. királyi törvényrendelettel alapították meg.

367 A kolozsvári Magyar Zene- és Színművészeti Főiskolát az 1946. április 9-i 276. sz. törvényrendelettel hozták létre.

368 A *Hivatalos Közlöny* október 16-i számában jelent meg a „a magyar megszállás alatt kötött bizonyos ügyletek megsemmisítésére vonatkozó törvény megváltoztatásáról és kiegészítéséről” szóló 806. sz. törvény.

369 A CASBI-zár feloldására vonatkozó 826. sz. törvény 1946. október 19-én jelent meg.

10. Új nemzetiségi törvénytervezetet készítettünk, mely kormányunk előtt fekszik és várjuk a kiadását.³⁷⁰

11. Vissza szereztük a Csíki Magánjavakat, amely népünk gazdasági és művelődési fejlődését van hivatva biztosítani.³⁷¹

12. A történelmi jelentőségű földreform során magyar és román földnélküli tömegek közösen jutottak hozzá ahhoz a földhöz, amely őket megillette. A földosztó bizottságokba befurakodott reakció egyes helyeken a nemzetiségi ellentétek és fajgyűlölet szításával itt is megkísérelte elgáncsolni a szociális igazságot és az együttlakó népek békéjét építő demokratikus erőket.³⁷² Több kiegészítő rendelet kieszközlésével igen sok félremagyarázható fogalmat sikerült tisztáznunk népünk érdekében. Most azon kell lennünk, hogy – ki-ki a maga helyén – a törvények becsületes alkalmazását szorgalmazza, a vitás esetekben a döntést a legmagasabb bizottsághoz vigye,³⁷³ melyben a Magyar Népi Szövetség megfelelően képviselve van.

13. Küzdelmünk eredménye az is, hogy az egységes magyarlakta területeken, a három székely vármegyében, közigazgatásunkat magyar főispánok, magyar főszolgabírák, magyar jegyzők és magyar községi bírók végzik.

*Kacsó Sándor író, a Magyar Népi Szövetség alelnöke, Udvarhely megyei listavezetőnk. [...]*³⁷⁴

A Magyar Népi Szövetség számolva a valósággal, mindent elkövetett, hogy népünket csalódás ne érje. Meg vagyunk győződve arról, hogy a józan ész diktálta politikát folytatva, minden lépésünket népünk boldogulásának és jogegyenlősége biztosításának szem előtt tartásával tettük meg.

Tudatában vagyunk földrajzi helyzetünknek és történelmi hivatásunknak. Nemzetiségi politikánkat ehhez mérjük. Nem érezzük magunkat a magyar nép testéről lemetszett töredéknek. Szilárd meggyőződésünk, hogy egészséges, demokratikus nemzetiségi politikánkkal nemcsak a magyar népi demokráciával való kultúrkapcsolatainkat fogjuk elmélyíteni, hanem a román–magyar békés együttélés és kölcsönös megbecsülés Erdély földjén megveti alapját annak a békepolitikának, amely szabadságharcos elődeink, Kossuth és Bălcescu nyomdokán népeink szövetkezéséhez vezet. [...]³⁷⁵

Jakabffy Elemér Alapítvány Kortörténeti Gyűjteménye, Méliusz József hagyatéka. Nyomtatvány.

370 A nemzetiségi törvény előkészítésére és a későbbi sorsára lásd a 37. és 42–43. sz. iratokat és azok lábjegyzeteit.

371 Az 1946. október 1-jén megjelent 265. sz. törvény értelmében a Csíki Magánjavak – legalábbis jogilag – újra visszakapta az önállóságát.

372 Az MNSZ az agrárreform ügyében 1946 nyaráig 16 részletes beadványt juttatott el Bukarestbe. Egyik legnagyobb eredménynek tekinthető az 1946. június 13-i 1015. sz. rendelet, amely enyhítette az „abszentistákra” vonatkozó addigi sérelmes kitételeket.

373 A Központi Agrárreform Bizottságba az MNSZ Czikó Nándort delegálta.

374 A kihagyott részben a május 7-ei párizsi döntésre hívta fel az erdélyi magyarság figyelmét.

375 A kiáltvány további részében a választáson való részvételre buzdították a magyarságot.

48.

Gyöngyössy István követségi tanácsos jelentése Gyöngyösi János külügyminiszternek a romániai parlamenti választásokról

Bukarest, 1946. november 25.

218/pol.-1946.

Szigorúan bizalmas!

I.

A november hó 19-én megtartott román választások eredményét a magyar sajtó tudomásom szerint részletesen ismertette, ennek ellenére a jelentéshez csatolt 1.) számú melléklet a teljesség kedvéért összefoglaló képet nyújt a szavazatok és a mandátumok megoszlásáról. Kitűnik ebből, hogy a kormánykoalíció a 414 képviselői mandátumból 348-at szerzett. Ez a mennyiség a kormánykoalíció pártjai között a következőképpen oszlik meg:

Szociáldemokrata Párt	78
Kommunista Párt	70
Nemzeti Néppárt	26
Ekés Front	71
Disszidens Liberális Párt (Tătărescu)	72
Disszidens Nemzeti Parasztpárt (Alexandrescu)	21
	338
U.n. „személyiség, azaz pártonkívüli, de a kormánylistára felvett közéleti, irodalmi stb. egyéniség (Pl. Sadoveanu a neves regényíró, Enescu a híres hegedűművész, Rășcanu tábornok hadügyminiszter stb.)	7
Zsidó szervezetek	2
a szerb népesség képviselője	1

Összesen 348³⁷⁶

Megjegyzendő még, hogy a szociáldemokrata párt képviselőinek száma 79, miután egy szociáldemokrata, Szabó Albert az MNSZ háromszéki listáján szerzett mandátumot.

Ha hozzávesszük a kormányblokk 348 képviselőjéhez az MNSZ listáján bejött 29 képviselőt, akik ugyancsak a kormányt, illetve rendszert támogatják, és számba vesszük azt is, hogy a Lupu-párt 2 képviselője is a legtöbb esetben nyilván a

³⁷⁶ A képviselők névsorát (foglalkozással, laccímmel) lásd a parlament hivatalos kiadványában: *Listă nominală...*, 1946.

kormányral fog szavazni, úgy megállapítható, hogy a román parlamentben a kormánynak rendkívül masszív többsége lesz, miután 379 képviselő áll szemben 35 ellenzékivel. [...]»³⁷⁷

III.

Az erdélyi magyarság pártatlan lelkiismeretességgel és kötelességtudással vett részt a választási küzdelemben. Pártatlan szemlélők szerint ilyen egységes, lelkes és fegyelmezett magatartásról az erdélyi magyarság a román uralom alatt még egy választás alkalmából sem tett tanúságot. Az MNSZ vezetőségének sikerült átvinnie a köztudatba, hogy a választási küzdelemben való részvétel nemcsak kötelesség, hanem nemzeti helytállás és megmutatása annak, hogy az erdélyi magyarság tettekkel tényező az ország életében, amellyel ennél fogva számolni kell.

Annak, hogy ez valóban át is ment a köztudatba, valóban meg volt az eredménye. Azt lehet mondani, hogy az erdélyi magyarság úgyszólván kivétel nélkül leszavazott. Az öregeket és betegeket szekéren, vagy akár hátukra véve őket, gyalogosan kilométerekre szállították a magyarok, nehogy akár egy szavazat is elveszzen. A nép széles rétegeiben a választáson való részvételt nemzeti kiállásnak tekintették, mintegy azt érezve, hogy a szavazás egyben népszámlálás is, ahol meg kell mutatni az egyes helységek, vagy vidékek magyar jellegét. Talán ha nem is ilyen tudatosan, de román részről is mintha megérezték volna ezt, gyakran előfordult ugyanis, hogy román vidékekről is valamely magyar centrumba irányították a szavazókat, mintegy ellensúlyozni igyekezvén ezekkel azt, hogy az illető helyen csupán a [z M]NSZ-re esett szavazatok szerepeljenek.

Ismeretes, hogy a választásokat megelőző időszakban is még voltak olyan egységbontó törekvések, amelyek az erdélyi magyarságot a Népi Szövetségtől el akarták tántorítani. Egyrészt Maniuék próbálkoztak a Székelyföldön azzal, hogy magyar szavazatokat szerezzenek meg önmaguk számára, másrészt akadtak a magyarság körében olyan hamis próféták, akik passzivitásra buzdítottak. Mindezek az egységbontó törekvések teljesen és maradéktalanul megbuktak, a magyarság teljes számmal a [z M]NSZ mellett állott ki, társadalmi rétegre és felekezetre való különbség nélkül.

Ugyancsak úgyszólván teljesen követők nélkül maradt a szociáldemokrata párt magyar frakciója is,³⁷⁸ amely hosszú tárgyalások után végül is úgy döntött, hogy jelöltjeit a Blokk-listán fogja szerepeltetni. Ez a taktika teljesen hibásnak bizonyult, mert a magyarság, mint a szavazatokból kitűnik, elfordult a szociáldemokratáktól és magatartásukat a leghatározottabban elítélte. Még olyanok is a [z M]NSZ mellett foglaltak állást és arra szavaztak, akiket egyébként családi, vagy baráti kapcsolatok fűztek egyik, vagy másik magyar szociáldemokrata vezetőhöz.

A MNSZ eme valóban imponáló sikere annál értékesebb, mert aránylag kis anyagi erő latbavetésével és bizony primitív eszközökkel érte el. Még számos

377 A választásoknak a román belpolitikai helyzetre gyakorolt hatásának összefüggéseit nem közljük.

378 Utalás az RSZDP Országos Magyar Bizottságának egy magyar választási blokk létrehozását célzó erőfeszítéseire. Lásd: 30., 43., 45–46. sz. iratokat, valamint Vincze, 1997/c.

városban is csupán kézzel rajzolt plakátokat volt módjában kiragasztania és egész választási akciója az önkéntesség és a spontaneitás jegyeit viselte magán. Ennek ellenére a választás alatt mindenki a helyén volt és vállalta azt a munkát, amely a legalkalmasabbnak bizonyult. A választókat pontosan instruálták és ennek tulajdonítható, hogy a[z M]NSZ-re esett szavazatok közül úgyszólván egyáltalában nem volt érvénytelen.

Érdemes megjegyezni, hogy egyes helyeken különösen Biharban, (Nagyvárad város) és Szatmárban, ahol pedig 1944-ben talán a legbarbárabbul bántak el a zsidósággal, a szavazatok számából megállapíthatólag a zsidóság egy tekintélyes része is az MNSZ listájára szavazott. Szatmár[németi] városban pl. ahol tudvalevőleg Tătărescu volt a Blokk-lista vezetője, összesen nem esett annyi szavazat a kormánykoalícióra, mint amennyi a zsidó szavazók létszáma volt. Túlnyomóan magyar vidékeken egyébként, ha szórványosan is, de román szavazatok is estek a magyar listára, mindenesetre nagyobb számban azonban, semhogy egyszerű tájékozatlansággal, vagy félreértéssel lehetne magyarázni a dolgot.

A román kormány, helyesebben a helyi hatóságok, illetve kormánypárti politikai tényezők magatartása a választások során a szövetséges MNSZ-szel szemben nem volt egységes. Sajátságos, hogy e tekintetben is, mint politikailag sok más vonatkozásban, bizonyos censura volt megállapítható a dél-erdélyi és észak-erdélyi részek között. Míg ugyanis a választások előkészítése során Dél-Erdélyben a kormányblokk és a[z M]NSZ között az együttműködés teljesen sima volt, sőt a Blokk részéről bizonyos segítő készség is megnyilvánult, (plakátok terjesztése, autók rendelkezésre bocsátása, stb.) addig Észak-Erdélyben már kezdettől fogva bizonyos féltékenység volt a[z M]NSZ-gel [sic!] szemben tapasztalható. A választások folyamán azután ez a censura már eltűnt és bizonyos panaszok egyként felmerültek úgy Dél-Erdély, mint Észak-Erdély egyes vidékein.

Lényegileg az történt, hogy a választási eredmény összeállítása során a hatóságok a Blokk-lista sikere érdekébeni rendszabályok keresztülvitelekor nem voltak tekintettel arra, hogy ezek a a[z M]NSZ értékeit is sértik. Maga a szavazási aktus általában rendben folyt le, itt a magyarsággal szemben terror, vagy a szavazás megakadályozása nem volt tapasztalható. Legfeljebb azt lehet ebben a vonatkozásban megemlíteni, hogy míg a kormányblokk pártjai jó előre megkapták az általuk szétosztandó szavazóigazolványokat, addig a[z M]NSZ csak vontatottan és kis mennyiségben tudott ilyenekhez jutni. A szavazásnál azonban, mint már említettem, a hatósági közegek előzékeny magatartást tanúsítottak a[z M]NSZ-szel szemben, amihez nagy mértékben hozzájárult, hogy a kormány által a választások alkalmából behívott pótcsendőrök soraiban számosan voltak magyarok is.

A panaszok a szavazatok összeszámlálása kapcsán merültek fel. Egyrészt azért, hogy az egyes körzetekben a le nem szavazottakat, mint arra már fentebb rámutattam, olyképp tüntették fel, mint akik a Blokkra szavaztak, ami természetesen megzavarva az arányt, hátrányos volt a[z M]NSZ számára, másrészt különösen a megyeszékhelyeken történő végleges eredmények megállapításánál, amibe a[z

M]NSZ megbízottait sokhelyütt már nem is vonták be. Hogy itt pontosan mi történt azt éppen ezért nem is mindig lehet megállapítani, bár gyakran előfordult, hogy a magyar nemzetiségű blokkbizalmiak bizalmasan értesítették a[z M]NSZ embereit arról, hogy ha nem akarnak veszíteni az őket jogosan megillető mandátumokból, úgy sürgősen lépjenek közbe. Ez a közbelépés azután minden egyes esetben meg is történt, a továbbiak során formális alkudozás fejlődött ki és ezért is húzódtott néhány kerületben olyan sokáig az eredmény kihirdetése.

Jellemző e tekintetben az, ami Kolozsvárott történt.³⁷⁹ Itt a[z M]NSZ-nek először csak egy mandátumot akartak biztosítani. Kurkó elnök erélyes közbelépésére azt válaszolták, hogy ennek azért kell megtörténnie, mert a lista nyolc helye közül hatot a Blokknak kell megkapnia, egy mandátumnak már csak taktikai okokból is Hațieganu manista államminiszternek kell jutnia, úgy hogy a[z M]NSZ számára már csak egy hely marad. A Blokk-listán ugyanis eléggé ügyetlenül csupán a hatodik helyen volt jelölve Daicoviciu kolozsvári egyetemi rektor, akinek megválasztására a kormány rendkívül nagy súlyt helyezett az egyetemi körök megnyerése végett. Végül is Kurkó erélyes fellépése folytán azt a kompromisszumos megoldást választották, hogy a Blokk hat, a[z M]NSZ két mandátumot kapott, Hațieganu pedig kibukott, ami nacionalista román körökben rendkívül kellemetlen feltűnést keltett.

A[z M]NSZ végül is 29 mandátumot kapott. A megválasztott képviselők nevét és foglalkozását a 2. sz. mellékletben közlöm. Egyébként a kormánykoalíció listáján további nyolc (három kommunista és 5 szociáldemokrata³⁸⁰) magyar képviselő került be a parlamentbe, akiknek közreműködésére a magyarság jogegyenlősége érdekében folytatott küzdelem terén a[z M]NSZ úgy vélem joggal számíthat.

A valóban leadott szavazatok szerint a[z M]NSZ-nek lényegesen több mandátum járt volna. Így pl.

Biharban	5	helyett	8
Hunyadban	0	helyett	1
Kolozsban	2	helyett	3
Kisküküllőben	0	helyett	1
Marosban	3	helyett	5
Nagyküküllőben	0	helyett	1 stb. stb.

úgy, hogy a[z M]NSZ-nek huszonkilenc helyett circa negyven mandátum kellett volna jusson.³⁸¹

379 A reális adatok szerint az MNSZ Kolozs megyében a szavazatok 33%-át, a megye területén lévő városokban pedig a szavazatok 52%-át szerezte meg. A leadott szavazatok száma 191.643, az érvényes szavazatok száma 189.888 volt, de hivatalosan az MNSZ csak 42.939-et kapott – illetve annyit hagytak meg. Lásd: *Tărău-Bucur*, 1998. 316–317. p. Az adatokat vesd össze a hivatalos választási eredménnyel. Közli: *Scurtu*, 1996. 504–506. p.

380 Magyar származású kommunista képviselők: Luka László, Mogyorós Sándor, (?) Rangetz József, Vincze János és Szenkovics Sándor. A szociáldemokraták: Lakatos István, Bruder Ferenc, Kendi István, Pirovsky Károly és Szabó Albert. (Utóbbi az MNSZ listáján került be.)

381 Közvetlenül a választások előtt a nagybányai *Egység* azt írta, hogy az MNSZ köreiben 43 képviselőre – 750–800 ezer szavazatra – számítanak.

A vezetőség mindent megtett, hogy a vonatkozó tárgyalások során minél kedvezőbb eredményt harcoljon ki és kétségkívül közbelépésének köszönhető az alkudozások révén létrejött kompromisszum. Feltételezhető egyébként, hogy a[z M]NSZ-szel szemben tanúsított eme magatartás nem mindenütt fedte a mérvadó kormánytényezők valóságos intencióit és mögötte néhány helyen nemzeti elfogultság bújt meg. Előfordult ugyanis, hogy az a mandátum, amelyet különféle praktikákkal a[z M]NSZ-től a Blokknak játszottak át, a Tătărescu párti jelöltnek jutott.

Akár mennyire is fájdalmasan érintette a[z M]NSZ-t mindez, tény, hogy a választások számára komoly presztízsnyeréséget hoztak. A magyar tömegek öntudatát a választási siker nagyban emelte, de kétségkívül hatással volt a román politikai tényezőkre is. Volt alkalmam különösen természetesen a román baloldal köreiből számos olyan kijelentést hallani, hogy a magyarság az ország politikailag legérettebb, legtudatosabb és legdemokratikusabb eleme. A románok felé a[z M]NSZ választási sikerének a tanulsága mindenesetre az kell, hogy legyen, hogy a magyarság és az azt ma már vitathatatlanul nemcsak hivatalosan, hanem valóságosan is képviselő szervezet a[z M]NSZ olyan politikai tényezők, amelyekkel feltétlenül számolni kell.

Az a[z M]NSZ egyébként ünnepélyes köszönetet szándékszik mondani a romániai magyarságnak azért a példátlanul tudatos és lelkes magatartásért, amelyet a választások alatt tanúsított. Ebben az összefüggésben kell megemlítenem azt, hogy magánbeszélgetések során a a[z M]NSZ egyes vezetői utaltak arra, hogy a magyar sajtó, de különösen a magyar rádió részéről a választási küzdelem során nem kapták meg azt a támogatást, amelyet joggal várhattak volna.

A választási periódus lezárulta után a[z M]NSZ számára is a megfeszített részletmunka időszaka kezdődik el. A megválasztott képviselőket a Kolozsvárott 24-én megtartott értekezlet szakma és területe szerint osztotta be, mindegyiknek kijelölve mindkét vonatkozásban azt a munkakört, amellyel a jövőben foglalkozni fog. A területi beosztásra azért volt szükség, mert egyes magyarlakta területeken a[z M]NSZ nem kapott mandátumot, ezeknek a vidékeknek ügyes-bajos dolgait más e célból kijelölt képviselők fogják intézni. Úgy hírlik egyébként, hogy a[z M]NSZ az általa elért választási eredményre való hivatkozással azzal a kívánsággal fog a kormány-rekonstrukció alkalmából a kormányhoz fordulni, hogy mindazokba a minisztériumokba, amelyek az erdélyi magyarság szempontjából fontosak, egy-egy magyar államtitkárt nevezzenek ki.³⁸²

*Gyöngyössy s. k.
követségi tanácsos*

382 Az MNSZ vezetői már 1946 elején szerettek volna megszerezni néhány kormányzati tisztséget a belügy-, igazságügy- és földművelésügyi minisztériumokban, illetve a Nemzetiségi Alminisztériumban. Ez utóbbinak a vezetését – néhány hónapra – végül meg is kapták 1947 végén (élére Takács Lajost nevezték ki). Miniszteri tanácsosi és vezértitkári posztokat pedig a propaganda, a nemzetnevelésügyi minisztériumokban kaptak.

Melléklet:

*A román parlamentbe bejutott magyar képviselők névsora*³⁸³

Arad megye	1 képviselő -	dr. Csákány Béla közjegyző
Bihar megye	5 képviselő -	Czikó Lőrinc tisztviselő Huszár Sándor földműves Szűcs Margit tanítónő Kovács Elek kisiparos Szablyár Kornél ref. lelkész
Brassó megye	1 képviselő -	Jakab János kisiparos
Csík megye	4 képviselő -	Kurkó Gyárfás műlakatos Szentmiklóssy Ferenc tanár Miklós Antal földműves dr. Bakcsi Ádám ügyvéd
Háromszék megye	4 képviselő -	Havadtöy Sándor ref. lelkész Szabó Albert kertész Szakács János földműves Tóth Géza földműves
Kolozs megye	2 képviselő -	Kós Károly író-építész-mérnök dr. Nagy Tibor ügyvéd
Maros-Torda megye	3 képviselő -	Nánássy János dr. törv. Bíró Kis József földműves Kacsó Ferenc kisiparos
Szatmár megye	1 képviselő -	Antal Dániel EMGE-felügyelő
Szilágy megye	2 képviselő -	Köteles István földműves Solymos Iván dr. ügyvéd, Zilah
Szolnok-Doboka megye	1 képviselő -	Czikó Nándor kisiparos
Temes-Torontál megye	1 képviselő -	dr. Takács Lajos közjegyző
Torda-Aranyos megye	1 képviselő -	Bende Béla unitárius lelkész
Udvarhely megye	3 képviselő -	Kacsó Sándor író Izsák Domokos földműves Imets János munkás

Alsó-Fehér, Hunyad, Kis- és Nagy-Küküllő megyékben az MNSZ nem jutott mandátumhoz.

MOL, a bukaresti követség TÜK-iratai, XIX-J-33-b, 3. doboz., 5/c., 141-151. f. Sokszorosított másolat. Az iratot közli: Vincze Gábor: Történelmi kényszerpályák - kisebbségi realpolitikák. Dokumentumok a romániai magyar kisebbség történetének tanulmányozásához. II. kötet. 1944-1989. Csíkszereda, 2003, Pro-Print Könyvkiadó. 85-91. p.

383 Kézzel a lap szélére írva: „M.N.Sz.”

49.

Jegyzőkönyv az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottsága üléséről, amelyen Kurkó Gyárfás beszámolt a parlamenti csoport munkájáról és munkatervéről, valamint a választási eredményekről

Kolozsvár, 1946. december 16.

Jelen vannak: Kurkó Gyárfás országos elnök, Antal Dániel országos alelnök, Balogh Edgár, Dóry Erzsébet, Fodor István, Lőrincz László, Juhász Lajos központi végrehajtó bizottsági tagok és dr. Berivoy János.

Kurkó Gyárfás beszámol a bukaresti parlamenti csoport munkájáról, munka-beosztásáról és munkatervéről. Ismerteti a parlamenti csoport elhelyezkedését és bejelenti, hogy a Bukarestben tartózkodó végrehajtó bizottsági tagok és parlamenti csoportunk rendszeres üléseket és megbeszéléseket tart. Megemlékezik az egyes szakminisztériumokba való delegálásokról is, ahol azt az elvet kívánja a végrehajtó bizottság érvényesíteni, hogy elsősorban azon megyékből kerüljenek be egyes minisztériumokba szakelődőként emberek, amelyekből nincsen képviselő a parlamenti csoportban. Így Hunyad megyéből egy jogász kell az igazságügyi minisztériumhoz. Dr. Martonosi György neve vetődött fel, azonban nevezettel kapcsolatban felmerült, múltbeli és jelenlegi magatartását kifogásoló jelentések miatt szükségesnek tartja nevezett ügyének kivizsgálását.

A kormánytényezőkkel folytatott tárgyalások során tisztázást nyert az, hogy a következő minisztériumokban kapunk ténylegesen vezértitkári állást, ahová a következőket kérjük kinevezni: a közművelődésügyi minisztérium[hoz] dr. Kálmán Elek, a szövetkezeti minisztérium[hoz] dr. Huszár Károly, az igazságügyi minisztérium[hoz] dr. Martonosi György, a nemzetiségügyi minisztérium[hoz] dr. Lőrinczi László. A nemzetiségügyi minisztériumba kinevezést kap majd Fodor István is, mint miniszteri tanácsos és így Kisküküllő megyét képviselni fogja tudni, és olyan munkát fejthet ki, mintha Kisküküllő megye megválasztott képviselője volna. A nemzetiségügyi minisztériumba kb. 4-5 magyar főtisztviselő kinevezése lesz lehetséges. Figyelemmel arra, hogy ezek csak kb. 4-500.000 lej havi fizetést fognak kapni, elsősorban bukaresti illetőségűek jöhetnek számításba, mert e fizetésre innen felvinni embereket nem lehet. Az egész bukaresti iroda átköltözik a szenátusba és a parlamenti irodával karöltve fog működni. A bukaresti irodánk nagy részét ki fogjuk a nemzetiségügyi minisztériumba neveztetni. A nemzetiségügyi miniszter személyével kapcsolatban élénk vita folyik Bukarestben és Grozával több megbeszélést folytattak e tárgyban. Nemzetiségügyi miniszternek Ghemeleanut³⁸⁴ akarták kinevezni, utána pedig Berea, az Ekés Front főtitkárának személye került kombinációba azzal a megokolással, hogy felesége magyar és így előnyösebb lesz talán a mi szempontunkból. Ezt nem akartuk elfogadni, mert

384 Helyesen Mihail Ghelmegeanu

amennyiben komolyan mellénk állna és hatékonyan támogatna, ami természetes lenne, esetleg támadások érnék, hogy ezt azért teszi, mert magyar a felesége és így érdekelve van. Ragaszkodtunk Suciú Camill személyéhez, azonban azt az ellenvetést hozták vele szemben, hogy túl fiatal. Ezt az álláspontunkat írásban közöltük Luka Lászlóval is. Groza az ekések egyik ülésén Suciú mint ekést mutatta be, amiből arra lehet következtetni, hogy részéről hajlandóság mutatkozik Suciúnak a kinevezésére. A nemzetiségügyi miniszteri hely ugyanis az ekések részére van fenntartva. Kurkó Gyárfás bejelenti, hogy elutazása előtt dr. Stoica kolozsvári képviselő kérdezte, hogy volna-e ellenvetése az ellen, ha ő kerülne a nemzetiségügyi minisztérium élére. Stoica személye nem a legmegfelelőbb erre, mert habár jelenleg rendesen viselkedik, de a múltbeli működésével kapcsolatban sok kifogás tehető. Minden esetre arra kell törekednünk, hogy a nemzetiségügyi minisztérium élére olyan ember kerüljön,³⁸⁵ aki teljesen mellettünk áll és az egész minisztérium folyamatosan a mi kezünkbe kell kerüljön.

A többi minisztériumokhoz is gondoskodni kell megfelelő szakelődokról, így szó van az iparügyi minisztériumhoz dr. László Ferenc, a pénzügy minisztériumhoz dr. Kolozsi László, a bányászati minisztériumhoz Benedek Pál, a művészetügyi minisztériumhoz dr. Kabdebó Erna bedelegálásáról. Tanügynél dr. Felszegi Ödön megmarad. Gondoskodni kell a belügyminisztérium részére egy inspektorról, a munkaügyi minisztérium részére egy emberről és a Nemzeti Bankhoz egy főtisztviselőről.³⁸⁶ A kultuszminisztériumhoz küldendő emberünket az egyházak javaslatának figyelembe vételével kell majd meghatározni.

Balogh Edgár hozzászól e kérdéshez rámutatva arra, hogy a minisztériumban fel kell vetni azt, hogy az általunk kinevezetett vezértitkároknak tulajdonképpen fő feladata az lesz, hogy sajátos magyar vonatkozású ügyeket intézzék, és így meg kell különböztetni őket a miniszteri státusban szereplő többi vezértitkártól, kiknek feladata az általános adminisztrációs vonatkozások intézése.

A parlamenti csoport munkáját ismertette Kurkó Gyárfás előadja, hogy csoportunk munkájának komoly jelentősége van, nagy jelentőséget tulajdonítanak neki még az ellenzékiek is, mert a magyar képviselőket igazságosaknak, korrupció mentesnek ismerik, és mint ilyenek komoly tömböt képeznek a parlamentben, amelyre számítani is lehet a fontos elvi kérdések eldöntésénél. Legutóbbi beszélgetése alkalmával Luka László is megelégedését fejezte ki. Parlamenti csoportunk egyes tagjait úgy osztottuk be, hogy a parlamenten belül működő minden egyes szakbizottságban és albizottságban benne vagyunk legalább két emberrel, és így az egyes bizottságokban pusztán jelenlétünkkel is komolyan számításba jövünk, mert jelenlétünk fékezi az esetleg felmerülő jobboldali elhajlásokat, amilyenekre a szociáldemokraták és a liberálisok részéről számítani lehet.

385 1947 novemberében Takáts Lajost nevezték ki, előtte Camill Suciú volt ideiglenesen megbízva az államtitkárság vezetésével.

386 A Román Állami Bank felügyelő-bizottságába csak 1947. szeptember 3-án nevezték ki az MNSZ jelöltjét: Csákány Bélát.

Egyes bizottságokba, mint kereskedelem, büntető- és magánjogi bizottságban, azonkívül több más bizottságban is komoly helyet biztosítottunk számukra, és így minden reményünk meg van arra, hogy ezeken a bizottságokon át előterjesztendő törvényjavaslatok vitájába komoly formában bekapcsolódhatunk.

A felirati javaslattal kapcsolatban elhangzott beszéd nagy meglepetést váltott ki az egész parlamentben, mert tömör, komolyan megfontolt, határozott az állásfoglalása, úgyhogy még az ellenzékiek is helyeseltek. A felirati vita során elhangzott beszédek ettől a beszédétől eltérően inkább választási kortes beszédeknek voltak tekinthetők, és így ezektől élénken elütött az általunk elmondott beszéd.³⁸⁷ Balogh Edgár felveti a kérdést, hogy nem MNSZ listán bejutott magyar képviselők hogyan viselkednek. Kurkó Gyárfás válaszolva előadja, hogy Szabó szociáldemokrata képviselőt³⁸⁸ máris ki kellett közsíteni a munkából, mert nem akart hatásosan bekapcsolódni a munkába. A blokk listáján bejutott képviselők közül Lakatos³⁸⁹ eddig még nem is jutott szóhoz, közelebbi kapcsolatban nincs velünk. A többiek, Ráncgez,³⁹⁰ Vince³⁹¹ és Szenkovics állandó kapcsolatot tartanak velünk. A parlamenten belül általában megállapítható az, hogy a romániai demokrácia helyzete lényegesen konszolidálódott. A parlamenterek nagy része komolyan gondolkodó demokrata és magáévá teszi a nemzetiségi jogegyenlőség kérdését, és feltétlenül mellettünk lesz a nemzetiségi jogegyenlőség megvalósításában. Lényeges pontja volt a trónbeszédnek az, amely erre a kérdésre mutatott rá és az is, amely a szomszédos népekkel való baráti viszony megteremtésével foglalkozott.

A parlament elnökének megválasztásával kapcsolatban élénk vita folyt a liberálisok és szociáldemokraták között, a politikai bizottságban ragaszkodtak ahhoz, hogy az ő emberük kerüljön, mert ez a többség véleménye. A politikai bizottságon belül, az egyes pártok képviselői voltak jelen, szavazás útján dönt el a kérdés, hogy Sadoveanut,³⁹² aki párton kívüli, választották meg a ház elnökévé. Mi lemondtunk az alelnöki tisztségről, ezt azonban meg fogjuk kapni, amikor a ház ügyrendi szabályzatát elkészítjük, mert ebben az alelnökök számát 6-ról 7-re fogják felemelni. Habár Sadoveanut támadták múltbeli magatartásáért, mi igazoltuk, és így sikerült elérni, hogy ő legyen a ház elnöke és nem egy blokk részéről jelölt, mert az a szociáldemokrata és liberális érdekeknek felelt volna inkább meg. A ház ügyrendjén a következő kérdés a Nemzeti Bank államosítása lesz.³⁹³ Előreláthatólag még az ünnep előtt sor kerül a javaslat letárgyalására.

387 A felirati beszédet az MNSZ részéről Kurkó Gyárfás mondta el. A beszédet közli: *Népi Egység*, 1946. december 16.

388 Szabó Albert az MNSZ listáján jutott be, de háromszéki szociáldemokrata volt.

389 Lakatos Istvánról, az RSZDP Országos Magyar Bizottságának a vezetőjéről van szó.

390 Ráncgez József/Rangheți, Iosif

391 Vincze János

392 Mihail Sadoveanu

393 A Román Nemzeti Bank államosításáról rendelkező törvényt a parlament december 20-i ülésén szavazták meg.

Fodor István felveti a maniuista képviselők helyzetének kérdését. Kurkó Gyárfás válaszában elmondja, hogy amennyiben a maniuista megválasztott képviselők 30 napon belül nem jelennek meg a parlamentben, mandátumukat elvesztik és a mandátumuk a többi pártok között lesznek elosztva, így mi is fogunk majd mandátumot kapni azokon a helyeken, ahol nem jutottak be jelöltjeink. Nem valószínű azonban, hogy a maniuisták visszavonulnának teljesen a parlamenti élettől, mert nagy a hajlandóság azokban, akik mandátumhoz jutottak az ő részükről.

Az itthoni kérdésekre térve Kurkó Gyárfás felveti a központ átszervezése során végrehajtott áthelyezések kérdését. Elmondja, hogy többen voltak máma nála panaszkodni, kifogásolták azt, hogy elbocsátották őket, illetőleg azt, hogy egyesek megrovásban részesültek akkor, amikor lelkiismeretesen végezték feladataikat. A kérdés végleges megoldásánál feltétlenül figyelembe kell venni, hogy senki ne kerüljön máról holnapra télvíz idején az utcára, annál is inkább mert a jövőben aktívabban meginduló gazdasági életben szükség lesz még emberekre. [...] ³⁹⁴

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 143/1946. 71–74. f. Tisztázat.

394 A hozzászólásokat nem közöljük.

50.

Juhász Lajos jelentése az RKP-nak az MNSZ központjában 1946 második félévében végzett munkájáról

Bukarest, 1947. január 2.

678/1947. ikt. sz.

Alulírott Juhász Lajos a Bánáti Regional PKR³⁹⁵ voltam a tömegszervezethez beosztva, nemzeti vonalra július végén Rangecz Elvt.³⁹⁶ utasítására fel lettem küldve az MNSZ Közp. Kolozsvárra, a választás idejére.

Kolozsváron a Közp. Szervezőbizottsághoz lettem beosztva, Mezei Lajos szerv[ezési] felelős mellé helyettes-szervező felelős minőségbe. Ezen 5 hónap alatt a következő munkát végeztem: rendszeresítettem a központi Szervezőbizottság üléseit, a körzetek bevonásával (tartomány) 2-3 napos értekezletet tartva, napirend jelentéstétel. Kritikai munkaterv úgy országos, mint körzeti megyei viszonylatba, feldolgoztuk úgy a politikai, mint a szervezeti kérdéseket.

A Körzeteket, a Központi Szervezőbizottságot a Női és Ifjú központi biz[ottságokat] kiegészítettük megfelelő tagokkal. Részt vettem a Női Conferencián, Temesváron az Ifjak Conferenciáján, Marosvásárhelyen, ahol az előkészítésekbe befolytam. 8 körzetet [sic!] látogattam meg a helyszínen, és ellenőriztem a Marosvásárhelyi, Bihari, Bánáti, Kolozi körzeteket. Az MNSZ választási központi bizottság 5. bizottságának tagja voltam, mint szervező felelős. Ezenkívül elindítottam a kádernyilvántartást, úgy központi szervezőbizottság, a körzetek, mint női bizottság, ifjú[sági] bizottság. Ifjú[sági] bizottság adminisztrációs lefektetést megindítottam a központi iroda tisztviselői 70 tagú csoportjainak politikai átnevelését előadások formájában. A 21 tagú végrehajtó bizottság ülésein mint 100 tag³⁹⁷ behívtak és ezen üléseken részt vettem.

November 22-i végrehajtó bizottsági ülésen lett egy háromtagú bizottság választva: Balogh Edgár, Dóry Erzsébet és Juhász Lajos. Szorgalmaztam a káderiskola megnyitását, ami dec. 11-22. [között] meg is lett tartva, 37 tanulóval 21 megyéből voltak a tanulók.

Az RKP[-val] a kapcsolatomban [az elmúlt] 5 hónapban háromszor volt. Kétszer Luka elvt., egyszer Vajda és Jakab elvt[árs]sal. Ezek nagyjában azok a dolgok, amit végeztem 5 hónap alatt.

Rangecz elvt.-tól a megbízást csak a választásra kaptam, és ezt így tudják a központnál MNSZ tehát. [sic!] Kötelességemnek tartom jelent[en]i a központnak, KPR [sic!] egyben észrevételeimet 5 hónapos kolozsvári MNSZ munkájáról.

395 Helyesen: az RKP Bányászati Tartományi szervezete.

396 Rangecz József

397 Vagyis a „százask bizottság”-nak, a KIB-nek volt a tagja.

Politikai észrevételeim:

A végrehajtó bizottság 21 tagját 3 csoportba oszthatom: 1.) Czikó Nándor, Takáts Lajos, Csákány, Bányai, Mezei, akik kiállnak a KP nemzeti vonaláért és párthűek.

2.) Kurkó, Kacsó Sándor, Gáll³⁹⁸ Gábor, Fodor István, Dóri Erzsébet, akik nemzetieskedők, [...] ³⁹⁹, a párttal sűrűn kerülnek ellentétbe.

3.) csoport: Köteles István, Szűcs Margit, Antal Dániel, Hunor Kálmán, Gáborné,⁴⁰⁰ Kiss Gergely, Szász István, Lőrincz László, Mátyás [József], Mag András.

Balogh Edgár az váltakozva van mind a háromnál, a harmadik csoportnak nincs véleménye, rábólogat mindenre. Konkrét hibák.

1. A Bányai-féle kiáltvány⁴⁰¹ a Revíziós kérdésben. Egy közleményt akartak kihozni, amelyben nem azonosítják magukat Bányai cikkével a *Világosság*ba. Takáts és én voltunk ellene, 8 tagból, akik otthon voltunk.

2. A Brassói ügyben távirat a hadbíróságok ellen általánosítva a sérelmeket.

3. A magyar KP tagja Farkas elvtárs⁴⁰² terjesztette, hogy az RKP nem helyes nemzetiségi politikát veszi ki, hogy csálnak, hogy Luka egy hazudozó stb., amit nekem Tamás Gizi mondott, amint beszélnek széltében én jelentettem Salamom D. elvtárson keresztül azonnal.

4. [November?] 19–20–21-ig egy erős blokkellenes, pártellenes magatartás, hogy a blokk ellopta a szavazatokat, az elnök testvérétől [?] kezdve végig, kivéve Czikó Nándor, Mezei Lajos, Révy Iona személyét, mind sérelmezték és támadták a Blokkot a kp. [?] élükön Fodor István, Tamás Gáspár, Méliusz⁴⁰³ és az elnök.

5. Kurkó beszéde nov. 23. Kolozsváron, ahol azt állította, hogy nincs magyar reakciós fasiszta, mert a magyarság mind leszavaztak a dem.[okrácia] mellett.

6. A *Világosság* 10 napig nem közölt parlamenti riportot, mert Tamás Gáspár nem kapott belépőt a parlamentbe.

7. Szlovák-kérdésbe ultimátumszerű távirat,⁴⁰⁴ ami magyarországi lapokba megjelent. stb.

398 Helyesen: Gaál Gábor

399 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.

400 Gábor Lászlóné

401 Bányai László 1946. szeptember 18-i nyilatkozatát és annak fogadtatását az MNSZ vezetőségén belül, lásd a 44–45. sz. iratokat.

402 Farkas Mihály

403 Méliusz József

404 Gyöngyössi István bukaresti követségi tanácsos az 1946. november 27-i jelentésében ismertette a távirat szövegét. „A Romániában élő magyarság demokratikus politikai szervezete, a[z] MNSZ mélyes megdöbbenéssel fogadja a Csehszlovákiából érkezett híreket, amelyek szerint az ottani magyar őslakosságot a zsidók deportálásához hasonló fasiszta módszerekkel üldözik ki, illetve telepítik át lakóhelyéről. Az itt élő egész magyar nép nevében erélyesen tiltakozunk ez ellen, a múlt idők véres szellemiségét idéző és a demokráciát megcsúfoló eljárás ellen, és a demokrácia oszthatatlanságának nevében követeljük a prágai kormány azonnali hatályos és demokratikus kormányhoz illő intézkedését. A[z] RMNSZ elnöksége nevében: Kurkó Gyárfás s. k.” Gyöngyössi szerint Kurkó a Révai Jószeffel folytatott beszélgetése után döntött arról, hogy távirat formájában fejezi ki tiltakozását a csehszlovákiai magyarok deportálása ellen. A távirat továbbítását az RKP akadályozta meg. MOL, a Külügyminisztérium admin. iratai, Románia, 1945–1965., XIX-J-1-k, 16/b., 18. dob. 3453. pol./1946. sz. jelentés.

Szervezeti rész.

Végrehajtó bizottsági ülések nincsenek rendszeresen megtartva, nincs[*enek*] napirendi jelentések, munkaterv stb.

A különböző szakbizottságoknak nincs vezetője: gazdasági, sajtó-propaganda, pénzügy, tanügy, jogügyi, adminisztratív, női?, Szűcs Margit?

Ezeket látva, javasoltam, hogy a 100 [*fős*] intézőbizottság hívjon be megfelelő aktivistákat, hogy egyben a Párt vonala is megerősödjön, ezen javaslatot a 100 elfogadta, amit én a nov. 22.[*i*] végrehajtó bizottsági ülésen újból szóvá tettem, hogy egészítsük ki magunkat. Erre Kurkó elvt. azt [*mondta, hogy*] nem lehet, hogy egy második végrehajtó bizottság legyen, aki majd neki parancsol, hogy gondolom én azt.

Erre G[*a*]ál Gábor javasolta, hogy válasszunk egy 3 tagú bizottságot, aki vezesse a kolozsi [*sic!*] szervezetet, amíg az elnök Bukarestbe van. Ezek, Balogh Edgár, Dóriné, Juhász Lajos. Kurkó elnök erre azt mondja, hogy nincs kifogása sem a 3. bizottság ellen, sem a tagok ellen. De Juhász az megy haza, ami furcsa helyzetbe állított engemet. Továbbá Kurkó úgy állítja, hogy a végrehajtó bizottság[*nak a*] bukaresti tagjai végzik a politikai munkát, a kolozsváriak pedig szervezeti munkát végez[*nek*], javaslatom az, hogy minden hónapban legyen egy végrehajtó bizottsági ülés rendszeresen. Ha kell, a kolozsváriak jönnek fel Bukarestbe.

Ezen háromtagú bizottság megválasztása utáni napon Kurkó megbízta Balogh Edgárt, hogy beszéljen Káli elvtárral,⁴⁰⁵ hogy jöjjön be a Központba Juhász helyett, ami azt bizonyítja, hogy nem tetszik a jelenlétem.

Általában az egész munka az MNSZ központjában szektaristamunka, hiányzik a kollektív munka, nem bírják a kritikát, nincs kontroll, nincs jelentéstétel bevezetve, nem dolgoznak a munkaterv szerint, a módszer. Végigszaladnak az országon nagy szónoklatokat mondanak, és avval máris mennek tovább, nincs munkafegyelem, nincs pontosság. Nincs egyéni vélemény, amint az elnök mond, az úgy kell legyen, nem mernek felszólalni. A háromtagú KP⁴⁰⁶ büro nem dolgozta fel 5 hónapja egyszer sem a párttagokkal a pártunk vonalát.

Javasolom a dolgok jobb menetele érdekében:

1) Legalább 5 tagot bevonni a végrehajtó bizottságba a KPR segítségével, hogy a végrehajtó bizottságban erősödjön a Párt vonala. Ezen bevont tagok a bizottságok élére kerüljenek, ami biztosítaná a szakbizottság munkáját.

2. Szoros kapcsolatot a KPR CC-vel,⁴⁰⁷ de ne csak Luka elvtárs, hanem aki ráér, ha kell 2 napot is foglalkozni a párttagokkal, és kontroll alatt tartja a munkájukat, és feldolgozza a nemzetiségi kérdéseket.

3. Úgy a KP kádere, mint a szervező szintje szoros kapcsolatba lépjen az MNSZ központi szervező- és káderosztállyal, segítsen átépíteni, megerősíteni, állandó kapcsolat legyen.

405 Káli Jánosról 1946-ban az MNSZ körzetfelelőse volt, 1947 és 1948 között a százas intézőbizottság tagja.

406 Az RKP-ról van szó.

407 Az RKP KV-ról van szó.

4. [A] KPR tartományai ellenőrizték a KP tagokat, akik az MNSZ-nek dolgoznak, hogy jól viszik-e a KP nemzetiségi vonalát, és dolgoznak-e egyáltalán. Feldolgozni az összes KP tagokkal a nemzetiségi kérdést.

5. [A] központi végrehajtó bizottság egyhavonta kell, hogy ülést tartson, ahol jelentést tesznek az ügyosztályok a végzett munkáról, munkatervezetet készítenek, ellenőrzik az ügyosztályok működését.

6. A női és ifjú központi bizottságokat megerősíteni, és pedig a KP útján úgy megyei, mint országos viszonylatba, mert az MNSZ tagjaiból nem lehet ezen két fontos szervet talpra állítani, a Női Központ részére kell legalább 5 jó hozzáértő nő, mert Szűcs Margit több mint 2 hónapja nem is nézett be a nőügyosztályba. És Révi Ilona, aki párthű, és vonalas, nem tud megbirkózni a KP segítségével nélkül.

7. Vezetőképző iskolák elindítása minden megyében a téli hónapok alatt, mert ha ezt elmulasztjuk, megint egy évet veszítünk; itt kérünk szintén gyors segítséget a KP részéről.

8. Az általános tisztogatást meg kell ejtenünk az MNSZ szervezeteiben a központtól le egészen a faluig. Előkészíteni az új MNSZ választásokat, mert félő, hogy a reakció előre fog törni, ha nem leszünk éberek, több megyéből máris jönnek ilyen irányú jelentések: Torda, Szilágy, Szamos.

9. [Az] MNSZ pénzkérdését azonnal rendezni, a KP részéről a pénzügyi szakembert, aki egyben megtanulja, és ellenőrizné a helyes pénzügyi politikát vinne be szervezetünkbe.

Kérem a jelentésem, javaslataim figyelembe venni, és a legmegfelelőbb döntést hozni ezen ügybe. Bízva a Pártunk helyes vonalvezetésébe, maradok elvtársi üdvözléssel:

Juhász Lajos

ANIC, f. CC al PCR, Secția Organizatorică. d. 4/1947. 3-5. f. Kézirat.

51.

Gyöngyössy István követségi tanácsos jelentése a romániai magyar–zsidó viszonyról

Bukarest, 1947. január 13.

5/pol. 1947.

Az első világháború után a területi változások folytán Romániához került magyar zsidóság túlnyomó többsége egyszerűen zsidó vallású magyarnak tekintette magát, és e felfogásának konzekvenciáit mind elméletben, mind gyakorlatban vállalta is. A kisebbségi lét során azután bekövetkezett némi lemorzsolódás e vonatkozásban, miután a még kevésbé asszimilált rétegek lassan külön zsidó kisebbségi öntudatot kaptak, és a fiatal, már román iskolákban felnőtt generációknál is csökkent a magyarsághoz való tartozás érzése. Hozzájárult ehhez természetesen az is, hogy a hivatalos Magyarország ellenforradalmi, antiszemita tradíciói, a fasizmus új megerősödése előtti időkben is érezhetően megnyilvánultak akkor, amidőn a hivatalos Románia ilyen tendenciákat még nem érvényesített. Nem vitás azonban, hogy az erdélyi zsidóság ama része is, amely már csak nyelvében és kultúrájában tartotta magát magyarnak, románná nem asszimilálódott és anyagi ereje, valamint a nyelvközösség folytán elsőrendűen fontos feladatot teljesített a magyar irodalom, sajtó és színház fenntartása terén.⁴⁰⁸

Ma ez a helyzet gyökeresen megváltozott. A zsidóság és a magyarság közötti kapcsolatok érthető módon leginkább Észak-Erdélyben lazultak meg és változtak sok esetben gyűlöletig fokozódó ellenérzéssé. A szörnyen megtizedelt észak-erdélyi zsidóságnak éppen azok a rétegei maradtak a leginkább életben, akiket amúgy is kevés fűzött a magyarsághoz, és talán éppen azért is maradtak meg, mert nem bíztak a magyar legalitásban úgy, mint az asszimiláltak. Ma Szatmáron, Nagyváradon és Kolozsváron⁴⁰⁹, ahol a pusztulás előtt magyar kultúrájú és európai színvonalú zsidóság élt, ezek a jiddis nyelven beszélő, és valóban külön nemzetiségi életet élő rétegek teszik ki e városok zsidóságának tekintélyes részét. Beállítottáguk a magyarsággal szemben a legjobb esetben közömbös, esetleg asszimilációjuk iránya a románság felé vezet.⁴¹⁰

408 Az erdélyi zsidó társadalomban a két világháború között végbement változásokra lásd: *Gidó*, 2008., valamint *uő.*, 2004.

409 A zsidó lakosság számaránya az 1930. és 1941. évi népszámlálás alapján:

Év	Kolozsvár	Nagyvárad	Szatmárnémeti
1930	13.504 (13,3%)*	19.905 (24%)*	11.533 (22,3%)*
	13.094**	14.816**	10.713**
1941	16.763 (15,1%)*	21.333 (24,9%)*	12.960 (24,9%)*
	2669**	1560**	1019**

*vallási hovatartozás szerint; **etnikai hovatartozás szerint

Forrás: Kepecs József (szerk.): *A zsidó népesség száma településeként (1840–1941)*. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal, 1993. 180–181. p.

410 A második világháború utáni erdélyi magyar–zsidó viszonyra vonatkozólag lásd a bevezető tanulmányt.

A hazakerült régiek egy része is teljesen elfordult a magyarságtól, és ennek még nyelvi szempontból is igyekszik a konzekvenciáit levonni, amennyiben egymás között is osztentatív a román nyelvet használja, gyermekeit csak románul tanítja stb. A már egyszer magyarrá asszimilálódott zsidóság többsége azonban eddig még sem megy el, sőt, ha tudatosan zsidó kisebbségi is, ha elégtétellel veszi is tudomásul, hogy Romániában és nem Magyarországon él, a magyar nyelvből és kultúrából, a magyarországi ügyek iránti érdeklődéstől elszakadni még sem akar (legfeljebb gyermekeit irányítván, nyilván oportunitási szempontokból is a román nyelv és kultúra felé), bár akarata ellenére ugyan, de lelke mélyén ösztönösen magyarnak tartja magát. Ennek ellenére kétségtelen, hogy számolni kell eme réteg fokozatos csökkenésével is. Ezeknek a gyermekeit már nem a magyar fasizmustól elszenvedett, és lassanként mégiscsak behegedő sebek fogják elsodorni a magyarságtól, hanem a többségi, és uralkodó nemzet asszimiláló hatása.

Egyelőre azonban még a magyarok elleni gyűlölet lángjai a testvérharc elkeseredettségével lobognak az észak-erdélyi zsidóság tekintélyes részében. Csupán kevesen vannak, akik oltani igyekeznek ezt a tüzet, megértik, hogy a két kisebbség, a zsidó és magyar kívánságai sok esetben azonosak, sőt a magyar nyelvben való közösség természetes folyományának tekintve azt, a kultúra közösségének gondolatát is hangoztatni merik. Az erdélyi zsidóság ilyen felfogású vezetői közül név szerint is meg kell emlékezni dr. Kohn Hillel ügyvédről, a Demokrata Zsidó Népközösség elnökéről, aki ennek az egész erdélyi zsidóságot felölelő szervezetnek Kolozsvárott magyar nyelven megjelenő „Egység” című hetilapját is szerkeszti. Nevezett, aki régi baloldali (kommunista) ember, és mint ilyen, március 19-e után⁴¹¹ azonnal letartóztatott, a felszabadulás után Kolozsvárra visszatérve rendkívül bátran szembeszállott azokkal, akik a fasizmust és kegyetlenségeit azonosították a magyarsággal, és az elszenvedett sérelmeket egyébként emberileg érthető módon a kollektív felelősség alapján akarták megbosszulni. Kohn Hillel ezirányú szereplése annyira közismert, hogy legutóbb, kolozsvári tartózkodásom során helyesnek tartottam őt is felkeresve neki, a nehéz helyzetekben a magyarsággal szemben tanúsított baráti megértéséért köszönetemet kifejezni.

A neoantisemitizmus jelenségei természetesen az észak-erdélyi magyarságban is felütötték a fejüket, és ezeknek a kiváltódását a zsidóság egy részének előbb említett agresszív fellépése nyilván csak erősítette. E jelenségek okait részletesen analizálnom felesleges, mert azonosak a hasonló magyarországi tünetekével. Legfeljebb az otthon ismertekhez hozzájárul még az a visszahatás is, amelyet az észak-erdélyi magyarságból a zsidóságnak a románok felé való orientálódása kiváltott.

411 A német csapatok megszállták Magyarországot, rövidesen megalakult a németbarát Sztójai-kormány.

A Magyar Népi Szövetség hamar felismerte azt a veszélyt, amelyet ez az erdélyi magyar antiszemitizmus demokratikus, de nemzeti szempontból is jelent, és a maga részéről is azon van, hogy a megértő zsidó vezetőkkel karöltve a demokrácia és a közös érdekek jegyében kollaborációt hozzon létre a két, immár különválnak mondható, de mégis számos hajszálerecskén keresztül összekapcsolódott nemzetiség között. Ezt a szándékát az MNSZ és a demokratikus erdélyi magyarság általában számos gesztussal ki is nyilvánította.⁴¹² Ilyen gesztus az is, hogy a Bolyai Tudományegyetemen a már említett dr. Kohn Hillelt és dr. Turnovszky Sándor nagyváradi, ugyancsak ismert, baloldali felfogású zsidó ügyvédet professzorai sorába meghívta, előbit rendes, utóbbit rendkívüli tanári minőségben. E választás egyébként tudományos szempontból is megfelelő, de egyben kétségtelenül politikai és szimbolikus jelentősége is van. Érdekes különben, hogy az egyetem hallgatói között, ha relatíve, ha csekély számban is, de zsidók is vannak.

Ugyancsak találhatók zsidók az MNSZ aktív, és önzetlen munkát végző tagjai között is. A zsidóságnak azok az elemei, amelyek ilyen munkára, ami nem előnyt, hanem nyilván áldozatot jelent, vállalkoznak, valóban csak vallásukban különböznek a többi magyartól. Érdekes, de könnyen érthető, hogy ilyen elemekkel számosabban lehet Dél-Erdélyben, és különösen a Regátban, főleg Bukarestben találkozni. Az, hogy Dél-Erdélyben a zsidóság és a magyarság közötti viszony kevésbé kiélezett, azzal magyarázható, hogy mindkét nemzetiségnek nem a magyar, hanem a román fasizmus elnyomását kellett elszenvednie. Ez a körülmény ellensúlyozza bizonyos fokig azt a kétségtelenül igen erős hatást, amelyet az észak-erdélyiek szörnyű sorsa az egész romániai magyar nyelvű zsidóságban, melyet a családi és egyéb kapcsolatok szoros szálai fűztek a Magyarországhoz visszakerült zsidósághoz, kiváltott.

A bukaresti, eléggé számottevő és anyagilag is jól fundált magyar zsidóság pedig egyrészt különösen erősen érzi a román nyelvben, szokásokban, s kultúrában felnőtt zsidóságtól való különállását, másrészt közelebről tapasztalta azt az ugyancsak embertelen, és 300.000, főleg besszarábiai, és moldvai zsidó lemészárlásához vezető magatartást, amelyet az Antonescu-féle Románia a zsidósággal szemben tanúsított. Mind a dél-erdélyi, mind a regáti magyar zsidók élményeik hatása alatt érzékenyebben reagálnak azokra a reakciós erőkre, amelyek a román politika felszíne alatt ma is feszülnek, és amelyek fegyvertárának első eszköze a zsidóság és magyarság elleni uszítás. Tudják, hogy ez ellen nyelvi asszimilációval, a románsághoz való tartozás osztréntatív kihangsúlyozásával védekezni nem lehet, és így sokszor kétkedéssel szemlélik azokat az erőfeszítéseket, amelyet a magyar

412 Lásd például az MNSZ Észak-Erdélyi Végrehajtó Bizottságának 1945. március 12-ei memorandumának 20. pontját: „A Romániai Magyar Népi Szövetség ünnepélyesen leszögezi, hogy mindazokat a zsidó származású lakosokat, akik magyar anyanyelvűek és magukat magyaroknak vallják, a magyar nemzet elválaszthatatlan részének tekintik és ugyanazon nemzetiségi jogok biztosítását kívánja számukra is, melyekben a romániai magyarság általában részesül.” 8. sz. irat.

fasizmus által okozott fájó sebeik impulzusára észak-erdélyi testvéreik ez irányba tesznek.

Gyöngyössi István s. k.
követségi tanácsos

MOL, a Külügyminisztérium adminisztratív iratai, Románia, 1945–1965., XIX-J-1-k, 16/b., 18. dob. sz. n. Az iratot közli: Nastasă, Lucian (coord.): Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Evreii din România (1956–1965). Cluj, 2003, Centrul de Resurse pentru Diversitatea Etnoculturală. 295–297. p.

52. Az MNSZ megyei szervezeti elnökök és titkárok közös ülésének jegyzőkönyve

(részletek)

Kolozsvár, 1947. március 25–26.

Felvétetett 1947. március 25–26-án az MNSZ szervezetek megyei elnökeinek értekezletéről.⁴¹³

Kurkó Gyárfás az MNSZ országos elnöke üdvözlí az értekezlet résztvevőit és a tanácskozást megnyitja. Majd megtartja politikai beszámolóját.

Kurkó Gyárfás az MNSZ orsz. elnökének a megyei elnökök értekezletén 1947. március 25-én tartott politikai beszámolója.

Szeretett Testvérek! Központunk nevében köszöntelek elnöki értekezletünkön és tanácskozásunkat megnyitom.

Szinte későre hívtuk össze, hogy megyei elnökeink és országos központunk kölcsönös eszmecserét folytasson és tájékoztassák egymást. Értekezletünk tehát ebben a szellemben fog lezajlani. Közelebbről akarjuk megismerni megyei szervezeteink helyzetét, közvetlen elnöki tájékoztatás útján, ugyancsak így akarjuk eljuttatni álláspontunkat megyei szervezeteinkhez. Ezeknek az értekezleteknek gyakrabban kellett volna megtörténni, a múltban eléggé elhanyagoltuk ezt a kérdést és így, noha már túl vagyunk jóval a választásokon, mégis onnan kezdem meg politikai tájékoztatómat.

Magunk már értékeltük a választási munkánk eredményét és röviden csak egy pár mondatban kívánok kitérni rá, hogy milyen jelentősége volt a[z] MNSZ választási harcának az ország demokráciája szempontjából, milyen jelentősége volt és van az ország demokratikus erőinek győzelménél, és mennyire tudjuk kihasználni ezeket az eredményeket.

A választások előtt ismeretes volt mindenki által a[z] MNSZ-nek és az országos demokrata szervezeteknek szoros politikai szövetkezése, és szervezése szempontjából is az úgynevezett országos demokratikus arcvonalba való tömörülése.⁴¹⁴ Tudjuk viszont azt is, hogy a választások előtti ...⁴¹⁵ ülésünkön kimondtuk nem az elszakadást az ország haladó erőitől, hanem a külön listával való indulást, ez számunkra feltétlenül eredményesebb volt és szükséges volt, mert biztosította a számarányunknak megfelelő képviselőket. Semmi más nem történt, nem mondtuk fel a szövetséget az ország demokratikus szervezeteivel. Azért tartom szükségesnek ezt megemlíteni, mert mikor bejelentettük a blokkba való belépést, sokan azt hitték, hogy feladtuk a függetlenségünket. Nem történt semmi más, mint egy

413 Az értekezlet résztvevőinek névsorát nem közöljük.

414 Utalás az 1946. május 17-én megalakított Demokratikus Pártok Blokkja választási szövetségre.

415 A jegyzőkönyvben is kipontozott rész.

részletkérdés eredményesebb megoldása érdekében külön listával mentünk, mert így kívánta magyar nemzeti szervezetünk érdeke.

A választásokon szervezeteink derekasan kivették részüket, a magyarság megértette hívó szavunkat, kivéve egy vékony réteget, amely Maniu, vagy más reakciós listákra szavazott. Ezek azonban olyan elenyésző számban voltak, hogy szinte nem volna érdemes velük foglalkozni, ha nem lenne ránk nézve gyalázat, hogy olyan erőkre szavaztak, amelyek a magyarság kiirtását tűzték zászlójukra.⁴¹⁶

A választások után következő politikai és gazdaságpolitikai helyzetet nem tudjuk elválasztani a nagy országok történelmi eseményeitől, ha a legszűkebb belső szervezeti kérdésekkel akarunk foglalkozni, – még akkor sem. Béketárgyalások következtek, különböző világmozgató tanácskozások vannak folyamatban, megindult egyrészlől a haladó demokrata erők, másrészlől a maradi világerőknek a békeviszonyok közötti küzdelme. Ezek felfejlődésénél különböző erők jöttek létre, a gyakorlatban közös munkatervvel.

A szociális igazság nagyon szép dolog és mindenki elfogadta, de amikor meg kell valósítani, akkor tűnik ki, ki az ellensége és ki a híve. Ezt már a háború előtt a szövetséges hatalmak tervbe vették és ennek jelével folyt le a háború. Most, amikor a világ újrendezése van folyamatban, hasonlóképpen – többé-kevésbé – megkezdik munkájukat a különböző országokban és azok szervezeteiben mindent elkövetnek, hogy erőiket megmozgassák. Mi is a különböző szervezeteinken belül mindent kövessünk el, hogy megakadályozzuk azt, amit eddig feltétlenül el kellett fogadnunk, amely létalapjában megsemmisíti azt a békepolitikát, amely az új erők egészséges fejlődését van hivatva biztosítani.

Ebből a szempontból kell tehát minden lépésünket – saját belső szervezetünkben – vizsgálni és ezt tegyük meg minden vonalon.

Így térek rá a román belpolitikai életre és a saját szervezetünk belső erőinek átalakulására és a demokrácia kihasználására.

A választások idején a demokratikus szervezetek közös kormányzati munkatervet dolgoztak ki. Ez a platform néven ismert alapokmány. Erre szavaztatták le az ország népét és ehhez járult hozzá a[z] MNSZ is, hogy győzelemre vigye a demokráciát, megvalósításra juttassuk azt a közös munkatervet.

A demokratikus parlament létrejött, és programjának közvetlen megvalósítása kellett volna kövesse a választásokat. Itt azonban az erők helyezkedése, újjászervezése indult meg és mikor arról volt szó, hogy megígértük a választásokon az ország népének, aki ránk szavaz annak új életet teremtünk a platform megvalósításával, akkor láttuk meg, kik azok, akik gátolni akarják annak gyakorlatba való átültetését. Ezek a demokráciát – adott pillanatban hátba támadták. A választások óta már egy fél év telt el. Az ország népe, de elsősorban a munkásság, amely a legtöbbet szenvedett és legtöbbet dolgozott, már türelmetlenül várja, hogy mikor kapja meg azt amit a platform leszögezett a helyzet javulása érdekében. Azt hiszik

416 Az MNSZ választási eredményeire vonatkozólag lásd a 48. sz. iratot.

így kívülről, hogy valami hanyagság, nemtörődömség miatt késik a dolog. Azért kell nyíltan feltárni a helyzetet, hogy tudják a vezetők, hogy igazítsák a demokrácia [szek]erét, hogyan vezessék, hogy ez a program mielőbb megvalósulásra kerülhessen.

A blokk egymagában a demokratikus tömböt jelenti, azonban ebben a [...] ⁴¹⁷ ma hét párt van, jobb és bal szárnyal. ⁴¹⁸ A jobbszárnyba már bele [...] ⁴¹⁹ ettünk az országban létező minden hajtóerőt, minden politikai áramlatot, a fasiszta elemek ultraradikális jobbszárnyát is. Ez egy ilyen fogalom. Ezért mi nem nézhetjük úgy a dolgokat, hogy valahol pl. egy főispáni hivatal vezetésénél, mert blokk tag van, tesszük azt amit ő mond – mert az a demokrácia szellemében történik. Ha azonban nem úgy történik, azt mondjuk, [...] ⁴²⁰ demokrácia, mert ha ez, akkor nem más mint a fasiszmus.

A demokráciát az egészséges munkáról ismerjük meg. Mindenkit annak minősítünk, amilyen munkát végez. Ha ezzel nem tudunk számolni, akkor megtévesztettük magunkat, becsaptuk a munkásságot és a legnagyobb bünt követtük el a demokrácia ellen. Igen sok megyei szervezetnél halljuk – még a legegészségesebb gondolkozású munkás testvérünk részéről is –, hogy elmegy a kedvük mert látják, hogy igen sok vezető a fasiszmusnak megfelelő munkát végez, hogy elvesztette hitét a demokráciában és képes hátat fordítani, máshoz igazodni.

A blokk keretein belül tehát különböző erők dolgoznak. Résen kell lenni kezdve a saját szervezetünktől, a szövetséges szervezetek és hatóságok [...] ⁴²¹ is. Ha ezzel nem vetünk számot, a közös munkatervünk megvalósulását nem érjük el. Ez a küzdelem őszintén beszélve fel a kormányig végig [...] ⁴²².

Mikor ki akarunk adni egy törvényt, amely valóban egy lépést jelent előre, akkor tűnnek fel azok az erők, amelyek érzik, hogy ez az ő húrukba vág. Reformkorszakot élünk. A jobboldali erők, amelyek a védelmét jelentik a [...] ⁴²³, mindent elkövetnek, hogy az ilyen reformoknál, ha nem tudnak teljesen gátat vetni, megakadályozzák a haladást, vagy legalább minimumra csökkentés és így olyan harc dül bent, olyan indult meg a parlamentben is, hogy mikor meg kell valósítani a beigért programot, egyre jobban kiéleződik a vita. Az egyik oldalon szervezett tömbben áll a liberális párt, közvetlen mellette és előtte a szociáldemokrata párt. A másik oldalon állanak a Paraszt Párt, Alexandrescu-féle párt, Ekés Front, a Kommunkista Párt és az MNSZ szervezet áll [a fenti] két szervezettel szemben. [...] ⁴²⁴

Kijönnek az országba képviselők és olyan magatartást tanúsítanak, mintha ők volnának a demokrácia komoly hívei és a vezetőség másik része népellenes

417 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.

418 Kurkó a beszédében meg is adja a választ arra, hogy – szerinte – a Blokkon belül kik alkotják a „balszárnyat” és kik a „jobbszárnyat”. A „balszárnyat” az RSZDP, az RKP, az EF, a Nemzeti Néppárt és az MNSZ, a „jobbszárnyat” tagjai pedig: a Tătărescu-féle NLP és az Alexandru vezette NPP alkotja.

419 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.

420 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.

421 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.

422 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.

423 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.

424 A baloldallal való együttműködésről szóló részt kihagytuk.

törvényeket hozna. Teljes erejüket latba vetik, hogy megtévesszék a népet. Olyan jelentések jönnek, hogy kimegy 6–8 ilyen képviselő és igyekeznek megtéveszteni a magyarságot, sőt még miniszter is megy ki.

Nem nehéz az ellenfegyver alkalmazása. Csak rá kell mutatni a tiszta igazságra és ha rámutattunk, még a legegyszerűbb szavakkal is – le vannak leplezve. Az üléseken fel kell tenni a kérdéseket nekik. A legegyszerűbb tagunk is kérdés elé állíthatja őket, le vannak égetve. Ha nem merjük, mert képviselők, akkor megtévesztettek. Úgy állítják be a demokrácia erőit, mintha az el akarná kobozni a birtokokat és a kiskereskedelmet tönkre akarná tenni.

Másik újabb eset. Kiadtak egy rendeletet, hogy fel kell számolni az útonállást, fosztogatást. A fináncok a városok szélén is átkutatnak minden autót és ahol keveset kapnak, ott feljelentenek. Így a nagy feketézők dolgoznak, a szerencsétlen kis paraszttól elveszik a városba hátán behozott lisztet. Az ellenőrzés rendjén való, ha olyan ellenőrzés lenne, amely korrupció mentes, de ott ahol fosztogatás a célja, jogtalan.

Mikor az erre vonatkozó törvény elkészül, a törvénytervezetet ellopják. Mikor újból elkészítik, akkor nem teljesítik. Itt a fináncok a hóhérok, akik nyúzzák a népet. Ezeknek többet adózik (magamról is tudom) a kispolgár és munkás, mint az államkasszába. Ezeknek az eltakarítását kell végrehajtani fentről is. Ezt jó néven vesszük, ahol vannak káderek, a jobboldal élharcosai, akik veszélyt jelentenek a liberális pártra. Ezeknek az embereknek igen kevés, ha valahol ott van, hogy egy kis blokkházat építsen. [...] ⁴²⁵

Itt térek rá a saját szervezetünk belső alakulására.

Ezek az erők a legkisebb szervezetben is jelen vannak. Akarva nem akarva, tudatosan vagy tudatlanul dolgoznak. Jobboldali elhajlás, vagy ultraszektarista elhajlás, egy és ugyanaz, egyik a másiknak hajtja a malmára a vizet. Egészséges, komoly, határozott népi politikát kell csinálni. Ha olyan szektarista üti fel a fejét, amely elhajlik a népi demokrácia újtjáról és tudatosan fegyvere a reakciónak, kompromittálni akarja a demokráciát annak köpenyébe öltözve, elijeszti a népet a demokrácia újtjáról, ez ellen küzdeni kell. Át kell az ilyeneket nevelni, ha nem lehet, mellőzni kell a mozgalomból. Azonban ravaszok, simulékonyak, átveszik a vezetést és megrontják egészséges, haladó demokráciánkat, mert a kommunista stb. jelre szavazva ugyancsak azt a célt szolgálják, hogy átvegyék a hatalmat szervezetünkben, átcsapva arra az oldalra, amely a haladást igyekszik megakadályozni. Ezért mindenik tünet ellen a legkeményebb harcot kell vívni. Bárhol látjuk az ilyen hibákat rá kell mutassunk. De először nálunk kell seperni. Rá kell mutassunk arra, hogy vajon kiket letartóztattak, veszélyt jelentenek-e a demokráciára, vagy éppen azokkal kompromittáljuk a demokráciát. Ilyen esetekben azonban konkrét adatok kellene. Pl. Brassóban a rendőrségen a hírhedt Doina dolgozik és teszi a feljelentést a[z] MNSZ egészséges aktivistái ellen, hogy azok fasiszták, kémeek, ellenségei az ország demokráciájának. Azonban egyetlen jelentésében sem látjuk azok nevét, akik régen megérdemelték

425 A kihagyott részben Kurkó Gyárfás a belpolitikai és a gazdasági helyzetet elemezte.

volna a börtönt. Ezeket le kell leplezni, táviratban, népgyűléseken, kérni kell a letartóztatásukat. Meg kellett volna nyúzni őket augusztus 23-án és ma előléptetve dolgoznak az államapparátusban

Minden megyei elnöknek tudnia kell, kik azok, akik zavarják a demokráciát, az államapparátus egészséges működését. Tudniuk kell az elnököknek azt, hol ki képviseli a demokráciát, hol kik hajtják végre a demokratikus parlament törvényeit. Mert nem mindegy, hogy a törvényt demokrata, vagy fasiszta hajtja végre. Ha fasiszta hajtja végre, csak bajt okoz a demokráciának, ha pedig demokrata, akkor tisztázódik a helyzet.

Van még egy másik tünet. Biharból jelentik, hogy lefogtak magyarokat. Mi figyelmeztettük két éven keresztül állandóan az ország magyarságát, hogy nekünk nincsen más utunk, csak a demokrácia. Mi nem választhatunk. A demokráciának sok gyengesége van, csinál ma is hibákat, de ha csak tíz százalékát ígéri, mint a történelmi klikk, csak itt a helyünk, itt a lehetőség, a másik oldalon csak ígéret van, aztán meg hátba döfnek. Nincsen más utunk, mint a haladó demokrácia útja, úgy ahogyan van, tele hibákkal, ott kell dolgoznunk, hogy egészséges munka jöjjön létre. Felhívtuk az egész ország magyarságának a figyelmét, hogy ne csak kívülről bíráljon, hanem álljon oda és dolgozzon. Most amikor jelentik, hogy lefogtak magyarokat, akikről nem tudják, hogy rosszat tettek volna, megkérdezzük, hány közülük MNSZ tag? Kitűnik, hogy 3 MNSZ tag a kilencből. Ha valaki még két év után nem MNSZ tag és becsületes magyar és a demokrácia híve, akkor én bátran ki merem jelenteni, hogy ő a Horthy híve és nem a Tildy Zoltáné. Következésképpen Romániában nem Groza, hanem Maniu és Brătianu híve. És ha annyira nem érdemesítették a demokráciát, hogy MNSZ tagok legyenek, akkor mi sem vagyunk annyira szívabajosok, hogy mert bajban vannak, mentsük ki őket. Ezelőtt minket mocskoltak, most hálaképpen vegyük ki őket a börtönből, vagy ahova vitték őket.

Nyilvánvaló tehát, hogy őrizkedni kell az elhajlásoktól. Jól meg kell nézni a dolgokat, a hatóságokat ellen kell őrizni. Meg kell nézni és ha kell népgyűléseken is tiltakozni kell az igazságtalanság ellen. De ha ellenség, akkor le kell leplezni. Ha elvitték az egészséges embereket, rá kell mutatni, hogy a disznó elvitte a demokratát és otthagya az ellenségét a demokráciának.

Ezek azok a kérdések, amelyekkel szükségesnek tartottam foglalkozni. Még azt az észrevételemet kell megtegyem, hogy a megyei szervezeteinknél, amelyeket az elnökök képviselnek, még nagy gyengeségek vannak. Nincsenek összefogva a szervezetek, szétfolyik a munkájuk, hol az egyik végletbe mennek, hol a másikba, és az egészséges munka áll. Ahol nincsen egészséges összefogó erő, amely uralkodni tud – nem akarunk diktatúrát –, de ebben a pillanatban erős kézre van és lesz szüksége a demokráciának. Tudatában kell lenni annak a hatalomnak, amely le van téve a kezünkbe. Nem szégyen, ha a demokrácia érdekében diktátorok vagyunk. De a demokrácia fejlődése érdekében a vezetőség a legkeményebben kell uralja a megyei szervezetek hatalmát. Ez szükséges egészséges programunk szempontjából, másrészt szükséges azért is, mert népünk lélektani állapota

megkívánja azt, ha úgy látja, hogy nincsen valahol határozott erő, ott anarchia van. Az emberek általában hozzá vannak szokva, hogy valaki mindig csináljon helyettük mindent, és a többit meg rá kell bízni a sorsra. Akkor jönnek a veszekedések, az intrika, egyéni kiskirálykodások és jön az összeomlás.

Kemény politikai magatartásra van tehát szükség. Ha uralni tudjuk a helyzetet, akkor a megye egész taglétszáma ott áll a hátunk mögött, de ha nem állunk hivatásunk magaslatán, mást várnak helyünkbe. Ha ezzel a keménységgel tudjuk uralni a helyzetet, tudjuk mi a jogunk, mi a kötelességünk, más szemmel néz a hatóság és a reakció is. Komoly, körültekintő, rugalmas és a leghatározottabb politikára van szükség, értve alatta a közösségi munkát.

Van szervezeteinknek még egy egyéni betegsége. Nem a nagy munkát látják, hanem a személyi dolgokat. Nem az egészséges közösségi munkát, hanem a szélmalomharcot. Nem látnak az orrukon túl, nem látják, hogy kell munkához fogni. Ezt megsínyli az ország demokráciája, de legjobban érzi a reakció, mert ha valamelyik szervezetben lazulás van, akkor vág közénk.

Most, amikor országos nagygyűlés előtt állunk, újabb lendületet akarunk adni a szervezetnek, egészséges előkészítését a nagygyűlésnek.⁴²⁶ Szinte ismétlődik a múlt évhez hasonló politikai helyzet. Most is hasonló a helyzet az udvarhelyi nagygyűlés előttivel. Szűnjön meg mindenfajta kritika. Ha egy szervezetben munka folyik és nem egyéni kritika, ha mindenki a célt nézi és azt, hogy jutunk annak elérése érdekében a leghamarabb a megvalósulás felé, akkor önmaguktól tűnnek el az ilyen belső szervezetben fennálló betegséges [*sic!*] tünetek. A belső szervezetünk egészséges magatartásától, a testvér szövetséges szervezetektől való egészséges együttműködéstől, az ország belpolitikájának egészségesebb keretétől és az ország egészséges fejlődésétől függ a jó viszony kialakulása. Itt elsősorban gondolkodom a Románia és Magyarország közötti kapcsolatok elmélyülésére, már-már gazdasági életünk kijelölésére is nagy mértékben hatással van, milyen viszonyban vagyunk a szomszédos országokkal. Noha azok szerencsétlenek, szegények, nincstelenek, a szárazság és háború okozta nehézségeket érzik, mégis többet kell kapjunk ezen országoktól, mint Angliától és Amerikától (mint ahogyan Maniu mondja). Addig, amíg ott politikai munkanélküliség fenyegeti a munkásságot, addig itt – mert egy egészséges tervgazdálkodás küszöbén állunk – csak a fejlődés áll előttünk. Azért lazítunk lehetőleg az olyan hatalmakkal való gazdasági elköteleztetésekben és kimélyítjük a szomszédos országokkal kapcsolatainkat. Eddig kifosztottak, úgyszólván gyarmatbirodalom voltunk mi is a múltban. Tudtuk, vagy nem tudtuk, de az voltunk. Kezdve a vasútcsinálás, telefon, bányák, stb. minden idegen kézen volt. Éppen ezen szerencsétlen helyzetünket akarták kihasználni. Pillanatnyi látható segítséget akartak nyújtani, 1–2 hónapra kenyeret adni. Ezekről akart megőrizni a kormányunk és nem kötött feltétel nélküli üzleteket. Ezért

426 Az RKP egyre nyíltabb beavatkozása a szövetség ügyeibe azt eredményezte, hogy az MNSZ felső vezetése ketté vált. A belső hatalmi harcok miatt a nagygyűlést csak 1947. november 21–23-án rendezték meg Temesváron. Lásd az 59–60. sz. iratokat.

kellett érezni ennek a pár hónapnak a nehézségeit. Hasonló a helyzet a szomszédos országokban is. Most azonban minden kis ország a szomszédokban látja, a velük való szorosabb gazdasági összeköttetésben, a kivezető utat, egyetlen segítséget. Ezen a téren biztató a helyzet, ránk nézve politikai kihatással bír, Románia és Magyarország között. Lent jártak Bukarestben és fel mentek Budapestre politikusok. Valószínű a közeljövőben a demokrata szervezetek hivatalosan is lejönnek. Ezt a kormányfők találkozósa⁴²⁷ fogja követni és minden remény megvan arra, hogy itt is, ott is felszámolják – legalább részben – azokat a reakciós erőket, amelyek veszélyt jelentenek. Ha szabaddá tesszük a jövés-menést, a következő lépés is megtörténhetik, az annyit hangoztatott gazdasági és politikai szövetkezést jelentő vámunió. Erről azonban nyilvánosság előtt nem beszélünk [sic].

Arra kérem a testvéreket, legyenek tekintettel mindazokra amiket elmondtam. Még befejezésül zárójelben említem meg, hogy mikor előre kívánunk nyomulni az egészséges törvényhozásnál, a blokk között vannak erők, akik követelik a 645. törvény⁴²⁸ visszaállítását. Milyen éberem kell ezekkel szemben állani a sarat. Ezért kell ott lenni állandóan, mert lehetőség van arra, hogy benyújtanak egy tervezetet és ha nem vagyunk ott mindig, a nagy többség, megszavazzák és törvénné válik a tervezet.

Az elmondott belső munkákba kérünk támogatást a testvérektől. Ha most itt a megyei elnökök 1–2 napos tanácskozást folytatnak, ki fog az hatni az egész szervezetünkre, lendületére és terveink megvalósítására.

A beszámoló végeztével Kurkó elnök felkéri a jelenlevőket, hogy tegyék fel a beszámolóval kapcsolatos kérdéseiket.

Hadnagy Imre Beszterce megye képviselőjében, mint ottani székely telepés a 645-ös, illetve a 607-es törvény rájuk vonatkozó részeire tér rá, amely szerint a Zsidó Népközösség pert indított ellenük és el akarja venni birtokaikat.

Kurkó elnök felkéri a jogügyi iroda vezetőjét vizsgálja felül az ügyüket, Hadnagy Imrét pedig utasítja, hogy addig is, amíg jogerős ítéletet tudnak kapni, ha kell erőszakkal is akadályozzák meg földjeik elvételét. Ebben az ügyben a MNSZ teljes támogatását ígéri.

Általánosságban beszélve a földbirtok ügyekről a birtoklevelek kérdésére tér rá. A legtöbb helyen úgy áll a helyzet, hogy a magyar földigénylők két évig megművelték a földet abban a tudatban, hogy a föld az övék. Az utolsó pillanatban, amikor azt hitték, jön a birtoklevél más névre állították ki a birtoklevelet. Itt Kolozsváron hetven magyar földigénylőt tartottak nyilván és mikor kiosztották a birtokleveleket, csak öt kapott. Ez a szervezeteinkben és bizottságokban helyet foglaló demokrata embereink jóhiszeműségének az eredménye.

Biharban a napokban egy keresztelőn vett részt az elnök testvér, ahol siralmas helyzetben van 12 család. Törvényes úton visszaadták a fasiszta sváboknak a birtokot és azóta azok halálra szurkálják, gyilkolják őket. Nem mernek kimenni a házukból. Ezeket a fasiszta svábokat támogatja a hatóság.

427 A Petru Groza vezette román kormánydelegáció 1947. május 3. és 5. között tárgyalt Budapesten. A tárgyalás előzményeiről és lefolyásáról lásd: *Olti*, 2008.

428 Utalás a visszaperlési törvényre.

Szervezeteinknek ilyen esetben a legkeményebb támogatást kell nyújtania. Ha ezt nem tesszük, akkor napról napra visszafelé megyünk, hátrálunk, mint a rák. Egy szép napon aztán odafajul a helyzet, hogy minket, képviselőket is kivégeznek. Hol a demokrácia, hol vannak a demokratikus szervezetek, ha nem dolgoznak? Nem fogjuk engedni a Beszterce-Naszód megyei telepes testvéreinket sem. Ha meg kell adni a támogatást, megadjuk, de ők is helyt kell álljanak. Kitűnik, hogy annak a vagyonnak, amit megvettek 1942-ben pénzen a Magyar Föld Hitelintézettől, nincsen gazdája, örökösök sincsenek. Ma jelentkezik a gazda, a Zsidó Népközösség, mert valamikor a föld zsidó vagyon volt, ki akarja húzni a földet a lábuk alól. Ezt nem lehet abbahagyni, mert ilyen jusson én is kérhetem, hogy az arisztokráciának adják nekem a vagyonát, tisztán azért mert ő is magyar volt.

Hasonló a helyzet Biharban, ahol azt hittük, hogy a legerősebb szervezet működik. A menekült román tanítók mind visszamentek és elfoglalták iskoláinkat. Voltak közülük olyanok is, vasgárdisták, akik éppen ezért a Regátban állást sem kaptak. Visszajöttek ezek a Székelyföldre is, de ott azt mondtuk, dobjátok ki és megtették. Így mentették meg az iskolákat. Biharban – mert nem ezt tették –, nincsen magyar iskola. Ha kijött egy 406. törvény, amely megcsúfolja a demokrácia szellemét,⁴²⁹ akkor mi ennek a törvénynek ellenségei vagyunk. Azért vagyunk bent a parlamentben, hogy mutassunk rá, hogy ez a törvény megcsúfolja a demokráciát. Horia Sima és Codreanu⁴³⁰ igazgatói elmenekültek az iskoláinkból a Regátba, ott nem is volt állásuk, de visszajöttek mind. A mi tanítványaink létszáma 350–400. Kítették őket az iskolákból és lézeng az iskolában most 15–20 román tanuló. Ha demokráciáról beszélünk, vajon 400 gyermeknek jogos rendes épületben tanulni, vagy huszonötnek?⁴³¹ Én csak így ismerem a demokráciát: nehogy azt higgyék, hogy a sovinizmus kiirtása érdekében ezzel az állásponttal megnyerik a román tömegeket. Ezzel a román fasiszta nyeri csak meg a harcot. Minden hátrálás azt jelenti, hogy egy lépést feladunk a jogainkból. Minden ilyen lépés a sovinizmus megerősödését jelenti és saját magunkra hozását a fasiszta reakciónak.

Nem beszélek a Dél-Erdélyben elhagyott megyékről, vagy az igazságügy, földművelésügy terén, a pénzügy terén, ahol nincs tisztviselőnk. Vagy magyar városokban, ahol nincsen szavunk a közigazgatásba, vagy itt Kolozsváron, ahol egyetlen tisztviselőnk van, akit maholnap kitűrnak. Vajon megvalósítottuk ezekkel a demokrácia elképzelését? Itt nem kell összeesküvés, mert itt Maniu van hatalmon. Nem mehetünk túl követeléseinkkel a lehetőségeknél, mert a túlzott követelés a román demokrácia terhére megy. Mi csak addig megyünk, ameddig a demokrácia ereje kibírja. De ha nem megyünk el addig, vajon teljesítjük-e a vállalt feladatokat? Megalkuvással nem fogunk egy lépéssel sem előre menni.

429 A 406/1945-ös dekrétumról van szó, amely elrendeli, hogy vissza kell adni korábbi (román) tulajdonosainak mindazokat a közintézmények épületeit, amelyekben a 2. bécsi döntés után magyar iskola, színház stb. kezdett működni.

430 Corneliu Zelea Codreanu és Horia Sima a Szent Mihály Arkangyal Légió, illetve a Vasgárda vezetői voltak.

431 Utalás a nagyszalontai Arany János gimnázium ellen elkövetett intézkedésre. Lásd a 41. sz. irat jegyzetét.

Tagadom azt a teóriát, hogy nincsen demokrácia, ahol nincsen nemzetiségi jog. A demokrácia előtt kell megadni a nemzetiségi jogokat. A demokrácia úgy fejlődik, ahogyan a nemzetiségi jogokat elismerik. Vajon a Szovjetunióban miért tudott uralomra jutni? Meg kell semmisíteni a reakciót, az elnyomó banditizmust.

Miért bukott el a negyvennyolcas szabadságharc? Mert a nemzetiséget a reakció állította az oldalára. Mindent ígért és a végén, amikor megbuktatták a demokráciát, semmit sem adott. Éppen ezért fel kell itten is számolni a reakcióval. Egyszerre nem kaphatunk mennyországot, mert az a román népnek sincsen meg. A morzsák, amelyet a demokrácia ad, egyenlően kell kijussanak, nem a mi terhünkre, a reakció megvesztegetése címén. [...] ⁴³²

Antal János (Kisküküllő): Ezelőtt egy héttel jó demokrata embereinket elvitte a rendőrség, elvitték a patikust is. A rendőrség nem ad róluk semmi felvilágosítást. Felsőbb rendeletre jött a parancs és úgy vitték el. Köztük van Petru ⁴³³, aki régebben nagybirtokos volt. Most leszegényedett, de van egy háza, amelyből most ki akarják lakoltatni a feleségét. 3 napi határidőt kapott a kiköltözésre. Felszólaló nem tudja, milyen alapon tudnák kilakoltatni anélkül, hogy elítélték volna.

Kurkó Gyárfás: Megkérde, hogy a patikus patikáját nem akarják elvenni, mert ez gyakori dolog, hogy vagy lakásra, vagy gyógyszertárra, üzemre pályázik valaki és ilyen módon akarják megszerezni, hogy a tulajdonost megvádolják. Ezeket a eseteket össze kell írni itt a központban, ellen kell őrizni, hogy milyen ember volt az akit elvittek, és milyen akció indult meg ellene. Ilyen esetben a szervezet is pontos kimutatást kell felterjesszen ezekről az emberekről, hiteles láttamozással kell ellátni a magatartásra vonatkozólag, és be kell küldeni azonnal a központhoz, ahonnan a parlamenti csoporthoz továbbítják elintézés végett. Ahol komoly ügy áll fenn, a szervezetnek tudnia kell, kik azok, akik fasiszta munkát végeztek.

Hasonló a helyzet Tordán, ahol lefoglák a tordai szervezet vezetőségét, állítólag minisztériumból jött felsőbb rendelet alapján. Mikor felvittük a dolgot a minisztériumba, ott nem tudtak róla. Ilyen esetek is előfordulnak és ártatlanul hadbírótság elé állítják ezeket az embereket.

A belügyminisztérium vonalán is ott vannak a szabotáló disznók, akik ilyeneket csinálnak. Az ilyen esetekben azt kell meglátni, milyen mozgatóerők dolgoznak. Az egész vonalon egy nyomás érezhető – különösen a választások óta – erősebben. A Kommunista Pártban vannak olyan elemek, akik a magyar vagyonok elkobzására törekednek. ⁴³⁴

Az ilyen eseteket írásban kell beadni a szervezethez és ki kell vizsgálni az emberek magatartását, akiknek az ügyben részük volt. [...] ⁴³⁵

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 151/1947. 1–3. f., 30–61. f. Gépelt jegyzőkönyv.

432 Kocsis János felszólalását nem közöljük.

433 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.

434 Az RKP követelte, hogy a magyar szövetkezetek lépjenek be a megyei federálékba, amelyet Kurkó nem fogadott el.

435 A hozzászólásokat nem közöljük.